

Oross Dániel

**Ifjúsági részvétel a pártpolitikán túl**

**POLITIKATUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA**

Témavezetők:

Prof. Ilonszki Gabriella, BCE

Szabó Andrea, Ph.D., ELTE

**BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM  
POLITIKATUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA**

**Ifjúsági részvétel a pártpolitikán túl**

PhD értekezés

Oross Dániel

Budapest, 2015.

# Tartalomjegyzék

<b>TARTALOMJEGYZÉK.....</b>	<b>4</b>
<b>ELŐSZÓ .....</b>	<b>10</b>
<b>1. BEVEZETÉS .....</b>	<b>13</b>
<b>2. A KUTATÁS HIPOTÉZISEI .....</b>	<b>16</b>
<b>3. AZ IFJÚSÁGPOLITIKAI ELEMZÉS HÁTTERE .....</b>	<b>20</b>
<b>3.1. Adatgyűjtés.....</b>	<b>20</b>
3.1.1. Dokumentum elemzés .....	20
3.1.2. Szakértői interjúk.....	20
3.1.3. Esettanulmányok.....	22
3.1.4. Kérdőíves adatfelvétel.....	24
<b>3.2. Adatok .....</b>	<b>25</b>
3.2.1. Kvalitatív adatok: .....	25
3.2.2. Kvantitatív adatok: .....	26
<b>4. A DISSZERTÁCIÓ ELMÉLETI MEGALAPOZÁSA .....</b>	<b>30</b>
<b>4.1. Elméleti kiindulópontok.....</b>	<b>30</b>
4.1.1. A részvétel értelmezésének három normatív kiindulópontja .....	30
4.1.2. A politikai részvétel magyarázatai .....	32
4.1.3. A politikai részvétel hatása .....	34
<b>4.2. A politikai részvétel különböző formái .....</b>	<b>36</b>
4.2.1. Hagyományos, képviselő alapú részvétel.....	38
4.2.2. Kollektív, közvetlen részvétel .....	39
4.2.3. Online részvétel.....	40
<b>4.3. A politikai részvételt értelmező modellek .....</b>	<b>42</b>
4.3.1. Politikai intézmények és politikai részvétel .....	43
4.3.2. Állampolgárok és a politikai részvétel .....	46
<b>4.4. Összegző megállapítások .....</b>	<b>48</b>
<b>5. A FIATALOK, MINT ÖNÁLLÓ TÁRSADALMI CSOPORT RÉSZVÉTELE .....</b>	<b>49</b>
<b>5.1. Eltérő társadalomtudományi nézőpontok.....</b>	<b>49</b>
<b>5.2. A fiatalok politikai részvételének változása.....</b>	<b>53</b>
5.2.1. Az ifjúkor, mint életciklus és életstílus.....	54
5.2.2. Generációk közötti eltérések.....	54
5.2.3. Aktív fiatalok és a közéleti részvétel alternatív lehetőségei.....	55

5.2.4. A politikai intézményrendszerből kiinduló magyarázatok .....	56
<b>5.3. Hogyan ösztönözhető a fiatalok részvétele? .....</b>	<b>58</b>
<b>5.4. A magyar fiatalok politikai részvételének változása .....</b>	<b>64</b>
<b>5.5. A magyar fiatalok politikai részvételének sajátosságai .....</b>	<b>69</b>
5.5.1. Politika és közélet .....	70
5.5.2. Demokratizálódás, a pártpolitika távoli világa és a politikai részvétel különböző formái .....	72
<b>5.6. Összegző megállapítások .....</b>	<b>74</b>
<b>6. IFJÚSÁGPOLITIKA ÉS A FIATALOK RÉSZVÉTELE.....</b>	<b>76</b>
<b>6.1. Az ifjúságpolitika komparatív megközelítése .....</b>	<b>76</b>
6.1.1 Az ifjúságpolitika nemzetközi vizsgálata .....	76
6.1.2. Az ifjúságpolitika nemzetközi vizsgálatának keretei és szempontrendszere .....	81
6.1.3. Összegzés .....	83
<b>6.2. Integrált ifjúságpolitika és a fiatalok részvétele .....</b>	<b>84</b>
6.2.1. Az ifjúságpolitika helye a közigazgatás rendszerében .....	84
6.2.2. Integrált ifjúságpolitika .....	87
<b>6.3. Az Európai Unió Ifjúságpolitikájának fejlődése .....</b>	<b>91</b>
6.3.1. Az ifjúságpolitika fejlődése .....	91
6.3.2. Az Európai Unió ifjúságpolitikája a közösségi jog tükrében .....	99
6.3.3. Az Európai Unió ifjúságpolitikája: egy félig üres pohár .....	100
<b>6.4 A magyar ifjúságpolitika komparatív megközelítésben .....</b>	<b>101</b>
6.4.1. Célkitűzések és kormányzati intézkedések.....	102
<b>6.5 Helyi szintű ifjúsági munka.....</b>	<b>108</b>
6.5.1 Nemzetközi példák sikeres helyi ifjúságpolitikákra .....	110
6.5.2. Helyi ifjúságpolitikák Magyarországon .....	114
6.5.3. Hazai jó gyakorlatok .....	117
6.5.4. A helyi ifjúsági érdekképviselői szervezetek típusai, száma és területi megoszlása Magyarországon .....	119
<b>6.6. Összegző megállapítások .....</b>	<b>121</b>
<b>7. A HOMOKHÁTI IFJÚSÁGI RÉSZVÉTELI MODELL HATÁSA A RÉSZVÉTELRE .122</b>	
<b>7.1. Ifjúságpolitika a Mórahalmi kistérségben .....</b>	<b>122</b>
7.1.1 Az ifjúságpolitika intézményrendszere .....	123
7.1.2. Mi jellemzi az ifjúsági civilszervezetek működését a gyakorlatban? .....	142
7.1.3. Modell és valóság: a Homokháti Részvételi Modell értékelése .....	148
7.1.4. A kistérség településeiben élő fiatalok részvételi hajlandósága .....	153
7.1.5. A politikai részvétel változó formái a vizsgált fiatalok körében .....	160
7.1.6. Az egyes politikai részvételi formákban való részvétel aránya .....	163
<b>7.2. A készségek fejlődése és a részvételi hajlandóság változása .....</b>	<b>178</b>
7.2.1. Igazolható-e, hogy a politika jelentéstartalma megváltozott a magyar fiatalok körében? .....	178
7.2.2. Beleszólási jog, állampolgári tudat, politikai intézményekbe és a demokráciába vetett bizalom .....	183

7.2.3. A részvételi modell hatása a kistérségben élő fiatalok aktivitására .....	196
<b>8.ÖSSZEFOGLALÁS, KÖVETKEZTETÉSEK, AJÁNLÁSOK .....</b>	<b>202</b>
<b>MELLÉKLETEK .....</b>	<b>210</b>
1. számú melléklet: az ifjúságpolitika szereplői .....	210
2. számú melléklet: A magyar ifjúságpolitika jogszabályi háttere és a felelős intézmények .....	213
Kormányzati és civil együttműködés: .....	216
Önkormányzatok .....	216
3. számú számú melléklet: lineáris regressziós modellek .....	218
<b>FÜGGELÉK .....</b>	<b>220</b>
<b>RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE.....</b>	<b>236</b>
<b>SZAKSZAVAK JEGYZÉKE: .....</b>	<b>237</b>
<b>BIBLIOGRÁFIA .....</b>	<b>240</b>
<b>A SZERZŐNEK A TÉMÁBAN SZÜLETETT PUBLIKÁCIÓI .....</b>	<b>251</b>

**Ábrák, táblázatok jegyzéke**

1. ábra: A politikai részvételt meghatározó okok, koncepciók és a részvétel következményei .....	35
2. ábra: Az állampolgári részvétel létrája .....	44
3. ábra: Milbrath részvételi modellje .....	47
4. ábra: Mennyire érdekelnek a közéleti, társadalmi problémák? Mennyire érdekel a politika? .....	71
5. ábra: Az Európai Unió ifjúságügyi intézményrendszere .....	98
6. ábra: az Európai Unió ifjúságpolitikájának változása az elfogadott jogszabályok tükrében .....	99
7. ábra: az Európai Unió nyolc ifjúságpolitikai akcióprogramjának keretében megvalósított programok aránya .....	100
8. ábra: Az ifjúsági munka pozíciója a közpolitika, a fiatalok szükséglete és az ifjúsági referensek által kijelölt elvek között. ....	111
9. ábra: Helsinkif ifjúsági cselekvési tervének vizuális ábrája .....	114
10. ábra: A zánkai párbeszédrendszer résztvevői .....	143
11. ábra: Milyen gyakran szoktál családdal helyi ügyekről beszélni? .....	153
12. ábra: Vannak-e számodra elérhető közelségben olyan civil vagy egyházi szervezetek, szolgáltatások, amelyek a fiatalok számára szerveznek különböző programokat? .....	154
13. ábra: Részt szoktál-e venni? .....	155
14. ábra: Összességében mennyire vagy elégedett az említett szervezetek működésével? .....	156
15. ábra: Ki vagy kik voltak, akik elhívtak, hogy vegyél részt a települési ifjúsági önkormányzat rendezvényén? .....	157
16. ábra: Léptél-e kapcsolatba a következő szervezetekkel? .....	158
17. ábra: Véleményed szerint lakóhelyed környékén mennyire aktívak az alábbi szervezetek? .....	159
18. ábra: Mennyire érdekel a politika? .....	161
19. ábra: Mennyire érdekel a politika? .....	162
20. ábra: Kapcsolódsz-e az alábbi (formális) szervezetekkel? .....	164
21. ábra: Milyen gyakran szoktál ...? .....	166
22. ábra: Ha most vasárnap parlamenti választást tartanának (és jogosult volnál szavazni)? .....	167
23. ábra: Ha most vasárnap parlamenti választást tartanának (és jogosult volnál szavazni)? .....	168
24. ábra: Politikai és kampánytevékenységben való aktuális részvétel .....	169
25. ábra: Kampánytevékenységben, valamint tiltakozásban való aktuális részvétel .....	171
26. ábra: Az online részvétel megoszlása?* .....	173
27. ábra: A részvételi formák gyakorisági megoszlása .....	
28. ábra: Mennyire érdekelnek a közéleti, társadalmi problémák? Mennyire érdekel a politika?) .....	180
29. ábra: Mennyire érdekelnek a közéleti kérdések, közéleti, társadalmi problémák? Mennyire érdekel a politika? .....	181
30. ábra: Véleményed szerint az alábbi szavak közül melyek társíthatók inkább a politika és melyek inkább a közélet fogalmához? .....	182
31. ábra: Mennyi lehetőséged van arra, hogy ...? .....	184
32. ábra: Mennyire van lehetősége a fiataloknak beleszólni a közügyekbe? .....	186
33. ábra: Mennyire van lehetősége a fiataloknak beleszólni a helyi közügyekbe? .....	187
34. ábra: Mennyire fontos ahhoz, hogy valaki jó állampolgár legyen. ....	188
35. ábra: ALSCAL modell (többdimenziós skálázás) .....	190
36. ábra: Mennyire bízik a .....	191
37. ábra: Mennyire vagy elégedett a demokrácia működésével az országban? .....	193
38. ábra: A következő kijelentések közül melyik áll a legközelebb a Te véleményedhez? .....	194
39. ábra: Ifjúságpolitika, ifjúságkutatás, ifjúsági munka .....	238

1. táblázat: A Mórahalmi kistérségben a mintavétel során alkalmazott kvóta .....	29
2. táblázat: Roger Hart modellje a fiatalok részvételéről .....	45
3. táblázat: Ifjúságpolitikai modellek Európában.....	89
4. táblázat: Ásotthalom által a fiatalok számára biztosított részvétel értékelésének formális szempontjai..	131
5. táblázat: Bordány által a fiatalok számára biztosított részvétel értékelésének formális szempontjai.....	133
6. táblázat: Mórahalom által a fiatalok számára biztosított részvétel értékelésének formális szempontjai..	135
7. táblázat: Pusztamérges által biztosított részvétel értékelésének formális szempontjai.....	137
8. táblázat: Ruzsa által a fiatalok számára biztosított részvétel értékelésének formális szempontjai.....	138
9. táblázat: Üllés által a fiatalok számára biztosított részvétel értékelésének formális szempontjai.....	140
10.táblázat: Zákányszék által a fiatalok számára biztosított részvétel értékelésének formális szempontjai..	141
11.táblázat: A Mórahalmi kistérség Hart modelljének tükrében.....	149
12.táblázat: Összesített szempontok.....	198



„Egy nemzet oly mértékben demokratikus, amennyire állampolgárai a döntésekbe befolyással bírnak. A részvételhez szükséges önbizalmat és képességet fokozatosan, gyakorlat révén kell elsajátítani. Ebből kifolyólag lépésről lépésre növekvő mértékben szükséges a gyermekek számára lehetőségeket teremteni bármely demokratikus átmenetben érintett országban, s kiváltképp a demokratikusságukról már meggyőződött nemzetekben.”

(Roger Hart)

„Mondd el és elfelejtem.

Mutasd meg és megjegyzem.

Engedd, hogy csináljam és megtanulom.”

(Kung Fu Ce)

## Előszó

A politikai részvétel témaköre iránti érdeklődésemet az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Politikatudományi Intézetében folytatott egyetemi tanulmányaim során az alulról felépülő demokrácia gondolata formálta: *„demokráciát teremteni a lelkekben és az intézményekben. Ez több, mint jogalkotás, szervezet- és intézményteremtés. (...) Fel kell, hogy építsük a demokráciát a lelkekben, az érzelmekben, a mindennapokban”* (BIHARI, 1988:215-220). A Bibó István Szakkollégium Politikatudományi Műhelyének vezetőjeként Bihari Mihálytól elsajátított tudáson túl a Bibó István Szakkollégium által évről évre megvalósított Állampolgári nevelés táborknak kulcsszerepe volt abban, hogy a politikai részvétellel összefüggő kérdéseket a gyakorlatban, a magyar fiatalok politikai részvételével összefüggő problémák mentén azonosíthattam. Itt adódott lehetőségem arra, hogy a mindennapok tapasztalatain keresztül ismerhessem meg a fiatalok demokráciát, közéletet és politikát érintő ismereteit, attitűdjeit és készségeit. Szakdolgozatomban az így megalapozott elméleti tudás és tapasztalatok útján azonosítottam az engem érdeklő témakört, vagyis a demokratikus politikai részvétel, mint mindennapi közös ügyeink megoldásának eljárásaihoz kapcsolódó részvételi cselekedetek természetének vizsgálatát valamint az e cselekedetek alkalmazásához szükséges ismeretek, készségek elsajátításának témakörét. A disszertációmban alább megvizsgált kérdések központjában álló jelenség, hogy világ fejlett demokratikus országainak mind nagyobb hányadában célkitűzésként fogalmazódik meg a fiatal korosztályok mihamarabbi bekapcsolása a társadalmi és politikai élet eseményeibe.

A Budapesti Corvinus Egyetem Politikatudományi Doktori Iskolájában 2009 őszén megkezdett kutatómunkában nélkülözhetetlen segítséget jelentettek a témavezetőmtől, Prof Ilonszki Gabriellától kapott javaslatok, valamint a Doktori Iskola sokrétű támogatása<sup>1</sup>. A disszertáció megírásában további óriási lehetőséget jelent, hogy 2011 szeptembere óta a Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpontjának Politikatudományi Intézetében Boda Zsolt irányításával a Kormányzás és Közpolitika Osztályon dolgozhatom. A Doktori disszertációmban ismertetett kutatási eredmények szempontjából kulcsfontosságú, hogy 2011 ősze óta az Aktív fiatalok Kutatócsoport keretében, Szabó Andrea irányításával empirikus ifjúságkutatást folytathattam, lehetőséget kapva ezzel arra, hogy teszteljem a vizsgálatom középpontjában álló kérdésekhez kapcsolódó hipotéziseket. A disszertációmban bemutatott empirikus ifjúságkutatást az

<sup>1</sup> E támogatás a nappali tagozatos doktori képzésben való részvételen az ECPR nyári egyetemén, valamint Graduate Konferenciáján való részvétel lehetővé tételét is magában foglalta, ami nélkülözhetetlen módszertani segítséget jelentett. Ezen túlmenően a 4.2.1/B-0/1/KMR-2010-0005. számú TÁMOP program Hatékony állam, szakértő közigazgatás, regionális fejlesztések a versenyképes államért alprojektjében, az állam kapacitása – szakértők, hivatalnokok, politikusok műhelyben kutatói tapasztalatokra tehettem szert. Disszertációm elméleti megalapozását a TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0023 pályázat révén folytatott brüsszeli interjúsorozat is segítette.

MTA-Sasakawa Young Leaders Fellowship ösztöndíj finanszírozta. Eredményeim komparatív nézőpontú vizsgálatát a Sciex Ösztöndíj tette lehetővé, amelynek révén Georg Lutz irányításával svájci kutatókkal, a FORS kutatóintézetben folytathattam kutatásokat. A kutatómunkához így kapott sokrétű segítséget e helyütt is köszönöm.

Doktori disszertációm tárgyára, a magyar fiatalok politikai részvételének folyamatára a fiatalokból kiinduló magyarázatokon, így a fiatalok érdeklődését, tudását és készségeit érintő kérdéseken túlmenően egyúttal a rendelkezésükre álló döntéshozatali fórumok felől közelít. Teszi ezt azért, mert a magyar ifjúságpolitika szereplői körében egyirányú, a fiatalok felőli megközelítés érvényesül, elhomályosítva ezzel azt az összefüggést – amire Roger Hart (1992) nemzetközi kutatásai már korábban rámutattak – hogy a fiatalok részvételét elsősorban az őket körülvevő társadalmi környezet formálja. Kutatásom célja ismertetni és empirikus adatokkal igazolni azt az összefüggést, ami a fiatalok részvétele és a számukra rendelkezésre álló, intézményesített részvételi lehetőségek között fennáll.

Úgy vélem, hogy az általam részletesen ismertetett összefüggésből következő ifjúságszakmai feladatok gyakorlatba ágyazásához Magyarországon termékeny közeg áll rendelkezésre. Az ifjúsággal foglalkozó szakmai körökben az elmúlt két évtizedben alapvető szemléletváltás történt az ifjúságot érintően: az ifjúság mára elsősorban erőforrást, és nem problémát jelent. Kialakult az ifjúsági szakma intézményrendszere és nagyon fontos - disszertációmban több helyütt visszatérően idézett - szakmai összefoglaló munkák (KÁTAI, 2006; NAGY, 2008; WOOTSCH, 2009; NAGY-BODOR-DOMOKOS-SCHÁD, 2014) - születtek annak érdekében, hogy az ifjúsági szakma aktorai és az ifjúságügyért elkötelezett szereplők a korábbiaknál árnyaltabban, integráltabban foglalkozzanak az ifjúságot érintő ügyekkel. Ahhoz azonban, hogy az ifjúság politikai részvételét érintő változásokat az ifjúságügy és a magyar közigazgatás felelős szervei értelmezni és a mindennapokban kezelni tudják, fontos a jelenség mögött álló társadalmi okok és nemzetközi trendek alapos ismerete.

Az ifjúság problémafelismerő képességének, önszerveződésének és önállóságának növelése, részvételük támogatása egyúttal befektetés a jövőbe. Disszertációm részletesen bemutatja a fiatalok részvételét érintően hazánkban társadalmilag és politikailag máig érvényben lévő szemléletet, valamint a politikai részvétel értelmezésének fiatalok körében kialakuló új megközelítését. Ahhoz, hogy a részvételt meghatározó komplex folyamatot a maga összetettségében értelmezhetővé tegye, disszertációm a vonatkozó hazai és nemzetközi szakirodalom áttekintésén túl empirikus adatokkal igazolja a fiatalok részvételének ösztönzésére tett közpolitikai lépések hatását a fiatalok politikai részvételi hajlandóságának növekedésére.

A fiatalok politikai részvételének ösztönzését célzó programok gyakorlatba ültetése kapcsán fontos fejlemény, hogy a magyar közigazgatásban megjelent az ifjúságpolitika integrált szemlélete.

2010 februárjában létrejött egy olyan szakmai testület (az Ifjúsági Koordinációs Bizottság)<sup>2</sup>, amelynek feladata, hogy összehangolja az ifjúsági korosztályok tekintetében illetékes összes minisztérium és szerv munkáját, javaslatokat dolgozzon ki az ifjúsági terület fejlesztésére, koordinálva egyúttal a Nemzeti Ifjúsági Stratégiában (NIS) foglaltak végrehajtását, a kétéves nemzeti cselekvési tervek elkészítését, valamint segítse az elvégzett feladatok monitorozását. Létrejött továbbá az a fórum, amely a fiatalok és ifjúsági szervezetek között, valamint a hazai és nemzetközi szereplőkkel döntéshozókkal és szervezetekkel való hatékony párbeszéd megteremtését tűzte ki céljául. A Nemzeti Ifjúsági Tanács (NIT) feladata az ifjúság érdekképviseletének legmagasabb szintű ellátása, az ifjúságpolitika formálása, valamint a mindenkori kormány megszólítása az ifjúság erős és egységes hangjaként. Működik továbbá a Magyar Ifjúsági Konferencia (MIK), tagjai közt tudva a legnagyobb hazai és határon túli ifjúsági intézményeket. E biztató szervezeti folyamatok reményt adnak arra, hogy a magyar fiatalok érdekképviseletében javuló feltételeknek, valamint a részvételt érintő kérdések terén szemléletváltásnak lehetünk tanúi a jövőben.

E szemléletváltás jegyében kutatásom hangsúlyozza az alulról jövő kezdeményezések fontosságát. Miután „állampolgárság” és a „közösség” egymáshoz szorosan kötődő fogalmak, a demokratikus részvételt ösztönözni kívánó helyi programok azok, amelyek vizsgálatával elemezhető a fiatalok közösségbe integrálódásának és politikai részvételének komplex folyamata. Épp ezért a kutatásom által vizsgált gyakorlatot a helyi szinten, a Mórakalmi kistérségben létrejött Homokháti Részvételi modell jelenti. A helyi demokrácia, a helyi közösség és a fiatalok politikai részvételének komplex összefüggéseire ezidáig kevés figyelem jutott, noha ez a demokratikus részvétel iránti igény kialakulásának alapja. Disszertációm e folyamat jobb megértéséhez kíván hozzájárulni.

---

<sup>2</sup> A testület 2012. márciusa óta Ifjúsági Szakmai Egyeztető Fórum (ISZEF) néven látja el feladatait, bár annyiban mégsem hordozza magában az integrált ifjúságpolitika megjelenésnek lehetőségét, hogy az ifjúságsszakmai párbeszédnek nem intézményesített felülete, hanem a kormányzat saját egyeztetési struktúrája, ahová meghívás alapján a nem kormányzati szereplők is beocsátást nyerhetnek. Azonban működésében nincsenek jelen az olyan strukturális elemek, amelyek az Európai Unióban hagyományokkal rendelkező (disszertációm 6.1 alfejezetében részletesen ismertetett) co-decision / co-management alapjain nyugodnának.

# 1. Bevezetés

A demokratikus politikai rendszer működésének egyik meghatározó elemét jelenti az állampolgárok részvételi kultúrája. A 2009 őszén elkezdett disszertációm kiindulópontját az a feltételezés jelentette, hogy két évtizeddel a rendszerváltozást követően létezik Magyarországon a demokratikus politikai részvétel kultúráját átadni képes ifjúságpolitikai környezet. Feltételeztem, hogy az ifjúságpolitika Magyarországon kialakult gyakorlata a politikai szocializációért felelős szereplőkkel (a családtól az iskolán át munkahelyi tapasztalatokon át, médiából nyert információkon keresztül az egyház- és lakóközösségi beszélgetésekig és a társadalmi szervezetekben ellátott feladatokig) összehangoltan képes biztosítani a felnövekvő korosztályok bekapcsolódását a demokratikus folyamatokba. Magyarország Európai Uniói tagságára, az európai integrációval együttjáró szinergikus folyamatokra tekintettel azt is feltételeztem, hogy a nemzetközi dokumentumok által megfogalmazott irányelvek, célkitűzések hatása a nemzeti szintű adaptációt követően helyi szintre ér, és a fiatalok mindennapjaiban is kifejti a hatását. Kutatásom homlokterében annak a kérdésnek a vizsgálata áll, milyen eredmények mutatkoznak a magyar ifjúságpolitikában a fiatalok politikai részvételének ösztönzése terén, továbbá hogyan hatnak a részvétel ösztönzését célul tűző programok a fiatalokra? Arra tekintettel, hogy e kérdés megválaszolásához sem a hazai politikatudományi munkák, sem az elkészült ifjúságpolitika elemzések nem adnak átfogó képet, kutatási eredményeim fontos tanulságokkal szolgálhatnak a vizsgált folyamatban feltárt súlyos ellentmondások feloldásához és a létező deficit kezeléséhez.

A magyar politikatudományi szakirodalom jelentős hátrányban van a tekintetben, hogy a magyar fiatalok részvételét a politikai részvétel társadalmi változását érintő kérdésekkel összefüggésben elemezze. A fiatalok politikai részvételére vonatkozó nemzetközi ifjúságkutatások eredményeit a hazai ifjúságkutatások vonatkozó eredményeivel összevetve azt látszik, hogy a magyar fiatalok politikai részvételének vizsgálatakor szükséges nagyobb hangsúlyt fektetni a fiatalok változó politikai részvételi formáinak, eszközeinek megértésére.

A kérdés ifjúságpolitikai szempontú vizsgálata fontos hozadékkal jár a magyar társadalom számára. A vizsgálat háttérében álló normatív elem az, hogy a demokrácia működésének alapja az állampolgárok politikai részvétele, és a folyamatba újonnan bekapcsolódó választók politikai részvételét érintő változások vizsgálatával fontos következtetések vonhatók le a demokratikus intézményrendszer jövőbeli működésére vonatkozóan. Hazai környezetben rendkívül ritkák az olyan vizsgálatok, amelyek a fiatalok részvételének mélyebb megértésére törekedve felismerik: ha a fiatalokat nem érdekli a politika, annak okát nem kizárólag a korosztály tagjaiban kell keresni, hanem a korosztály társadalmi környezetére tekintettel azt is célszerű megválaszolni, milyen lehetőségeik vannak arra, hogy érdeklődésük kialakuljon, s van-e módjuk arra, hogy a demokratikus

politikai folyamatokba ténylegesen bekapcsolódjanak? A fiatal korosztályok közéleti közlekedését egyrészt a fiatalok érdeklődését, másrészt a mobilizációs csatornák megváltozását figyelembe véve, kétirányú utcaként elgondoló megközelítéssel a korábbiaknál komplexebb kép adható arról, miként válhat vonzóvá a közéletben való részvétel a korosztály tagjai számára.

Annak érdekében, hogy a magyar fiatalok politikai részvételének kérdéskörét közpolitikai szempontból megragadhatóvá tegye, disszertációm leírja a fiatalok politikai részvételének ösztönzése érdekében az ifjúságpolitikán, mint szakpolitikán belül működő programok célkitűzéseit és gyakorlatát. Teszi ezt az Európa Tanács valamint az Európai Unió nemzetközi szintű programjaitól az Európai Unió egyes tagállamainak gyakorlatán át egészen a magyar ifjúságpolitikát a rendszerváltozás óta jellemző „folyamatos megszakítottság” bemutatásáig, külön alfejezetben kitérve a részvétel ösztönzésének feltételrendszerére és az ifjúságpolitika helyi végrehajtásával kapcsolatos kérdésekre.

A disszertáció fontos információkkal szolgál a magyar fiatalok politikai részvételének megértéséhez. Célja egyfelől az, hogy tények mentén rámutasson arra, milyen intézmények, hogyan biztosítják a fiatalok részvételét Magyarországon. Másfelől rákérdez a fiatalok részvételét biztosító szervezetek működésének sajátosságaira és szervezeti átalakulására. Bár a fiatalok részvételének ösztönzése érdekében egy adott állam kormánya megteremtheti a kereteket (így például törvényt alkothat), nem tudja a fiatalokat közvetlenül elérni, ebből adódóan a végrehajtás során űr keletkezhet. A kutatás által vizsgált eset épp ezen űr magyar ifjúságpolitikában való jelenlétét teszi kézzelfoghatóvá. A magyar ifjúságpolitika jellemzőinek bemutatását követően a kutatás e téma empirikus vizsgálatát alulról fölfelé irányuló megközelítésben, helyi szintű esettanulmányokon keresztül végzi el. A kutatás a Mórahalmi kistérségben működő Homokháti Részvételi modell keretében, helyi szinten működő szervezetekről kidolgozott esettanulmányok révén kívánja megválaszolni azon kérdést, a részvételt biztosító helyi intézmények valóban mérhető hatással vannak-e politikai részvételhez szükséges egyéni készségekre?

A kutatás abból indul ki, hogy minden részvételi cselekedet értelmezhető a részt vevő egyén valamint az őt mobilizáló struktúrák közötti interakcióként. A demokrácia participatív elméletéből kiindulva a fiatalok politikai döntéshozatalban való részvételét vizsgálja. A részvétel új arénáinak feltárásakor olyan helyi politikai intézményeket elemez, amelyek a helyi ügyekről való döntéshez szükséges feltételek tekintetében adottak a magyar fiatalok számára.

Miután az „állampolgárság” és a „közösség” egymáshoz szorosan kötődő fogalmak, és a fiatalok elsősorban a saját mikrokörnyezetükben megszólíthatók, ezért rendkívül fontos a helyi szintű közéleti folyamatokba való bevonásuk. A téma feltárásakor a kutatás az ifjúságpolitikán, mint szakpolitikán belül azonosítja és értékeli a fiatalok részvételének ösztönzését elősegítő programokat.

A kutatás kvalitatív eszközök révén a fiatalok politikai részvételről alkotott saját elképzeléseit azonosítja. A kutatás kiindulópontja, hogy a magyar fiatalok részvételről alkotott felfogása napjainkban változáson megy keresztül, aminek oka a politikai részvételi lehetőségek terén új, közvetlenebb és egyénre szabottabb, alternatív lehetőségek elterjedése. A disszertáció eredményeit megalapozó kvantitatív kutatás a részvétel hagyományos, politikai szervezetekben megnyilvánuló formáin túl a politikai részvétel direkt és virtuális lehetőségeinek körükben való jelenlétére, valamint a új technikai eszközök, s ezek között kiemelten az internet által nyújtott online részvételi lehetőségek korosztály általi igénybevételére kérdez rá a Mórahalmi kistérségben élő fiatalok reprezentatív mintáján, online kérdőíves módszerrel valamint kvalitatív vizsgálatok útján.

A kutatás eredményei alapján következtetések vonhatók le a fiatalok készségeire és attitűdjeire vonatkozóan az érdekérvényesítés intézményesített, hivatalos csatornáival, valamint a politikai részvétel hagyományostól eltérő, közvetlen és online formáival kapcsolatban.

## 2. A kutatás hipotézisei

A nemzetközi szakirodalomban a fiatalok részvételéről való gondolkodás sokáig két szélsőség között mozgott. Egyik oldalon vészjósló hangnemben a fiatalok csökkenő részvételi hajlandóságából kiindulva a demokrácia válságát magában hordozó, apolitikus csoportként írták le a fiatalokat (BESSANT, 2004; FORBRIG, 2005; FURLONG–CARTMEL, 2007), a másik oldalon a politikai részvétel új, hagyományostól eltérő formáiban (így különösen az online részvétel terén) aktív, innovatív és a demokráciát megújító csoportot láttak bennük (COLEMAN, 2006:199). Azonban a nemzetközi irodalomban egyre általánosabbá válik az a nézőpont, miszerint azt, hogy válság van-e a fiatalok politikai részvételi hajlandóságában, avagy sincs, leginkább az határozza meg, hogy a fiatalok számos új részvételi formáját figyelembe vesszük-e (GORDON–TAFT, 2010: 1522). E megközelítés szerint a fiatalok igenis kifejezik véleményüket a világ, a társadalom problémáival kapcsolatban, azonban a fiatalok sajátos eszközökkel elmondott álláspontja nem hallatszik, mert a felnőtt társadalom nincs hozzászokva ezen eszközök használatához. E szemlélet egyúttal magában foglalja a politikai részvételről alkotott hagyományos elképzelésektől radikálisan eltérő formák vizsgálatát is, egészen a politika tagadásán alapuló felfogásig (BECK, 2001:158; FARTHING, 2010:188).

Bár az említett két szélső pólus főbb állításai a hazai szakirodalomban is felbukkannak, a magyar szakirodalomban nagyon kevés munka vállalkozott arra, hogy a magyar fiatalok részvételét a politikai részvétel változását érintő kérdésekkel és a részvétel új formáinak megjelenésével összefüggésben értelmezze. A magyar fiatalok közéleti érdeklődésével kapcsolatban megjelenő tanulmányok túlnyomó többségében a szerzők adottnak veszik az összefüggést: ha az ifjúság politikai részvételi hajlandósága csökken, annak fő oka, hogy a fiatalok kevésbé érdeklődnek a politika iránt. Ebből az egyoldalú diagnózisból pedig nem ritkán leegyszerűsítő megoldások olvashatók ki a fiatalok érdeklődésének felkeltésére.

A fenti kérdések vizsgálatához kísérleti kutatásra és esettanulmányokra van szükség. E kérdések a kutatásban vizsgált magyar fiatalok szempontjából a részvételre lehetőséget adó településeken élő fiatalok és az ilyen lehetőséggel nem rendelkező településeken élő fiatalok politikai attitűdjének összevetése mentén értelmeződnek. Kutatásom ehhez egy magyarországi kistérség településeinek fiataljait veti össze. Feltevésem szerint az általam vizsgált Homokháti Részvételi modell, mint részvételi kezdeményezés alkalmas arra, hogy helyi szinten lehetővé tegye kutatásom homlokterében álló kérdések eldöntését.



## Első hipotézis: A részvételt biztosító intézményi környezet fontossága

Kutatásom kiindulópontja, hogy a fiatalok demokratikus intézményekben való részvétele nem pusztán a politika iránti érdeklődés függvénye, hanem azt a mobilizációs csatornák elérhetősége is nagyban befolyásolja. Vizsgálatom a Stolle-Hooghe (2005:44) szerzőpáros Skocpol kutatási eredményeire (1999, 2003) alapozott megközelítését alkalmazva abból indul ki, hogy amennyiben a hagyományos demokratikus intézményekben a fiatalok kevésbé aktívan vesznek részt (és ennek bizonyítására empirikus adatok állnak rendelkezésre) az nem pusztán érdeklődésük függvénye, hanem annak eredménye is lehet, hogy a mobilizációs csatornák nem elérhetők számukra. A fiatal korosztályok közéleti közlekedését egyrészt a fiatalok érdeklődését, másrészt a mobilizációs csatornák megváltozását figyelembe véve, kétirányú utcaként elgondoló megközelítéssel a korábbiaknál komplexebb képet kaphatunk arról, miként válhat vonzóvá a közéletben való részvétel a korosztály tagjai számára.

Mint azt a 4.2. alfejezetben a vonatkozó nemzetközi szakirodalom ismertetése kapcsán részletesen kifejtem, a politikai részvétel formái változnak. Miután a nemzetközi szakirodalom azt állítja, hogy a politikai részvételi formák változása egyúttal hatással van a fiatalok politikai részvételről alkotott felfogására (és e változás tényét az 5.4. alfejezetben ismertetett hazai ifjúságkutatások eredményei is alátámasztják) joggal feltételezhetjük, hogy a változás hatása vizsgált magyar fiatalok körében is kimutatható.

K1: A kutatás által vizsgált kistérségben milyen intézményi környezet áll rendelkezésre a fiatalok számára a közéleti részvételre, az egyes településeken kik és milyen hatékonysággal mobilizálják a fiatalokat?

K2.: Az ifjúságpolitika kistérségben meghatározó aktorai tapasztalják-e a korosztály érdeklődésének változását, alkalmaznak-e új eszközöket a fiatalokkal való kapcsolattartásra?

K3.: Milyen elveket követ a kutatásom által vizsgált Homokháti Részvételi Modell, azok hogyan illeszkednek az Európai Unió által meghatározott ifjúságpolitikai célkitűzésekhez illetve a magyar ifjúságpolitika gyakorlatához? A magyar fiatalok érdekképviselését a vizsgált kistérségben ellátó ifjúsági szervezeteket az Európai Unió más tagállamaiban működő hasonló szervezetekkel összevetve melyek a legfontosabb eltérések?

K4. Van-e a települési szinten, helyben elérhető ifjúsági szolgáltatásoknak, ezeken belül az ifjúsági érdekképviselési szervezeteknek empirikusan kimutatható hatása településen élő fiatalok részvételi hajlandóságára?

K5. Mi jellemzi a vizsgált fiatalok politikai érdeklődését, érvényes-e a vizsgált csoportra az az országos, nagymintás kutatásokból ismert korábbi állítás, mely szerint a politika iránti érdeklődésük tartósan alacsony szinten állt be?

K6. Az egyes politikai részvételi formákban való részvétel milyen arányban van jelen a vizsgált magyar fiatalok körében?

Disszertációm hipotézise, hogy szignifikáns összefüggés van a fiatalok számára elérhető mobilizációs csatornák egy adott települési környezetben való megjelenése, valamint a településen élő fiatalok politikai részvétele között. Az aktív ifjúsági érdekképviselői szervezetek léte és a fiatalok valamint a közigazgatás között intézményesített, rendszeres kapcsolat direkt hatást gyakorol a településen élő fiatalok a politikai érdeklődésére és politikai részvételére. A hatás irányát tekintve a kutatás azt feltételezi, hogy az országosan reprezentatív nagymintás ifjúságkutatások által rögzített átlaggal összehasonlítva az ilyen településen élő fiatalok körében mért értékek magasabbak. A kérdést helyi kontextusban vizsgálva a kutatás azt feltételezi, hogy a fenti jellemzőkkel bíró településeken élő magyar fiatalok részvétele magasabb, mint az ilyen intézményekkel vagy érdekképviselői szervezetekkel egyáltalán nem rendelkező településen élő fiataloké.

### Második hipotézis: Közvetlen döntéshozatal és önképzés

A kutatásom szempontrendszerét meghatározó participatív modell szerint a részvétel megerősít bizonyos személyes és társadalmi kvalitásokat (DAHL, 1989:92).

A fenti állítás érvényességének vizsgálatakor azonban első lépésként fontosnak tartom tisztázni, van-e változás a magyar fiatalok politikát érintő fogalomhasználatában. Az a 5.5.2 fejezetben ismertetett szakirodalom alapján ugyanis azt állítom, hogy a vizsgált magyar fiatalok politikára vonatkozó saját értelmezésében a „politika” kifejezés diszkreditálódott, ebből adódóan a „politika” szó elutasítása nagyban kihat a fiatalok fogalomhasználatára. A korosztály tagjai másként értelmezik, maguk számára másként fogalmazzák meg a politikai részvétel fogalmával összekapcsolt cselekvési formák mindennapjaikban történő megjelenését: azokat nem „politikai”, hanem „közéleti” tevékenységként értelmezik, ami egyúttal kihat politikai részvételre vonatkozó attitűdjeikre is. Amennyiben igaz az, hogy a helyi közéletben a fiatalok számos részvételi formába bekapcsolódnak, ám a politika és a fogalommal összefüggésben értett a „makropolitika” vagy másképpen „pártpolitika” folyamataitól való távolságtartásuk miatt mindezt nem tekintik politikai cselekvésként, úgy igazolható, hogy a két fogalom az értelmezés és a cselekvés szintjén egyaránt elválik egymástól.

K7. Igazolható-e, hogy a politika jelentéstartalma megváltozott a magyar fiatalok körében?  
Bizonyítható-e, hogy a közéleti és a politikai érdeklődés eltérő formájú, hogy a két fogalom megítélése jelentősen eltér a vizsgált korcsoportokban?

A fenti kérdés tisztázását követően disszertációm Carole Pateman (PATEMAN, 1970) követve a politika részvétel politikai hatékonyságra gyakorolt hatására fókuszál.

K.8. A kistérségben élő fiatalok mennyi beleszólással bírnak az őket érintő, mindennapokban meghozott döntésekre? Mit gondolnak arról, mi kell ahhoz, hogy valaki jó állampolgár legyen? Milyen jogokat és kötelességeket tartanak fontosnak közösségük formálása terén? Tapasztalható-e eltérés a vizsgálatba bevont fiatalok körében az országos eredményektől?

K.9: Igazolható-e empirikus adatokkal, hogy Homokháti Kistérség Gyermek és Ifjúsági Önkormányzatban megvalósított Homokháti részvételi modell településeiben élő fiatalok aktivitása magasabb az országos adatoknál? Amennyiben igen, melyek azok a részvételi formák, amelyek terén kimutatható ilyen összefüggés?

A disszertáció második hipotézise a participatív modell feltevésén alapul: ha a közvetlen részvételt biztosító lehetőségek széles körben adóttak, akkor az egyéni készségek fejlődnek. Azt állítom, hogy a közvetlen döntéshozatalban való részvétel fejleszt bizonyos állampolgári készségeket, a közvetlen részvétel empirikusan mérhető hatással van a politikai részvételhez nélkülözhetetlen egyéni pszichikai készségekre.

## 3. Az ifjúságpolitikai elemzés háttere

### 3.1. Adatgyűjtés

#### 3.1.1. Dokumentum elemzés

A magyar ifjúságpolitika megértéséhez elengedhetetlenül szükségesnek bizonyult megvizsgálni a szakterületet érintő jogszabályi és közigazgatási környezet változásait. Az 1971-ben született első ifjúsági törvénytől a mai nap érvényes jogszabályokig tartó áttekintés (lásd a második mellékletet) a közigazgatási gyakorlat változásának változására fókuszált, valamint azokra a konkrét eszközökre, amelyeket e jogszabályok a magyar fiatalok politikai részvételének ösztönzésére meghatározott célok elérése érdekében megneveztek.

Tekintve, hogy a magyar ifjúságpolitika nem független az Európai Unió által megfogalmazott célkitűzésektől, a dokumentum elemzés folyamán az ifjúságot érintő uniós irányelveket, s a Fehér Könyvben valamint az EU Ifjúsági Stratégiájában rögzített célkitűzéseket is sorra vettem.

Miután a disszertációban ismertetett empirikus kutatásban egy helyi szinten megvalósított hazai jó gyakorlat eredményeinek vizsgálatát tűztem ki célul, az „Európai Charta a fiatalok helyi és regionális életben való részvételében” című dokumentum alapján megvizsgáltam és részletesen ismertettem a Homokháti Részvételi Modell települései által elfogadott ifjúságpolitikai koncepciókat, valamint elemeztem a településeken működő ifjúsági civilszervezeteket.

#### 3.1.2. Szakértői interjúk

A terepmunkát megelőzően elsőként néhány mélyinterjúra kértem fel ifjúságügyi szakértőket, majd a kulcstémák azonosítását követően félig strukturált szakértői interjúkat készítettem az ifjúságügy más hazai szakértőivel, valamint a fiatalok közéleti részvételének fejlesztéséért elkötelezett országos civilszervezetek vezetőivel. A vizsgálat arra irányult, hogy megismerjem a szakterületen aktuálisan érvényes koncepció sajátosságait, képet kapjak a gyermekjogok elfogadottságáról, valamint közelebbről megismerhessem a korosztály közéleti részvételét ösztönző programok működését és az integrált ifjúságpolitikai szemlélet hazai megítélését.

A 2010-es kormányváltást követően bekövetkezett ifjúságpolitikai változásokat, különösen a Regionális Ifjúsági Tanácsok megszűnését követően jelentősen csökkent az ifjúsági szervezetek munkájáról rendelkezésre álló írásos dokumentáció<sup>3</sup>, ezért a legfrissebb változások nyomon követéséhez a kutatás szóbeli közlések eredményére támaszkodik. Az ifjúságpolitika fejlődésének feltárásához szakértői interjút készítettem a szakterületen folyó magyarországi szakmai munka

<sup>3</sup> Létrehozásukat követően a Regionális Ifjúsági Tanácsok 2010-ig évente jelentéseket készítettek tevékenységükről, az általuk támogatott ifjúsági projektekről.

közigazgatási szereplőivel (az egykori Állami Ifjúsági és Sport Hivatal munkatársaival, az egykori Ifjúsági és Sportminisztérium volt államtitkáraival, a szakterületért aktuálisan felelős a minisztérium főosztályvezetőjével). Az interjúalanyok körét bővítettem az Európai Unió Ifjúsági Programjának hazai lebonyolításáért felelős nemzeti háttérintézmény (Mobilitás) munkatársainak megkérdezésével. A vizsgálat arra irányult, hogy megismerjem a magyar ifjúságpolitika történetét, az ifjúsági koncepciót és végrehajtásának gyakorlatát.<sup>4</sup>

A magyar ifjúságpolitikát érő európaizációs hatások felméréséhez interjút készítettem az Európai Unió Bizottsága valamint az Európa Tanács közötti ifjúságpolitika együttműködés keretében létrehozott Európai Ifjúságpolitikai Tudásközpont (European Knowledge Centre on Youth Policy - EKCYP) több szakértőjével, s egy félig strukturált interjúsorozat<sup>5</sup> keretében ismertem meg a szakértők kutatási hipotéziseimről alkotott véleményét. Interjút készítettem továbbá az Európai Unió ifjúságpolitikáért felelős döntéshozó és végrehajtó szerveinek munkatársaival. A nyílt koordinációs eljárás keretében folyó döntéshozatal megismerése érdekében interjút készítettem a területért az Európai Unió Tanácsán belül felelős közigazgatási szereplővel, az Ifjúsági Miniszterek Tanácsának üléseit előkészítő személlyel. Az interjú által rálátását nyertem a Tanács kiemelt szerepére az ifjúságpolitikai döntéshozatalban, valamint részletesen megismertem az EU „puha” jogi szabályozó eszköztárát. Az ifjúságpolitikai döntések előkészítésének, valami a tagállami végrehajtás monitorozásának megismerése érdekében interjút készítettem az Európai Bizottság Oktatási és Kulturális Igazgatóságának<sup>6</sup> munkatársával. Az interjú révén képet kaptam az ifjúsági szektor EU közigazgatáson belüli súlyáról, a terület adminisztratív kapacitásáról és a szektorban aktív érdekcsoportok relatív súlyáról. Az interjúsorozat keretében megkérdeztem az ifjúsági szektor szempontjából kiemelkedő fontosságú érdekképviselői szerv, az Európai Ifjúsági Fórum elnökét, valamint a részvételi programokért felelős koordinátorát. Az interjú révén az ifjúsági területen folyó lobbimunkát és a szervezet speciális részvételi projektjeit (pl. Európa Ifjúsági Fővárosa projekt, vagy az EU választási részvételt ösztönző projekt) ismertem meg. Ellátogattam továbbá az EU ifjúsági programja keretén belül a részvételi képzéseket bonyolító Salto Participation központba, ahol a központ vezető munkatársával beszélgettem a szervezet tevékenységéről. A központ részvételi projektekért felelős munkatársával európai összehasonlításban beszélünk a támogatási rendszer közép-európai tagállamokat érintő speciális fejlesztési céljairól, a térség sajátosságairól.

A magyar ifjúságpolitika helyi megvalósításának megismerése céljából szakértői interjút készítettem a mintába bevont települések polgármestereivel, valamint a működő ifjúsági önkormányzati testületek megválasztott képviselőivel és ifjúsági polgármestereivel. A vizsgálat arra

4 A kutatás kérdőívét lásd a 2. számú függelékben

5 A kutatás kérdőívét lásd az 1. számú függelékben

6 [http://ec.europa.eu/youth/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/youth/index_en.htm)

irányult, hogy megismerjem a ifjúsági cselekvési tervek politikai megítélését, valamint képet kapjak a korosztály közéleti részvételét ösztönző programokról. Az interjúalanyok körét bővítettem a téma szakértőivel (regionális ifjúságügyi szakértők, a vizsgált települések ifjúsági referensei), valamint a fiatalok közéleti részvételének fejlesztéséért elkötelezett helyi civilszervezetek vezetőivel.

### 3.1.3. Esettanulmányok

Miután a kutatás célja a vizsgálatba bevont szervezetek működésének alapos vizsgálata volt, a kutatás kevés számú esettanulmány alapos, komplex vizsgálatára fókuszált. Ehhez a lehető legfejlettebb, legtöbb erőforrással és legszélesebb hatáskörrel rendelkező (a magyarországi ifjúságpolitikai környezetben atipikus) esetek kiválasztására volt szükség. A kutatás ezen esetek azonosításakor szakértői interjúk eredményeire támaszkodott.

Az interjúsorozatban elsőként a Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzati Társaság (röviden: GYIÖT)<sup>7</sup> merült fel, mint a hazai települési szintű gyermek és/vagy ifjúsági önkormányzatok (röviden GYIÖK) közös fellépését 1996 óta lehetővé tevő országos ernyőszervezet. A társaság a már működő, illetve az alakulni kívánó gyermek és ifjúsági önkormányzatok szakmai, módszertani segítségét (képzések, fórumok találkozók szervezése, információs és szakmai kiadványok megjelentetése, a folyamatos információ áramlás elősegítése) látja el. Böröcz Líviával az NCSSZI – MOBILITÁS Országos Ifjúsági Igazgatóságának koordinációs szakreferensével készített interjúból azonban az derült ki, hogy a szervezet folyamatos működése 2002-ben megszakadt, újjá alakítására 2008-ban került sor, és neve ellenére a hálózat teljes országos lefedettséggel nem rendelkezik, tagszervezetei főként a Dél-Dunántúli és a Dél-Alföldi Régióból kerülnek ki. Az is világossá vált, hogy helyi tagszervezetei rendkívül eltérő társadalmi környezetben, nagyon különböző felépítéssel működnek, ami összehasonlításukat rendkívül megnehezíti. A GYIÖT elnökével, Gulyás Barnabással készített interjúból a szervezet újjáalakításának körülményeiről, a hálózat működésének sajátosságairól elhangzott információk igazolták a magyar ifjúságpolitika fragmentáltságáról mások által már leírtakat (KÁTAI 2006, NAGY 2008, WOOTSCH 2009), és szintre pontról pontra tükrözték mindennek a vizsgált civilszervezet működésére gyakorolt negatív hatásait. A GYIÖT a fenti sajátosságokból adódóan nem bizonyult állandó erőforrásokkal rendelkező, országosan reprezentatív ernyőszervezetnek, ezért a kutatás feltevéseinek, kérdéseinek vizsgálatához nem bizonyult alkalmasnak.

A szakértői interjúk során szintén vizsgálat tárgyát képezte a 2012 decemberében megalakult Nemzeti Ifjúsági Tanács (röviden: NIT)<sup>8</sup>. A Tanács elnökével, Popper Elizával készített interjúból a

<sup>7</sup> <http://gyiot.hu/magunkrol>

<sup>8</sup> <http://ifjusagitanacs.hu/rolunk/>

szervezet alapításának körülményei, nemzetközi kapcsolatai, összetétele, működése és erőforrásai szempontjából számos rendkívül hasznos információ gyűlt egybe. Ugyanakkor az interjú során az is világossá vált, hogy a főként nemzetközi kapcsolatait és országos szervezetét építő NIT-ben a helyi szervezetek szerepe, súlya még tisztázatlan, a tagszervezetek között egyenlő súllyal szerepelnek helyi, megyei, regionális és országos civilszervezetek, a taggá válás feltételét pedig tulajdonképpen egy nyilatkozat megtétele és az elnökség elfogadó határozata jelenti. Az újonnan alakult szervezet belső ellenőrzési mechanizmusainak kialakulatlansága miatt nem bizonyult alkalmasnak arra, hogy megfeleljen a kutatás komparatív szempontrendszerének és mintavételi célkitűzéseinek.

Az említett interjúsorozat eredményeként bebizonyosodott, hogy a magyar fiatalok részvételét biztosító intézményekre vonatkozóan országosan reprezentatív minta kiválasztására a magyar ifjúságpolitikai környezetben nincsen lehetőség. Ezzel együtt egyes tényezők vizsgálata különös figyelmet érdemel, ezért a kutatás összetett, sokrétű esetek kiválasztását tűzte célul. E szempontrendszer a vizsgálatba bevonni kívánt esetek kiválasztásának folyamatakor hasonló esetek kiválasztásán alapuló reprodukciós logika érvényesítésére szolgált (YIN, 2003:25).

Szász Henriett, a Mobilitás Dél-Alföldi Regionális Szolgáltató Irodájának munkatársa a vele készített interjú során, egy a régió ifjúsági szervezeteinek felépítéséről, erőforrásairól általa készített kutatás (SZÁSZ, 2010) kapcsán hívta fel a figyelmet a Bordány központtal 2003-ban létrehozott Homokháti ifjúsági részvételi modellre, amely a Homokháti Kistérségben működő Gyermek és Ifjúsági Önkormányzatok (röviden HKGYIFÖ) ernyőszervezete. A modellt tradíciói, folyamatos működése és a működő szervezetek területi koncentrációja (a kistérség 9 településéből 5 rendelkezik, rendelkezett már ilyen szervezettel) és a kistérség homogén társadalmi összetétele alkalmassá tették arra, hogy megfeleljen a kutatás feltevéseinek, kérdéseinek vizsgálatához.

A kutatás esettanulmányként a szakértői interjúsorozat eredményeit figyelembe véve a Homokháti Kistérség Gyermek és Ifjúsági Önkormányzatban megvalósított Homokháti részvételi modell<sup>9</sup> működését vizsgálja dokumentum-elemzés, szakértői interjúk, terepkutatás és hibrid survey technikával készült kvantitatív elemzés útján.

<sup>9</sup> <http://ifjusag.homokhat.hu/kistersegi-ifjusag/hkgyif.html>

### 3.1.4. Kérdőíves adatfelvétel

A Móraalmi kistérség településein élő fiatalok politikai részvételét vizsgáló „*Integrált ifjúságpolitika és a fiatalok politikai részvétele*” című kutatás kérdőíve alaptermatikájában az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás<sup>10</sup> kérdőívét követte, a 15-29 éves korosztály igényeire és a kistérség helyi adottságaira vonatkoztatott néhány speciális kérdéssel kiegészítve. A kérdőív tematikus blokkokban tartalmazott kérdéseket a közéleti és politikai érdeklődésre; a szervezeti tagságra és kötődésre; a politikai részvételi aktivitásra; a politikai hírfogyasztásra (online hírportálok); a politikai tiltakozásokban való részvételre (figyelemmel az online részvételre); a politikai értékekre és ideológiákhoz valamint a demokráciához való viszonyra.

A survey **130 fős kvóta mintán készült**, a kvóta alapját az Központi Statisztikai Hivatal honlapján közzétett 2013-as idősoros éves területi statisztikai adatok<sup>11</sup> jelentették.

A kutatás az Aktív Fiatalok Magyarországon 2012, 2013 vizsgálatok tapasztalataiból kiindulva kezdettől adottnak vette, hogy az online metodológia nem elégséges, valamilyen pótlólagos, kiegészítő „hagyományos” mintavételi eljárás szükséges. Az adatfelvétel ún. hibrid technikával valósult meg: 46 fő<sup>12</sup> (25,5%) az [www.politikagora.hu/kerdoiv](http://www.politikagora.hu/kerdoiv) internetes oldalon lévő online kérdőívet töltötte ki, míg 124 fő<sup>13</sup> (74,5%) megkérdezésére személyes lekérdezés keretében került sor<sup>14</sup>.

Az online kérdőív közösségi médián keresztüli meghirdetésére<sup>15</sup> (egy nyereményjátékkal egybekötve) 2013. május 18-án került sor. Ekkor a kistérségben foglalkoztatott valamennyi ifjúsági referens, valamint a kutatást megelőző interjúsorozatban megkérdezett ifjúsági polgármesterek, képviselők egy felkérést kaptak a kérdőív terjesztésére. A felkérő levél egyben kérést is tartalmazott, amelyben azt kértem a kitöltőktől, hogy legyenek aktívak, és ők maguk is küldjék tovább a felkérést (kvázi hólabda).

Három hónap alatt több mint 120 kistérségbeli fiatal kezdett neki a kérdőív kitöltésének. Összességében, az online szakasz lezárultáig, 2013. szeptember 18-ig, a kérdőívnek több mint 1000 látogatója volt. Hasonlóan az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás 2011/2012-es és 2012/2013-as hullámához a kitöltők összetétele ugyanakkor rendkívül egyenetlen volt.

<sup>10</sup> [http://aktivfiatalok.hu/wp-content/uploads/2013/06/Racionaliasn-lazado-hallgatok\\_-BCE-Belvedere.pdf](http://aktivfiatalok.hu/wp-content/uploads/2013/06/Racionaliasn-lazado-hallgatok_-BCE-Belvedere.pdf)

<sup>11</sup> [http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak\\_teruleti\\_06](http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_teruleti_06)

<sup>12</sup> Az online kérdőívet teljesen kitöltők száma: 129 fő.

<sup>13</sup> A face to face kérdőívet kitöltők száma: 140 fő.

<sup>14</sup> Az adatok általánosíthatóságának fontos korlátja, hogy az adatfelvétel nem a véletlen mintavételen alapult, hanem egy ún. hibrid mintavétel volt, melynek során a hólabda alapú online kérdezést egy kvóta alapján személyes kérdezéssel kiegészítve értem el a válaszadókat. Az hogy a kiválasztás alapja nem véletlen mintavétel volt, egyrészt problémát okoz az adatfeldolgozás során használatos statisztikai próbák alkalmazásában. Másrészt a minta összetétele feltehetőleg erősen torzít azon fiatalok irányában, akik szívesen vesznek részt közvélemény-kutatásokban (ez a típusú torzítás az önkéntesség elve miatt, minden kérdőíves, illetve interjú technikát alkalmazó kutatás esetében felmerül). Éppen ezért az elemzésemben nem jelenítettem meg a statisztikai próbák eredményeit.

<sup>15</sup> <https://www.facebook.com/politikagora>



A minta kvótához igazítása érdekében személyes lekérdezésre került sor 2013. július 30 és szeptember 18 között a kistérség valamennyi településén. A személyes lekérdezés során a megkérdezettek kiválasztásában Papp Renáta, a Mórahalmi kistérség ifjúsági referense, valamint az egyes településeken foglalkoztatott települési ifjúsági referensek nyújtottak segítséget.

## 3.2. Adatok

A kutatás által vizsgált komplex témakör vizsgálata érdekében az elérhető források széles palettájára volt szükség.

### 3.2.1. Kvalitatív adatok:

#### 1. CoE country sheets:

Az Európai Unió Ifjúsági stratégiájának keretében az Európai Bizottság felállított egy szakértői csoportot Európai Ifjúságpolitikai Tudásközpont (European Knowledge Centre on Youth Policy - EKCYP) néven. A Tudásközpont évenkénti bontásban szolgáltat információt az egyes EU tagállamokban zajló ifjúsági munkáról, így egyebek mellett a részvételt biztosító struktúrákról és a részvétel szintjéről Európa 30 országában. Az információ nemzeti kapcsolattartók közreműködésével kerül összegyűjtésre az adott országban elérhető adatok függvényében.<sup>16</sup> A kutatás során felhasználásra kerülnek a Tudásközpont által kialakított tagállami információs adatlapra adott válaszok, melyek a vizsgált országok ifjúságpolitikai tevékenységét teszik (bizonyos fókig) összehasonlíthatóvá

#### 2. Kőleves projekt

A „Kőleves” projekt 2010-ben a Dél-Alföldi Régióban végzett kutatás volt, amely az ifjúságpolitikai struktúrák feltérképezését végezte. Az ifjúsági korosztály (15-29) bevonását a vizsgált települések ifjúsági koncepcióiban és cselekvési terveiben megjelenő módszerek elemzésével vizsgálta. A projekt keretében készült, dokumentum elemzésre és kérdőíves kutatásra alapozott tanulmány fontos információkkal szolgál Csongrád megye településeinek ifjúságpolitikai eszközeiről, erőforrásairól.<sup>17</sup>

#### 3. Üvegház<sup>18</sup>, Üvegház 2<sup>19</sup>:

A Dél-alföldi Regionális Ifjúsági Tanács, mint régiós döntéshozó testület és a Mobilitás Regionális Ifjúsági Szolgáltató Iroda, mint ifjúsági fejlesztő központ támogatta a régió legjobb ifjúsági

<sup>16</sup> <http://youth-partnership-eu.coe.int/youth-partnership/ekcyp/Countryinformation2.html>

<sup>17</sup> <http://www.koleves.dalisz.hu/index.php?content=projektrol>

<sup>18</sup> [http://www.ifjusagsegito.hu/belvedere/ueveghaz\\_2006.pdf](http://www.ifjusagsegito.hu/belvedere/ueveghaz_2006.pdf)

<sup>19</sup> [http://www.ifjusagimunkakonyvtara.hu/reszletes\\_ueveghaz\\_2\\_-\\_ifjusagi\\_mintaprojektek\\_a\\_del-alfoldi\\_regioban\\_72.html](http://www.ifjusagimunkakonyvtara.hu/reszletes_ueveghaz_2_-_ifjusagi_mintaprojektek_a_del-alfoldi_regioban_72.html)

projektjeit bemutató kötetek megjelentetését, e célból szerkesztőbizottságot hozott létre. A bizottság a területi kiegyensúlyozottságra és az esélyegyenlőségre ügyelve választotta ki, és kereste meg a kiadványokban szereplő szervezeteket. A 2006-ban megjelent Üvegház című kötet 33 szervezetet és azok megvalósított projektjeit mutatja be, míg a 2008-ban kiadott Üvegház 2 című kiadvány 30 ifjúsági projektet mutat be a dél-alföldi régió mindhárom megyéjéből, a helyi kezdeményezésektől a megyei, regionális projekteken át egészen a nemzetközi jó gyakorlatokig. A két kötet fontos adatokkal és információkkal szolgált a kutatás során vizsgált települések ifjúsági civilszervezeteinek megismeréséhez, ezért annak adatait felhasználtam az esettanulmány ismertetése során.

#### 4. A Homokháti Kistérség ifjúsági szervezetei A-tól Z-ig

A Homokháti Kistérség ifjúsági együttműködésében részt vevő szervezeteket bemutató 2010-es kiadvány<sup>20</sup> a legfrissebb elérhető írásos dokumentum a kistérségben működő ifjúsági civilszervezetekről, ezért az egyes települések ifjúsági életének leírásához nélkülözhetetlenek a benne található információk.

### 3.2.2. Kvantitatív adatok:

#### I. Adatok másodelemzése:

##### *Ifjúság2008 kutatás*

A nagymintás ifjúságkutatás a társadalomtudomány, a szociológia eszközeivel írja le azokat a társadalmi, gazdasági átalakulásoknak (is) köszönhető változásokat és jellegzetességeket, amelyek a generációs újratermelődés folyamataiban végbemennek. A négyévente lefolytatott nagymintás, a 15–29 éves korosztályt vizsgáló ifjúsági adatfelvétel egyik célja annak rögzítése, hogy az előző felvételhez képest mennyiben, milyen módon változtak az ifjúsági korosztályok iskoláztatását, elhelyezkedését, karrierjét, önállósodását befolyásoló társadalmi tényezők, továbbá, hogy ezek a hatások hogyan tükröződnek a fiatalok életmódjában, szabadidős tevékenységében, kulturális fogyasztásában.

Az Ifjúság2008 kutatás survey vizsgálatához 8076 fős (*négy 2000 fős*), a 15–29 éves korosztályt országosan reprezentáló minta készült. A minta területileg (régiók), településnagyság, korcsoportok és nemek szerint tükrözi a vizsgált népességet.

A kutatás által vizsgált kérdéscsoportok a következők voltak: gyermekneveléssel, gyermekvállalással kapcsolatos attitűdök; állampolgári tudat, a demokratikus intézményrendszerbe vetett bizalom; a tanulással kapcsolatos attitűdök; infokommunikációs eszközökkel való ellátottság;

<sup>20</sup> [http://www.ifjusag.homokhat.hu/index.php/dokumentumok/cat\\_view/49-](http://www.ifjusag.homokhat.hu/index.php/dokumentumok/cat_view/49-)

médiafogyasztás; kulturális fogyasztás, szabadidős tevékenység. Ezen felül a kutatás önkitöltős kérdőívben szereplő kérdéskörei: droghasználat; szexuális szokások; alkohol és dohányzás; pártpreferencia; tiltakozásokon való részvétel. *Az integrált ifjúságpolitika és a fiatalok politikai részvétele* című kutatás vizsgálati szempontjaihoz elsősorban az állampolgári tudat, a demokratikus intézményrendszerbe vetett bizalom; a tanulással kapcsolatos attitűdök valamint a tiltakozásokon való részvétel blokkok adatai jelentettek releváns összehasonlítási alapot

### ***Magyar Ifjúság 2012 kutatás***

A Magyar Ifjúság 2012 az Ifjúság kutatássorozat negyedik hulláma. Az Ifjúság kutatássorozat az ezredfordulón a Nemzeti Ifjúságkutató Intézetben állami megrendelésre és állami forrásból valósult meg, kifejezetten a kormányzati munka kutatási eredményekkel való megalapozásának szándékával. A kutatást végző szervezet többszöri átalakulást megélve – a Mobilitás, majd a Nemzeti Családügyi és Szociális Intézet keretein belül – gondozta a 2000-es, 2004-es és a 2008-as vizsgálatokat. 2012-ben a kutatás keretei megváltoztak, megvalósítóként a Kutatópont vette át a stafétát, az állami forrás hiányában a kutatás finanszírozását piaci támogatások biztosították. A keretek megváltozása mellett a Magyar Ifjúság 2012 célja nem változott és módszertana is követi a korábbi nagymintás ifjúságkutatások fontosabb módszertani és tematikai jellemzőit.

A kutatás során alkalmazott kérdőív 10 nagyobb tematikus blokkból állt: a család és gyermekvállalás, az oktatás, a munkaerőpiac, a külföldi munka és tanulás, a politikai attitűd, valamint a média blokkból, amelyeket önkitöltős formában követtek a politika és vallás, valamint a szexualitás és drog blokkok. A kérdőívet a lakáshelyzetre, életkörülményekre vonatkozó kérdések zárták. *Az integrált ifjúságpolitika és a fiatalok politikai részvétele* című kutatás vizsgálati szempontjaihoz elsősorban a politikai attitűd, valamint a média blokk adatai jelentettek releváns összehasonlítási alapot.

A 2012-es ifjúságkutatás mintaválasztása során a minél jobb összehasonlíthatóság miatt a korábbi hullámok módszertana került alkalmazásra néhány fontos változtatással. A korábbi hullámokban többféle almintával dolgoztak a kutatók, pl. a 2000-es és a 2004-es kutatáshoz a 8000 fős mintát két 4000 fős országos, a 15–29 éves korosztályt reprezentáló mintára bontottak. Ehhez képest 2012-ben egyetlen 8000 fős mintával dolgozott alminták nélkül. A korábbi papíralapú kérdőívet számítógéppel támogatott lekérdezés váltotta fel.

A mintavétel több lépcsőben történt, rétegzett valószínűségi mintavételi módszer alkalmazásával. Első lépcsőben a vizsgálandó települések, második lépcsőben az adott települések felkeresendő címeinek kiválasztására került sor. Az elsődleges mintavételi keret a magyarországi települések listája alkotta (PSU), a másodlagos mintavételi keretet az ezen településen élő olyan 15-29 éves fiatalok alkották, akik Magyarországon állandó lakóhellyel rendelkeztek a mintavétel idején (SSU).

Első lépésben a települések rétegekbe sorolása történt meg földrajzi elhelyezkedésük és a településen élő fiatalok száma alapján, összesen 95 réteget meghatározva. Ezek után rétegenként véletlen minta került kiválasztásra a települések közül, mindösszesen 379 települést kiválasztva. A Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala az adott településekhez rendelt elemszámnak megfelelő számú 15 év feletti fiatal férfit és nőt választott ki a lakcím-nyilvántartási adatbázisából véletlen valószínűségi mintavétellel. A terepmunkát követően az adatfelvétel során keletkező, az elméletileg elvárt mintamegoszlástól való eltérések súlyozással kerültek korrigálásra. A nagymintás kvantitatív kutatások előnye a pontosabb becslés lehetősége, amely az országos – 8000 főre vonatkozó – becslések esetében 95 százalékos megbízhatósági szinten +/- 1,12 százalékos mintavételi hibával számol.

### ***Aktív Fiatalok Magyarországon 2012 kutatás***

Az *Aktív Fiatalok Magyarországon, 2012* (továbbiakban *Aktív Fiatalok 2012*) kutatás dominánsan online metodológiával készített vizsgálat a főiskolások és egyetemisták körében. A vizsgálat a Magyarországon alapképzéses, nappali tagozatos hallgatók, továbbá mester szakos, doktori képzéses, osztatlan, valamint egyetemi-főiskolai képzésre járókat reprezentálja. A vizsgálat 2011. december 1-jén indult, kvázi hólabda módszerrel.<sup>21</sup>

### ***Aktív Fiatalok Magyarországon 2013 kutatás***

Az *Aktív Fiatalok Magyarországon* kutatás második hullámának módszertana több ponton is módosult az előző 2011 végi, 2012 eleji vizsgálatához képest. Egy 1300 fős, a magyar főiskolásokra és egyetemistákra reprezentatív empirikus survey vizsgálaton túl a szociológiai módszertár több kvalitatív elemével – személyes interjúk<sup>22</sup> és a fókuszcsoportos<sup>23</sup> beszélgetés – egészítették ki a komplex vizsgálatot.<sup>24</sup>

<sup>21</sup> A kutatásról lásd: Róna–Szabó, 2012.

<sup>22</sup> 20 darab személyes interjú magyarországi ifjúsági (párt, civil, egyetemi) szervezetek vezetőivel.

<sup>23</sup> 6 darab csoportos beszélgetés egyetemi, főiskolai hallgatókkal (Budapest, Miskolc, Debrecen, Szeged, Pécs, Győr).

<sup>24</sup> A kutatásról lásd. Szabó, 2014:15-19.

## II. Saját adatfelvétel:

A mintakiegészítéssel előállított, összességében 170 15-29 év közötti fiatalot tartalmazó adatfile-t (46 fő online metodológiával és 124 fő személyesen) összevettem a KSH információival<sup>25</sup>, és két szempont alapján súlyoztam. A súlyozott minta reprezentatív a Móraalmi kistérségben belül 3 dimenzióra:

- település lélekszám
- településen belül férfiak és nők aránya
- településen és nemek belül életkori csoportok (15–19; 20–24; 25–29) megoszlására

### 1. táblázat

A Móraalmi kistérségben a mintavétel során alkalmazott kvóta

Járások	férfi				nő			
	15–19	20–24	25–29	Összesen	15–19	20–24	25–29	Összesen
J05 Móraalmi								
<b>Többi város</b>								
J05 K05 Mórahalom	5	5	4	14	4	4	5	13
<b>Községek, nagyközségek</b>								
J05 K05 Ásotthalom	9	4	3	16	4	3	3	10
J05 K05 Bordány	3	3	3	9	2	3	3	8
J05 K05 Forráskút	2	2	2	6	2	2	2	6
J05 K05 Öttömös	1	0	1	2	0	1	0	1
J05 K05 Pusztamérges	1	1	1	3	1	1	1	3
J05 K05 Ruzsa	2	2	2	6	2	1	2	5
J05 K05 Üllés	3	3	3	9	2	2	2	6
J05 K05 Zákányszék	2	2	2	6	2	2	3	7
<b>Járás összesen</b>	<b>28</b>	<b>22</b>	<b>21</b>	<b>71</b>	<b>19</b>	<b>19</b>	<b>21</b>	<b>59</b>

130

<sup>25</sup> [http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak\\_teruleti\\_06](http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_teruleti_06)

## 4. A disszertáció elméleti megalapozása

### 4.1. Elméleti kiindulópontok

Disszertációm alábbi fejezetének célja betekintést adni kutatásom fogalomrendszerébe, tisztázva egyúttal, hogy az általam vizsgált jelenségeket milyen összefüggések mentén, hogyan kívánom értelmezni és mérhetővé tenni.

A politikai részvétel kutatásomban alkalmazott felfogásának tisztázásához ismertetem Jan Teorell *Political participation and three theories of democracy, a research inventory and agenda* (TEORELL, 2006) című tanulmányának főbb elemeit (4.1. alfejezet). Az ismertetett tanulmány célja kapcsolatot teremteni a normatív elméletek és a politikai részvételre vonatkozó empirikus kutatások között valamint a még fel nem tárt kérdésekre rámutatva jövőbeli kutatási agendát is kidolgozni.

Ezt követően bemutatom a politikai részvétel változását értelmező nemzetközi szakirodalom főbb állításait, majd e változás feltételezhető magyarországi hatását a hazai empirikus ifjúságkutatások eredményei tükrében értelmezem.

Az alábbi fejezet zárásaként a kutatásom során használt megközelítésben és fogalmak mentén gyűjtött adatok közötti összefüggések értelmezésére, elemzésére alkalmas modelleket mutatom be.

#### 4.1.1. A részvétel értelmezésének három normatív kiindulópontja

Tanulmánya kezdőpontjaként Jan Teorell a demokrácia egyes elitista elméleteiből (SCHUMPETER, 1942; SARTORI, 1987) indul ki, amelyek az állampolgárok részvételét a hivatalért indulók megválasztására korlátozzák. Megállapítja, hogy amennyiben részvételt ilyen szűk keretek között értelmezzük, kevés tere marad az empirikus kérdésfeltevésnek. A koncepció és a feltételek bővítésével azonban növelhető a mozgástér. Ezért annak érdekében, hogy a részvételt szélesebb skálán értelmezze, Teorell a témához normatív megközelítésben három különböző kiindulópontból, a reszponzív, a részvételi és a deliberatív demokrácia elméletei felől közelít.

##### *Első modell: A részvétel, mint befolyásolási kísérlet*

Verba és Nie (VERBA-NIE, 1972) megközelítésében „a részvétel a képviselő mechanizmusa”. Míg e megközelítés előzményeként Dahl (1956) és Downs (1957) a reszponzivitás terén főként a pártrendszerek működésére koncentrált, Verba és Nie a politikai részvétel témakörét a választási aktivitáson túlra is kiterjesztették. 1972-ben közzétett kutatásuk a részvétel alábbi definícióján alapult: „a politikai részvétel magánszemélyek azon aktivitását jelenti, ami a kormányzásra

*gyakorolt hatásban ölt testet, akár a kormányzat személyi összetételét érintően, akár a megválasztottak által hozott döntések befolyásolásában*”. E megközelítés a politikai részvételt befolyásolási kísérletként írja le. A kutatás eredményeinek közzétételét követően ez a felfogás széles körben elterjedt, megteremtve a demokrácia reszponzív modelljét.

#### *Második modell: Részvétel, mint közvetlen döntéshozatal*

A részvétel participatív modellje (PATEMAN, 1970:67-71) az egyén döntéshozatalban való részvételére koncentrál. Pateman megközelítését követve Gould (1988:259) szerint a politikai részvétel lényege a döntéshozatal folyamatába bevont személyek közvetlen és direkt participációjai. A folyamat során az egyének nem ruháznak át hatalmat valamely képviselőre, hanem közvetlenül gyakorolják azt. A politika a participatív modellben az állampolgárok önkormányzata, s nem képviseleti kormányzat. A participatív demokrácia hívei számára a középpontban a közvetlen döntéshozatalban való részvétel áll. Számukra a részvétel új arénáinak feltárása a döntő, így pl. Pateman híres könyve a munkahelyi döntéshozatallal foglalkozik, míg Gould (1988:260) olyan helyi politikai intézményekről beszél, amelyek helyi ügyekről való döntéshez rendelkeznek hatalommal.

#### *Harmadik modell: A részvétel, mint politikai párbeszéd*

A demokrácia deliberatív modellje az egyéni politikai preferenciák fix és előre adott voltát vitatja. Mind az elitista, mind a reszponzív elméletekben egyetértés van abban, hogy a demokrácia célja az egyéni preferenciák kollektív célokká való átalakítása. Ugyanakkor a deliberatív modell hívei szerint ezen elméletekből hiányzik a normatív alap ahhoz, hogy értékelhessék a folyamatot. A deliberatív demokráciaelméletek e normatív alap megteremtését célul tűzik ki maguk számára. Elster (1988:8) például a deliberációt az érvek eszközeivel történő döntéshozatalként írja le. Eszerint részt venni annyit jelent, mint elköteleződni valamely kollektív vállalkozásban, a deliberációban való részvétel lényegében párbeszéd.

A fenti három modell sajátosságait röviden összegezve: a reszponzív modellben a részvétel a kormányon lévők cselekvésének befolyásolására történő kísérlet<sup>26</sup>. A participatív demokrácia hívei

<sup>26</sup> A kutatásom által vizsgált társadalmi csoport, a magyar fiatalok politikai részvétele kapcsán feltett kérdések megválaszolására ez az irányzat korlátozottan alkalmas. A korosztály megválasztott képviselőinek alacsony arányára, valamint a korosztály egy részének (18 év alattiak) életkorából adódó képviseleti alapú részvételtől való kizártságára tekintettel, valamint a fiatal korosztályok alacsony választási részvételi hajlandóságát figyelembe véve rendkívül korlátozott empirikus adatok állnak rendelkezésre ahhoz, hogy az első irányzat vizsgálatom szempontjából alkalmazhatóvá váljon.

számára a részvétel a kormányzásba való közvetlen beleszólást jelent, míg a deliberatív modell a részvételt a mondandó megfogalmazásának lehetséges eszközeként definiálja<sup>27</sup>.

Disszertációm kérdéseinek megválaszolásában az egyén döntéshozatalban való részvételére koncentráló, participatív elméleti irányzat megközelítése termékeny talajt jelenthet. Egyfelől azért, mert a fiatalok részvételének ösztönzését célul tűző új arénák a rendszerváltás követően megjelentek Magyarországon. Másfelől a fiatalokat vizsgáló hazai empirikus, jellemzően survey típusú vizsgálatok az egyéni részvétellel összefüggő tényezőket vizsgálják, így a kutatási kérdéseimre kapott eredmények más adatokkal való összevethetősége garantált. Miután a vizsgálatomhoz kapcsolódó empirikus megfigyelés a részvétel hazai gyakorlatban új arénáinak feltárására irányul, ezért kutatási kérdéseim az egyén döntéshozatalba való részvételére koncentráló irányzat kérdéseivel összeegyeztethetők. Mindebből adódóan kutatásom során ezt az elméleti kiindulópontot választom, s a továbbiakban a részvételt közvetlen döntéshozatalként értelmező irányzat szemszögéből ismertetem a politikai részvételt érintő további elméleti kérdéseket.

#### 4.1.2. A politikai részvétel magyarázatai

Amennyiben a részvételt a vizsgált egyének felől közelítjük meg, alapvető kérdésként merül fel az, hogy *miért vonódnak be egyes személyek, míg mások nem?* A részvételt vizsgáló legtöbb empirikus kutatás erre a kérdésre keres választ. Az e kérdésből kiinduló empirikus vizsgálatok eredményességének kritériuma döntően az, hogy előzetesen meg tudják-e mondani, kik fognak részt venni a vizsgált politikai tevékenységben (például választáson).

Vizsgálatom szempontjából azonban nem ez a kérdés áll a középpontban, hanem a lehetséges részvételi okokhoz és részvételi tevékenységekhez rendelhető empirikus eredmények összehasonlítása érdekel. A mögöttes elméleti kérdések legmélyén pedig az a kérdésfeltevés áll, hogy a részvétel befolyásolásában vajon a kezdeményezéseknek (így például a helyben működő ifjúsági érdekképviselői struktúrák működésének) vagy az egyéni erőforrásoknak (társadalmi helyzet, iskolázottság) van-e nagyobb szerepe?

---

<sup>27</sup> Kutatási kérdéseim megválaszolásában a harmadik, deliberatív modell szintén kevés empirikus tesztelési lehetőséget ad, mert egyfelől a magyar politikában rendkívül korlátozott a fiatal korosztályokkal folytatott deliberáció, másfelől a deliberációban részt vevők, beleszólással bírók köre korlátozott. A megfigyelhető esetek alacsony száma és a deliberációban részt vevők társadalmi összetételének aránytalanságai miatt ez az elméleti keret szintén korlátozottan alkalmas kutatási kérdéseim megválaszolására.



*Első magyarázat: az erőforrások típusai: fizikai, humán és társadalmi tőke*

Egy adott személy számára elérhető erőforrások vizsgálata három tőkefajtát vizsgálhatunk: a fizikai tőkét (jövedelem, vagyon, tulajdon), a humántőkét (tudás és készségek) és a társadalmi tőkét (az egyén számára elérhető társadalmi kapcsolatokat) (COLEMAN, 1990: 304). Az e három tőkefajta politikai részvételben játszott szerepét vizsgáló, társadalmi és demográfiai tényezőket politikai attitűdökkel összevető kutatások az állampolgárok politikai részvételi hajlandóságának előfeltételeire vonatkozóan adnak válaszokat. (ARMINGEON, 2007; BRADY et al. 1995, NORRIS 2002, ROSENSTONE–HANSEN 2003, VERBA, SCHLOZMAN, BRADY, 1995). Rosenstone és Hansen (2003) ezeket a tényezőket a részvétel személyes aspektusának nevezi, míg Norris (2002) a részvételt egyéni szinten meghatározó tényezőkről ír.

*Második magyarázat: ösztönző kezdeményezések*

Azon túlmenően, hogy az adott egyén elegendő erőforrással rendelkezik a részvételhez, szükséges, hogy az egyénnek legyen késztetése a részvételre. A két tényező közötti viszonyrendszert tekintve: az egyén előtt álló lehetőségek körét az erőforrások szűrik, ugyanakkor az ösztönzőknek fontos szerepük van abban, hogy végül az egyén a számára elérhető lehetőségek közül melyikkel él. Mindezt empirikus kutatásom szemszögéből egy példával megvilágítva: egy középosztálybeli családból származó, középfokú tanulmányokat folytató magyar fiatal a részvételhez szükséges erőforrások tekintetében elegendő erőforrással rendelkezhet ahhoz, hogy különböző politikai tevékenységekben részt vegyen, ám megfelelő ösztönzők (család, barátok, pártok, civilszervezetek által működtetett mobilizációs csatornák) hiányában nem valószínű, hogy a részvétel bármely formájával élni fog.

Az általános ösztönzők olyan kezdeményezések, amelyekből egy adott közösség minden tagja profitál. Olson (1965:51) megközelítése mindezt kiegészíti a szelektív ösztönzőkkel: miután az általános ösztönzőkből az egyén akkor is profitál, ha azt mások szolgáltatják számára, az egyéni részvételt az általános ösztönzőkön túl szelektív ösztönzők, azaz olyan elérhető előnyök is befolyásolják, melyek csak az egyéni részvétel által érhetők el. Bár Olson csak materiális ösztönzőket vizsgált, későbbi kutatások kiegészítették azokat pszichikai (pl. internalizált kötelességtudat) és más, nehezebben vizsgálható tényezőkkel, mint például a társadalmi normák szerepére vonatkozó kérdésekkel (KNACK 1992).

*Harmadik magyarázat: kölcsönhatás az erőforrások, az ösztönzők és a cselekvés között*

A részvétel vizsgálata kapcsán két fontos ellentmondás állhat elő. Az első ellentmondás arra a feltevésre vonatkozik, miszerint az emberek azért vonódnak be, mert vannak erőforrásaik és késztetést éreznek a bevonódásra. Amit e feltevés esetében ellenőrizni, vizsgálni kell, az az erőforrások hatása a kezdeményezésekre: nem elég az erőforrás és a kezdeményezés felmérése, a kettő közötti oksági kapcsolatok irányát is szükséges ismerni. A második ellentmondás pedig az, hogy a részvétel tapasztalata, különösen, ha fiatal korban történik, önmagában elvezethet a részvételhez szükséges erőforrásokba való befektetéshez.

A kezdeményezések illetve az egyéni erőforrások részvételt befolyásoló szerepének vizsgálata mindhárom említett modellben (reszponzív, részvételi és a deliberatív) megjelenik. Mindhárom modellben procedurális szempontú megközelítésből vezethető le: a háttérben az a normatív megfontolás áll, hogy a részvételt lehetővé tevő eljárásoknak, procedúráknak igazságosnak kell lenniük.<sup>28</sup> Amiben a három modell különbözik az, hogy az okok vizsgálatakor a három modell különböző típusú részvételt vizsgál: az első a befolyásolási kísérleteket, a harmadik a politikai diskurzust, míg az általam követett a második modell a közvetlen döntéshozatalt és a részvétel új arénáinak szerepét elemzi.

#### **4.1.3. A politikai részvétel hatása**

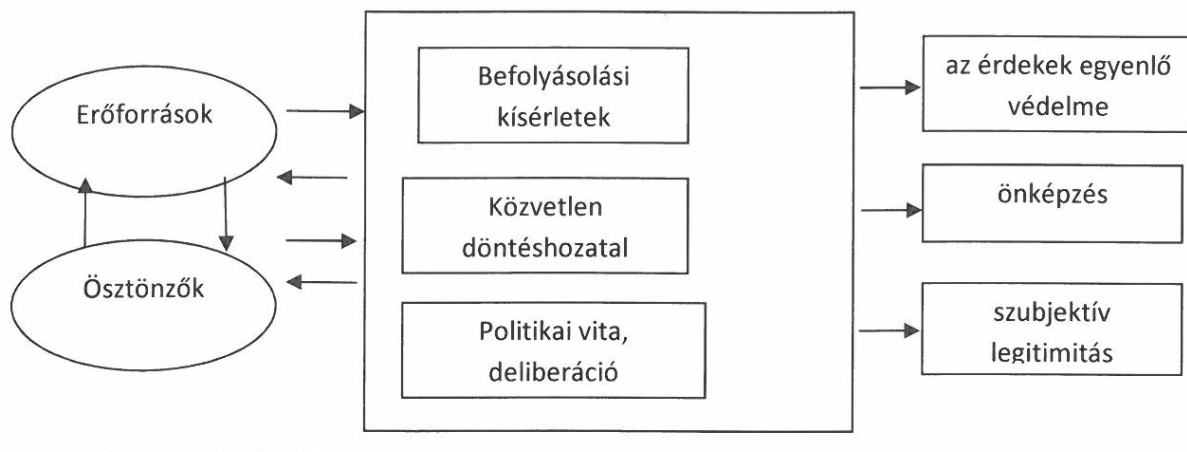
Az, hogy milyen tényezők okozzák egyéni szinten a politikai részvételt, csupán az érem egyik oldala. Nem kevésbé releváns annak vizsgálata, milyen következményekkel jár az egyénre a politikai részvétel. A részvétel ezen aspektusára a „legjobb eredmény” elmélet (BEITZ 1980:20) kérdez rá. E megközelítésben a három modell közötti eltérés lényege abból a szemszögből ragadható meg, hogy mit tartanak jónak, milyen következményeket preferálnak. A reszponzív modell a rendszer reszponzivitását tartja növelendőnek, ami elvezet az érdekek egyenlő védelméhez egyéni szinten. A deliberatív modell főként a demokratikus rendszer legitimációjára koncentrál, míg az általam választott, participatív modell az önkormányzás híve.

<sup>28</sup> Annak megítéléséhez, hogy mikor tekinthető egy részvételi lehetősége igazságosnak, különbséget kell tegyünk a részvételi lehetőség biztosítása és a részvétel tényleges megvalósulása között. E megközelítésben igazságos lehet egy olyan helyzet, amikor mindenkinek egyenlő esélye van ugyan a részvételre, a részvételi arányok mégis különbözőek – amennyiben a részvételtől való távolmaradás az egyén szabad akaratából történik, és nem azért, mert valaki strukturális kényszerekből adódóan kimarad. Ha egy egyén éppolyan könnyen dönthet a részvétel, mint a távolmaradás mellett, akkor a részvételi lehetőségek egyenlőtlensége nem veszélyezteti a demokráciát (VERBA és mtsai 1995:26-27). Dworkin igazságosságról alkotott nézeteit (DWORKIN 1981: 311) a részvétel témakörére alkalmazva azt mondhatjuk, hogy a részvételnek az egyének ambíciójára, és nem a részvétel támogatására kell érzékenynek lennie, vagyis azt, hogy valaki résztvevővé válik-e vagy sem, az egyén ambícióinak, és nem társadalmi háttérének kell meghatároznia. Ez a normatív háttér mindhárom modellben azonos, ebből a megközelítésből vizsgálják a politikai részvétel empirikusan megfigyelhető tendenciáit.

A „részvételi demokrácia” kifejezést először használó Kaufman (1960) szerint „*az állampolgári részvétel azért kulcsfontosságú, mert hozzájárul az ember kifejező erejének a gondolat, az érzés és a cselekvés terén megmutatkozó fejlődésére.*” Hozzá hasonlóan Pateman (1970:42) azzal érvel, hogy: „*a részvételi modell olyan rendszerként jellemezhető, ahol maximális inputra (részvétele) van szükség és ahol az output nem csupán szakpolitikai döntéseket jelent, hanem minden egyénre kiterjedően magában foglal bizonyos társadalmi és politikai kapacitások fejlődését, vagyis létezik egyfajta visszacsatolás az outputoktól az inputok felé.*” A közvetlen döntéshozatalban való részvétel állítólagos hatásainak teszteléséhez természetesen empirikus vizsgálatokra van szükség. Ebben a tekintetben van némi bizonyíték arra, hogy részvételi demokrácia híveinek igaza van, de ezek a bizonyítékok szűkösek (Sniderman 1975; Pedersen 1982). E helyzet javítása érdekében, kísérleti és esettanulmányok további eredményeire lenne szükség (MANSBRIDGE 1997: 424, VÖ. PEDERSEN 1982:558-569).

A fenti elméleti megközelítések szempontrendszerét Jan Teorell az alábbi módon szemlélteti: az 1. ábra középpontjában bekeretezett részben a három modell részvételről alkotott három eltérő koncepciója áll. A nyilak oksági kapcsolatokat jelölnek, amelyeket felmérni szükséges annak érdekében, hogy a politikai részvétel szintjét egy adott közösségben értékelni lehessen. Ezek a nyilak vagy a politikai részvételből indulnak ki (okok), vagy épp abba futnak (következmények).

**1. ábra: A politikai részvételt meghatározó okok, koncepciók és a részvétel következményei**



Forrás: TEORELL (2006:802)

Mindhárom modellben közös, hogy a részvételre eljárási oldalról tekintve ugyanúgy definiálják az igazságos eljárást: a kezdeményezéseknek kell meghatározó oksági erőnek bizonyulniuk, és nem az erőforrásoknak. Ezzel együtt is szükséges figyelembe venni, hogy az erőforrásoknak indirekt módon mégiscsak lehet hatásuk, ezért az erőforrások és kezdeményezések közötti kölcsönös kapcsolatot oda-vissza jelölik a nyilak.

A részvétel kapcsán készített korábbi kutatások az 1. ábra által jelölt egyes területekkel eltérő mértékben foglalkoztak: a legtöbb kutatás a politikai részvételt, mint befolyásoló tényezők által meghatározott folyamatot vizsgálta. A következmények szempontjából nézve sokkal több kutatás foglalkozott az érdekek egyenlő védelmének kérdésével, mint az egyéni szinten jelentkező önképzés vagy a szubjektív legitimitás kérdéskörével. Összességében a rezponzív modell megközelítéséből sokkal több kutatás indult ki eddig, mint a participatív vagy a deliberatív modellből.

Az 1. ábrán jelzett összefüggések teljes körű vizsgálata hatalmas kihívást jelent a politikatudomány számára. Az ideális kutatási megközelítés keresztmetszeti összehasonlító adatokat vizsgálna, emellett panel vizsgálatok eredményeit is elemezné, továbbá az állampolgárok és az elitscsoportok közötti kapcsolat vizsgálatához közösségi esettanulmányok és ellenőrzött kísérletek eredményeit is figyelembe venné. Summa summarum egy ilyen átfogó vizsgálat messze meghaladja egyetlen kutatási projekt kereteit.

A fent ismertetett elméleti keretektől kiindulva empirikus vizsgálatom a politikai részvétel következményeire kérdez rá: vajon a közvetlen részvétel valóban mérhető hatással van-e a pszichikai készségekre? Miután a fenti kérdés vizsgálatához kísérleti kutatásra és esettanulmányokra van szükség, empirikus vizsgálatom során egy magyarországi kistérség településein élő fiatalok politikai részvételre vonatkozó attitűdjeit vetem össze. A kutatás hipotézise a participatív modell feltevésén alapul: ha a közvetlen részvételt biztosító lehetőségek széles körben adottak, akkor az egyéni készségek fejlődnek.

## **4.2. A politikai részvétel különböző formái**

Egy a politikai részvételt vizsgáló kutatási koncepciónak figyelembe kell vennie, hogy a politikai részvétel társadalomban megjelenő formái időről időre változnak. Miközben az elmúlt évtizedekben a nyugati demokráciákban a politikai részvétel hagyományos formáiban történő részvétel (választási részvétel, politikai szervezetekben való részvétel, illetve az ezen szervezetekhez való kötődés bizonyos formái) terén csökkenés tapasztalható, addig az ügy-orientált, civil részvétel terén növekedés mutatkozik (DALTON, 2008; INGLEHART, 1997; NORRIS, 2002, 2007; KLINGEMANN–FUCHS, 1995; PATTIE ET AL., 2004; KRIESI, 2008; DALTON ET AL., 2004). Különösen a választásokhoz köthető cselekedetek – úgymint a szavazáson való részvétel, kampánytevékenység,

pártokban végzett tevékenység – bizonyultak kevésbé vonzóknak, míg a parlamenten kívüli tevékenységek – tüntetés, állampolgári lobbicsoportok – népszerűbbé váltak.<sup>29</sup>

A politikai részvétel változása elméleti és módszertani kihívás elé állította a kutatókat. A téma vizsgálata kapcsán új fogalomtípusok jöttek létre. Mindez egyfelől a téma megközelítésekor a „politikai” és „civil” részvétel kortárs felfogáshoz közelebb álló fogalomhasználatot eredményezett (DAHLGREN, 2000; DALTON, 2004; LIVINGSTONE–BOBER–HELSPER, 2005; O’TOOLE–LISTER–MARSH–JONES–MCDONAGH, 2003; PHELPS, 2004; VERBA ET AL., 1995). A részvétel változását értelmező kutatásokban közös, hogy az intézményes részvételi hajlandóság mérésén (párttagság, politikai rendezvények látogatása, választási részvétel) túl új, intézményes részvételtől független tényezőket vonnak vizsgálat alá. Az így azonosított részvételi formákat dichotóm szembeállítás keretében ragadják meg, így azonosítva a részvétel „rég” és „új” formáit. Verba Schlozman Brady kutatása a végrehajtására közvetlen hatást gyakorló részvételt (direkt részvétel), illetve az azt közvetetten befolyásoló részvételt (választás) különböztet meg. Banes és Kaase (1979) „hagyományos” és „nem hagyományos”, Inglehart és Catterberg (2002) „elit vezérelt” és „elit ellenes”, Norris (2002) „állampolgár-orientált” és „ügy-orientált”, míg Dalton „kötelesség-alapú” és „elkötelezett állampolgári” részvételt különböztet meg. A politikai részvétel témakörét vizsgáló kutatásokban mára egyetértés alakult ki abban a tekintetben, hogy a politikai részvételhez köthető cselekvési formákban való részvétel a különböző tényezők csoportosításával (klaszterekbe sorolásával) értelmezhető (VERBA–SCHLOZMAN–BRADY, 1995: 284).

A Mórahalmi kistérségben végzett empirikus kutatás során a kérdezettek részvételre adott válaszait a fenti szakirodalom állításaira tekintettel a részvétel különböző formáiban való aktivitáshoz szükséges erőforrások alapján három csoportba sorolom. Miután vizsgálatom speciálisan a 15-29 év közötti fiatalokra vonatkozik, a besorolást alátámasztó szakirodalom

<sup>29</sup> Az ötödik fejezetben részleteiben is ismertetem a fenti tendencia érvényességét a fiatalok felől megközelítve. Itt csupán annyit tartok fontosnak rögzíteni, hogy míg a fiatalok közéleti részvételének hagyományos terepét a pártok jelentették, addig mára e téren változás állt be. Különösen a tömegpártok korában töltött be kiemelkedő szerepet a pártok által ellátott funkciók között a fiatal párttagok közéleti nevelése, ezáltal a párt által vallott ideológiai meggyőződés társadalmon belüli megerősítése és újratermelése. A korosztály számára létrehozott ifjúsági szervezetek a tagság megújításának, a szavazótábor növelésének eszközeként funkcionáltak, képviselve a párt fiatal korosztályok felé mutatott arculatát. Az ifjúsági szervezetek a pártok leendő elitjének rekrutációjában is markáns szerepet töltöttek be. A fiatalok közéleti aktivitására hatással bírt az, hogy a tömegpártok az őket érő kihívásokra – így például a Skandináv országokban a kis pártok előretörésére a hatvanas évek végén (ENYEDI-KÖRÖSÉNYI, 2001:117) – válaszul új stratégiát dolgoztak ki. A tagság leértékelődését hozó új pártrendszerekben a gyűjtőpártokra (KIRCHEIMER, 1966.), majd később a kartellpártokra épülő (KATZ-MAIR, 1995) politikai versenyben a szavazatok maximalizálására törekvő, professzionizált kampánytechnikákat alkalmazó pártok felhagytak azon törekvésükkel, hogy a választókat szervezetileg is tartósan magukhoz láncolják. Lemondtak a tagság érdekében ellátott szociális funkcióik jó részéről, így egyebek mellett a nagy létszámú ifjúsági szervezetek fenntartásáról is, hozzájárulva ezzel a politikába újonnan bekapcsolódó korosztályok politikai érdeklődésének átalakulásához. A fiatalok által igénybe vehető mobilizációs csatornák beszűkülése pártok átalakulását követően a közélet iránti érdeklődés csökkenését, az inaktívvá váló fiatalok számának növekedését, míg másfelől az aktívak körében a közéleti részvétel új formáinak megjelenését vonta maga után (KIMBERLEE, 2002). Ugyanakkor az ifjúsági szervezetek létszámának csökkenése nem jelentette megszűnésüket: noha lecsökkent létszámban, de mind a mai napig működnek ifjúsági szervezetek a pártok mellett.

ismertetésekor külön hangsúlyt helyezek az e korosztályokra vonatkozó kutatások eredményeire. E három csoportot az alábbiak szerint definiálom.

#### 4.2.1. Hagyományos, képviselet alapú részvétel

A politikai részvételt vizsgáló nemzetközi szakirodalom alapján a politikai részvétel hagyományos formáiban (választási részvétel, politikai szervezetekben való részvétel, illetve az ezekhez a szervezetekhez való kötődés bizonyos formái) való részvétel terén csökkenés tapasztalható. Különösen a választásokhoz köthető participációs formák bizonyultak kevésbé vonzóknak (DALTON 2008; INGLEHART 1997; NORRIS 2002, 2007; KLINGEMANN–FUCHS 1995; PATTIE ET AL. 2004; KRIESI 2008; DALTON ET AL. 2004). A kérdést a német ifjúságkutatások több évtizedre visszamenő eredményeinek szempontjából vizsgáló tanulmányukban GAISER–De RIJKE–SPANNRING (2010:442) azonban ezzel kapcsolatban megjegyzik, hogy a szervezeti tagság csökkenést mutat bizonyos hagyományos szervezetek így a szakszervezetek, politikai pártok tekintetében, azonban fontosnak tartják hozzátenni, hogy más, a fiatalok által hagyományosan kedvelt szervezetek, így például a sportklubok, tekintetében növekedés mutatkozik.

A fenti megállapítást figyelembe véve ezért a hagyományos szervezeti kötődés vizsgálatakor célszerűnek tartom a „szűkebb” (a politikához inkább köthető) és „tágabb” (politikához kevésbé köthető) értelemben vett hagyományos szervezeti tagság megkülönböztetését. Így például egy saját bevallása szerint valamely politikai ifjúsági szervezethez kötődő egyén szűkebb értelemben is hagyományos szervezeti tagsággal bír, míg mondjuk egy fiatal futbalcsapathoz való kötődése tágabb értelemben véve hordozhat bizonyos közéleti tartalmat, de szűk értelemben ezt nem tekintjük hagyományos részvételnek. Úgy vélem, hogy az említett német tanulmány ajánlásait figyelembe vevő megkülönböztetés hasznos a fiatalok szervezeti tagságára vonatkozó tendenciák pontosabb azonosítása szempontjából.

Emellett abból a korábban jelzett szemléletből kiindulva, hogy a téma vizsgálatakor a politikai intézményekkel szembeni attitűdöknél szélesebb skálán szükséges mérni az állampolgárok részvételi hajlandóságát, a fiatalok hagyományos részvétele kapcsán az informális kötődéseket is fontosnak tekintem. A részvétel változásából adódó elméleti és módszertani kihívásra reflektálva kutatásom a szervezeti tagság, politikai érdeklődés és politikai attitűdök vizsgálatán túl egy külön kérdés erejéig<sup>30</sup> a lazább, informális közösségekhez való kötődést is vizsgálta.

A fentieket összegezve tehát a kutatás során „hagyományos” részvételi formák alatt *Szabó Andrea és Kern Tamás tanulmányának* (2011: 18–19) megközelítését alkalmazva a választási részvételt, a

<sup>30</sup> A kérdés pontos megfogalmazása ez volt: “Kötödsz-e valamilyen, lazább közösséghez, mozgalomhoz? (például zenekar, hobbicsoportok, filmklub, körök, stb.)”

politikai szervezetekben (pártok, szakszervezetek) való részvételt, illetve az ezekhez szervezetekhez való kötődés bizonyos formáit (például valamilyen kampánymunka végzése, részvétel a politikai szervezetek gyűlésein, vagy felszólalás a politikai szervezeteknél, politikai jelvények viselése) értem. Ezek a részvételi formák a demokrácia hajnala óta bevett, szokásos, használt aktivitási lehetőségek, amelyek egyébként eltérő egyéni involválódást követelnek, és az egyéni versus kollektív hasznosság szempontjából is eltérő eredményhez vezetnek. Ezen formákat elsősorban a történelmi aspektus köti össze.

#### **4.2.2. Kollektív, közvetlen részvétel**

Egy a választásokhoz nem köthető, parlamenten kívüli tevékenységek – tüntetés, állampolgári lobbicsoportok – népszerűvé válását vizsgáló kutatás (CAREN-GHOSH-RIVAS, 2011:128) cáfolja a fiatalok deficit politikai participációját. Carenék ugyanis azt találták, hogy az Egyesült Államokban 1973 és 2008 között a tüntetésen részt vevő 25 éven aluliak aránya 7 százalékról 22 százalékra emelkedett. A szerzők a változást az általuk „a társadalmi mozgalmak generációjának” nevezett amerikai állampolgároknak tulajdonítják. Az új típusú társadalmi mozgalmakban, az az újszerű, hogy nem pártok mentén, nem is feltétlenül választási szándékok mentén, sőt, még csak nem is nagy ideológiák mentén szerveződnek, hanem sokkal inkább célorientált mozgalmak, amelyek Nyugaton az 1960-as évek óta vannak jelen. Jürgen Habermas szerint e csoportok az életvilág egy-egy elemének védelmét vállalják fel és gondozzák (pl. feminista, zöld, pacifista és diákmozgalmak). Ezen mozgalmak révén megjelenített politikai konfliktusok új, döntően poszt-materiális értékeken létrejövő törésvonalakon alapulnak. E szektor szereplői kollektív tudatot, szolidaritást és szervezeti infrastruktúrát alakítottak ki, ez utóbbi jórészt az informális, mikro-mobilizációs, személyközi hálózatokban öltött testet.

Az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás első hullámának eredményei a részvétel egészének fontos aspektusára hívták fel a figyelmet. A 2011 végén, 2012 elején a magyar felsőoktatásban nappali tagozaton részt vevő hallgatókkal készített vizsgálat rámutatott a kollektív részvétel kiemelt jelentőségére. Az egész participációs mintázat a direkt demokratikus részvételtől függött. Aki ebben a magas szintű egyéni involválódást és így magas egyéni kockázatot igénylő részvételi formában aktív volt, az a többi participációs típust is nagyobb arányban részesítette előnyben. (SZABÓ – OROSS, 2012:99).

Összességében disszertációmban „kollektív” vagy másképpen közvetlen, direkt demokratikus részvétel alatt olyan, az állampolgár személyes bevonódását megkívánó cselekvéseket értek, amelyek változó intenzitású és változó tartósságú elköteleződést igényelnek. A részvételhez szükséges erőforrások tekintetében megkülönböztetem a sok erőforrást igénylő, intenzív bevonódást

követelő face to face akciókat, valamint a kevés erőforrást és alacsony bevonódást igénylő formákat. Szabó Andrea és Kern Tamás fent idézett tanulmánya alapján az állampolgári részvétel minősített, sok erőforrást és face to face akciót igénylő esete a politikai tiltakozásokban való mobilizáció. Ezen belül is a hierarchia csúcsán a nem hagyományos konfrontatív, legális politikai tiltakozásokban történő részvétel áll, ami a résztvevő individuum teljes körű, erőteljes és többféle erőforrást igénylő bevonódásával jár együtt. Ilyen direkt tiltakozási formák az ülősztrájk, a különböző blokádok, az expresszív, szimbolikus cselekvések (például éhségstrájk). A direkt részvétel kis erőforrás igényű, kis egyéni kockázattal és kevés bevonódással járó formáit az aláírási ívek, tiltakozó levelek, petíciók aláírása jelentik.

### 4.2.3 Online részvétel

A szakirodalomban egyetértés van a tekintetben, hogy az „új részvételi formákban” érezhető az online aktivitás növekedése (STANLEY–WEARE, 2004, BAEK–WOJCIESZAK–DELLI–CARPINI, 2010). A hatás irányát érintően azonban mind ez idáig rendkívül korlátozott politikatudomány ismerete. Egyes szerzők szerint ezen formákban nem a politikai részvétel növekedését figyelhetjük meg, hanem a politikai tudás növekedését, ami azonban nem feltétlenül vezet részvételhez, sőt, egyesek a részvétel csökkenését vélik feltételezni. (BAKKER–DE VREESE, 2011.)

Disszertációm abból indul ki, hogy a politikai részvétel kérdéskörét új megvilágításba helyezi az online politikai részvétel. Az egyéni politikai részvétel kérdését a részvételhez szükséges erőforrások felől vizsgálva (VERBA–SCHLOZMAN–BRADY, 1995) az egyes cselekedetekhez szükséges idő, anyagi erőforrások és készségek tekintetében az online politikai részvétel nem igényel sok pénzt, sem engedélyt, sem valamely szervezethez való formális tartozást, továbbá kedvelt helyen és tetsző időben folytatható. Az új kategória bevezetése és a kis erőforrásigény hangsúlyozása nem jelenti azt, hogy ezt a részvételt valamennyi állampolgár számára egyformán elérhetőnek tekintem. Amint azt Papp Dénes témában írt áttekintő tanulmánya (PAPP, 2011:124) kiemeli, vita tárgyát képezi az, hogy milyen mértékben segítette hozzá az internet az egyes polgárokat hangjuk hallatásához, valamint szélesebb körű és elmélyültebb politikai információszerzési gyakorlathoz. Az információkeresési- és fogyasztási szokások, a kisszámú forrás előnyben részesítésének jelensége, az érdekes tartalmak előállításának feltételei (pl. szabadidő, megfelelő fogalmazókészség, releváns információk birtoklása) nagymértékben megnehezíthetik a belépést az elérhető vélemények piacára.

A téma kapcsán kibontakozott, elsősorban online térben zajló társadalmi vita során a háló elit által folytatott új részvételről, a politikai részvétel elektronikus formáinak közéleti aktivitásra gyakorolt hatásáról szóló angolszász diskurzusban új fogalmak felszínre kerülésének lehetünk tanúi.



*Mikroaktivizmus* (MARICHAL, 2012:15) alatt olyan kis hatókörű, több személytől több résztvevő felé irányuló politikai kommunikációs tevékenységeket értek, mint politikai célú Facebook csoportok létrehozása, politikai témájú cikkek megosztása Twitteren keresztül vagy politikai tartalmú videók megosztása a YouTube-on. Ezek a tevékenységek mikro-szintű cselekvéseknek tekinthetők, s a digitális aktivitás más formáitól eltérően céljuk szerint nem feltétlenül a mobilizációra irányulnak.

Roman Gerodimos a brit fiatalok internetezési szokásairól és az online térben végzett civil tevékenységről írt doktori disszertációt (GERODIMOS, 2010). Gerodimos az állampolgári részvételre vonatkozó korábbi eredményeket a kérdezettek felhasználói gyakorlatával veti össze annak érdekében, hogy feltárja, mely tényezők ösztönzik a fiatalokat online kezdeményezésekben való részvételre. A kutatás empirikus adatokkal bizonyítja, hogy a civil részvételt lehetővé tevő kezdeményezések legtöbb esetben pusztán a „termék eladására” fókuszálnak, és nem biztosítanak elég beleszólást a felhasználók számára. Állítása szerint az ilyen kezdeményezések esetében kulcsfontosságú, hogy hatékony eszközök segítsék a felhasználók bekapcsolódását. A kutatás bizonyítja, hogy a felhasználók bevonása előnyös az online kezdeményezések sikeressége szempontjából: amennyiben egy online kezdeményezés esetén már a kezdetekkor lehetőséget adnak a felhasználóknak a tartalom alakítására, az megkönnyíti számukra az ügy megértését valamint a célokkal való azonosulást.

Egy az észt fiatalok médiahasználati szokásait vizsgáló disszertáció (KAUN, 2012) a média-kritikusság tekintetében megkülönbözteti a *csatlakozó*, valamint a *nem csatlakozó média-kritikusokat*. Előbbi elsősorban azokat a média-kritikusokat foglalja magában, akik a mindennapi hírfolyást követik, a társadalmi eseményekkel/történetekkel tisztában vannak, s azokra kritikus megközelítéssel, a közbeszéd alakítása és a társadalmi vitára való aktivizálás érdekében reagálnak (pl. blogok). Vizsgálatában azonban sok megkérdezett a hírközlő portálok *kommentelő funkcióját* is hasonló formának nevezte, s a tanulmányban a komment funkció, mint az interneten létező legnagyobb és legélénkebb társadalmi párbeszéd-generátor fogalmazódik meg, amely a direkt részvételre ösztönző hatással bír. A *nem csatlakozó média-kritikusok* jellemzője, hogy információszerzés gyanánt nem a híreket követik, hanem inkább face to face, személyes megbeszélések alapján tájékozódnak, de többen megemlítették az online közösségi oldalakat is, ahol másodkézből értesülnek az aktuális történetekről. Kaun kutatása megerősítette, hogy a média-kriticizmus szisztematikusan szervező, analizáló, véleményformáló hatással bír.

A magyar fiatalok online politikai aktivitását vizsgáló korábbi kutatás (HÁRI, 2010: 104) szintén azt találta, hogy az internetben rejlő politikai potenciált azon csoportok tudják kihasználni, akik már eleve elkötelezettek és aktívak. A kutatás eredményei alapján a magyar társadalom információs rétegződése határozottan fedi a hagyományos demográfiai rétegződés mintázatát, a hagyományosan

privilegizálnak tekintett társadalmi csoportok láthatóan teljes átfedést mutatnak a háló elittel. Az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatócsoport eredményei (SZABÓ–OROSS, 2012:72) mindezt megerősítették. Nem igazolták a szerzők azon feltevését, hogy az internetnek van demokratizáló hatása, és olyan csoportokat is aktivizál, akik kevesebb erőforrással rendelkeznek.

Disszertációmban online részvétel alatt az internet, mint generikus felület által lehetővé tett, a hagyományos és direkt részvétel közé sorolt cselekvési formákat egyaránt magában foglaló, sokoldalú részvételt (blogokon, közösségi oldalakon közügyekkel, társadalmi problémákkal kapcsolatos hozzászólásokat, kommenteket, lájkolást, illetve különböző ügyek generálását, posztolását) értek. Az online részvétel alá sorolt cselekvési formák közös jellemzője, hogy minden típusa viszonylag kis erőforrás igényű, és az egyéni bevonódás szintje akár minimális is lehet. Kutatásom kérdőívében négy kérdést tettem fel az online közéleti, társadalmi problémákkal kapcsolatos aktivitást tesztelve<sup>31</sup>

### 4.3. A politikai részvételt értelmező modellek

A politikai részvétel összehasonlító szempontú mérése szükségessé teszi bizonyos modellek alkalmazását, melyek révén a politikai részvételt mérő változókra kapott eredmények kontextusba helyezhetők.

A részvétel különböző formáinak méréséhez többféle megközelítés lehetséges. Ezek a modellek általában ún. „politikai aktivitás-skálák”, amelyek a létező politikai rendszer részvételi formáit, illetve az egyének azokhoz való viszonyait vizsgálják.

Annak érdekében, hogy kutatásom a fiatalok mikrokörnyezetében értelmezni tudja a helyi közigazgatás által a részvétel érdekében biztosított ifjúságpolitikai környezet és a vizsgált fiatalok politikai részvételre vonatkozó attitűdjei közötti összefüggéseket, olyan modellekre van szükség, amelyek segítségével a részvétel szempontjából értékelhetők mind az intézményi környezetben rejlő adottságok, mind a vizsgálatba bevont egyének politikai részvételre vonatkozó attitűdjei. E két szempont együttes vizsgálatával megválaszolható az a magyar ifjúságkutatások által mindezidáig nem vizsgált kérdés, hogy ösztönzőleg hatnak-e a fiatalok politikai részvételére a közigazgatás által a politikai részvétel érdekében biztosított mobilizációs csatonák.

<sup>31</sup> A kérdések pontos szövege 4. mellékletben található (a kérdőív 36., 37., 39., 41. kérdései).

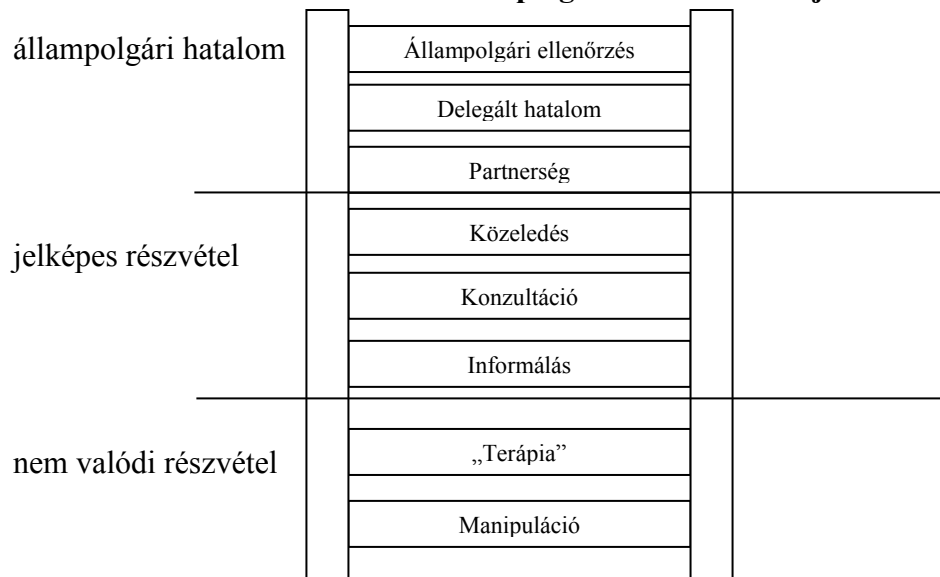
### 4.3.1. Politikai intézmények és politikai részvétel

A kutatásomban alkalmazott első modell a politikai részvétel biztosítása érdekében létrehozott intézmények értékelésének eszköze. Alkalmazása azon esetekben hasznos, ahol a döntéshozók az intézmények reformja révén tettek erőfeszítéseket annak érdekében, hogy növeljék az állampolgári részvételt. E modell eredményei arra világítanak rá, hogy az állampolgári részvétel nem független az állampolgárokat körülvevő politikai rendszertől és közigazgatástól.

#### *A közösségi részvétel modellje*

Az állampolgári politikai részvétel kérdését szervezeti szinten vizsgálva, egyes szervezetek tevékenységének részvétel szempontjából történő értékelésének elméleti hátterét a Sherry Arnstein (1969) nevéhez fűződő, „*Részvétel létrája*” elnevezésű modell jelenti, amely a részvétel állampolgárok számára biztosított különböző szintjeit szemlélteti (HARKAI, 2006:89).

Arnstein tipológiája az állampolgári részvételt a hatalom megosztásnak mértékével veti össze. Elmélete szerint a részvétel számos esetben formális, üres keretek között zajlik, ahol az állampolgárok csupán „elfogyasztják” mások politikáját. A létra két alsó fokán – a „manipuláció” és a „terápia” esetében – hiányzik a valódi részvétel: a szervezet tagjainak nincs lehetőségük változtatások kezdeményezésére. Az információ, konzultáció és a közeledés szintjei a jelképeség fokozatait jelentik: itt bár a tagok bírnak némi befolyással, de korlátozott mértékben, inkább csak a bevonás látszatának fenntartásáról van szó. A hatalom birtokosai kezdeményeznek, információt, véleményeket gyűjtenek, ám valójában nem veszik figyelembe a visszajelzéseket, nem építik be a javaslatokat a tervezési folyamatba. A létra három legfelső foka – a „partnerség”, a „delegált hatalom” és az „állampolgári ellenőrzés” – jelképezi a közösségi hatalom fokozatait. Ezeken a szinteken nem csupán a befolyásolás, hanem az irányítás lehetősége is adott. A hatalom birtokosai partnerként kezelik a közösség tagjait, akik részt vesznek a probléma meghatározásában és a döntéshozatali folyamatban.

**2. ábra: Az állampolgári részvétel létrája**

Forrás: KINYIK, 2009:85.

*A közösségi részvétel gyermekek és fiatalok szempontjából átdolgozott modellje*

Az UNICEF Nemzetközi Gyermekvédelmi Központjának felkérésére Roger Hart (1992, 1997) számos nemzetközi vizsgálatot folytatott. Kutatásai során Arnstein modelljének fogalomrendszerét a gyermekek részvételének kérdésköréhez igazítva bizonyította, hogy a modell a gyermekek és fiatalok politikai részvételét érintő projektek, intézmények értékelésének is alkalmas eszköze.

Roger Hart modellje szerint a részvételnek nyolc szintje határozható meg. A modell leírja azt a folyamatot, amint a manipulált és dekorációnak használt ifjú egyénből kezdeményező, megvalósító és döntéshozó fiatal válik, aki a felnőtteket, mint partnereket képes bevonni a közös döntéshozatalba. Roger Hart kutatási eredményei máig iránymutatással szolgálnak az 1985-ben elfogadott gyermekek jogairól szóló nemzetközi egyezmény társadalmi életben való érvényesüléséhez alkalmas eszközök gyakorlati alkalmazására vonatkozóan (LANSDOWN 2001).

**2. táblázat: Roger Hart modellje a fiatalok részvételéről**

Jellemzők	Kihívások	Eredmények
<b>8. Fiatalok által kezdeményezett, felnőttekkel közös döntéshozás:</b> az egyenlőség fiatalok és felnőttek részvételi arányában tükröződik. A résztvevők az eredmények össztársadalmi hatását tartják szem előtt.	A generációk közötti különbségekből adódó akadályokon való felülemelkedés valamennyi résztvevőtől lelkiismeretes, alapos közreműködést igényel.	A generációk közötti együttműködést célul tűző, különbségeket figyelembe vevő struktúrák kialakítása biztonságos és támogató környezetet teremt.
<b>7. Fiatalok által kezdeményezett és irányított folyamat:</b> a felnőttek nem vállalnak hatalmi szerepet, hanem támogatóan viselkednek.	A fiatalok légüres térben cselekszenek, ahol nagyobb közösségük igényeiről nem rendelkeznek információkkal.	A fiatalok megtapasztalhatják cselekvésük potenciális hatását közvetlenül magukon, kortársaikon és ifjúsági közösségeiken keresztül.
<b>6. Felnőtt által kezdeményezett, a fiatalokkal közös döntéshozás:</b> a fiatalok egyenlők a felnőttekkel, fele-fele arányban osztoznak a hatalomban, a kötelezettségekben és a végrehajtás folyamatában.	A fiatalok speciális fejlődési igényeire és képviselőitük sajátosságaira nincs tekintettel. Ezek hiányában a fiatalok elvesztik érdeklődésüket és hamar kiábrándulnak.	A fiatalok a hatalmi, hatósági jogkörök gyakorlásában tapasztalatokra tehetnek szert, valamint átélhetik a felnőtt-fiatal partnerség alapjait.
<b>5. Tájékoztatás és véleménykérés:</b> a felnőttek aktívan egyeztetnek a fiatalokkal	A fiatalok annyi hatalommal rendelkeznek, amennyit a felnőttek engedélyeznek számukra, cselekvési szabadságuk a felnőttek beleegyezésének függvénye.	A fiatalok tartalmi értelemben is átforgalmazzák a felnőttek szemléletét, döntéseit és cselekedeteit.
<b>4. Kijelölés és tájékoztatás:</b> a fiatalok információt adnak át a felnőtteknek	A felnőttek nem kötelesek döntésük során figyelembe venni a fiatalok szempontjait.	A fiataloknak megvan a lehetőségük, hogy beleszóljanak a felnőttek döntéseibe és az általuk szervezett tevékenységekbe.
<b>3. Jelképes részvétel:</b> a felnőttek jelképesen vonják be a fiatalokat	A felnőttek a fiatalokat következtetlően, a részvétel látszatát keltő módon vonják be.	A fiatalok jelenlétét biztosítja, anélkül, hogy valódi cselekvésre, részvételre ösztönöznék őket.
<b>2. Dekoráció:</b> a felnőttek díszletként használják a fiatalokat saját tevékenységükhöz	Csak a fiatalok jelenlétét tekintik szükségesnek, aktív bevonódás ösztönzése nélkül	Kézzelfogható eredmény, ami demonstrálja, hogy a felnőttek gondolnak a fiatalokra.
<b>1. Manipuláció:</b> a felnőttek manipulálják a gyerekeket	A fiatalok részvételre kötelezettek, anélkül, hogy érdekeiket bárki figyelembe venné	A fiatalok részvételével kapcsolatos tapasztalatok szerzése.

Forrás: The free child project, Adam Fletcher, <http://www.freechild.org/ladder.htm>, saját fordítás

Kutatásomban a Roger Hart által kidolgozott modellt alkalmazom. Ennek révén az általam vizsgált ifjúságpolitikai környezetben értelmezhetővé válik a helyi döntéshozók és a fiatalok közösségei közötti viszonyrendszer. Kutatásom a kvalitatív módszerek révén (dokumentumelemzés, interjúk, fókuszcsoportos beszélgetés, terepkutatás) gyűjtött adatokat a modell által leírt szempontok mentén elemzi.

### 4.3.2. Állampolgárok és a politikai részvétel

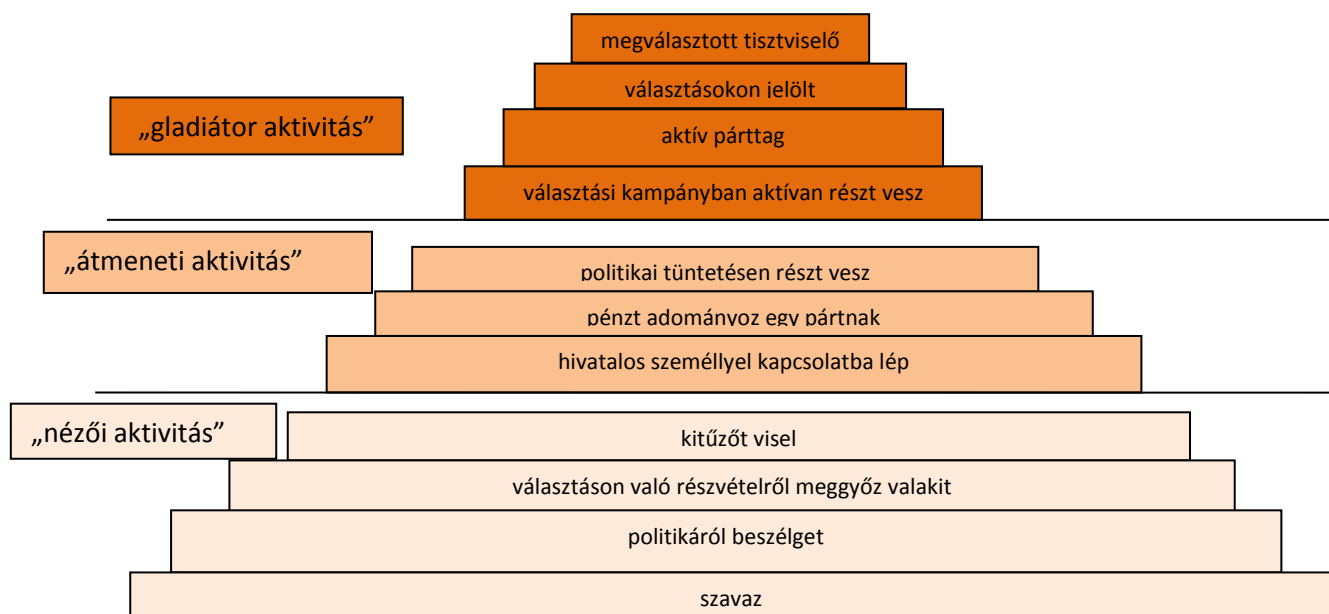
A részvétel vizsgálatának másik oldalát a vizsgálatba bevont egyének politikai részvételre vonatkozó attitűdjei adják. Annak érdekében, hogy a politikai részvételi hajlandóság kialakulása mögötti soktényezős, komplex társadalmi folyamatot jobban megragadhatóvá tegyem, alkalmazom Lester Milbrath (1965) modelljét, amely az aktív állampolgárság kulcsfontosságú összetevőjére, a politikai tevékenységekben való részvételre vonatkozóan bizonyít összefüggéseket. E modell „piramidális alakú”, azaz az aktív részvétel felé haladva csökken a résztvevő csoportok aránya. A vizsgálat középpontjában az a kérdés áll, mely tényezők határozzák meg az egyén politikai részvételét.

Milbrath kiindulópontja, hogy a részvételt kizárólag egyetlen indikátor, így például a szavazásokon való részvétel mentén értelmező tanulmányok nem alkalmasak a részvétel mögötti motivációk feltárására. Vizsgálata a részvétel kutatása során a hagyományos részvételi formáktól (pl. szavazáson való részvétel) elmozdulva a nem hagyományos részvételt is magába foglalta. A korabeli amerikai kutatások főáramához (VERBA –NIE- KIM, 1971) kapcsolódva érdeklődésének középpontjába a részvétel különböző formáinak összehasonlítása került. Mindez elvezetett a részvételi formák hierarchikus rendszerezéséhez. Milbrath politikai részvételi modellje mind egyéni sajátosságokat, mind külső tényezőket képes számításba venni. Az egyéni jellemzők, úgymint életkor, vallás, nem, lakóhely, továbbá néhány személyiségre vonatkozó jellemvonás mentén, a részvétel intenzitása alapján Milbrath részvétel szempontjából 3 nagy csoportot különített el. A csoportok meghatározása a római gladiátorjátékok analógiája alapján történt. A társadalom egy szűk csoportja, a *gladiátorok* küzdenek a *nézők* szórakoztatására, akik tetszést nyilvánítanak és döntenek (szavaznak) arról, hogy ki nyerje a versenyt. A *gladiátorok* tehát a politikai aréna aktív, küzdő felei. A *nézők* passzívan követik a politikát és patrióta elkötelezettséggel bírnak (teljesítik állampolgári kötelezettségeiket, pl. szavaznak, mindenfajta adót megfizetnek). Az *apatikus*, a részvétel minden formájától elzárkózó állampolgárok még csak meg sem tekintik a küzdelmet, a politika eseményeitől elzárkóznak.

Milbrath koncepciója hierarchiába rendezi a részvétel formáit: „*azok, akik a legmagasabb szintű magatartást tanúsítanak, nagy valószínűséggel szerepet vállalnak az alacsonyabb szintű magatartásformákban is*” (MILBRATH, 1965:17-18). Ez tehát a részvétel kumulatív szempontú megközelítése, amit gyakran a piramis vagy létra metaforájával jellemeznek. E modellben az apatikus állampolgárokat leszámítva az állampolgárok mindegyikéhez rendelhető bizonyos szintű aktivitás. Milbrath elméleti kerete szerint az aktivitás adott szintjét a külső ingerek és a személyközi kommunikáció befolyásolják, valamint egyes személyes tulajdonságok, úgymint a társadalmi-gazdasági helyzet vagy a közvetlenség (szociabilitás). Milbrath a piramis modellt alkalmazva a

politikában való részvételt különböző szintekre osztva rendszerezte, megkülönböztetve „nézői”, „átmeneti” és „gladiátor” aktivitást.

### 3. ábra: Milbrath részvételi modellje



Milbrath koncepciójának használatát számos érv indokolja: koncepcionálisan tiszta, jól kidolgozott, befejezett, gyakran idézett és empirikusan alátámasztott (RUEDIN, 2007:8). A modell alkalmas arra, hogy a politikai részvétel terén egyéni szinten megmutatkozó különbségeket helyi társadalmi kontextusban mérhetővé, összehasonlíthatóvá tegye.

A hierarchia egyik szintjéről a másikra való mozgás az adott egyén tulajdonságaitól függ és küszöbök mentén értelmeződik. Például egy különösen passzív állampolgár esetében valószínűtlen, hogy a politikai cselekvés legmagasabb fokát jelentő tevékenységbe kapcsolódna, vagy másik példával élve egy nyílt politikai elköteleződéstől idegenkedő egyén vélhetően nem ragasztja autójára valamely párt matricáját. A létra különböző szintjein a részvételi hajlandóságot meghatározó tényezők különböznek. A létra alsó fokain a politikai intézmények és a külső ösztönzők (pl. a média üzenetei) szerepe kiemelkedő. A létra felső fokain a társadalmi tőke – különösen a személyes kapcsolatok és a személyközi kommunikáció – állnak a legszorosabb kapcsolatban a politikai részvétellel. A részvételi küszöbök elméletét a politikai részvételt vizsgáló kvalitatív kutatások is megerősítették (PARKER, 1972; SCHULZ-ADAMS 1981).

Milbrath modelljének alkalmazásával lehetővé válik a részvétel különböző formáiban való aktivitásra vonatkozóan kapott eredmények értelmezése. A kapott válaszok modell mentén történő értelmezésével megállapítható, hogy a fiatalok mekkora hányada az, amely ténylegesen politikailag aktív, míg a különböző csoportok összehasonlításával megválaszolható, mely tényezők határozzák meg az egyén politikai részvételét.

#### 4.4. Összegző megállapítások

Ebben a fejezetben először ismertettem a politikai részvételre vonatkozó elméleti megközelítéseket: a rezponzív modellben a részvétel a kormányon lévők cselekvésének befolyásolására történő kísérlet. A participatív demokrácia hívei számára a részvétel közvetlenül a kormányzásba való beleszólást jelent, míg a deliberatív modell a részvételt a mondandó megfogalmazásának lehetséges eszközeként definiálja. Rávilágítottam arra, hogy disszertációm kérdéseinek megválaszolásához a participatív demokrácia elmélete; a közvetlen döntéshozatalban való részvétel és a politikai részvételt biztosító arénák vizsgálata áll.

Kifejtettem, hogy kutatásom miként veszi figyelembe, hogy a politikai részvétel társadalomban megjelenő formái változnak. Miután a politikai részvétel változása elméleti és módszertani kihívás elé állította a kutatókat, a téma vizsgálata kapcsán új fogalomtípusok jöttek létre, amelyekre kutatásom reflektál.

Az általam vizsgált összefüggések mérhetővé tétele érdekében kutatásomban alkalmazom Roger Hart részvételi létra modelljét. A modell révén az általam vizsgált környezetben értelmezhetővé válik a helyi döntéshozók és a fiatalok közösségei közötti viszonyrendszer. Kutatásom a kvalitatív módszerek révén (dokumentumelemzés, interjúk, fókuszcsoportos beszélgetés, terepkutatás) gyűjtött adatokat a modell által leírt folyamatok mentén elemzi, választ adva ezzel arra, hogy az általam vizsgált kistérségben létrehozott ifjúsági önkormányzatok, mint a részvétel új arénái miként működnek, és a bevonás milyen eszközei révén biztosítanak közvetlen részvételt a vizsgált fiataloknak?

A kutatás során felvett adatok elemzésekor Milbrath modelljének alkalmazásával megállapítom, hogy a vizsgált fiatalok mekkora arányáról mondható el, hogy ténylegesen politikailag aktív, és a különböző csoportok összehasonlításával megválaszolom, mely tényezők határozzák meg az egyén politikai részvételét.

A fentiekben áttekintettem a politikai részvétel vizsgálatával összefüggő konceptuális kérdéseket. Egy a fiatalok részvételét vizsgáló kutatásnak azonban szükséges reflektálnia a fiatalok, mint önálló társadalmi csoport politikai részvételével összefüggő specifikus kérdésekre. Ennek érdekében disszertációm következő fejezete azonosítja a fiatalok politikai részvételéhez választható elméleti keretből adódó lehetséges irányokat és ismerteti kutatásom által választott nézőpontot.



## 5. A fiatalok, mint önálló társadalmi csoport részvétele

### 5.1. Eltérő társadalomtudományi nézőpontok

A társadalomtudományok ágai különböző nézőpontokból közelítik meg, kiket tekintünk fiataloknak. A fiatalok, mint társadalmi csoport disszertációmban alkalmazott definíciójának meghatározásakor röviden reflektálok a fiatalok részvételével kapcsolatos nézőpontok különbségeire, azok időbeli változására és napjaink kihívásaira, valamint a téma relevanciájára vonatkozóan igyekszem kiemelni, hogy a fiatalok attitűdjeit és viselkedését a társadalom egészének vonatkozó adataival összefüggésben elemzve egyfajta „*nagyító lencsét tarthatunk a társadalom egésze fölé*” (PERCHERON 1994:110).

Az ifjúkor egy tanulással eltöltött, sajátos pszichológiai és biológiai jellemzők által körülhatárolt életszakasz, ami az aktív társadalmi életbe való sikeres bekapcsolódás előfeltétele. A pszichológiának számos ága foglalkozik ezzel az életszakasszal (így például Siegmund Freud pszichoszexuális megközelítése vagy Jean Piaget kognitív fejlődési szakaszai). Eric Erikson (1950) pszichoszociális modellje két korszakot különböztet meg az ifjúkoron belül: 12-20 éves kort serdülőkorként, a 20-40 éves kort fiatal felnőttkorként definiálja. E modellek alkalmazhatóságát korlátozza a napjaink legfontosabb jellemzője, a felgyorsult életvitel: az életszakaszok közötti átmenetek korszakolása, sorrendbe állítása (iskola befejezése, eljegyzés, házasság, szexuális élet, gyermekvállalás) bonyolulttá válik, ezek egyes elemei mind több esetben összekuszálódnak, ezáltal a fiatalok korcsoporti behatárolása kérdéseket vet fel.<sup>32</sup>

Az ifjúság iránti politikatudományi érdeklődés Herbert Hyman 1959-ben Politikai szocializáció címmel megjelent könyvével vette kezdetét. Abban a korai időszakban azt hangsúlyozta, hogy a szocializációnak a politikai stabilitást biztosító mechanizmusként kell szolgálnia. Erre tekintettel a szocializációs tanulmányokat a parsonsi paradigma befolyásolta: elmélete alapján a társadalmi rendszerek stabilitásukat intenzív szocializációs folyamat által tartják fenn, melyek során a fiatal kohorszok számára a rendszer alapját képező értékek átadódnak. Parsons számára a szocializáció a stabilitás alátámasztója, nem vezet társadalmi változáshoz vagy modernizációhoz, és ugyanez mondható el az ötvenes és hatvanas évek valamennyi szocializációs

<sup>32</sup> Miután a magyar ifjúságkutatások az ifjúság fogalmának definiálásakor a 15-29 éveseket tekintik a korosztály tagjainak, disszertációmban az összehasonlíthatóság érdekében ezt a korcsoportos besorolást veszem alapul. A korcsoporti behatárolás kapcsán felmerülő kérdésekre adott eltérő válaszok áttekintéséhez lásd NAGY, 2008: 48.-55.

kutatásáról. Tipikus példája ennek a hagyományos szocializációs nézetnek egy a hatvanas években folytatott francia kutatás: a kutatók főként aziránt érdeklődtek, hogy a fiatalok ismerik-e nemzeti himnuszt és az elnök nevét (ROIG – BRILLON-GRAND, 1968).

Margaret Mead (1978) az ifjúsági kultúra korszakváltását a civilizációs fejlődés általános folyamatába helyezve 3 korszakra osztotta az ifjúsági kultúrákat. Posztfiguratív korszaknak nevezte azt, amikor a jövő ismétli a múltat, vagyis amikor a felnőtt társadalom saját mintájának „leutánzását” kínálja az ifjúságnak. Ebben a korszakban az ifjúságnak a felnőtt társadalomtól való függősége vitathatatlan. A konfiguratív korszakban a jelen felkészít a jövő elvárásaira, vagyis az ifjúsági életszakaszt a felnőtt társadalomra való felkészülés tölti ki, és az ifjúság alávetettségét az autonómiák egész sora kezdi fellazítani. A prefiguratív korszakban a jövő a jelennek mintegy integráns része: az ismereteknek egyre gyorsabb bővülése, gazdagodása és a minták átvételének egyirányú utcáját kétirányúvá változtatja, a felnőtt társadalom is kénytelen mintákat, értékeket átvenni az ifjúságtól.

Kenneth Keniston (1971) szociológiai vizsgálatai nyomán a fiatal és felnőtt életszakasz között megkülönböztetünk egy ún. posztadoleszcens életszakaszt, amelyben az egyének a felnőtté válás legtöbb pszichológiai kritériumának megfelelnek, de nem elégítik ki a szociológiai követelményeket, mivel nincsenek beépülve a társadalom intézményes szerkezetébe. A Keniston által jelzett folyamat a nyugati demokráciákban a 60-as 70-es években erősödött fel, s e jelenség nyomán több szociológus civilizációs korszakváltásról ír (GÁBOR, 1993), aminek eredményeként a fiatalok fokozatosan a társadalom mintaadóivá válnak.

A felnőtt társadalom és az ifjúság viszonyrendszerének értelmezésekor, az ifjúság önállóságának mérlegelése kapcsán fontos rámutatni arra a feszültségre, amely napjainkban a modern telekommunikációs eszközök (kiváltképp az internet) használatában kirajzolódik a fiatalok és az idősebbek között (KÁTAI, 2006:121-127). Az eddigi történelemben a radikálisan új dolgok feldolgozása, megtanulása két-három generáció alatt ment végbe, ám az informatikai forradalom nem adja meg ezt a lehetőséget. Azok, akik más rendszerben tanulták meg a világ kommunikációs és ügyintézési technikáit, nehezen tanulják meg ezt az alapvetően szemléletbeli különbséget. Ezzel szemben információs társadalom szabályait készség szinten elsajátító fiatalok nehezen fogják elfogadni a társadalom életkoron alapuló hierarchiáját, ha úgy érzik, olyanok kezében van a hatalom, akik náluk sokkal kevesebbet tudnak. Mindezek fényében úgy tűnik, hogy az ifjúsági életszakasz egyre fontosabb, időben pedig egyre hosszabb küzdőtere lesz az egyéni és csoport autonómiák, identitások kialakulásának. A korszakváltás központi kérdése, hogy az ifjúság milyen mértékben válik/válhat önálló társadalmi csoporttá, réteggé, milyen mértékű cselekvési autonómiája?

Az ifjúság társadalmi szerepének változásáról a társadalomtörténeti megközelítés ad képet. E diszciplína rávilágít arra, hogy az ifjúságról alkotott elképzelések nem eleve adottak: különböző társadalmak koronként más-más szerepet szánnak az ifjúságnak. (GALLARD, 2007:35-56). A XX. században fordult elő először, hogy az ifjúkort mint folyamatot és nem mint társadalmi kategóriát értelmezték. A XX. század második felében is fennmaradt a koncepció, miszerint az ifjúkor egy átmeneti életszakasz, de értelme mára megújult, és hangsúly került a különböző társadalmi körülményekre, melyek között az átmenet végbemegy. A különböző társadalomtudományi megközelítéseket összevető tanulmányában Sven Mørch (1994:77) arra hívja fel a figyelmet arra, *„az ifjúság egy történelmileg változó fogalom. (...) Mind a társadalmi, mind egyénközpontú megközelítésben az ifjúság fejlődése a társadalmi feltételek konkrét alakulása által meghatározott, melyek sokszor egymással ellentmondásosan jelölik ki az adott határokat és lehetőségeket. Az ifjúságról alkotott kép végső formáját ezen ellentmondásokon belül nyeri el.”* A társadalomtörténeti megközelítés kifejezetten hasznos a generációk közötti feszültségek feltárásában<sup>33</sup>. A társadalomtörténeti megközelítés a fiatalok politikai részvételét érintően fontos összefüggésre világít rá: a modern társadalmakban mindenkire annyi figyelem jut, amennyi a társadalmi érdekérvényesítő képessége annak a csoportnak, melyhez tartozik. Amennyiben a fiatal korosztályok tagjai ifjúságukat átmeneti életszakaszként élik meg, úgy saját érdekeik képlékenysége folytán sokszor nem tekintik magukat valós érdekek hordozójának, ezért gyakran elbizonytalanodnak vagy érdektelenséget mutatnak, amikor konkrét társadalmi, politikai kérdések megválaszolására szólítják fel őket, ezzel szolgáltatva érveket azok számára, akik azt hangoztatják, hogy a fiatalokat nem érdekli a politika. Ugyanakkor a társadalmi közlekedés szabályainak elsajátítása híján a fiatalok érdekérvényesítő képessége alacsony marad, a társadalom segítsége nélkül érdekeik kifejezésére nem, vagy rendkívül korlátozott mértékben képesek, ebből adódóan hátrányba kerülhetnek a döntéshozatal során, ahol az őket érintő kérdésekben helyettük mások döntenek. Azokban az országokban, ahol a fenti összefüggést felismerték, célként fogalmazódott meg a fiatalok bevonása a döntéshozatalba: a fiatalokat saját közösségeik létrehozására, szervezeti aktivitásra és közéleti részvételre buzdítják, hogy ezáltal képesek legyenek felismerni és képviselni saját maguk valamint korosztályuk érdekeit. Bár a fiatalok társadalmi érdeklődésének felkeltése koronként változó eszközöket igényel, a fiatalokkal foglalkozó felmérések egyik fontos tanulsága éppen az, hogy szoros kapcsolat áll fenn a demokratikus részvétel igényének kialakulása és a közösségi programokban, szervezetekben való részvétel között.

<sup>33</sup> Így például Mira Ianova (1994:337-363) a bolgár fiatalok társadalmi integrációs problémáinak vizsgálatakor arra mutatott rá, hogy az átalakuló bolgár társadalomban a fiatalok nem csupán mint egyének fiatalok, hanem társadalmi kategóriaként is új jelenséget képviselnek. A korábbi tradicionális agrártársadalomban felnőtt egyének számára a fiatalok továbbtanulásával járó kulturális változások nehezen elfogadhatóak: a fiatalokkal szemben támasztott társadalmi elvárások miatt konfliktus alakul ki az idősebb és fiatalabb generációk között.

A fentieket összegezve tehát azt tapasztaljuk, hogy a modern társadalom, amiben mindenki „saját életét” tervezi és irányítja, döntési önállóságot követel a gyermekektől és fiataloktól. A véleménynyilvánítás és részvétel szoros összeköttetésben áll az önállóság megtanulásával. A részvétel révén a fiatal megtanul kiállni saját maga és korosztálya érdekeiért, megtanulja, miként lehet képes irányítani saját életét, és megérti annak közösséggel szembeni összefüggéseit. E kérdést a magyar fiatalok szempontjából megközelítve Gázsó Ferenc felhívja a figyelmet arra, hogy az ifjúság sajátos szociológiai, pszichológiai, tudati jellemzőkkel rendelkezik, s ezek meghatározó módon befolyásolják a nemzedékváltás folyamatában alkalmazható és célra vezető politika magatartást, a társadalmi fejlődés elért eredményeinek és értékeinek átörökítésében követhető megoldásokat. Ha e sajátosságokat szem elől tévesztjük, megtörténhet, hogy a társadalom a felnövekvő nemzedékek nevelésében a megváltozott szituáció ellenére is korábban bevált sémákat erőltet, s ezáltal nem elősegíti, hanem kifejezetten nehezíti, konfliktusokkal terheli a nemzedékváltás folyamatát. Ezért szükséges megkülönböztetett figyelmet fordítani arra, hogy a társadalomban zajló folyamatok miként érintik a fiatal generációt, miféle specifikus, elsősorban vagy kizárólag reá jellemző vonásokat eredményeznek.” (GAZSÓ 1987:5-6).

Magyarországon már a rendszerváltozás kezdetén fontos elméleti munkák születtek a politikai szocializáció nemzetközi kutatási tapasztalatokra alapozott hazai kutatásának meghonosítására (KÉRI, 1987, 1989), valamint a rendszerváltás szocializációs hatásának kelet-közép-európai kontextusban való értelmezésére (CSEPELI-KÉRI-STUMPF, 1992). A magyar fiatalok politikai részvételét szocializációs szempontból máig meghatározó tényezők megértése szempontjából kulcsfontosságúak Szabó Ildikó munkái, amelyek a demokratikus politikai szocializáció aspektusából teszik értelmezhetővé a rendszerváltozás folyamatát. A Kádár-rendszer direkt politikai indoktrinációjának, a „szocialista ember” nevelésének kísérlete a rendszerváltozással kudarcot vallott (SZABÓ I. 2000), s az új politikai elit egésze egyetértett abban, hogy a politikát száműzni kell az iskolából. Felszámolták a munkahelyi pártszervezeteket valamint a kommunista ifjúsági szervezeteket is. A direkt politikai szocializáció heves elutasítása ugyanakkor azzal a következménnyel járt, hogy az új iskolarendszerben felnövő fiatalok szinte semmilyen ismeretet nem szereztek az őket körülvevő társadalmi és politikai világról. Azzal, hogy a demokratikus átmenet révén elvileg szabaddá vált az út a különböző politikai vélemények kinyilvánítására, még nem vált megoldottá az a kérdés, hogy miként élhet ezzel az egyén az új viszonyok között. A családi szocializációra továbbra is a távolságtartás, valamint a hátrító magatartás maradt jellemző: a politika, a politizálás elutasítása miatt az erre vonatkozó ismereteket az iskolára s a mindennapi életben mind nagyobb teret nyerő médiára hagyták. Csupán azokban a családokban volt ez másként,

ahol a szülők politikai szerepet vállaltak, az ő gyerekeik közül kerül ki a politikailag aktív ifjúság jelentős hányada.

Napjaink politikai szocializációs kutatásai arra a kérdésre keresik a választ, hogy a fiatalok hol és hogyan tesznek szert politikai tudásra, érdeklődnek-e a politika iránt, részt vesznek-e a társadalmi és politikai életben. A szocializáció során szerzett tapasztalatok körét szintén bővítették: míg korábban a kutatási cél a szülők és az iskola hatásának felmérése volt, most az önkéntes szervezetek, a média, a kortárs csoport és az informális összejövetelek hatásai kerültek a szocializációs kutatások fókuszába. Bár ezen új irányzat hazai tudományos recepciójára történtek kísérletek (NÁRAI, 2004), a magyar fiatalok politikai szocializációs szempontú vizsgálatában ez a megközelítés máig nem domináns.

Disszertációim a téma kutatásakor a fenti társadalomtudományi megközelítések eredményeit figyelembe véve, elsősorban a téma politikatudományi kérdéseire fókuszálva a 15 és 29 év közötti magyar fiatalok politikai részvételét vizsgálja, a vizsgálat szempontrendszerének kialakításakor fokozott figyelmet szentelve a vizsgált korosztályok sajátosságainak.

Kutatásom épít Anthony Charles (2011) fiatalok részvételéről írt politikatudományi disszertációjának azon megközelítésére, amely a vizsgált politikatudományi kérdéseket a 11-18 éves, választójogában életkora miatt korlátozott korosztály szempontrendszerében mentén szükséges értelmezni. E megközelítés szerint a részvétel gyökerei a vizsgált fiatalok mindennapokban meghozott döntésein alapulnak. Miután a kutatásom által vizsgált 15-29 éves korosztály legfiatalabb korcsoportjainak politikai részvétele a politikatudományi vizsgálatok hagyományos kérdéseivel nehezen vizsgálható, kutatásom Charles több kutatási kérdését átvéve<sup>34</sup> a legfiatalabb korcsoportok megértése érdekében arra is rákérdez, mekkora befolyással bírnak a vizsgált fiatalok a saját mindennapjaikban meghozott, őket érintő döntésekre, így például arra, mire költik pénzüket, kivel beszélnek meg problémáikat és kiket választanak meg érdekeik képviselőjévé.

## **5.2. A fiatalok politikai részvételének változása**

A fiatalok politikai részvételének változását vizsgáló kutatások eredményeit összegző tanulmányában Kimberlee (2002) a jelenség politikatudományi szempontú vizsgálata terén négy elméleti megközelítési irányt azonosít, amelyeket az alábbiakban részleteiben is ismertetek.

<sup>34</sup> A kérdések pontos szövege 4. mellékletben található (a kérdőív 7.,12.,21.,33.,40.,42.. kérdései).

### 5.2.1. Az ifjúkor, mint életciklus és életstílus

Az ifjúkorra mint sajátos életciklusra és az ahhoz kapcsolódó életstílusra fókuszáló politikatudományi megközelítés (VERBA-NIE, 1972.) abból indul ki, hogy a fiatalok távolmaradása a szavazástól elsősorban életkoruk következménye. Ezen elméletek szerint ez az időszak az önálló élet elkezdésének nehézségeivel, a saját identitás keresésével telik, nagyfokú mobilitásuk a családi és közösségi szálak lazulásával jár együtt, s ennek, valamint fiatalos életstílusuknak mintegy velejárója közéleti részvételük csökkenése, a korosztályon belüli inaktivitás magas aránya. Miután a jelenséget e megközelítésben vizsgáló kutatások nem ritkán leegyszerűsítő megoldásokat javasolnak a fiatalok érdeklődésének felkeltésére (felvilágosító kampányok, tv hirdetések) és jellemzően a fiatalokban keresik a korosztály közéleti inaktivitásának okait, ez a megközelítés korlátozottsága miatt alkalmatlan a kutatásom homlokterében álló komplex kérdések vizsgálatára.

### 5.2.2. Generációk közötti eltérések

A generációs magyarázatok a generációról generációra változó társadalmi körülményekre, a felnőtt státuszhoz vezető eltérő kritériumokra helyezik a hangsúlyt. A nemzedéki probléma szociológiai értelmezésében úttörő volt Mannheim Károly (MANNHEIM, 1972). Tézisének lényege, hogy azok a maradandó hatások, amelyek a fiatal generációkat a formálódás éveiben érik, később politikai jelentéstartalmat kaphatnak. A meghatározó jelentőségű társadalmi-politikai változásokban részt vevő személyek gyakran politikai értelemben is identifikálják magukat, ezáltal politikai generációt alkothatnak. Mindezek értelmében a generációváltás abban az esetben válik a társadalmi-politikai változások motorjává, ha a fiatal korosztályok politikai élményei és tapasztalatai a megelőző generációkéhoz képest markánsan eltérő politikai magatartásban jelennek meg.

A generációk közötti eltéréseket vizsgáló elméletek a korosztály közéleti részvételét jellemző változások vizsgálatakor abból indulnak ki, hogy a fiatalokat feltehetően olyan körülmények veszik körül, melyek elbátortalanítják őket. Az instabil családi környezetben felnövő, gyengülő közösségi kötelékektől és vallási előírásoktól övezett fiatalok számára a kollektív identitás mind kevesebb jelentőséggel bír és kevésbé tartós. Identitásuk formálásához a korábbaktól eltérő mintákat követnek. A hagyományosan stabilitást biztosító fenti tényezők hiányában a fiataloknak a felgyorsult társadalmi viszonyok között sem elegendő idejük, sem kellő mintájuk nincs a közéleti részvétel hagyományos lehetőségeinek megismerésére. E megközelítésben érvényesül az a szemlélet is, hogy közéleti inaktivitásukért nem pusztán a fiatalok hibáztathatók, hanem a politikusok és az állampolgári intézmények is tehetnek arról, ha nem tudnak megfelelni azon gyors társadalmi változások következményeinek, melyekkel a fiatalok szembenéznek: ha a fiatalok nem

ismerik a közéleti részvételi lehetőségeiket, abban szerepet játszik az is, hogy a fiatalok olyan társadalmi helyeken formálják identitásukat, ahol a politika és a pártok nincsenek jelen.

A téma hazai vizsgálatának meghatározó írása Stumpf István (STUMPF, 1996) tanulmánya, amely a magyar rendszerváltozás folyamatait három generáció politikai hatalomért vívott küzdelmeként mutatja be. Generációs szempontból a mai politikai elit a hatalmát a „nagy generáció”-tól öröklő KISZ-es reformszárny tagjai, valamint a „posztkommunista, protest” generáció stratégiáját mára pusztán antikommunizmusában vállaló Fidesz között zajlik. A rendszerváltás után szocializálódott, politikailag aktív fiatalok az e generáció által számukra szabadon hagyott mobilitási csatornákon keresztül épülnek be a jelenlegi politikai rendszerbe, elfogadva annak viszonyait.

Bár e megközelítés kétségtelenül inspiratív, és a 2010-es, 2014-es országgyűlési választások eredményének fényében a generációk közötti eltérések kétségtelenül elemzésre, továbbgondolásra érdemesek, kutatásom során ezt az irányzatot mégsem tudom figyelembe venni, amiben elsősorban az empirikus adatok hiánya játszik kulcsszerepet. Míg az Egyesült Államokban (JENNINGS 1987, JENNINGS, M.K. & R. NIEMI 1981) vagy Nyugat-Európa legtöbb országában (HOOGHE- QUINTELIER 2012) több évtizedre visszamenően rendelkezésre állnak az állampolgárok részvételét kutató nagymintás panelvizsgálatok, Magyarországon csupán 1990-et követően készültek panelvizsgálatok (ez önmagában korlátozza a téma generációs metszetben való vizsgálatát). Ráadásul az elkészült panelvizsgálatok fókuszában nem a politikai részvétel vizsgálata áll, így a rendelkezésre álló adatok a fenti vizsgálati kérdések empirikus elemzésére elégtelenek.

### 5.2.3. Aktív fiatalok és a közéleti részvétel alternatív lehetőségei

Részben a fenti generációs magyarázathoz kötődik Ronald Inglehart (1990) „csendes forradalom” köré épített elmélete, amelynek értelmében az anyagi biztonságban felnövekvő fiatalok számára szüleik, nagyszüleik materialista hozzáállása nem irányadó, s mindez körükben a korábbiaktól eltérő, alternatív értékrend kialakulásához vezet. Inglehart *szűkösségi hipotézise* (scarcity hypothesis) szerint az emberek számára az értékes elsősorban, amiből nem áll rendelkezésre kellő mennyiség (INGLEHART 1997, 33-34). Amíg a létfenntartás biztosítása a cél (az ehhez szükséges körülmények hiányoznak), addig háttérbe szorul az emberekben rejlő szabadságvágy és önkifejezési igény. Ám amint eléri azt a szintet, ahol a létfenntartás már nem a legrelevánsabb probléma, változik az értékrendszer is: a megjelenő jólét nyomán új értékek lesznek fontosak. Inglehart ennek folyamánként különíti el posztmaterális és materális értékeket. Inglehart magyarázata az ifjúság részvételének változása szempontjából fontos változások megvilágítására alkalmas: a társadalmi törésvonalaktól eltávolodó pártok szavazatmaximalizáló stratégiája nem követte az Inglehart által

ismertetett értékváltozást, s az ebben az új közegben szocializálódó fiatalokat nem a pártok, hanem a pártokon kívül álló, alternatív politikai eszmék és mozgalmak szólították meg. Erre '60-as, '70-es éveket követően a pártok helyett - a Hallsworthy (HALLSWORTHY, 1994) által - új társadalmi mozgalmaknak nevezett, egy-egy ügy köré csoportosuló kezdeményezések váltak mindinkább alkalmassá a nyugati társadalmakban. Sikerüket magyarázza, hogy inkább kultúra, mintsem hatalom orientáltak, magukat dinamikusan újraformálni képesek, aminek következtében rendkívül vonzóak a fiatalok számára és képesek alkalmazkodni a korosztály változó igényeihez. E csoportok növekedése hozzájárul a politikai részvétel hagyományos formáinak leértékelődéséhez. Míg a pártok létszámának radikális csökkenésének lehetünk tanúi az elmúlt évtizedekben, addig az új társadalmi mozgalmak tagsága növekszik, különösen a fiatalok körében.<sup>35</sup> A hagyományos demokratikus intézmények bürokratikus eljárásaival és lassú ügymenetével elégedetlen „Új Politika” megközelítésében a szavazáson való részvételnek nincsen vonzereje a fiatalok számára, pártok helyett egy-egy ügy gyors és hatékony megoldásában látják érdekeik tükröződését.

Inglehart fenti hipotézise komoly vitákat indukált, és maga a szerző is többször újraértelmezte azt. Flanagan (1982) szerint Inglehartnál összemosódik két dimenzió: a materialista és nem materialista értékek, illetve az autoriter és a liberális értékek dimenziója. Suhonen (1985:351) kritizálja, hogy az ingleharti modell az értékeknek pusztán egyetlen szeletét képes magyarázni, ráadásul a vázolt elméleti keret, valamint a modellhez használt indikátorok sem meggyőzőek erre. Az elméletet ért kritikákat figyelembe véve - bár a hipotézis rendkívül érdekes következtetésekre ad lehetőséget - kutatásomban nem ezt a megközelítést alkalmazom.

#### **5.2.4. A politikai intézményrendszerből kiinduló magyarázatok**

A fiatalok közéleti részvételének magyarázatakor a politikai intézményekre fókuszáló megközelítés az állam valamint a pártok által emelt korlátokat nevezi meg a fiatalok közéletből való kiszorulásának okaként. Kritizálja egyfelől a választási rendszert: például az angolszász országokban kötelező választási jegyzékben való regisztráció követelménye sok fiatalot távolt tart. De a választás helyszíneinek jelenleginél szélesebb körű megválasztásával szintén növelni lehetne a fiatalok szavazási hajlandóságát. A választásra jogosultság életkori kritériumának 16 évre való leszállítása szintén megfogalmazódik javaslatként. Másfelől ez az irányzat a pártokon belül zajló folyamatokra figyelmeztet: a pártok taglétszámának csökkenésével arányosan növekszik a fiatalok alulreprezentáltsága a pártokon belül, csökkentve ezzel a korosztály párton belüli érdekérvényesítő képességét (CROSS-YOUNG, 2008:346). A fiatal korosztályok párton belüli alacsony képviselése

<sup>35</sup> Így például az Amnesty International ifjúsági szekciója az 1988-as 1300-ról 1995-ben 15000-re nőtt, ugyanez a szám Greenpeacen belül az 1987-ben elért 80000-ről 1998-ra 218 000-re emelkedett.



egyben a pártok által indított jelöltek életkori megoszlása tekintetében is megnyilvánul.<sup>36</sup> Ilyen kevés szerepmintát adó pártok mellett a politikusok és a politika elkerülhetetlenül unalmasnak és irrelevánsnak hat a fiatalok számára.

E megközelítésben a politikai intézményrendszerre vonatkozó elemzések vizsgálatom szempontjából legérdekesebb irányát azon vizsgálatok jelentik, amelyek arra világítanak rá, hogy az állampolgári részvétel nem független egy adott ország politikai rendszerétől és közigazgatásától. Az elmúlt évtizedekben számos ország kormánya kezdeményezett olyan demokrácia programokat, amelyek az intézmények reformja révén tesznek erőfeszítéseket annak érdekében, hogy növeljék az állampolgári részvételt. Ott, ahol a részvételt ösztönző új kezdeményezések sikeresnek bizonyultak, sok esetben mindez együtt járt új intézmények létrehozásával (AARS, 2007:205). E programok speciális csoportját jelentik a fiatalok részvételét ösztönözni kívánó kezdeményezések. Annak érdekében, hogy jobban megértsék, hogyan és miért vesznek részt a fiatalok a demokrácia működtetésében vesz részt, e programok a politikai részvétel új formáira fókuszálnak, figyelembe véve a fiatalok részvételről alkotott saját felfogását.

Miután e kutatások megközelítése termékeny táptalajt kínál az általam feltett kérdések megválaszolásához, kutatásom során a politikai intézményrendszerből kiinduló magyarázatok szemszögéből vizsgálom a magyar fiatalok politikai részvételét. Intézmény alatt a Goodin-Klingemann (1996:22) szerzőpáros definícióját követve „állandó, ismétlődő viselkedési mintát” ért. Nem kizárólag az intézmények egyénekre kifejtett hatását vizsgálja, hanem az egyének és intézmények közötti interakcióra koncentrál, figyelmet szentelve az intézmény működését befolyásoló akadályoknak illetve a felmerülő új lehetőségeknek (LOWNDES, 1995:91). A magyar fiatalok politikai részvételéhez a politikai intézményrendszerből kiinduló magyarázatok felől közelíve disszertációm a fiatalok részvételét az ifjúságpolitikán, vagyis az ifjúsági korosztályok (15-29 év) egyéneire, közösségeire, szervezeteire irányuló intézkedések tervszerű összefoglalásán és végrehajtásán keresztül vizsgálja.

<sup>36</sup> Így például 1997-ben a Konzervatív Párt jelöltjeinek 6%-a, a Munkáspárti jelöltek 14%-a, a Liberális Párt jelöltjeinek 10%-a volt 30 év alatti. Közülük tizenegy képviselőt (tíz munkáspártit és egy konzervatívot) választottak meg, ez az arány az összes képviselő 1,6 százaléka.

### 5.3. Hogyan ösztönözhető a fiatalok részvétele?

Az alábbi alfejezet célja, hogy a fiatalok részvételének kérdéskörét intézményi kontextusban értelmezve válaszokat adjon arra, milyen közpolitikai lépésekkel ösztönözhető a fiatalok politikai részvétele.

A részvétel ösztönzésének középpontjában álló gondolat az, hogy a fiatalok legyenek aktívak azokban az ügyekben, amelyek az életüket érintik. Mindez az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének 12. pontján alapul, amely kimondja, hogy *„az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét; a gyermek véleményét figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni. Ebből a célból nevezetesen lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák”*. Az ENSZ Közgyűlése által 1989-ben elfogadott, mára 193 ország által aláírt egyezmény fontos hivatkozási alapot jelent az egyezményt aláíró országokban a különböző gyermek- és ifjúságvédelmi programok kidolgozására tett javaslatok megfogalmazásakor. A csatlakozott országoknak ötévente jelentésben kell visszajeleznük az ENSZ-nek az egyezmény betartásáról.

Az „Európai Charta a fiatalok helyi és regionális életben való részvételében” című dokumentumot az Európai Bizottság Miniszterek Tanácsa 2006-ban ültette át az EU puha jogszabályai közé. A dokumentum értelmében a fiatalok részvétele a helyi és a regionális politikai életben egy globális részvételi politika részét kell hogy képezze. Minden közpolitikai területen szükség van ifjúságpolitikai szempontok figyelembevételére is. A fiatalok részvételének biztosítása érdekében több lehetséges módszert kell kidolgozni, amelyeket aztán rendszeresen egyeztetni kell a fiatalokkal és a döntéshozókkal. A Charta azt is kimondja, hogy elő kell segíteni a hátrányos helyzetű fiatalok közéletben való részvételét. Az említett két dokumentumot minden EU tagállamnak alkalmaznia kell. Ezeken kívül még számos kiegészítő dokumentum, ajánlás létezik, amelyet nem kötelező jelleggel alkalmazhatnak.<sup>37</sup>

Számos érv szól a fiatalok részvételének elősegítése mellett: lehetőséget teremt a gyermekek és a fiatalok számára az aktív állampolgárság gyakorlására, és a demokratikus deficit leküzdése terén is hasznos, hiszen segít megérteni a fiatalok számára azt, hogy mik a játékszabályok. Javítja a fiatalok érdekében tett szakpolitikai lépések minőségét azáltal, hogy olyan információk mérlegelését teszi a

<sup>37</sup>A részvétel ösztönzésére irányuló további dokumentumok felsorolását lásd a Bibliográfia után, „Források” címszó alatt.

felnőttek számára lehetővé, amire ők egyébként gyakran nem gondolnak. A fiatalok részvételének ösztönzése az állampolgári tudatosságot erősíti és a politikai folyamatokat átláthatóbbá teszi számukra. Ezzel egyidőben segíti a fiatalokat önbizalmuk megerősítésében, kezdeményzőkészségük növekedésében.<sup>38</sup>

Miután az Európai Unió ifjúságpolitikája a fiatalokat értékes forrásként fogja fel, éppen ezért szükséges hogy integrálják őket a döntéshozó a döntési folyamatokba, hogy felelősséget érezzenek a döntéseikért. A fiatalok demokráciában való részvétele az Európai Unió ifjúságpolitikájának egyik legfontosabb kérdésköre. E megközelítés alapelveként rögzíti, hogy saját ügyeik tekintetében a fiatalok tudják a legjobban megmondani, mire van szükségük. Szintén fontos tapasztalat, hogy amennyiben a döntéshozók már a döntési folyamatba is bevonják őket, akkor később a végrehajtás is könnyebb lesz, hiszen magukénak érzik a döntést. Ugyanakkor a döntéshozatal során fontos, hogy nem szabad az ifjúságra homogén célcsoportként tekinteni, az ifjúságon belül is több szempont szerint differenciálni kell, s ennek megfelelően bevonni őket (DENSTAD, 2009:48).

A fiatalok részvételével kapcsolatos közpolitikai problémát az Új Lendület Európa fiataljai számára című Fehér könyv így definiálta: *„Az európai fiatalok általában lelkesen támogatják a demokráciát és szívesen vesznek részt működésében. De az intézményi struktúrák iránt nagymértékben megrendült a bizalom. A fiatalok manapság sokkal kevésbé kötelezik el magukat a politikai és társadalmi cselekvés hagyományos struktúrái mellett (pl. pártok, szakszervezetek), és a demokratikus párbeszédben is csak kismértékben vesznek részt. Az ifjúsági szervezetek is érzik ennek hatását, és felismerik, hogy át kell alakulniuk. (...) A közigazgatás feladata, hogy áthidalja a szakadékot, ami a fiatalok lelkesedése, kifejezési vágya és a társadalom által kínált módszerek, és struktúrák között tátong.”*

A részvétel ösztönzésének számos különböző formája létezik. Egy az Európai Bizottság által a fiatalok demokratikus életben való részvétele témakörben megrendelt tanulmány (CAMMAERTS, 2013:3) a részvétel vizsgálata kapcsán az alábbi irányokat rögzíti:

- **A képviseleti demokrácia működtetésében való részvétel** kapcsán a fiatalok politikai pártokban való tagsága, a választásokon való részvétele valamint a jelöltként való indulása ösztönözhető.
- A fiatalok részvételét **speciális részvételi intézményeken keresztül** ösztönző kezdeményezések a fiatalokat civilszervezeteken, ifjúsági szervezeteken és önkéntes szervezeteken keresztül igyekeznek integrálni a döntéshozatalba.

<sup>38</sup> Az alábbi érveket Howard Williamson, az Európa Tanács ifjúságpolitikai ország-jelentéseinek vezető kutatója fogalmazta meg a vele készített interjú során (interjú Howard Williamson 2013. május).

- A fiatalokat **politikai vitákba bevonni** igyekvő kezdeményezések speciális ifjúsági sajtótermékek létrehozásán, online portálok, rádióműsorok kialakításán keresztül keresztül vonják be a fiatalokat.
- **A fiatalok jobban informáltságát célzó kezdeményezések** különböző politikai helyzeteket modellező szimulációs játékokat, képzéseket és iskolai oktató programokat szerveznek a fiatalok számára.

A részvételnek megannyi különböző felfogása él egymás mellett egyes országok között éppúgy, mint a közigazgatás különböző szintjein a fiatalokért fellelős aktorok között, ebből adódóan a részvétel támogatásának és végrehajtásban való alkalmazásának számos különböző formája létezik Európa szerte.

Az Európai Unió Bizottsága valamint az Európa Tanács közötti ifjúságpolitika együttműködés több szakértőjével készített interjúsorozatom során birtokomba jutott egy az Európa Tanács számára készített háttéranyag (MÄNTYLÄ, 2013:55-56), mely áttekintést nyújt a tagállamokban a fiatalok részvételével kapcsolatos jogszabályok alapján azonosítható jó gyakorlatokról. E tanulmány szerint a fiatalok részvétele érdekében létrehozandó intézmények jogi szabályozása Ausztriában és Cipruson a legfejlettebb. Számos ország nemzeti szintű jogalkotása az oktatási ágazaton belül nevesíti a fiatalok részvételi lehetőségét, ezen országok közül Olaszországban, Spanyolországban és Dániában rendelkeznek az iskolai diákbizottságok és hallgatói szervezetek kifejezetten széles körű döntési jogkörökkel. A fiatalok érdekében ellátott szolgáltatásokba való beleszólás nemzeti szintű jogszabályokban történő rögzítése inkább kivételes, mint tipikus. Ám például Németországban a Társadalompolitikai törvénykönyv külön nevesíti a fiatalok beleszólási jogát az őket érintő szolgáltatások kialakításában, a Parlament két háza pedig minden ciklusban elfogad egy jelentést a gyermekek helyzetéről. Norvégiában a gyermekek szolgáltatásokba való beleszólásának jogát már az óvodák szabályozásáról szóló törvény is nevesíti, kimondva, hogy a gyermeknek joga van kifejezni véleményét az intézményben folyó tevékenységgel kapcsolatban és aktívan közreműködhet annak tervezésében.

Az Európai Ifjúságpolitikai Tudásközpont (European Knowledge Centre on Youth Policy - EKCYP) által a tagállamok ifjúságpolitikáért felelős szervei számára évenként kiküldött információs adatlapra kapott válaszok adatai<sup>39</sup> alapján Manfred Zentner 2012-es összehasonlító tanulmányában (ZENTNER, 2012) kifejezetten az egyes tagországokban a fiatalok politikai részvételének ösztönzésére létrehozott intézményeket vizsgálta. A tanulmány azt találta, hogy a részvétel ösztönzésére tett lépések rendkívül változatosak. A tagállamok többségében törvény

<sup>39</sup> <http://youth-partnership-eu.coe.int/youth-partnership/ekcyp/Countryinformation2.html>  
[http://ec.europa.eu/youth/policy/national\\_reports\\_2012.htm](http://ec.europa.eu/youth/policy/national_reports_2012.htm)

garantálja a fiatalok részvételét. Egyes országokban ezt nemzeti szinten garantálja, más országokban regionális vagy helyi szinten teszi. A legtöbb országban a részvétel intézményesítése a fiatalok ernyőszervezetét jelentő nemzeti ifjúsági tanácson keresztül történik. Más országokban a részvételt diákok és hallgatók számára lehetővé teszik, de az ifjúság egésze számára nem áll fenn ilyen lehetőség. Vannak olyan országok, hol a részvétel valamennyi állampolgár számára egyaránt biztosított, így a törvény nem nevesíti külön a fiatalokat.

A tekintetben is nagy változatosság mutatkozik, hogy miként kerülnek kiválasztásra az ifjúság képviselői. Egyes országokban alulról felfelé, lépcsőzetesen felépített közvetett választási rendszeren keresztül kerülnek megválasztásra, másutt a tagszervezetek jelölik ki és delegálják őket.

A fiatalok részvételét nemzeti szinten garantáló törvény létezik Ausztriában, Belgiumban, Cipruson, Észtországban, Finnországban, Görögországban, Lichtensteinben, Svédországban és Romániában. Regionális és helyi szinten Belgium, Ciprus, Dánia, Észtország, Finnország, Görögország, Hollandia és Svédország jogszabályai írják elő kötelezően. A részvételt támogatják, de nem írják elő kötelezően Franciaország, Málta és Olaszország jogszabályai.

Egyes tagállamokban nincs ugyan kötelezően előírva, hogy a fiatalokat be kell vonni a döntéshozatalba, ám ez nem jelenti, hogy tényszerűen ki vannak abból zárva. Szlovákiában például a Nemzeti Ifjúsági Stratégia kifejezetten a fiatalok részvételének ösztönzését célozza – célrendszere azonban nincs törvényben rögzítve. Észtországban és Svédországban a fiatalok részvételét lehetővé intézmények az oktatási rendszer kötelező elemeit jelentik, és bár főként oktatási kérdésekben döntenek, ezek az intézmények egyúttal arra is lehetőséget kínálnak, hogy a fiatalok más témákban is hallassák hangjukat.

Fontos azonban figyelembe venni, hogy a részvételt biztosító intézmények létrehozásának bármely szinten történő kötelezővé tétele önmagában nem garantálja, hogy a fiatalok véleményét figyelembe is veszik. Előfordulhat, hogy bár jogszabályban nincs rögzítve, a társadalomban érvényesülő részvételi kultúra a jogi szabályozásnál hatékonyabban érvényesíti a részvételt minden egyén és érdekcsoport számára a döntéshozatal folyamata során.

Fontos kiemelni, hogy a fiatalok részvétele kapcsán a felnőttek alakítják ki a játékszabályokat. Manfred Zentner ifjúságügyi szakértő<sup>40</sup> a téma kapcsán hangsúlyozta: *„azzal, hogy a felnőttek szabják meg a játékszabályait a fiatalok részvételének a részvétel tulajdonképpen egy homokozó. A fiatalok a homokozóban olyan homokvárat építhetnek maguknak, amelyet szeretnének, de a felnőttek teszik bele a homokot, ezáltal közvetve ők mondják meg, hogy mekkora lehet az a vár. És ha egy fiatal arra venné a bátorságot, hogy homokot szórjon a felnőttekre ... akkor többé nem neveznék azt részvételnek, hanem lázadásról beszélnének”*. A kérdés összetettségére tekintettel erre a kérdésre, a

<sup>40</sup>interjú Manfred Zentnerrel, 2013. május

felnőtt társadalom és a fiatalok között a részvétel értelmezése kapcsán felmerülő problémára a részvétel konceptualizálását célzó fejezetben később külön kitérek.

Másfelől a politikai részvétel értelmezése kapcsán fontos különbség mutatkozik az Európai Unió tagállamai között a közigazgatási intézmények és civilszervezetek által a fiatalok részvételének biztosítására létrehozott szervezetek tekintetében. A „régí” tagállamokban a fiatalok politikai képviselőt és részvételét biztosítani hivatott szervezetek fokozatos fejlődésen mentek keresztül, a fiatalok politikai életben való részvételét célzó szervezetek a közigazgatásban nagy számban vannak jelen.<sup>41</sup> Az ifjúságpolitika Európai Unióban kialakult legfejlettebb közigazgatási gyakorlatai többszintű, több oszlopon nyugvó érdekegyeztetést biztosítanak a fiatalok számára. A fiatalok alacsony részvételi hajlandósága e szervezetek munkájában arra szolgál bizonyítékkal, hogy a szervezetek intézményesülése a részvételt korlátozó tendenciát von maga után. E szervezetek gyengülő társadalmi beágyazottsága az, ami idővel a demokratikus intézmények legitimációjának gyengüléséhez vezetett (FORBRIG, 2005:13), ebből adódóan ezen országok a kérdés megközelítésekor az intézmények nyitottabbá tételét, társadalmi kapcsolataik javítását tűzik ki célul.

A „régí” tagországok e tapasztalatai fontos tanulságokkal szolgálnak az „új” tagországok számára, ugyanakkor a fiatalok részvételét övező kérdések kontextusa eltérő. Az „új” tagországokban ez a témakör korántsem rendelkezik az imént említett hagyományokkal, mi több, ezen országok gazdasági és demokratikus átmenete során az ifjúsággal folytatott párbeszéd korábbi struktúrái megszűntek, ezért az átalakulást követően a fő kérdés nem az, miként lehetséges a már létező intézmények nyitottabbá tétele, hanem az, miként hozhatók létre és működtethetők tartósan az ifjúság részvételét biztosítani képes új intézmények (KOVACHEVA, 2000:74).

Fontos továbbá figyelembe venni, hogy ezen országok a gazdasági és demokratikus átmenete nem csupán a paternalista állami kontrolltól szabadította meg a fiatalokat, hanem az állam által korábban részükre biztosított támogatásoktól is (KOVACHEVA, 2000: 16).<sup>42</sup> Az „új” tagállamok számos kevésbé fejlett régiójában a korábbi struktúrák megszüntetését egyáltalán nem követte újak a létrejötte, így a fiataloknak politikai véleményük kifejezésének lehetőségét a rendelkezésükre álló erőforrások csökkenése mellett kell megtalálniuk. A fiatalok részvételét az „új” tagállamokban vizsgáló kutatások (KOVACHEVA, 2000:74) arra mutatnak rá, hogy e térségekben gyenge az

<sup>41</sup> A témakör évtizedek óta jelen van a közpolitikai és közéleti vitákban, olyannyira, hogy az ifjúságpolitikáról szóló Európai Unió szintű egyeztetéseken e tagállamok egyes képviselői meghaladottnak tartják az erről folyó vitát, és amellett érvelnek, hogy az Európai Uniónak a fiatalok konkrét igényeire, így az oktatásból a munka világába való átmenet nehézségeire és társadalmi kirekesztődés elleni konkrét problémákra kellene fókuszálnia a részvétel túl tág problémaköre helyett. Minderre Kari Töllikkö, az Európai Unió Tanácsán belül az Ifjúsági Miniszterek Tanácsának üléseit előkészítő személy hívta fel a figyelmet a vele készített interjú során (interjú Kari Töllikkövel, 2013. május).

<sup>42</sup> Az ifjúsági ernyőszervezetek, így az ifjúsági klubok, ifjúsági táborok a privatizáció következtében nagyrészt eltűntek Közép-Kelet-Európa legtöbb országában.

ifjúságkutatás, az ifjúságpolitika és az ifjúsági szakma közötti párbeszéd. Míg a “régi” tagállamokban e három szereplő közötti egyeztetés a mindennapos (WILLIAMSON, 1999), az “új” tagállamokban e kapcsolat létrehozása az ifjúságpolitika előtt álló feladat. Az állam képtelen biztosítani az ifjúságkutatás számára nélkülözhetetlen támogatást ahhoz, hogy betölthesse szerepét a szakpolitikai fejlesztés, az ifjúságügyi szakma és a szakpolitika célközönsége, a fiatalok között. A civilszférával kapcsolatban fontos kiemelni, hogy míg a “régi” tagállamokban a fiatalok részvétele a jóléti állam hatalomkoncentráló mechanizmusaival szembeni lázadásként jelent meg, az “új” tagállamokban a jóléti állam leépülése nyomán kialakuló űr betöltésére irányul.

A fiatalok politikai – a magyar szóhasználatban inkább a közéleti – részvételével kapcsolatos felfogások és gyakorlatok nagyon nagy szórást mutatnak tehát. Van, aki úgy gondolja, hogy ennek a mérésére a legjobb eszköz azoknak a statisztikai mutatóknak az elemzése, amelyek a formális részvétellel kapcsolatos alkalmakat rögzítik: választások, tagság a szervezetekben, mozgalmi aktivitások, önkéntesség. Mások úgy vélik, hogy ezek a számok valójában nem mutatják meg az aktivitásoknak azt a szivárványszínű gazdagságát, amelyek a fiatalok sokoldalú, sokféle, szerteágazó részvételét jellemzik. A politikai részvétel minőségének, intenzitásának mérésére kidolgozott indikátorok<sup>43</sup> alapvetően mennyiségi (kvantitatív vizsgálatok). Méri azt, hogy hányan vesznek részt az európai, az országos, a helyi és regionális szavazásokon, vagy épp a polgárok önkéntesen alakított szervezeteivel (egyesületek száma, generációs egyesületek száma) számolnak (WOOTSCH 2009:175).

Noha az Európai Unió ifjúságpolitikai célkitűzései között mára az ifjúsági részvétel kérdése vált az egyik legfontosabb témává, a fiatalok részvételének ösztönzését célzó folyamat mégis gyakran megakad a közigazgatás különböző szintjein. Mindez sok esetben nem azért történik, mert a döntéshozók nem akarják bevonni a fiatalokat a döntési folyamatokba, hanem csupán azért, mert nem tudják, hogyan vonhatnák be őket. Finn Yrjar Denstad (DENSTAD 2010:49) szerint a következőképpen erősíthetik a kormányzati ifjúsági szervek az ifjúsági civilszférával való együttműködést:

1. Állandó pénzügyi támogatással segíthetik a nemzeti ifjúsági tanács működését.
2. Egy olyan gyakorlatot alakíthatnak ki a minisztériumok és a nemzeti ifjúsági tanács számára, amelyben megteremtik a lehetőséget a folyamatos tanácskozásra, az aktuális kérdésekről való folyamatos eszmecserére.
3. A fontos ifjúsági ügyekről való tanácskozásra mindig meghívhatják a Nemzeti Ifjúsági Tanács képviselőit is.

<sup>43</sup>[http://youth-partnership-eu.coe.int/youth-partnership/documents/EKCYP/Youth\\_Policy/docs/YP\\_strategies/Research/ECORYS\\_Final\\_Report.pdf](http://youth-partnership-eu.coe.int/youth-partnership/documents/EKCYP/Youth_Policy/docs/YP_strategies/Research/ECORYS_Final_Report.pdf)

4. Más területek minisztereit is arra buzdíthatják, hogy a fiatalokat érintő kérdésekben lépjenek kapcsolatba a nemzeti ifjúsági tanács képviselőivel.
5. A nemzeti ifjúsági tanács képviselőit bevonhatják abba a bizottságba, amely dönt az ifjúsági civilszervezetek pénzügyi támogatásáról.
6. A Külügyminisztérium jelölhet ifjúságügyi delegáltakat, akik az ENSZ ülésein és más ENSZ-szervezetek tárgyalásain részt vehetnek, ezáltal fejlesztve az ifjúsági szervezetek nemzetközi kapcsolatait.
7. Amennyiben nem létezik egy országban nemzeti ifjúsági tanács, a kormány segítheti az ifjúsági civilszervezetek azon kezdeményezéseit, amelyek annak megalapítására irányulnak.
8. Éves konferenciákkal, -amelyre a kormányzati szervek meghívják az ifjúságügyi képviselőket, NGO-k képviselőit és ifjúságügyi kutatókat – segíthetik a párbeszéd kialakulását a döntéshozók és az ifjúsági civilszervezetek között.
9. Nemzeti ifjúsági tanács hiányában különböző szakértői bizottságokba és kutatócsoportokba is bevonhatóak fiatalok mint saját területük tanácsadói.
10. Ha adott országban nincs nemzeti ifjúsági tanács, akkor is fontos, hogy Kormány Ifjúsági Bizottság létrehozásával lehetőséget biztosítson a civilszervezetek közötti forráselosztásba való beleszólásra.

A fentiekben igyekeztem komparatív megközelítésben, a nézőpontok különbségére tekintettel választ adni arra a kérdésre, milyen intézményi eszközök állnak rendelkezésre a fiatalok politikai részvételének ösztönzésére. Az alábbiakban külön alfejezetben áttekintem, mi jellemzi Magyarországon a fiatalok részvételét társadalmi és közigazgatási szempontból.

## 5.4. A magyar fiatalok politikai részvételének változása

*„Szeretek a közösségért tenni. Látom azt, hogy nagyon kevesek tesznek a közösségért. Mindenki kritizál, de a közösségért egy szalmaszálat nem tenne arrébb. És ez nekem rosszul esik.” (Zoltán, Mórahalom)*

*„Mindannyian alkotni akarunk valamit. Ha mi összeülünk, és eldöntjük, hogy valamit megvalósítunk, akkor mindenki átgondolja, milyen ismerősei vannak, ki mihez ért, és akkor összerakjuk a programot és elindulunk pénzt gyűjteni.” (Anna, Márta, Zákányszék)*

Ha arra a kérdésre keresünk választ, milyen társadalmi környezetben történik a magyar fiatalok politikai részvétele, mindenek előtt a fiatalok részvételére vonatkozó társadalmi szemléletre szükséges reflektálnunk. A téma kapcsán fontos megemlíteni a korábbi, államszocialista berendezkedés politikai szocializációjából eredő, ám a társadalomban máig létező szemléletet.



Mindezt Kátai Gábor ifjúságszakértő<sup>44</sup> a vele készített interjú folyamán így jellemezte: *„a kiindulópontja ennek a gondolkodásnak az, hogy a fiatalokkal baj van. Nem úgy viselkednek, ahogy a felnőttek szeretnék. Azok, akik betöltötték azokat a szerepeket, amelyekben a politika, a sajtó, a gazdaság és a mindenfélének az irányítása történt, nos, azoknak az embereknek a szocializációja '89 előtt történt, nagy tömegben, az úttörő mozgalomban. Ahol pedig arról beszélt mindenki, hogy a fiatalokat meg kell szervezni. Hogyha az ember olvas '89 előtti szövegeket - ahol persze sok azonosságot fogunk találni a mostani szövegekkel, főleg stílusukban - akkor mindig arról beszélnek, hogy meg kell szervezni, azt kell velük csinálni, hogy (...) mindig az a kiindulópont, hogy a fiatalok ezt nem csinálják, azt nem csinálják, amazt nem csinálják, ezzel szemben pedig azt csinálják, amazt csinálják... és meg kéne őket szervezni. Szerintem ez a kiindulópont, mert hogyha én elfogadom azt az álláspontot, hogy valamiket nem jól tesznek a fiatalok és ezért meg kéne őket szervezni, akkor egész más irányból fog indulni a gondolkodásom, már a legeslegelején”. E szemléletben a részvételre vonatkozó állítások egyoldalúsága Kátai Gábor találó szavaival így összegezhető: *„Ha a részvételt úgy fogjuk fel, hogy meghirdetésre kerül valami, ahol ott kéne ülni, csöndben maradni, végighallgatni, a végén jelentkezni, két értelmes kérdést feltenni, majd megköszönni, hogy milyen jó volt az a rendezvény és hazamenni, akkor az nem fog sikerülni. Ez a dolog nem megy sehol a világban, mert hála Istennek a fiatalok nem ilyenek.”**

Márpedig az államszocializmus monolit, valódi részvételt korlátozó ifjúsági szervezetének, a Kommunista Ifjúsági Szövetségnek (KISZ) a gyakorlatát épp a fenti szemlélet jellemezte, célja sokkal inkább az állampárt akaratának a korosztályon való keresztülvitele, mintsem az ifjúság érdekeinek védelme volt. Habár a rendszerváltozást követően a KISZ megszűnt, számos a demokratikus átmenet során létrejött szervezetben máig megmaradt a részvétel korábbi, pusztán jelképes biztosításának hagyománya.

E szemlélet korlátozottságára így világított rá Szabó László volt ifjúsági közigazgatási államtitkár a vele készített interjú során:<sup>45</sup> *„a fiatalok politikai részvétele azt kell, jelentse, hogy létre kell hozni valami nemzeti ifjúsági tanácsot, és akkor majd a fiatalok képviselői milyen frankón bele fognak szólni. Először is olyan, hogy a fiatalok képviselője nincs, az ilyen szereplő legitimitása mindig megkérdőjelezhető. A fiatalok képviselői idővel elszakadnak a fiataloktól, én ezt a saját példámon tudom. Én már 25 évesen sem gondolhattam azt magamról, hogy ugyanazok a problémáim lennének, mint egy 18 évesnek. Az egész magyar ifjúságpolitikának egy súlyos problémája ezen felül, hogy mindig túlélők töltik be a szerepet, nem termelődik újra természetes, szervesen a generációs vezetők köre.”*

<sup>44</sup> Interjú Kátai Gáborral, 2010. október.

<sup>45</sup> Interjú Szabó Lászlóval, 2013. március

A gyermekek jogainak elismerése és a döntéshozatalba való bevonásának technikái máig ismeretlenek a korábbi szocialista modellben szocializálódott döntéshozók túlnyomó többsége előtt. Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának 550/1998 számú jelentése tényekkel igazolta a fenti állítások érvényességét, egyúttal rámutatott, hogy a legtöbb tárgykörben hiányoznak a fiatalok érdekképviselőire vonatkozó jogszabályok, és a fiatalok bevonása a döntéshozatal folyamán még azokon területeken is számos esetben elmarad, ahol azt jogszabály írja elő. Mindez számos további kérdést vet fel a gyermekjogok szabályozásának jogszabályi hiányoságaival (RÓZSÁS, 2008) kapcsolatban.

A rendszerváltást követően az ifjúságpolitikai intézményrendszer folyamatos átalakulása nem kedvezett az ifjúsági szervezetekkel való párbeszéd kialakulásának. Az ifjúsági szervezetek közös képviselőre tett kísérletek kudarcba fulladtak, nem kis mértékben abból fakadóan, hogy a mindenkori kormányok és politikai pártok igyekeztek olyan intézményi struktúrát létrehozni, ami a hozzájuk közelebb álló ifjúsági szerveződések számára biztosít előnyösebb működési feltételeket (NAGY, 2010).

A domináns politikai diskurzus fent említett egyoldalúságán túl tehát további problémát jelent, hogy a magyar fiatalok érdekképviselőt ellátó szervezetek tevékenységüket rendkívül *töredezett, izolált ifjúságpolitikai környezetben* végzik. Bár Magyarországon az ifjúságpolitika viszonylag hosszú múltra tekint vissza (az ifjúsági törvényt 1971-ben fogadták el), e szakpolitika fejlődése rendkívül egyenetlen (WOOTSCH, 2009). Ráadásul a rendszerváltás nem csupán a paternalista állami ellenőrzést szüntette meg, hanem az állam által korábban a fiatalok számára biztosított támogatást is. A decentralizáció jegyében számos, az ifjúság életét érintő feladat az önkormányzatokhoz került ugyan, ám Magyarország fragmentált önkormányzati rendszere következtében e feladatok ellátására a legtöbb önkormányzatnak nincsenek meg a megfelelő pénzügyi és adminisztratív kapacitásai. Mindez egyértelműen gátolja a fiatalok kezdeményezéseinek megvalósulását. Az ifjúságpolitikát a töredezettség jellemzi, ebből adódóan az egyes közpolitikai eszközök, intézmények és az ifjúsági szolgáltatások nem képesek biztosítani a fiatalok integrációját a helyi, regionális, nemzeti és európai társadalmi folyamatokba.

Nehézséget jelent a fejletlen és bizonytalan jogszabályi környezet, a civilszervezetek számára kiszámíthatatlan civiltörvény, valamint a civil részvétel hagyományainak, technikai és információs háttérének hiánya. (BARNA, 2006:175). Ha a politikai részvétel kérdését az állampolgárok számára intézményesített részvételi lehetőségek felől vizsgáljuk, akkor kijelenthető, hogy a magyar rendszerváltás elmúlt 23 éve felemás módon teljesítette be azokat a reményeket, hogy a társadalom átveszi a társadalomszerveződésnek azokat a mintázatait, amelyek a jelentősebb demokratikus hagyományokkal rendelkező országokban tág teret biztosítanak az aktív állampolgárság, a részvétel, az átláthatóság és a közösségi ellenőrzés folyamatainak (BEKE-JÁVOR 2012:3). Habár

Magyarországon jelentős jogszabályi fejlődés zajlott le (KISS–JÁVOR 2009; BULLAIN–CSANÁDY 2008; MÁRKUS 2005; FÜLÖP 2005), amely a társadalmi részvétel alapvető törvényi feltételrendszerét és biztosítékait megteremtette, korántsem tapasztalható a részvételi folyamatok széleskörű felvirágzása. Néhány figyelemre méltó példa ellenére az országos és helyi szintű kormányzást nem hatja át a társadalommal való együttműködés szándéka, és jellemzően a helyi közösségek is korlátozott igényekkel lépnek fel a döntéshozatalba való bekapcsolódás tekintetében.

Az ifjúságpolitika töredezettsége, kiegészülve a civil részvétel hagyományainak, technikai és információs háttérnek hiányával annál is inkább problémás, mert a szocialista időszak örökségeként máig rendkívül alacsony az alulról szerveződött, helyi ifjúsági szervezetek, érdekképviselői struktúrák száma. Tarnay István<sup>46</sup> ifjúsági szakértő megfogalmazásában a probléma egy ördögi kört ír le: *„ha látenszen fel is merül az igény, a fiatalok nem nagyon jutnak el oda, hogy elmenjenek egy ifjúsági információs pontba, és ott segítséget kérjenek. És ez a 22-es csapdája, mert amíg nem építik ki a tanácsadó hálózatokat, az érdekvérvényesítés intézményeit, addig nem is lesznek fiatalok, akik hozzájuk fordulnak. (...) Ráadásul a fiatalok nem igazodnak el az önkormányzatokban sem, és sajnos az önkormányzatok nagy része is olyan, hogy nem tud mit kezdeni a fiatalok érdeklődésével.”* A fiatalok részvételét biztosító jogszabályi környezet hiányában a fiatalok részvételét biztosítani igyekvő helyi kezdeményezések többnyire felnőtt döntéshozók (főként polgármesterek) ad hoc döntésein alapulnak. A helyi érdekképviselői szervezetek társadalmi összetétele és létrejöttének indokai kapcsán Wootsch Péter meglátása szerint<sup>47</sup> megállapítható, hogy *„a kiváltságosak vesznek részt, főként középosztálybeli fiatalok. Ha nagyon megpiszkáljuk, azt találjuk, hogy a legtöbb önkormányzat manipulált, a polgármester vagy a jegyző jóvoltából működik. Sokszor protokolláris kifejeződése van, mondván, lám, nálunk még ez is van.”* A fiatalok döntéshozatalba való bevonása nem megoldott, a probléma Tarnay István megfogalmazásában<sup>48</sup> *„az, hogy az ifjúsági önkormányzat hoz egy döntést, az semmire sem kötelezi az önkormányzatot. Ennek a jogi kerete Magyarországon nagyon kialakulatlan (...) még azoknál a településeknél is, ahol elkészült egy cselekvési terv vagy ifjúsági stratégia, az nem biztos, hogy a megvalósítás a tervek szerint történik. Ha nem tudnak hozzá erőforrást biztosítani, akkor nem biztos, hogy megvalósul”*<sup>49</sup>. A „párbeszéd” során a kommunikáció legtöbbször egyirányú: a fiatalok érdekképviselői szervezetei meghívást kapnak az önkormányzat őket érintő döntésein való részvételre, de az önkormányzat nem vesz részt a fiatalok által kezdeményezett programokon és nem nyitott a felőlük érkező igényekre. A fiatalok helyi szervezeteinek többsége nagyon vékony jogi háttérrel rendelkezik, legtöbbször nem több, mint helyi fiatalok informális csoportja. A

<sup>46</sup> Interjú Tarnay István ifjúsági szakértővel, 2012. október

<sup>47</sup> interjú Wootsch Péterrel, 2012. szeptember

<sup>48</sup> Interjú Tarnay István ifjúsági szakértővel, 2012. október

<sup>49</sup> Interjú, Wootsch Péterrel, 2012. október.

gyenge intézményesültség pedig elvezet e szervezetek működésének fenntarthatóságával kapcsolatos problémákhoz: *„Akárhogy is nézzük, akik belekezdenek ebbe a munkába, mondjuk 15-16 évesen, 3-5 év alatt cserélődnek. Ezért olyan rendszert kell felépíteni, ami az utánpótlást folyamatosan biztosítja. Sok helyen az látszik, hogy amíg van egy lelkes fiatal, aki elkezd és csinálja, addig jól működik, de amint elkerül a településről, mert elköltözik, nincs aki folytassa. Ezért legfontosabb a folyamatosság, amihez kell egy stabil szervezeti háttér.”*<sup>50</sup>

A részvétel terén további fontos változásokat okozott, hogy mára a *társadalmi átalakulás* következtében a fiatalok individualizált életformákat részesítenek előnyben, a formális szervezetekben való részvétel helyett a privátszférába visszavonultan töltik a szabadidejüket. A fiatalok csekély hajlandósága az ifjúsági szervezetekben való részvételre ugyanis korlátozza az ifjúsági szervezetek lehetőségeit. A kérdést vizsgáló hazai tanulmányok (CSÁKÓ-MURÁNYI-SÍK-SZABÓ, 2010, MURÁNYI 2009) a rendszerváltást követően az ifjúsági szervezetek válságát, kiüresedését, a tagság folyamatos erózióját (SZABÓ, 1997; GAZSÓ-SZABÓ, 2002) az ifjúsági civil szervezetek fejlődésének anomáliáit (NAGY-SZÉKELY, 2008) egyöntetűen jelezték. Nemzetközi összevetésben vizsgálva, (lásd JANCSÁK, 2011:64) a magyar fiatalok szervezeti aktivitása az Európai Unióban élő fiatalok vonatkozó adataival való tagállami összehasonlításában is kifejezetten alacsony: az EU tagországaiban élő fiatalok átlagától (52 százalék) jelentősen elmaradva, a magyar fiataloknak csupán 40 százaléka vett részt bármilyen szervezet tevékenységében, ezzel Magyarország 24. a 27 ország szervezeti aktivitás szerinti rangsorában.<sup>51</sup> A politika intézményesített csatornáin keresztül történő részvétel népszerűtlen a korosztály tagjai körében, a politikai részvétel különböző formái közül a direkt demokratikus részvétel (petíciók, tüntetések, flashmobok) és az ügyek mentén történő politizálás mutat relatív népszerűséget (SZABÓ-OROSS, 2012).

A 2012 decemberében megalakult Nemzeti Ifjúsági Tanács több évtizedes lemaradást pótolva mára betölti az ifjúságpolitikát érintő egyeztetési folyamatokban a kormányzati-civil párbeszéd folytatására alkalmas fórum szerepét. Ugyanakkor a Tanács létrejötté a fenti, Szabó László által megfogalmazott korlátozott látásmódban történt, ami rányomja a bélyegét a párbeszédre. A szervezet működésében továbbra is érvényesül az „egyéni” érdekkijárási gyakorlata, ami a NIT elnökének megfogalmazásában<sup>52</sup> így köszön vissza: *„rengetegszer tapasztalom a mai napig: szervezetek jönnek a NIT-hez segítségért, de nem tudnak túllépni azon, hogy a NIT nemcsak egy területet fed, hanem ez egy országos intézmény. Nekünk mindenki érdekeit nézünk kell. De egyenlőre úgy tűnik, hogy amikor mi ez elmagyarázzuk nekik, akkor megértik és igazat adnak*

<sup>50</sup> Interjú Tarnay István ifjúsági szakértővel, 2012. október

<sup>51</sup> Youth on the Move, analytical report, 2011. 8. oldal

<sup>52</sup> Interjú Popper Elizával, a NIT elnökével, 2012. december

*nekünk.*”A jövő fontos kérdése, hogy a testület mennyiben lesz képes a részvétellel kapcsolatban kialakult szemlélet megváltoztatására a Kormánnyal valamint a tagszervezetekkel folytatott párbeszéd során, és mennyiben bizonyul alkalmasnak új, a korosztállyal szerves kapcsolatot alkotó vezetők körének rekrutálására.

## **5.5. A magyar fiatalok politikai részvételének sajátosságai**

Disszertációm korábbi szakaszában részletesen bemutattam, miként változott az elmúlt 24 évben a magyar társadalom részvételre vonatkozó felfogása. A magyar fiatalok közéleti, politikai részvételének alakulását a magyar politikai szocializációs folyamatokon keresztül vizsgáló kutatások eredményei alapján a demokratikus politikai értékek és ismeretek átadása terén számos ellentmondás és hiányosság mutatkozik. A demokráciából való kiábrándulás ezredforduló óta fokozatosan növekvő mértéke szoros összefüggésben áll az iskolai és a családi szocializáció diszfunkcióival, melynek következményeként a fiatalok nem sajátítják el a legalapvetőbb demokratikus ismereteket és politikai részvételi mintákat sem.

A fiatalok részvételére vonatkozó szemlélet a rendszerváltást követően a pártpolitika, a „makropolitika” dimenziói mentén értelmeződött. A közvélemény a politikát, mint pártpolitikát fogta fel, ami főként a parlamentben törvények elfogadásával foglalkozik makroszintű, ideológia vezérelt konfliktusok mentén formálva az egyének álláspontját. Ebben a felfogásban rögzült az a szemlélet, hogy a fiatalokat nem érdekli a politika, nem foglalkoznak vele. A fiatalok politikai részvételét vizsgáló hazai kutatások a fiatalok körében kimutatott politikai elfordulást, a politikai passzivitást a pártokra vonatkozó negatív képzetek és értékelő vélemények erősödéséből vezetik le. E felfogás mentén mára számos kutatás igazolta (GAZSÓ-LAKI, 2004), hogy amennyiben ezekben a pártpolitikai kérdésekben a fiataloknak tudniuk kellene állást foglalni, akkor mindez tényleg nem érdekli a fiatalokat. Disszertációmban arra kívánok rámutatni, hogy önmagában ez a szemlélet nem elégséges a fiatalok részvételének megértéséhez, ezért a részvétel konceptualizálásakor hangsúlyt fektetek a fiatalok felfogásához, fogalomrendszeréhez közelebb álló politikai részvétel koncepció kidolgozására.

Az alábbi alfejezetben röviden bemutatom, miként tükröződött a pártpolitikai szemlélet a fiatalok politikai részvételét vizsgáló hazai kutatások megközelítésében, illetve tisztázom, kutatásom megközelítése miben tér el a magyar fiatalok politikai részvételét a pártokra vonatkozó értékelő véleményeken keresztül vizsgáló kutatások megközelítésétől.

### 5.5.1. Politika és közélet

A hazai politikai szocializáció sajátosságaiból adóan megközelítem kiindulópontjaként megkülönböztetett figyelmet szentelek Szabó Ildikó kutatási eredményeinek. Az Örkény – Szabó szerzőpáros (SZABÓ I.–ÖRKÉNY 1998) politikai szocializációs kutatása arra a megállapításra jutott, hogy – Szabónak a Kádár korszak idején végzett kutatásaihoz (SZABÓ I. 1987, 1988) képest – a fiatal korosztály politika iránti érdeklődése jelentősen visszaesett a kilencvenes évekig eltelt időszakban.<sup>53</sup> A változás egyik okát a szerzők abban látják, hogy a rendszerváltozás után a politika jelentéstartalma megváltozott. Szabó Ildikó későbbi, a politika jelentését és percepcióját iskolai (SZABÓ I. 2010), valamint egyetemi (SZABÓ I. 2012) környezetben vizsgáló kutatásai megerősítették a fenti megállapítást. Az elmúlt másfél, két évtizedben készített politikai szocializációs és választói magatartást vizsgáló adatfelvételek a politikától való folyamatos elfordulást rögzítették. Ennek részeként arra hívták fel a figyelmet, hogy a politika kifejezés a '80-as évek közepére jellemzően egy enyhe pozitív kontextusból negatív konnotációt hordozó kifejezéssé vált (LAKI–SZABÓ A.–BAUER 2001, ZSOLT 2005).

A nappali tagozatos egyetemistákat és főiskolásokat vizsgáló *Aktív Fiatalok Magyarországon* kutatás azt feltételezte, hogy a rendszerváltozást követő politikai és társadalmi átalakulás következtében a fiatalok politikára vonatkozó saját értelmezésében a „politika” kifejezés diszkreditálódott, a „politika” szó elutasítása nagyban kihat a fiatalok fogalomhasználatára is. A korosztály tagjai másként értelmezik, maguk számára másként fogalmazzák meg a politika fogalmával összekapcsolt cselekvési formák mindennapjaikban történő megjelenését: azt nem „politikai”, hanem „közéleti” tevékenységként értelmezik. A kutatás első 2012-es és második, 2013-as hullámában a politika kifejezést a közélet fogalmával összevetve az utóbbi fogalom kapcsán lényegesen magasabb érdeklődési mutatókat mért: az átlag 3,1 illetve 3 pont, a politika iránt valamilyen szinten érdeklődők aránya 39 illetve 35 százalék, és a hallgatók egyharmada található az érdeklődők csoportjában. A magyar egyetemisták és főiskolások döntő többsége, 60 százaléka mindkét vizsgálat során úgy válaszolt, hogy érdeklődik a közéleti, kérdések, társadalmi problémák iránt, a nem érdeklődők aránya pedig 10 százalék körül mozgott. A skála átlaga pedig mindkét vizsgálat során 3,7 pont volt, vagyis 0,7 ponttal magasabb, mint a politikai érdeklődés skála átlaga (OROSS-SZABÓ, 2014:81-83).

A fenti eredmények arra utalnak, hogy e jelentéstartalmi változásnak fontos hatása lehet a fiatalok politikáról, politikai részvételről alkotott véleményére. Kutatásomban az *Aktív Fiatalok Magyarországon* kutatássorozathoz kapcsolódva azt feltételezem, hogy a rendszerváltozást követő

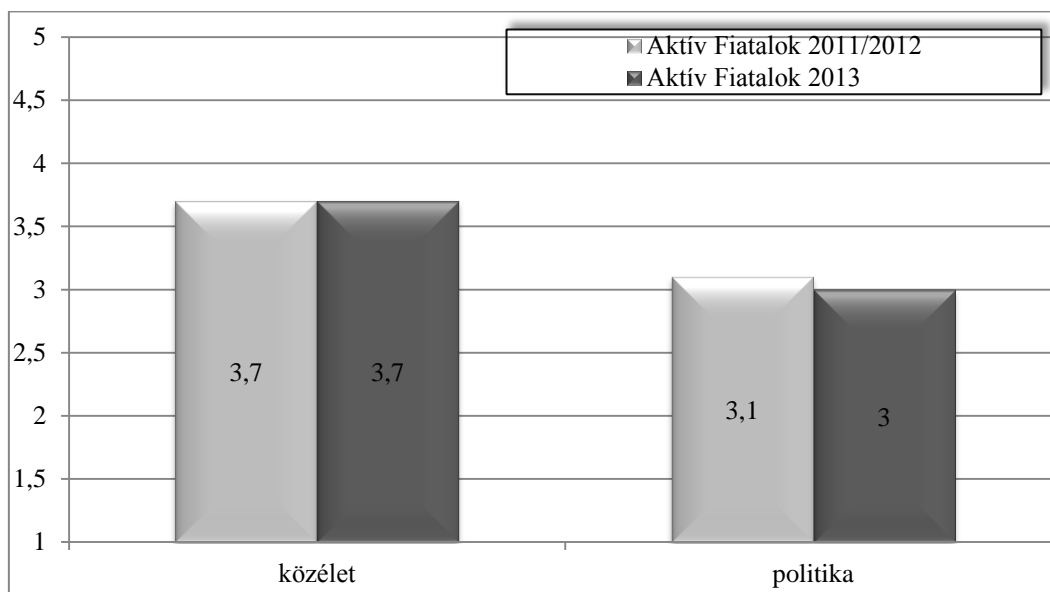
<sup>53</sup> Amíg a '70-es, '80-as években a fiatalok 12–12 százaléka jelezte, hogy nagyon érdeklődik a politika iránt, addig a kilencvenes évek közepére a hasonlóan nyilatkozók aránya – életkortól és iskolatípustól függően – 3–6 százalékra esett vissza.

politikai és társadalmi átalakulás következtében a fiatalok politikára vonatkozó saját értelmezésében a „politika” kifejezés diszkreditálódott, a „politika” szó elutasítása nagyban kihat a fiatalok fogalomhasználatára is. Ezen okok miatt a vizsgálat kérdőívében külön-külön tettem fel kérdéseket a politikai és a közéleti érdeklődéssel kapcsolatban. Abból a hipotézisből indultam ki, hogy a két tényező összefügg egymással, de a politika negatív konnotációja miatt feltehető, hogy a politika iránt érezhetően, statisztikailag releváns módon kisebb lesz az érdeklődés.

Kutatásom azt feltételezi, hogy a részvétel terén a „közéleti” és a „politikai” részvétel megkülönböztetésének jelentősége van. Feltételezhetően a fiatalok értelmezésében „közéleti” cselekvésként értelmezett részvételi formák szereppel bírnak a van helyi politikai részvétel szempontjából. Amennyiben igaz az, hogy a helyi közéletben a fiatalok számos részvételi formába bekapcsolódnak, ám a politika és a fogalommal összefüggésben értett a „makropolitikai” folyamatoktól való távolságtartásuk miatt mindez nem csap át politikai cselekvésbe, úgy igazolható, hogy a két fogalom az értelmezés és a cselekvés szintjén egyaránt elválik egymástól.<sup>54</sup>

#### 4. ábra

**Mennyire érdekelnek a közéleti, társadalmi problémák? Mennyire érdekel a politika?**  
1-től 5-ig terjedő skála átlagai (1=egyáltalán nem érdekel, 5=nagyon érdekel)



Forrás: Szabó-Oross 2012 és Oross-Szabó 2014.

<sup>54</sup> Egyúttal rendkívül érdekes kapcsolódási pontokat, összehasonlítási alapot teremtve ezzel a gyermekek és fiatalok részvétele kapcsán a helyi szint fontosságát hangsúlyozó nemzetközi irodalom állításával (Harris-Wyn, 2009).

### 5.5.2. Demokratizálódás, a pártpolitika távoli világa és a politikai részvétel különböző formái

A magyar fiatalok élethelyzetét vizsgáló ifjúságszociológiai kutatások az 1970-es évek elején kezdődtek (BAUER-NÉMETH-SZABÓ, 2011: 295). Stumpf István szerint az 1980-as évekre „két markáns irányzata alakult ki az ifjúsági problémák szociológiai megközelítésének”: az egyik „társadalmi reprodukciós nézőpontból”, a másik pedig „a politikai szocializációs folyamatok elemzésén keresztül” közelítette meg a témát (STUMPF, 1992: 23). A hazai ifjúságszociológiában e két megközelítés jelenléte máig meghatározó. Hazánkban az ifjúsági korszakváltásról szóló diskurzus a nyugati országokhoz képest késve jelent meg, továbbá más, a rendszerváltozásból adódó folyamatokkal is összekapcsolódott: a rendszer-transzformációs folyamatot (1988-1990) követő politikai, gazdasági és mélyreható társadalmi változások alapjaiban változtatták meg az ifjúság helyzetét, viszonyait és a róla alkotott képet is. A rendszerváltozás magyar ifjúságra gyakorolt hatásának társadalmi reprodukciós nézőpontból történő feldolgozása az 1990-es és 2000-es években Gázsó Ferenc és Laki László munkásságához köthető: munkáik jelzik, hogy olyan tartós, a társadalmi integrációt veszélyeztető negatív tendenciák bontakoztak ki. A fiatalok politikai részvételét vizsgáló kutatásaikban a fiatalok körében kimutatott politikai elfordulást, a politikai passzivitást a pártokra vonatkozó negatív képzetek és értékelő vélemények erősödéséből vezetik le. További fontos következtetésük szerint rendkívül alacsony a rendszerváltozást követően felnövekvő korosztályok társadalmi aktivitása és politikai érdeklődése (GAZSÓ-LAKI, 2004).

A demokratikus részvétel egyes formáit vizsgálva egy a '90-es évek elején (STUMPF-GAZSÓ, 1995) készült politikai szocializációs vizsgálat megállapította, hogy a fiatalok hagyományos részvételi formákkal szembeni távolságtartása minden korcsoportban erős. Az ifjúság politikai érdeklődését és aktivitását felmérő kutatás eredményei egyenesen az ellenkezőjét mutatják annak, amit egy demokráciában felnőtt generáció politika felfogásáról ideálisan feltételezhetnénk. Az 1992-es és 1994-es felmérések eredményeit, melyek azt mutatták, hogy a deklarált politikai érdeklődés csupán a mintába vontak 7%-a esetében minősültek folyamatosnak és magas intenzitásúnak, még az államszocializmus örökségeként aposztrofálták.

A kétezres éveket követően a Magyarországon megjelent, ifjúsággal foglalkozó tanulmányok túlnyomóan az „Ifjúság” elnevezésű, négyévenkénti, nagymintás kutatások eredményein alapulnak (SZABÓ-BAUER-LAKI, 2000; BAUER-SZABÓ, 2004; BAUER-SZABÓ, 2008). A fiatalok életkörülményeiről rendkívül fontos információkat megosztó nagymintás kutatások megerősítették a Gázsó-Laki szerzőpáros által a magyar fiatalok politikai részvételére vonatkozóan tett megállapítások érvényességét. A politika a fiatalok egy szűk rétege, elsősorban az iskolai státushierarchiában magas pozíciót elért családok magasan iskolázott fiú gyermekei számára jelent



valódi értéket, elfogadható alternatívát. Ők azok, akik a demokratikus részvétel hagyományos formáiban – szervezeti tagság, választásokon való részvétel – aktivitást mutatnak. Politika alatt a politikai pártok által végzett tevékenységet értve a fiatalok túlnyomó többsége távol érzi magát annak működésétől (GAZSÓ-SZABÓ, 2002:261). A direkt akvitásban résztvevők csoportjáról a 2004-ben és 2008-ban készült kutatások azt állapították meg, hogy a politikai tevékenységi formákban résztvevők szociodemográfiai karaktere érdemben nem különbözik a hagyományos politikai aktivitásban résztvevőkéitől. Elsősorban a tanulók, ezen belül is a felsőfokú oktatási intézményekbe járók, illetve a már diplomával rendelkezők, az önmagukat felsőbb társadalmi csoportokba sorolók, valamint a magas státusú kibocsátó családból származó fiatalok mobilizáltabbak.

A fentiek alapján az derül ki, hogy azok az ifjúsági korcsoportok, amelyek szocializációja már teljes mértékben az új hatalmi-uralmi viszonyokhoz kötődött, megkülönböztetett közönyt és érdektelenséget nyilvánítanak a politika világával szemben. A felnövekvő nemzedék körében minden bizonnyal az a társadalmi tapasztalat rögzült, hogy az országot jellemző pártközpontú elituralom nemigen tart igényt az állampolgári részvételre. A fiatal nemzedék számára a politikai szféra távoli, nehezen átlátható, még kevésbé befolyásolható világ. A politikai cselekvésnek nincs vonzása: az amatőr politizálás értelmetlennek tűnik, a hivatásszerű politikai tevékenység pedig egyenesen taszító.

A fenti összefüggések ismeretében kutatásom kiindulópontja, hogy a fiatalok politikai részvételének elemzésekor nem elég pusztán azt megvizsgálni, miként vélekednek a fiatalok a politikáról, hanem azt is tekintetbe kell venni, milyen személyi, intézményi, kulturális környezet áll rendelkezésükre ahhoz, hogy politikai érdeklődésük kialakuljon, és a politika folyamataiban részt vegyenek. A tényezők csoportosításakor mikroszinten a társadalmi helyzet által meghatározott személyközi viszonyok (a család, a kortárs csoportok és az iskola kommunikációs miliője), mezzoszinten az elérhető intézmények (iskola, helyi szervezetek, egyház, civil szféra, médiumok), makroszinten az adott rendszerre jellemző politikai élet jelenségei (az alaptematikák, a politikai kultúra) vizsgálhatók. Kutatásom a magyar fiatalok politikai részvételéhez a mezzoszinten elérhető intézményekhez kapcsolódó tényezők vizsgálatával, a helyben elérhető szervezetek felől közelít.

Kutatásom kiindulópontja szempontjából fontos eltérést jelent, hogy míg a politika iránti érdeklődést vizsgáló legtöbb hazai kutatás politika alatt a formális, politikai intézmények által végzett tevékenységet érti, addig kutatásom a fiatalok számára mezzoszinten, helyben elérhető szervezetek felől vizsgálódik. Míg az általam ismertett kutatások a politikai intézményekkel, főként a pártokkal kapcsolatban kialakult véleményéből vezetik le a fiatalok politikai részvételi hajlandóságára vonatkozó megállapításaikat, kutatásom a politikai részvétel kérdését vizsgáló legújabb nemzetközi kutatások főáramához kapcsolódva a téma vizsgálatakor a pártokkal és

politikai intézményekkel szembeni attitűdöknél szélesebb skálán méri az állampolgárok részvételi hajlandóságát.

Fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy a magyar ifjúságkutatás nem reflektált kellő mértékben a magyar pártok elmúlt évtizedekben tapasztalt fejlődésének a magyar fiatalok számára intézményesített mobilizációs csatornák szempontjából történő vizsgálatára. Kutatásom erre tekintettel nem hagyja figyelmen kívül a magyar pártok gyenge társadalmi beágyazottságát. Ennek következményeit a fiatalok közéleti részvételének változásának összefüggéseivel együtt értelmezve (OROSS, 2011) bizonyítást nyer, hogy amennyiben a részvételt a pártpolitikánál szélesebb palettán értelmezzük, úgy magyar pártok és a mellettük működő ifjúsági szervezetek messze nem kulcsszereplői a magyar fiatalok politikai részvételének. A pártokon belül működő ifjúsági szervezetek saját anyapártjukkal szemben is gyenge érdekérvényesítő képességgel rendelkeznek, ezáltal erősen kétséges, hogy a korosztály egészének érdekképviselőt ellátni képesek-e. Ráadásul – amint azt disszertációm korábbi fejezetében részletesen kifejtettem – a fiatalok elsősorban helyi szinten megszólíthatók. E tekintetben különösen rontja a magyar pártok esélyét, hogy sok településen nem rendelkeznek helyi szervezettel, vagyis a fiatalok e szervezetekkel sok esetben egyáltalán nem találkoznak. Ilyen esetekben létezésük a mindennapokban nem nyilvánvaló, nem kézzelfogható a fiatalok számára, ami tovább erősítheti bennük azt az érzetet, hogy a politika „tőlük távoli világ”.

Kutatásomban tehát nem a magyar fiatalok pártpolitikára vonatkozó attitűdjeit tekintem kiindulási pontnak, vagyis a vizsgált fiatalok részvételét a pártpolitika dimenzióin túl elemzem. A magyar pártok és ifjúsági szervezeteik fent említett sajátosságaiból adódóan nem a magyar pártokra vonatkozó percepciókból vonok le következtetéseket, a pártokra vonatkozó percepciók vizsgálatára csupán ifjúsági szervezeteik helyi szintű elérhetőségét érintően térek ki. Kutatásom a helyi ifjúsági érdekképviselői struktúrák működését, és a rájuk vonatkozó percepciókat vizsgálja a politikai részvétel különböző formáival összefüggésben.

## 5.6. Összegző megállapítások

E fejezetben ismertettem a fiatalok, mint speciális társadalmi csoport politikai részvételére vonatkozó elméleteket. Kutatásom a politikai intézményrendszerből kiinduló magyarázatok felől vizsgálódik. A kutatás nem mulasztja el figyelembe venni a politikai pártok átalakulásából a fiatalok által igénybe vehető mobilizációs csatornák beszűkülését érintő következményeket: a közélet iránti érdeklődés csökkenését, az inaktívvá váló fiatalok számának növekedését, míg másfelől az aktívak körében a közéleti részvétel új formáinak megjelenését (KIMBERLEE, 2002). Annak érdekében, hogy jobban megértsem, hogyan és miért vesznek részt a fiatalok a demokrácia

működtetésében vesz részt, a politikai részvétel új formáira fókuszálók, figyelembe véve a fiatalok részvételről alkotott saját felfogását.

Röviden kitértem arra, miért szükséges a fiatalok politikai részvételének ösztönzése és ismertettem az e célra alkalmazható közpolitikai eszközöket.

A magyar fiatalok részvételét érintő szemlélet kapcsán egyfelől a magyar fiatalok politikai részvételét érintő sajátosságokból adódóan, másfelől a részvétel átalakulásával kapcsolatos nemzetközi szakirodalomnak a téma megközelítésekor a „politikai” és „civil” részvétel kortárs felfogáshoz közelebb álló fogalomhasználatából adódóan azt feltételezem, hogy a magyar fiatalok másként értelmezik, maguk számára másként fogalmazzák meg a politika fogalmával összekapcsolt cselekvési formák mindennapjaikban történő megjelenését: azokat nem „politikai”, hanem „közéleti” tevékenységként értelmezik. Ezen okok miatt a vizsgálat kérdőívében külön-külön tettem fel kérdéseket a politikai és a közéleti érdeklődéssel kapcsolatban. Abból a hipotézisből indultam ki, hogy a két tényező összefügg egymással, de a politika negatív konnotációja miatt feltehető, hogy a politika iránt érezhetően, statisztikailag releváns módon kisebb lesz az érdeklődés.

Kutatásom kiindulópontja szempontjából fontos eltérést jelent, hogy míg politika iránti érdeklődést vizsgáló legtöbb hazai kutatás politika alatt a formális, politikai intézmények által végzett tevékenységet érti, addig kutatásom a fiatalok számára mezzoszinten, helyben elérhető szervezetek felől vizsgálódik. Míg az általam ismertezett hazai kutatások a politikai intézményekkel, főként a pártokkal kapcsolatban kialakult véleményéből vezetik le a fiatalok politikai részvételi hajlandóságára vonatkozó megállapításait, kutatásom a politikai részvétel kérdését vizsgáló legújabb nemzetközi kutatások főáramához kapcsolódva a téma vizsgálatakor a politikai intézményekkel szembeni attitűdöknél szélesebb skálán méri az állampolgárok részvételi hajlandóságát. Kutatásomban nem a magyar pártokra vonatkozó percepciókból vonok le következtetéseket, és a vizsgálat fókuszában nem a vizsgált magyar fiatalok bármely párthoz való kötődése áll. Kutatásom a helyi ifjúsági érdekképviselői struktúrák működését, és a rájuk vonatkozó percepciókat vizsgálja a politikai részvétel különböző formáival összefüggésben.

## 6. Ifjúságpolitika és a fiatalok részvétele

A doktori disszertációm által felvetett kérdéseket megválaszoló kutatás részeként a hetedik fejezetben bemutatandó hazai gyakorlat jobb megértéshez szükségesnek tartom külön fejezetben, komparatív szempontrendszer mentén is láttatni, miként alakultak ki azok az elvek, amelyeket a vizsgált Homokháti Részvételi Modell követ, illetve nyomon követhetővé kívánom tenni azt, hogy azok hogyan illeszkednek az Európai Unió által meghatározott ifjúságpolitikai célkitűzésekhez, illetve a magyar ifjúságpolitika gyakorlatához. Mindez szükséges ahhoz, hogy érthetővé váljanak a magyar fiatalok érdekképviselését a vizsgált kistérségben ellátó ifjúsági szervezeteknek az Európai Unió más tagállamaiban működő hasonló szervezetektől való legfontosabb eltérései.

### 6.1. Az ifjúságpolitika komparatív megközelítése

#### 6.1.1 Az ifjúságpolitika nemzetközi vizsgálata

A II. világháború után az Egyesült Államokban és Európában felnőtt ifjúsági korcsoportok - amelyek társadalmilag különösen aktív szerepet töltöttek be (gondoljunk az 1956-os magyar forradalomra, a nyugat-európai diáklázadásokra, a Prágai Tavaszra és a vietnami háború ellen tüntető emberi jogi megmozdulásokra az Egyesült Államokban) és a társadalmi folyamatok alakításában magukhoz ragadták a kezdeményezést. Az események által érintett országok döntéshozói számára nyilvánvalóvá vált, hogy a fiatalokkal, mint politikai és társadalmi-gazdasági tényezővel mélyebben, árnyaltabban, integráltabban szükséges foglalkoznia a társadalom egészének, mint azt korábban tette.

Az Európa Tanács 1972-ben nyitotta meg Strassbourg-ban az Európai Ifjúsági Központot. Hosszú ideig ez az intézmény volt az ifjúságpolitika fejlesztésének és a szakterületen folyó nemzetközi együttműködés előmozdításának legfőbb aktora (HANSEN, 2010). Az ifjúság részvételének biztosítása érdekében az intézményben rögtön megalapítását követően alkalmazásra került az együtt-döntési mechanizmus (co-management), ami az intézmény vezető testületében 6 kormányzati delegált mellett 5 ifjúsági civilszervezeti tag részvételét tette lehetővé, valamint a vezető testület mellett egy az ifjúsági civilszervezeteket tömörítő konzultatív testület működtetését írta elő. Ez a modell az intézményben máig érvényben van, egyúttal mintául szolgált több tagállami és európai szintű ifjúsági szervezet számára. A központ mellett az ifjúsági szervezetek munkájának támogatása, a nemzetközi ifjúsági csereprogramok nyitott és átlátható finanszírozása érdekében az Európa Tanács mellett létrejött (az 1963-ban létrehozott Német-Francia Ifjúsági Alapítvány mintájára) az Európai Ifjúsági Alapítvány.

A gyermekek jogainak deklarálásához vezető úton fontos állomást jelentett, hogy kelet-közép-európai országok vezetői a Helsinki nyilatkozat aláírásával (1975) kötelezték magukat az emberi jogok tiszteletben tartására, ezzel alapot teremtve a demokratikus országokkal való párbeszédre. Noha a demokratikus országokétól eltérő eszközökkel gondolták garantálhatónak, a térség országai (különösen Lengyelország) a hatvanas évektől szorgalmazták az ENSZ-ben a gyermekek jogainak nemzetközi egyezményben való kinyilvánítását. A Helsinki Nyilatkozat aláírását követően a kelet-nyugat párbeszéd részeként vette kezdetét a gyermekek jogairól szóló egyezmény kidolgozása. E folyamatba kapcsolódtak be a nyolcvanas években megszűnő dél-európai diktatúrák nyomában születő demokráciák, ahol a társadalom demokratikus átmenetének ösztönzésében kiemelkedő szerepet játszott az ifjúság. A demokratikus intézményrendszer kiépítése e térség egyes országaiban (különösen Spanyolországban) együtt járt a gyermekek és fiatalok társadalmi integrációját segítő mechanizmusok kialakításával.

Az ifjúságügy fejlődésének jelentős lökést adott az ENSZ 1985-ös kezdeményezése (LAURITZEN-GUIDIKOVA, 2002). Ez az év a Fiatalok Nemzetközi Éve volt, amely a részvételre és a fejlődésre helyezte a hangsúlyt. Az 1985-ben kidolgozott, az ENSZ Közgyűlése által 1989-ben elfogadott Egyezmény a gyermek jogairól<sup>55</sup> máig fontos hivatkozási alapot jelent az aláíró országokban a különböző gyermek- és ifjúságvédelmi programok megfogalmazásakor. Az ifjúság érdekében tett nemzeti és nemzetközi lépések eredményeinek értékelése céljából 1985 óta rendszeres időközönként összeül az Európa Tanácsban az Európai Ifjúsági Miniszterek konferenciája.

Az ifjúsági ügyek adminisztratív koordinációja érdekében az Európa Tanács szervezetében 1992 óta önálló egység az Európai Ifjúsági Központot irányító Ifjúsági és Sport Igazgatóság. A tagszervezetek közötti koordinációt az Európai Ifjúsági Irányító Bizottság (European Steering Committee for Youth /CDEJ/) látja el. Európa volt szocialista államainak az Európa Tanácshoz történő csatlakozását követően, a szervezet bővülésére tekintettel, az új tagállamok ifjúsági szervezeteinek és döntéshozóinak integrációjának elősegítése céljából a Tanács 1995-ben egy második ifjúsági központot is létrehozott Budapesten.

A fiatalok helyi szintű részvételének kérdésköre európai szinten szakpolitikai kérdésként 1992-ben a Helyi és Regionális Önkormányzatok Kongresszusán merült fel. Az Európa Tanács elfogadta az „Európai Charta a fiatalok helyi és regionális életben való részvételében” című dokumentumot, ami a Kongresszus ülését záró deklaráció volt. Ezt a dokumentumot a Kongresszus 2003-as ülésén felülvizsgálták, és annak szellemében az Európa Tanács döntéshozó szerve, a Miniszterek Tanácsa elfogadott egy ajánlást. Bár a dokumentum jogi kötőerővel nem bír, mégis fontos állomást jelentett

<sup>55</sup> <http://unicef.hu/ismerje-meg/mire-forditjuk-az-adomanyokat/gyermekjogok/gyermekjogi-egyezmeny>

a nemzetközi sztenderdek meghatározásában az ifjúság részvételét ösztönző szakpolitikai lépések terén.

Peter Lauritzen, az Európa Tanács Ifjúsági és Sport Igazgatóság elnöke 1993-ban, Potsdamban elmondott beszédében (OHANA-ROTHEMUND 2008:124-133) tipizálta a nemzeti kormányok ifjúságpolitikai megközelítéseit, megteremtve ezzel az ifjúságpolitika komparatív szempontú vizsgálatának igényét. E tipológiát azóta sokan kritizálták, elfogadták, idézték, kiegészítették. A szakmai viták nyomán kiegészített tipológia hivatkozási pontként szolgált később az Európa Tanács Nemzeti Ifjúságpolitikai jelentéseinek elkészítése során is, ezért úgy vélem, az ifjúságpolitika komparatív szempontrendszerének áttekintése érdekében érdemes alább részletesen is ismertetnem annak tartalmát.

Lauritzen beszédének középpontjában az állt, hogy Európában az ifjúságpolitikai struktúrák nagyban eltérnek egymástól a közigazgatás minden szintjén, helyi, regionális, nemzeti és európai szinten egyaránt. Emellett a struktúrákat nagyon sokféle szereplő használja: így a kormány, a média, a civilszervezetek, a fiatalok informális közösségei, az iskolák, az egyetemek, a cégek, az ügynökségek és az ifjúsági irodák. E sokszínűség tiszteletben tartása mellett javaslatot tett arra, hogy az európai döntéshozók egységes definíciókra és elvekre alapozott tanulmányokon keresztül miként kaphatnak tényeken és magyarázatokon alapuló iránymutatást az ifjúságpolitika európai szervezetrendszeréről, fejlődéséről.

Rendkívül diplomatikus megállapításainak nem volt célja az egyes országokat néven nevezve tipizálni, sokkal inkább általános megközelítést ajánlott. Alapkérdése az volt, mi különbözteti meg leginkább Európa különböző államainak ifjúságpolitikáit: a kultúrtörténeti hagyományokon alapuló hasonlóságok, netán egy adott kormánypárt ifjúságpolitikai profilja, avagy egy adott nemzetközi pártcsalád iránymutatásai? Ezen túlmenően annak értelmezését is célul tűzte ki, hogy mit takar az a különbség, ha az egy adott országban ifjúsági és sportügyekért felelős minisztérium, míg másutt ifjúsági és családügyi minisztérium, avagy önálló ifjúsági minisztérium felel az ifjúságügyért? Mit jelent az, ha nincs ifjúságügyekért felelős minisztérium, és miben áll az, hogy a Miniszterelnöki Hivatalhoz delegálják e feladatokat?

Beszédében megállapította: azon túl, hogy a kormányon belül hol jelölik ki az ifjúságügyek helyét, a költségvetési ráfordítások, a fiatalok és gyermekek jogainak elismerése, a fiatalok társadalmi helyzete szintén nagyban meghatározza, hol és miként befolyásolja az ifjúságpolitika a fiatalok életét.

Lauritzen több kormányközi ifjúsági szervezetben szerzett tapasztalataira alapozva hat alaptípust különböztetett meg az ifjúságpolitika kormányzati megközelítése alapján.

1. A kormány, mint „szuper – egyesület”

E kormányzati felfogás mentén az ifjúságügyeket a civil társadalommal elvegyülve, a társadalom lelkiismereteként irányítják. A kormány projekteket indít, amelyekbe bekapcsolja a civil szervezeteket, velük szemben rugalmasan, a civil szervezetek normáihoz igazodva viselkedik.

2. A kormány, mint „a civil társadalom partnere”

Ebben az esetben az ifjúságpolitika célkitűzései, lépései a civil társadalommal egyeztetve kerülnek kidolgozásra. A kormány megosztja hatalmát és erőforrásait, jelentős összeggel támogat bizonyos önkéntes szervezeteket. Nemzetközi szinten e felfogást az Európa Tanács által létrehozott együtt-döntési mechanizmus (co-management) struktúrája képviseli.

3. A „laissez-faire” Kormány

E felfogás lényege: adva vannak a fiatalok, a maguk sajátos problémáival. De más társadalmi csoportoknak szintén megvannak a maguk problémái, ezért nincs ok megkülönböztetett figyelmet szentelni a fiataloknak. Amennyiben a fiatalok jogi értelemben felnőttek, ennek megfelelően kell bánni velük.

4. A „beavatkozó” Kormány

A Kormány aktuális problémákra koncentrálna reagál koncentrálna a fiatalok igényeire, például a drogfüggőségre, ifjúsági bűnözésre, munkanélküliségre, stb. A Kormány bizonyos esetekben nagy összegeket áldoz a fiatalokra, de mindig rövidtávú, gyors eredményt hozó lépésekre koncentrálna. Lépései hatékonyak, de tevékenysége leginkább egy tűzoltóbrigádhoz hasonlít, nem követ hosszú távú stratégiát.

5. Az „állambácsi” Kormány

A Kormány egy jó szándékú hatóságként viselkedik. Szerepe a „nagy tanítóé”, a Kormány és a civil szervezetek közötti kapcsolat aszimmetrikus, a hierarchia tiszteletben tartását a Kormány megköveteli.

6. Az „ellenőr” Kormány

A Kormány ideges, bizonytalan állami hatóságot képvisel. Tart a fiatalok reakcióitól, ezért állandóan információkat gyűjt arról, hogy „mit terveznek” legközelebb. Nem fogadja el a fiatalokat független, önálló döntésekre képes szereplőként. Ifjúságpolitikai eszközei a „veszély” megelőzésére irányulnak.

Lauritzen hangsúlyozta, hogy egyetlen európai ország kormánya sem jellemezhető vegytisztán valamely modellel, ugyanakkor ezen ideáltípusok keveredése számos ország ifjúságpolitikájában megfigyelhető.

Egyúttal feltette azt a kérdést is, mi az, ami összeköti a különböző országokat, mely indikátorok, közös jellemzők mentén jellemezhetők Európa országainak ifjúságpolitikai lépései? Ez alapján 8 indikátort nevezett meg:

- Az ifjúságot érintő jogi szabályozás
- Az ifjúsági célokra elkülönített források a költségvetésen belül
- A nem kormányzati szereplőkkel kialakított kapcsolatok
- Az önkéntes és a hivatásos ifjúságsegítők képzése
- A független ifjúságkutatások léte
- Az ifjúságügyekben kompetens kormányzati háttérintézmények működése
- A kommunikációs csatornák helyi, regionális, nemzeti és nemzetközi ifjúsági szervezetek, mozgalmak és hatóságok között
- Az innovációt és fejlesztést lehetővé tevő lehetőségek, programok

Lauritzen szerint ezen indikátorok mentén vizsgálható, mely országokban van több, mely országokban van kevesebb elem jelen. E különbségek vizsgálata, a különbségekből adódó következmények összehasonlítása elmélyült nemzetközi összehasonlító vizsgálatokat és diplomáciai együttműködéseket igényel. Egyúttal ez jelentheti az alapját az ifjúságpolitikusok, ifjúsági szakértők, ifjúságügyért felelős közigazgatási szereplők és civilek közötti koordináció elmélyítésének.

Lauritzen fent idézett beszéde, valamint nemzetközi ifjúságpolitikai szakmai tevékenysége nagy hatást váltott ki, megteremtve a nemzetközi ifjúságpolitikai kutatások új, komparatív szempontú megközelítésének igényét. A beszéd elhangzását követően Finnország kormánya azt javasolta, hogy az Európa Tanács monitorozza az egyes nemzeti ifjúságpolitikákat, és elsőként jelentkezett az átvilágításra. 1996-ban az Európa Tanács Ifjúsági és Sport Igazgatóságának megbízásából létrejött egy nemzetközi kutatócsoport, amely két finnországi látogatás után megírta jelentését a finn ifjúságpolitikáról. A módszer lényege a külső kritikus szem alkalmazása volt, illetve új ötletek kérése és a meglévő jó ötletek megosztása.



## 6.1.2. Az ifjúságpolitika nemzetközi vizsgálatának keretei és szempontrendszere

### *Keretek*

A Finnországról készült jelentést követően mára 20 nemzeti és két nemzetközi (WILLIAMSON, 2002, 2009) riport készült (köztük 2008-ban Magyarországról is készült egy jelentés)<sup>56</sup>. A jelentések célja az egyes vizsgált országok ifjúságpolitikájának értékelése, összehasonlító elemzése. Ajánlásaik egyúttal fontos javaslatokat fogalmaznak meg mind a tagállamok, mind az európai ifjúságpolitika fejlesztését érintően is. A kutatócsoport 6-7 főből áll, 1 tagját az Európai Ifjúsági Alapítvány tanácsadó testülete delegálja, 1 tagját az Európa Tanács Ifjúsági és Sport Igazgatósága jelöli, míg további 3-4 ifjúságkutatót az igazgatóság kér fel a kutatásban való részvételre. A jelentés elkészítésének folyamatában elsőként az adott állam minisztériuma készít egy elemzést a tagállamban folyó ifjúsági munkáról: némely esetben ez tanulmány, másutt jelentés formáját ölti, és ez képezi a kutatócsoport vizsgálatának kiindulópontját. Ezt követően a kutatócsoport tagjai terepmunkát végeznek a vizsgált országban, interjúkat készítve szakpolitikusokkal, tanácsadókkal, ifjúsági szervezetek képviselőivel és ifjúságsegítőkkal. A kutatócsoport e két forrásból készíti el jelentését az adott tagállamban folyó ifjúsági munkáról. A jelentés előbb egy konferencia keretében a vizsgált tagállam ifjúságpolitikai döntéshozói előtt kerül bemutatásra, majd az Európai Ifjúsági Irányító Bizottság ülése dönt annak elfogadásáról. Elfogadását követően a jelentés tartalma az Európai Ifjúsági Központ honlapján<sup>57</sup>, valamint a központ által kiadott nyomtatvány formájában válik a nyilvánosság számára hozzáférhetővé.<sup>58</sup>

A kutatások szakmai háttérének biztosítására az Európa Tanács létrehozott egy kutatói hálózatot, amelyben minden tagállamból van egy a kormány által delegált kutató. A kutatók évente találkoznak tapasztalatcserére és a jövő ifjúságpolitikai ügyeinek megvitatására. A European Knowledge Centre on Youth Policy (EKCYP) nevet viselő kutatói hálózat az elméleti kutatások eredményeit egyúttal a gyakorlatba is igyekszik átültetni. Howard Williamson 2010-es tanulmányában (WILLIAMSON, 2010) az Európa Tanács jelentéseinek nagy jelentőséget tulajdonít abban, hogy a különböző EU tagállamok ifjúságpolitikái lassan igazodni kezdtek egymáshoz. Az

<sup>56</sup> A jelentés (magyar ifjúságpolitika értékelése szempontjából rendkívül fontos) tartalmára később, a 6.4. alfejezetben még kitérek, itt csak jelzem, hogy annak szövege (a benne foglaltak fontossága ellenére) máig csak angolul jelent meg, tartalma pedig nem épült be a hazai ifjúságpolitikai folyamatokról való gondolkodásba. Youth Policy in Hungary, Conclusions of the Council of Europe international review team, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2008. october. [http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/IG\\_Coop/YP\\_Hungary\\_en.pdf](http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/IG_Coop/YP_Hungary_en.pdf)

<sup>57</sup> Elérhetőség: [http://www.coe.int/t/dg4/youth/Resources/Publications/Publications\\_list\\_en.asp#TopOfPage](http://www.coe.int/t/dg4/youth/Resources/Publications/Publications_list_en.asp#TopOfPage)

<sup>58</sup> Az információk forrása a Manfred Zentner ifjúságügyi szakértővel készített interjú, 2013. május

Európa Tanács e téren végzett fejlesztő munkájának formális elismerését jelenti, hogy 2005 májusa óta egy integrált együttműködés jött létre az Európa Bizottság és az Európa Tanács között<sup>59</sup>.

#### *Szemponatok*

A nemzetközi jelentések szempontrendszerének kialakításában kiemelkedő szerepet betöltő Howard Williamson professzor (WILLIAMSON, 2010) azt hangsúlyozza, hogy minden országnak van ifjúságpolitikája, vagyis esettanulmányként bármely ország vizsgálható. E megközelítésben három fő kiindulási irányt különböztet meg:

1. Azokban az országokban, ahol az ifjúság speciális igényeiről egyáltalán nem vesznek tudomást, ott az **ifjúságpolitika elhanyagolása** a területen érvényes közpolitikai paradigma.
2. Vannak olyan országok, ahol korábban figyelembe vették az ifjúság igényeit, ám adott időszakban **csökkenő ifjúságügyi aktivitás** mutatkozik.
3. Megkülönböztetők olyan országok, ahol a fiatalok számára célzott közpolitikai programokat valósítanak meg: ezekben a fiatalságban látják a döntéshozó a jövőt, ezért **kormányzati programokat indítanak** számukra.

Williamson az összehasonlító elemésekben öt további fontos értékelő szempontot nevez meg:

- 4 Lefedettség (Coverage): földrajzi és szociális ügyekkel függ össze, fő kérdései, hogy az adminisztrációtól a helyi szintekig is eljutnak-e az ügyek, minden fiatal elérnek-e, akinek címezték és hogy tényleg befolyásolják-e az intézkedések a fiatalok életét?
- 5 Kapacitás (Capacity): elérhetővé teszi-e a struktúra, hogy működjön az ifjúságpolitika? Milyen a kormányzat, a nem-kormányzati szektor és az ifjúságügyi szervezetek együttműködése?
- 6 Kompetencia (Competence): Mennyi témában jártas szakembere van egy országnak és milyen az önkéntesekkel való együttműködésük (például rendszeresen képzik-e őket?)
- 7 Koordináció (Co-ordination): Milyen a központi adminisztráció és a különböző ifjúságügyi területek kapcsolata? Egy irányba haladnak-e a központi adminisztrációval az ifjúságügyek?
- 8 Költségek (Cost): milyen a pénzügyi és gazdasági források elérhetősége és elosztása a különböző szervezetek között?

Williamson fent idézett tanulmánya egyúttal azt is világossá teszi, melyek a legfontosabb kérdések, amelyeken az Európa Tanács jelentéseinek értékelő szempontrendszere alapul:

1. Az adott ország hogyan konceptualizálja saját ifjúságpolitikáját?

<sup>59</sup> The Partnership Between the Council of Europe and the European Union in the Field of Youth. További információhoz lásd: [www.youth-partnership.net/youth-partnership/index.html](http://www.youth-partnership.net/youth-partnership/index.html)

2. Milyenek a fennálló törvényi keretek, milyen az ifjúságpolitikai struktúra és milyen az ifjúságra fordított források eloszlása? Büntető vagy támogató jellegű-e az ország törvényi szabályozása? Mely miniszterek felelősek az ifjúságügyért nemzeti szinten és hogyan kapcsolódnak egymás munkájához? Miként oszlanak meg a nemzeti és helyi költség, hogyan valósulnak meg a központi elképzelések helyi szinten? Van-e az országnak az ifjúság országos érdekképviseletét ellátó szervezete, például nemzeti ifjúsági tanácsa?
3. Milyen az ifjúsággal kapcsolatos kérdések szabályozása más szakterületeken, (így az egészségügy, lakhatás, foglalkoztatás, gyermekjólét, családügy, igazságügy, szabadidő és kultúra, katonai szolgálat terén) és mik a különböző szakterületek közötti koordináció főbb jellemzői?
4. Miként történik a részvétel és állampolgári ismeretek oktatása? Magában foglalja-e egyúttal a társadalmi kirekesztés, a multikulturalizmus, a mobilitás és az egyenlő esélyek témakörét is?

### 6.1.3. Összegzés

Az alfejezet röviden áttekintette, hogy milyen okok vezettek az ifjúságpolitika terén a különböző országokban tett lépések nemzetközi összehasonlításának igényéhez, és melyek azok a fő szempontok, amelyek alapján az elért eredmények összevethetők. Az Európa Tanács által kidolgozott komparatív szempontrendszer lehetővé teszi, hogy különböző dimenziók mentén értékelhetők legyenek a közigazgatás különböző szintjein a fiatalok érdekében tett közpolitikai lépések. Mindez fontos iránymutatással szolgálhat különböző nemzetközi, állami, önkormányzati intézmények, szakmai- és civilszervezetek számára tevékenységük hatékonyságának növelése, valamint a különböző szervezetek között kialakult kapcsolatok fejlesztése terén.

## 6.2. Integrált ifjúságpolitika és a fiatalok részvétele

### 6.2.1. Az ifjúságpolitika helye a közigazgatás rendszerében <sup>60</sup>

Az Európa Tanács és az Európai Bizottság közötti ifjúságügyi együttműködés keretében több olyan speciális konzultációra került sor, amelyek keretében összehasonlító szemléletben tekintették át az Európai Unió különböző tagállamaiban kidolgozott ifjúságpolitikai programokat<sup>61</sup>. A közös tapasztalatokról szervezett szemináriumok tanulságait rögzítő kiadványsorozat (VERSCHELDEN- COUSSÉE- VAN DE WALLE - WILLIAMSON, 2009; COUSSÉE- VERSCHELDEN- VAN DE WALLE – MEDLINSKA - WILLIAMSON, 2010; COUSSÉE – WILLIAMSON – VERSCHELDEN, 2012) eredményei alapján az ifjúságpolitika ott fejlett, ahol az ifjúsági munka jelentős hagyományokkal bír. Mindez nem jelenti, hogy másutt ne lehetnének ifjúságpolitikai eredmények, de az ifjúsági munka hagyományaival nem rendelkező országokban általában a szakpolitika kevésbé fejlett és egy-egy speciális szektorra (nagyobb szervezetekre, így például a cserkészekre) fókuszál. Azokban a tagországokban, ahol az ifjúsági munka nagyobb hagyománnyal rendelkezik, ott több figyelem fordul az ifjúságpolitikára (így például a skandináv országokban, a Benelux államokban és Németországban). Ezekben az országokban az ifjúságpolitika aktorai szorosan együttműködnek: politikai döntéshozók, minisztériumi alkalmazottak, a közigazgatás különböző szintjein a fiatalokkal foglalkozók, ifjúsági civilszervezetek tagjai a legfontosabb előmozdítói a folyamatoknak, de rajtuk kívül különböző ügynökségek, szakértői és kutatócsoportok dolgoznak együtt különböző struktúrákban. Így például a finn ifjúságszakértői hálózat nagyon szoros kapcsolatot tart fenn a minisztériummal és az ifjúságpolitikai döntéseket megelőzően minden alkalommal jelzéssel él a minisztérium felé. Németországban a Német Ifjúsági Intézet komoly befolyással bír a szakterületen folyó döntéshozatalra. Tehát egy adott országban egyfelől nagyon fontos kérdés, hogy mekkora a hagyománya az egyes szakpolitikákon, így különösen, de nem kizárólag, a társadalompolitikán belül az ifjúságpolitikának. Másfelől azonban az ifjúsági munka is fontos szerepet tölt be, főként azokban az országokban, ahol már bebizonyosodott, hogy mekkora a hatása a fiatalok életére és a civiltársadalom fejlődésére. E két tényezőtől adódik, hogy az ifjúságpolitika elfogadottabb egyes országokban, mint másutt.

Azt, hogy egyes országok miként koordinálják ifjúságpolitikájukat, jelentősen befolyásolja az adott ország alkotmánya, közigazgatási rendszere és az egyes kormányzati, közigazgatási szintek

<sup>60</sup> E helyütt a disszertációm szempontjából legfontosabb tényezők azonosítására szorítkozom, a téma részletes ismertetéséhez lásd: NAGY-BODOR-DOMOKOS-SCHÁD 2014: 657-668.

<sup>61</sup> Joachim Schild 2005 óta dolgozik az Európa Tanács és az Európai Unió közötti ifjúságpolitikai partnerség keretében, feladata az Európa Tanács álláspontjának képviselője. Az alábbi állítások a vele készített interjú során hangzottak el, meglátásai nélkülözhetetlen adalékot jelentettek a nemzetközi ifjúságpolitikai együttműködések fórumainak megértéséhez. (interjú Joachim Schilddel, 2013 május).

közötti munka- és hatalommegosztás. Az ifjúságpolitika egyik legfőbb differenciáló tényezője az ifjúsági munka szektorizációja, azaz míg egyes országokban az ifjúsági munka, az ifjúságpolitika és a vonatkozó szabályozás egységben, egy jól behatárolt és strukturált ifjúsági szektorként jelenik meg, addig máshol nem létezik elkülönült ifjúságpolitikai szektor, az ifjúságpolitikai vonatkozások a tradicionális szektorokban (szociálpolitika, oktatás, kultúra stb.) jelennek meg. Azok az országok, amelyek jól fejlett ifjúsági szektorral rendelkeznek, azok többnyire rendelkeznek egy különálló ifjúsági minisztériummal vagy olyan minisztériummal, amely az ifjúságpolitikai ügyek és szabályozás felelőseként tevékenykedik. Más országokban, ahol az ifjúsági szektor inkább fejletlen, ott az ifjúsági ügyek kezelése több minisztérium, szerv hatáskörébe tartozik, s a vonatkozó szabályozás is sokkal általánosabb keretek között jelenik meg.

Az alapján, hogy miként koordinálják ifjúságpolitikájukat, valamint milyen ifjúságpolitikai szabályozórendszerrel rendelkeznek, az európai integráció által érintett országokat három különböző kategóriába sorolhatjuk:

- Jelentős méretű ifjúsági szektorral rendelkező országok (például Ausztria, Luxemburg, Németország, Spanyolország, Görögország és Portugália);
- Kisebbségi ifjúsági szektorral rendelkező országok, ahol az ifjúsági ügyek részben egy speciális ifjúsági szektorhoz, részben szétszórva a különböző tradicionális szektorokhoz tartoznak (például Hollandia, Franciaország, Belgium, Írország, Finnország, Svédország, Norvégia, Magyarország, Románia);
- Speciális ifjúsági szektor nélküli országok, ahol az ifjúsági ügyek a tradicionális szektorok között osztódnak szét (például Nagy-Britannia, Olaszország, Dánia).

Az Európai országokban a társadalom és az intézményrendszer között kialakult kapcsolatrendszer kapcsolatát tág értelemben vizsgálva négy modellt különböztethetünk meg (DUNCAN- PAUGAM, 2000). Az Európai országokban kialakult gyakorlatot alapul véve az ifjúságpolitikák tipológiája ugyanazokat a földrajzi területeket foglalja egybe, mint a jóléti rendszerekre javasolt tipológia (Káta, 2006).<sup>62</sup>

<sup>62</sup> Mindezt Káta Gábor a vele készített interjúban az alábbi példákkal szemléltette: „E kapcsolatrendszer tekintetében az egyén alapélménye északon, az univerzalizmussal jellemzett modellben azzal egyenlő, hogy az egyén felelős magáért, neki kell nagyon gyorsan önállóvá válnia és megoldania a szembejövő problémákat. Ugyanez délen, a centralizált modellben a család feladata, ebből adódik, hogy 30-35 éves korukig például az olasz férfiak nem költöznek el otthonról. Merthogy a család megoldja. A nyugati, közösségi alapú modell az egyén és az intézmények állandó interakcióján alapul: az intézmény kibocsátja az egyént és visszafogadja, ha kell, az intézmények szolgáltatnak, az egyén cselekszik. Végül van a keleti, patronáló modell, ahol főként csak intézmények vannak és mindenki az intézményektől várja el, hogy valamit tegyenek”. (interjú, Káta Gáborral, 2010. október).

### Univerzalizmus – Skandinávia

Az ifjúságpolitika univerzalista modellje viszonylag új keletű: az elmúlt 10-15 évben folytatott politika eredménye, hogy a korábban több szektor között szétszabdalt ifjúságpolitikát egy, a nemzeti ifjúságpolitikáért felelős koordináló minisztérium hatáskörébe utalták. A civil társadalom fontos szerepet játszik az ifjúságpolitikában, valamint a civiltársadalom intézményei és az állam együttműködnek az ifjúságpolitika kialakításában és megvalósításában.

### Klasszikus közösségi alapú modell

A Brit szigetek ifjúságpolitikáját a közösségi alapú ifjúsági munka régi tradíciója jellemzi. Az ifjúságpolitika megvalósítását az állam a civil szektorhoz delegálta. A domináns ifjúságszemlélet ebben a térségben az „ifjúság, mint probléma” megközelítés, a legjelentősebb gondok pedig a következők: az ifjúság társadalmi kirekesztése, az ifjúként eltöltött életszakasz meghosszabbodása és az ifjúság társadalmi részvétele. A modellt nagymértékben befolyásolja a Brit-szigetek minimális jóléti állam modellje.

### Patronáló, védelmező modell

E modellben az ifjúsági korosztályokat sérülékenynek tekintik, akiket meg kell védeni és támogatni kell. Speciális ifjúsági minisztériumok, erős ifjúsági igazgatóságok, részlegek működnek. Az ifjúságpolitikát az állam a civil szektorral együttműködve valósítja meg. Jelentős ifjúsági problémaként tekintik a társadalmi részvételt és a szociális kirekesztődést.

### Centralizált modell

A főként mediterrán országokban elterjedt modellben az ifjúsági munka és támogatás a családok és az egyház felelőssége, azonban a közintézmények az elmúlt 20 évben létrehozták azokat a struktúrákat, amelyek lehetővé tették bizonyos területeken a felelősségek átvételét. A modell szűken értelmezi a célcsoportot: csak a 15-25 évesekre tekint érintettként. Ezekben az országokban a harmadik szektor és a helyi hatóságok bevonása szerepe meglehetősen csekély, így az ifjúságpolitikák nemzeti, állami szinten centralizáltak, és a megvalósítás is csak az állam hatásköre.

### 3. táblázat: Ifjúságpolitikai modellek Európában

Ifjúság-politikai modell	Ország	Ifjúsági minisztérium/ Részleg <sup>63</sup>	Ifjúsági szektor	Uralkodó ifjúság-szemlélet	Legfőbb célok	Legfőbb problémák	Cél-csoport	Legfőbb kor-csoport
Univerzalista modell	Dánia Finnország Norvégia <b>Svédország</b>	-/- +/ +/ +/-	Kicsi vagy nem létező	Fiatalok, mint erőforrás	Önállóság Függetlenség Fejlődés Politikai részvétel	Ifjúsági részvétel	Az ifjúság teljes generációja	13/15-25 éves korig
Közösség alapú modell	Írország <b>Egyesült Királyság</b>	+/ -/+	Kicsi vagy nem létező	Fiatalok, mint probléma	Szociális problémák megelőzése Politikai részvétel	Fiatalként töltött korszak meghosszabbítása Társadalmi kirekesztés Ifjúsági részvétel	Hátrányos helyzetű fiatalok	Általános iskola – 25 éves korig
Védelmes modell	Ausztria Belgium Franciaország Németország Luxemburg <b>Hollandia</b>	+/ +/ +/ +/ +/ +/-	Jelentős ifjúsági szektor	Sebezhető fiatalok Fiatalok, mint erőforrás Fiatalok, mint probléma	Integráció Szociális problémák megelőzése Politikai részvétel	Ifjúsági részvétel Társadalmi kirekesztés	Az ifjúság teljes generációja Hátrányos helyzetű fiatalok	0 – 25/30 éves korig
Centralizált modell	Görögország (Olaszország) Portugália <b>Spanyolország</b>	+/ -/ +/ +/-	Jelentős ifjúsági szektor	Fiatalok, mint probléma Fiatalok, mint erőforrás	Önállóság Függetlenség Integráció Politikai részvétel	Fiatalként töltött korszak meghosszabbítása Társadalmi kirekesztés	Fiatalok speciális csoportjai	5-25/30 éves korig

Forrás: KÁTAI, 2006: 101.

#### 6.2.2. Integrált ifjúságpolitika

Az ifjúságpolitika integrált megközelítésben a fiatalokat generációs logika mentén nem egy-egy szakpolitika (pl. oktatási, egészségügyi) és nem a család keretei között, hanem egyéb szabadidős közösségeiken keresztül támogatja törekvéseiben. E megközelítésben minden olyan tevékenység, amelynek során még nem jelenik meg a szakellátás, az ifjúságpolitika területére sorolódik, azzal a kikötéssel, hogy ezen a területen végzett tevékenységek akkor lehetnek eredményesek, ha más egyéb alrendszerekben (gazdaság, otthonteremtés, felsőoktatás, stb.) az elemek koherensek. Azaz

<sup>63</sup> +/ azt jelöli, hogy az ifjúságpolitika egy minisztériumhoz tartozik; ++/ azt jelöli, hogy speciális ifjúsági minisztérium létezik; -/ azt jelöli, hogy nincs ifjúságpolitikával foglalkozó minisztérium.

azon túl, hogy az ifjúsággal való foglalkozás egy önálló szakmai kérdés, nagyon erős koordinatív jellege van (KÁTAI 2006:26).

### *Integrált ifjúságpolitika a gyakorlatban*

Miután az ifjúságpolitika integrált megközelítésének alkalmazása nem a fent felsorolt modellek függvénye, hanem sokkal inkább eljárásokon alapul, az alábbiakban fontosnak tartom egy példán keresztül röviden ismertetni, milyen elemekből áll, miként valósul meg az integrált ifjúságpolitika a közigazgatási gyakorlatban (például a spanyol közigazgatásban).

#### **Gyermek- és Ifjúságügyi Tárcaközi Egyeztető Bizottság**

1986-ben került felállításra a különböző spanyol kormányzati szervek által az ifjúság érdekében tett közpolitikai intézkedések összehangolására. A bizottság koordinációs csatornaként szolgál az ENSZ által 1985-ben elfogadott Egyezmény a gyermekek jogairól ajánlásainak ifjúságpolitikai megvalósításához.

Legfontosabb feladata az Integrált Ifjúsági Tervezet elkészítése, ami az egyes minisztériumok ifjúságot érintő intézkedéseinek összehangolásával, három éves időtartamra kerül meghatározásra. A bizottság feladata továbbá a terv megvalósulásának figyelemmel követése és ellenőrzése. A bizottság ügyviteli feladatait az Ifjúsági Intézet (INJUVE) látja el. A bizottság ellenőrző csoportokat állíthat fel, amelyek feladatköre kiterjed a különböző minisztériumok által tett intézkedések ellenőrzésére, az ifjúságot érintő új tervezetek kidolgozására, egynél több minisztérium vagy autonóm régió hatáskörébe tartozó intézkedések vagy javaslatok koordinálására, valamint az autonóm régiók és helyi önkormányzatok által hozott intézkedések nyomon követésére.

#### **Kormányzati és civil együttműködés: A Spanyol Ifjúsági Tanács (CJE)**

A Spanyol Ifjúsági Tanácsot a spanyol parlament hozta létre 1983-ban, legfőbb feladata az ifjúsági szervezetek felől érkező javaslatok és követelések becsatornázása a politikai döntéshozatalba. Az integrált ifjúságpolitika kialakításának fontos elemét képezi e tanácsadó testület.

A tanács 71 szervezetet tömörít magába: 17 szervezet az autonóm régiók ifjúságának képviselőjében (további egy szervezet az afrikai terület képviselőjében) valamint 53 országos ifjúsági szervezet vesz részt munkájában.

A tanács törvényben lefektetett célkitűzései két csoportba sorolhatók:

segítségnyújtás a közigazgatási szervekkel az ifjúságot érintő problémák diagnosztizálásában;



a fiatalok ifjúsági szervezeteinek támogatása, kapcsolattartás a létrejött szervezetek között nemzetközi, nemzeti és helyi szinten.

A tanács működésében meghatározó két alapelv az, hogy a megvitatott kérdések körét a fiatalok határozzák meg és az e kérdésekben megfogalmazott javaslatok is a fiataloktól származzanak. A tanács legfontosabb feladatai:

- egyeztetés a munkaadói és munkavállalói szakszervezetekkel és a közigazgatási szervekkel az ifjúságpolitika kidolgozása során;
- az ifjúság egyesületi tevékenységének ösztönzése és az ifjúsági egyesületek felől érkező javaslatok becsatornázása a döntéshozatalba;
- felhívni a közvélemény figyelmét az ifjúságot érintő problémákra;
- tanácsadás és szolgáltatások elérhetővé tétele ifjúsági szervezetek számára;
- elemzések és kérdőíves felmérések készítése a fiatalok helyzetének megismerése érdekében.

### **Önkormányzati ifjúságpolitika:**

A helyi önkormányzatok ifjúságpolitikai intézkedései a regionális és integrált ifjúságpolitikai tervekkel összhangban álló elvek és közigazgatási eljárásokon alapulnak, az azokat végrehajtó önkormányzati intézmények a regionális intézmények helyi megfelelői. Ugyanakkor valamennyi önkormányzat ifjúságpolitikai terve tartalmaz az adott településre jellemző problémák kezelésére vonatkozó, az adott önkormányzat anyagi lehetőségeihez igazított speciális rendelkezéseket.

### **Ifjúsági Intézet (INJUVE)**

1985-ben került felállításra független kormányzati szervként. Hatásköre három területre terjed ki: az ifjúsági ügyek előmozdítása és információ-átadás, koordináció valamint ifjúsági projektek értékelése és támogatások odaítélése.

#### *1. Ifjúsági ügyek előmozdítása és információ-átadás*

Az intézet négyévente nagymintás szociológiai felméréseket végez, melynek alapján jelentést készít a spanyol ifjúság helyzetéről. A felmérés többek között kitér a fiatalok társadalmi részvételére, fogyasztói szokásaira, munkahelyi körülményeire, különböző társadalmi kérdésekről alkotott véleményére, jövőbeli kilátásaira. A jelentés az ifjúságot, mint társadalmi csoportot két kiemelt szempont alapján jellemzi: egyfelől a fiatalok anyagi helyzetének változását követi nyomon, másfelől a társadalmi kérdésekről alkotott véleményük alakulását rögzíti. A kvantitatív felmérésekből levont következtetésekkel szemben megfogalmazott fenntartások ellenére e jelentések fontos információkat tartalmaznak arra vonatkozóan, milyen értékeket közvetít a

társadalom az egyén számára a gyermekkortól a felnőttkorig tartó életszakasz folyamán egy adott történelmi időszakban, s e jelentések révén nyomon követhető e kollektív viszony változása.

Az intézetnek nagy szerepe volt abban, hogy a helyi önkormányzatok bevonásával országszerte létrejött az Ifjúsági Információs Pontok Hálózata, melyek a fiatalokat érintő számos kérdésben (oktatási és képzési, munkaerő piaci lehetőségektől szabadidős programokig) nyújtanak információt.

Az intézet az Európai Unió szerveivel és más tagországok ifjúsági szervezeteivel együttműködve diákcseré programokat szervez, valamint az ifjúsági civilszervezetekkel és a nemzetközi ifjúsági szervezetekkel (*Euro-Latin-Amerikai Ifjúsági Központ /CEULAJ/, Ifjúságkutató, Információs és Képzési Központ /CEFIJ/*) közösen országos diákszálló hálózatot működtet.

Támogatja spanyol, latin-amerikai és európai fiatalok helyzetével foglalkozó tanulmányok készítését valamint ezek megjelentetésére időszaki kiadványt jelentet meg Ifjúságtudományi Folyóirat címmel.

## 2. Koordinációs feladatok

Az INJUVE felelős a Gyermek- és Ifjúságügyi Tárcaközi Egyeztető Bizottság munkájának koordinálásáért, továbbá közreműködik az Integrált Ifjúsági Tervezet összeállításában, kikérve a Spanyol Ifjúsági Tanács valamint a központi, regionális és önkormányzati szervek mellett működő ifjúsági szervezetek véleményét. A helyi ifjúsági kezdeményezések támogatását a Spanyol Önkormányzati Szövetséggel együttműködve látja el.

## 3. Ifjúsági projektek értékelése és támogatások odaítélése

Az Ifjúsági Intézet támogatja ifjúsági civilszervezetek működését az alábbi feladatkörök terén:

- A fiatalok foglalkoztatása, a fiatal vállalkozók kezdeményezéseinek felkarolása
- A fiatalok részvételének ösztönzése ifjúsági szervezetekben és önkéntesként
- Felvilágosító és megelőző programok (alkohol és drogfüggőség, táplálkozási zavarok)
- Környezetvédelmi és szabadidős programok
- Toleranciára és szolidaritásra nevelő programok (rasszizmus, idegengyűlölet és fiatalok közötti erőszak megelőzése)
- Az ifjúsági civilszervezetek működtetése
- A közösségi terek fenntartása

## 6.3. Az Európai Unió Ifjúságpolitikájának fejlődése

### 6.3.1. Az ifjúságpolitika fejlődése

#### *Előzmények*

Az Európai Unió ifjúságpolitikájának gyökerei az 1957-es Római Szerződésig nyúlnak vissza. Az egyezmény 50. cikkelye kimondja, hogy a tagállamoknak elő kell segíteniük a fiatal munkavállalók mobilitását.

Az 1968-as diáklázadásokat követően az EGK tagállamai 1969-ben Hágában ifjúságügyi tanácskozást tartottak, és az Európai Bizottság 1970-től pénzügyi támogatást biztosított ifjúsági kezdeményezések számára. 1978-ban a Bizottság létrehozta az Európai Községek Ifjúsági Fórumát, mint az EGK ifjúsági szervezeteinek európai szintű érdekképviselői testületét. A fiatalok számára indított kezdeményezések között idővel egyre fontosabb szerephez jutott az 1987-ben útjára indított Erasmus program, amelynek célja, hogy hallgatók számára lehetővé tegye más tagország egyetemi képzésébe való bekapcsolódást.

#### *Úton a közös célok felé*

A következő fontos lépést az 1992-es Maastrichti Szerződés 126.§-a jelentette, ahol a „fiatal munkavállalók” kifejezésből már „ifjúság” lett és a szerződés hangsúlyt helyezett az oktatás biztosításának fontosságára is, a tagállamok nyelvi sokszínűségének tiszteletben tartása mellett. Ebben az évben indította útjára az Európai Bizottság a „Youth for Europe” programot, amely több éves ciklusra előre tekintve rögzítette a 15 – 28 éves korosztály számára az ifjúsági szervezetek nemzetközi együttműködésének mobilitási programjainak fő célkitűzéseit és az azokhoz allokálható forrásokat.

A Maastrichti Szerződésben rögzített célkitűzések változatlanul megjelentek az 1997-es amszterdami szerződésben (149.§); a 2000-ben elfogadott Nizzai szerződésben (149.§) és a 2009-es Lisszaboni szerződésben is (165.§).

Az 1990-es évek végéig az ifjúságpolitika európai szintű fejlődését tekintve az Európai Uniónak nem volt konkrét beleszólási lehetősége az egyes tagállamok ifjúságügyeibe, és az ifjúságpolitikai együttműködések terén a szigorúan tagállami kompetenciának számító oktatási kérdések másodlagosak maradtak. Ezzel együtt a téma folyamatosan napirenden volt és lépésről lépésre új ügyekkel bővült. Így például a Bizottság 1993-tól az EU-s munkanélküliségi helyzet vizsgálatánál már a fiatalok munkanélküliségi arányát is számításba vette<sup>64</sup>. A jelentésre válaszul 1994-ben elkészített Fehér Könyv már egy sor oktatási és tréning lehetőséget dolgozott ki fiatal

<sup>64</sup> (Commission's White Paper Growth, Competitiveness and Employment (COM (1993) 700).

munkavállalók számára: útjára indult a Leonardo da Vinci Program, majd 1995-től kezdetét vette az oktatók mobilitását elősegítő Socrates program is. Az Európai Unió ifjúságpolitikai eszköztárának fő elemeit ettől fogva a fent említett speciális programok (Youth, Leonardo, Socrates) jelentették.

A fentieket összegezve tehát elmondható, hogy a Római Szerződés még korlátozta a fiatal munkavállalók szabad mozgását, a Maastrichti Szerződésben pedig az ifjúságügy lényegében az oktatás témakörében kimerült. Az EU ifjúságpolitikáját érintő helyzetjelentések mindig az előző évek jelentéseire válaszoltak és ezeknek megfelelően jöttek létre az új programok (például a Youth program), tehát jó ideig egyáltalán nem volt egy átfogó ifjúságügyi elképzelése az EU-nak.

### *Közös keretek*

Az 1990-es évek végére a nagyobb tagállamok szociáldemokrata kormányokat választottak, ennek megfelelően az EU-n belül is a társadalmi integrációra és a foglalkoztatásra tevődött át a hangsúly (GOETSCHY 1999: 124). Részben ezek eredményeképpen 1997-ben új foglalkoztatási stratégia készült<sup>65</sup> a munkanélküliség csökkentése érdekében. A stratégia lényege a megváltozott környezetben is jól boldoguló, tanult munkaerő képzése volt.

Az Európa Tanács és az Európai bizottság között 1998 óta létezik együttműködés az ifjúságügy terén. Az első formális együttműködésre az ifjúságsegítők képzése terén került sor, és az együttműködés legfontosabb terepét máig az ifjúságügyi képzések jelentik. Azóta az együttműködés azonban kibővült az ifjúságkutatás harmonizációjával valamint a Mediterrán térség országaival folytatott együttműködés kérdéseivel. Mára az együttműködés<sup>66</sup> öt területet érint 1. európai állampolgárság; 2. emberi jogok oktatása és interkulturális párbeszéd; 3. az ifjúsági munka elismerése; 4. az ifjúság jobb megértése, ifjúságkutatás; 5. ifjúságpolitikai fejlesztések (DENSTAD, 2010:35). Szintén ezen együttműködés keretében, az ifjúságkutatások eredményeinek összehangolása érdekében működik az Európai Ifjúságpolitikai Tudásközpont (European Knowledge Centre on Youth Policy - EKCYP), ami nem más, mint a tagállamok ifjúságpolitikáért felelős szervei számára évenként kiküldött információs adatlapokra kapott válaszok online elérhető adatbázisa.

Az ifjúságpolitika európai uniós szintű fejlődésében mérföldkövé vált az Európai Bizottság Oktatásért és Kultúráért felelős biztosának 1999 decemberében közzétett felhívása, amelyben felkérte a tagállamokat Fehér Könyv az Ifjúságpolitikáról (*White Paper on Youth*) című dokumentum elkészítésében való közreműködésre. A dokumentum elkészítéséhez vezető, mintegy

<sup>65</sup> European Employment Strategy- EES

<sup>66</sup> Youth Partnership between the European Commission and the Council of Europe, az együttműködés részletes leírását, aktuális programjait lásd: <http://youth-partnership-eu.coe.int/youth-partnership/>

két éves időszakot átfogó „fehér könyv folyamat” arra ösztönözte egyes tagállamok kormányait, hogy ifjúságügyi kutatókkal konzultáljanak, s ehhez kapcsolódó rendezvényeket szervezzenek. A Fehér könyv elkészítésének folyamata jelentette az első lépést az ifjúságügyek európai uniós szinten történő egyeztetése felé. A dokumentum először tett javaslatot arra, hogy minden tagállamnak legyen egy EU-s ifjúsági felelőse, aki a Bizottságnak jelent ifjúsági ügyekben.

A dokumentum készítésének eltérő hatása volt a különböző tagállamokra: míg a 15 régi tagállamban kevés változást eredményezett, addig a csatlakozás előtt álló 12 ország ifjúságpolitikájára jelentős hatást gyakorolt, és ezekben az országokban az ifjúságpolitikát érintő fejlesztések azóta is nagyban a Fehér Könyv ajánlásait követik (MAIRESSE, 2009:12). Mindez részben abbl is fakadt, hogy miközben a csatlakozási tárgyalások során fő kérdés az *acquis communautaire* átültetése volt, az ifjúságpolitika terén a csatlakozási tárgyalásokkal közel egyidőben induló együttműködésben foglalt lépések, így a részvétel, az informálás és az önkéntesség ösztönzése jóval kevesebb erőfeszítést igényelt, ezért könnyű teljesítésük egyúttal lehetőséget kínált a csatlakozó országok számára együttműködési készségük alátámasztására. Ez magyarázhatja, hogy az újonnan csatlakozó tagállamokra a dokumentum jelentős hatást gyakorolt, miközben a régi tagállamokban, így az Egyesült Királyságban vagy Franciaországban gyakorlatilag semmi hatása nem volt.<sup>67</sup>

Az ifjúságpolitika fejlődésében a 2000-es Liszaboni Stratégia volt a következő fontos állomás. A stratégia 25. és 26. pontja kimondta a fiatalok oktatásának és folyamatos továbbképzésének szükségességét, illetve a helyi ifjúsági szervezetek EU-s szinten való támogatásának szükségességét. Ennek folyományaképpen számos mobilitási program (Socrates, Leonardo, Youth) új lendületet kapott. A stratégia 33. paragrafusa pedig a szegénység és a fiatalok szociális kirekesztettsége elleni küzdelem fontosságát fogalmazza meg, ami fontos új célokat jelent a fiatalok részvételének ösztönzésével összefüggésben.

A 2001 novemberében elfogadott Fehér Könyv<sup>68</sup> közös fejlesztési célokat rögzített a tagállamok számára. A dokumentum által felvetett 4 fő terület: részvétel, információ, önkéntesség, valamint a fiatalokról való nagyobb tudásanyag begyűjtése, ezáltal a fiatalok igényeinek jobb megértése. A dokumentumot sokan kritizálták, amiért nem a fiatalok számára legfontosabb kérdésekkel foglalkozott és megfelelő jogi eszközöket sem kínált a végrehajtás ellenőrzésére. Ezzel együtt is az európai uniós együttműködés keretében a dokumentum az egyéb szociális ügyekkel egyenrangúvá emelte az ifjúságügyet. Elfogadása óta állandó konzultációk folynak a tagállamokkal a nyitott koordinációs eljárás (Open Method of Coordination, OMC) keretein belül. Ennek előfeltétele, hogy minden tagállam részletesen válaszoljon a Bizottság által kiküldött kérdőív

<sup>67</sup> Ezt a magyarázatot Howard Williamson adta a vele készített interjú során (interjú Howard Williamsonnal, 2013. 05.)

<sup>68</sup> „A New Impetus for European Youth” (Com (2001) 681 final)

kérdéseire. A kérdőíveket az Európai Unió Bizottsága rendszeres időközönként összegyűjti, kiértékeli és a Bizottság értékelő riportokat készít belőlük. Ezekből kialakulnak a közösen megjelölt célok, amelyeket az Ifjúságügyekért felelős Miniszterek tanácsulése fogad el.

Az első önálló célokat megfogalmazó, ebből kifolyólag a korábbiaknál koherensebb ifjúságpolitikai stratégia a 2002-es ifjúsági stratégia<sup>69</sup> keretein belül valósulhatott meg, amely a korábbi eredmények említésén túl új célokat és irányokat is megfogalmazott. Ez a stratégia jelölt ki először olyan új területeket, mint a rasszizmus, a xenofóbia, és társadalmi kizártság elleni küzdelem, amelyeknél szintén számításba kell venni a fiatalságot. Ezen túlmenően szintén hangsúlyozta a fiatalokról való tudás, azaz az ifjúságügy kutatásának szükségszerűségét.

Az ifjúságpolitika közös európai uniós továbbfejlesztését a tagállamok egyre sürgetőbb szociális és gazdasági problémái is sürgették. A korábbiakhoz képest Európa-szerte nehezebbé vált a fiatalok oktatásból munkába való integrálása, megosztottá vált az ifjúság. Sokan szociális helyzetük miatt kiestek az oktatásból, ezzel a tartós munkanélküliség veszélye fenyegette őket. Emellett felmerült annak veszélye, hogy a szociális kirekesztettség generációkon átívelő szegénységgel fenyegethet. Főleg ezek a problémák sürgették a szubszidiaritás elvei mentén az ifjúságpolitika helyi, regionális, nemzeti és európai uniós szintű további lépéseinek kidolgozását.

2005-ben fogadta el a Bizottság az Európai Ifjúsági Paktumot,<sup>70</sup> amely az európai uniós tagállami ifjúságpolitikáinak egymáshoz igazítása érdekében három területre fókuszált: a társadalmi felzárkóztatás keretében a fiatal munkaerő munka világába való integrálását célozta; az oktatás, képzés keretében a mobilitás további ösztönzését tűzte ki; valamint lépéseket javasolt a munka és családi élet újragondolása érdekében. Mindezeket a Lisszaboni Stratégia célkitűzéseivel összefüggésben a nyílt koordinációs eljárás (OMC) keretében igyekezett megvalósítani, egyúttal sürgős intézkedéseket követelt a demográfiai csökkenés, a fiatalok munkaerőpiaci versenyképességének növelése és társadalmi integrációja érdekében.

A nyitott koordinációs mechanizmus ifjúságügyi együttműködés területén történő adaptációja érdekében, fiatalokkal történő párbeszéd előmozdítására az Ifjúságügyekért felelős Miniszterek tanácsulése 2005 óta alkalmazza az ún. „Struktúrált Párbeszéd” módszert.<sup>71</sup> A mechanizmus a fiatalokkal való átfogó dialógus kialakítására törekszik az Európai Unió minden szintjén. Ennek keretében meghatározott időszakokként helyi, országos és EU képviselők vitatják meg időről időre a Bizottság által a fiatalok számára kijelölt legfontosabb kérdéseket. Bár a mechanizmus hivatalos

<sup>69</sup> Framework of European cooperation in the youth field” (OJ [2002] C/168/2)

<sup>70</sup> The European Youth Pact (OJ [2005] C 292/b.)

<sup>71</sup> A folyamat bővebb tekintéséhez lásd: Összefoglaló a strukturált párbeszéd első ciklusáról (szerk. Balogh Judit, Fekete Zsófia, Szabó Csilla). Nemzeti Erőforrás Minisztérium, Budapest, 2011.

értelmezése szerint ezen dialógusok létrejöttében az ifjúsági szervezetek játsszák a legfontosabb szerepet, sok ifjúságügyi szakértő kritizálja a folyamatot.

Kritika éri egyfelől a konzultációt felülről irányítottasága és egyirányúsága miatt: az éppen soros elnöki tisztet betöltő tagállam határozza meg, mely témában folyik a konzultáció, ám a tagállami visztről érkező visszajelzések nem bírnak befolyással az európai szintű folyamatokra, és nem csatolnak vissza a soron következő elnökség témaválasztására. Ez részben abból is fakad, hogy nincs egységes iránymutatás arra vonatkozóan, milyen formában és mely szinteken (országos, regionális, helyi) történjen a konzultáció, vagyis a fiatalok bevonásának nincsenek egységes sztenderdjei. Emellett a konzultáció nem kérdez rá arra, hogy az adott tagállamban milyen eszközei vannak a fiataloknak az adott célkitűzés érvényesítésére, vagyis a struktúrált párbeszéd nem ad visszajelzést az adott téma kapcsán a végrehajtás eredményességéről sem. Ebből adódóan bár a párbeszéd az európai uniós együttműködés szintjén fontos intézmény, a tagállami és a tagállami szint alatti ifjúságpolitika szempontjából kevésbé eredményes és informatív eszköz. A folyamat kritikusainak egyike, Manfred Zentner ifjúsági szakértő a fenti problémákra tekintettel azt állítja, hogy az Európai Unió ifjúsági együttműködés nem biztosít kellő befolyást a résztvevők számára: a folyamat nem nyitott, nem jelent valódi módszert és egyáltalán nem koordinált.<sup>72</sup> Howard Williamson a „Struktúrált Párbeszéd” kapcsán egyenesen „strukturálatlan monológrol” beszél: miközben a területért felelős uniós biztos számára a párbeszéd folyamat fontos érvet jelent, bizonyítva, hogy a fiatalokkal folyamatos egyeztetés történik olyan fontos témákban, mint az ifjúsági munkahelyteremtés vagy a demokratikus részvétel, Williamson szerint a tagállami ifjúsági szervezetekre és az Európai Ifjúsági Fórumra épített modellből teljesen kimaradnak a szervezeti tagsággal nem rendelkező fiatalok. A fiatalok szervezein keresztül érkező visszajelzések kétségtelenül fontosak, ám tekintve, hogy fiatalok többsége egyetlen szervezetnek sem tagja, a párbeszéd ezen modelljéből valójában a fiatalok többsége kimarad.<sup>73</sup>

A tagállamok közötti ifjúsági együttműködés fontos állomását jelentete a 2009-ben elfogadott Ifjúsági Együttműködés Megújított Keretrendszere<sup>74</sup> nevű dokumentum, amely kidolgozta a tagállamok által az ifjúságpolitika terén elért eredmények közös egyeztetésének mechanizmusait. A 2009-ben elfogadott keretrendszer hozta létre először azt a „hibrid” ifjúságpolitikát, amely magában foglalta az előző stratégiák (1990-től kezdve 2002-ig) pozitív kezdeményezéseit és azok eredményeit más, az ifjúságot érintő területekre is közvetítette, kiterjesztve ezzel az ifjúságpolitikát. (TER HAAR- COPELAND, 2011:3)

<sup>72</sup> interjú Manfred Zentnerrel, 2013. 05.

<sup>73</sup> interjú Howard Williamsonnal, 2013. 05.

<sup>74</sup> „Youth-Investing and Empoweing” (COM (2009) 200 final)

A keretrendszer középpontjában az Európai Unió soros elnöki tisztjét egymás után ellátó három ország (trió) közötti szorosabb együttműködés mechanizmusainak kidolgozása áll. A dokumentum elfogadásával lehetővé vált, hogy egyeztetett célok és eljárások mentén értékelhetővé váljanak a különböző tagállamok ifjúságpolitika terén elért eredményei. A dokumentum részletes elemzést tartalmaz az EU és a tagállamok 2010-2018-as ifjúságpolitikai céljairól, és egy megújított nyílt koordinációs (OMC) módszert javasol az együttműködésre. Tartalmazza továbbá az összes olyan területet, amely a fiatalokat érintheti. Ezek a területek: Oktatás és képzés; Foglalkoztatás és vállalkozásfejlesztés; Egészség és jólét; Részvétel; Önkéntes tevékenységek; Társadalmi befogadás; Az ifjúság és a világ; Kreativitás és kultúra. A dokumentum rövid és hosszútávú célokat jelöl ki a tagállamok számára a fenti 8 területen, egyúttal minden tagállam számára javasolja, hogy a fenti témákban rendszeres „Strukturált Párbeszédet” szervezzon fiatalokkal. A megújított ifjúságügyi stratégia több és egyenlő munkalehetőséget javasol a fiatalok számára az oktatásban és a munkaerőpiacon, hangsúlyozza az aktív állampolgárság és a szociális bevonás fontosságát.

Az ifjúságügyi együttműködés fejlődésének megértéshez fontos figyelembe venni néhány, az együttműködés gyakorlatát érintő részletet.<sup>75</sup> Az Európai Unió működésében hagyományosan a Bizottság az, aki kezdeményezéssel él és a Parlament valamint a Tanács az, aki dönt. Mindez az ifjúságügyek területén azonban fordítva működik. A Bizottságnak csupán együttműködési lehetősége van, ezért a Tanács soros elnökségét betöltő tagállam határozza meg a prioritásokat és a tagállamok kormányai döntenek arról, mely témákat vitatnak meg. Azt követően, hogy e témák megvitatásra kerülnek a Tanács ülésén, a Bizottságnak rendkívül szűk mozgástere van a végrehajtás ellenőrzésében, az Európai Parlamentnek pedig semmi szerepe sincs az egész folyamatban. Az unió szervei közötti feladatmegosztást tekintve a Bizottság joga, hogy javaslatot tegyen, a Tanács soros elnöke dönt az agendáról és azokról a témákról, amelyeken együttműködésre van szükség, és létrehozhat speciális munkacsoportokat új javaslatok kidolgozására. Ám a gyakorlatban, más területekkel összehasonlítva, az ifjúságügyi együttműködés terén rendkívül kevés ilyen munkacsoport működik. A tagállamok a Tanács ülései keretében együtt döntenek, de a Bizottságnak nincs hatásköre a végrehajtás terén. Ebből adódóan ezen a területen a Tanács szerepe a meghatározó. Ez egészen egyedülálló más területekhez viszonyítva. A soros elnökségnek komoly befolyása van, mert ők határozzák meg az agendát. Az is egyedülálló, hogy az ifjúságügyek terén az elnökség mind a 27 országgal elfogadtatja az agendát.

Az együttműködés alapötlete az, hogy egy adott elnökségi trió célkitűzései mentén a tagállamok kormányai egyeztetnek a trendekről és megoldásokat találnak az ifjúságot érintő legfőbb kérdésekre, és a következő trió az, amelyik a korábbi eredményekre építve további lépéseket

<sup>75</sup> Az alábbi fontos észrevételekért Kari Töllikkönek, az Európai Unió Tanácsán belül az Ifjúsági Miniszterek Tanácsának előkészítéséért felelős szakértőnek tartozom köszönettel (interjú Kari Töllikkövel, 2013. május).



kezdemenyez. Ez az a sajátosság, ami nem érvényesül, egyúttal rányomva bélyegét a strukturált párbeszéd folyamatra is: az eredmények a folyamat során ugyanis nem épülnek egymásra. Mindezt a folyamat résztvevői, főként az Európai Ifjúsági Fórum sem tudatosítják: bár úgy vélik, hogy együtt-döntési lehetőségük van, valójában nincs, mert a tagállamok kormányainak szuverén joga a döntés.

A keretrendszer eddig működésnek tapasztalatai alapján tehát fontos figyelembe venni a kiinduló koncepció és annak megvalósulása közötti eltéréseket. A Bizottság alapötlete az volt, hogy az egyes témákat egymás után, lépésről lépésre fejleszti a tagországok közötti együttműködést. Ám nem számolt azzal, hogy a gazdasági válság időszakában kiemelkednek bizonyos kulcsterületek, mint a munkanélküliség vagy a társadalmi befogadás. Egy ilyen időszakban egy-egy kulcsterületen volna szükséges szorosabb együttműködést elérni. És ez az, ami az ifjúságügy terén nem valósult meg európai uniós szinten. A trió által 18 hónapra előre meghatározott ifjúságpolitikai együttműködési területek (így például a lengyel elnökség által meghatározott Keleti partnerség, dán elnökség által hangsúlyozott kreativitás, vagy a ciprusi elnökség által kitűzött téma, a bevándorló fiatalok integrációja) nem épültek szervezeten egymásra. A trió máig 18 hónapra előre rögzíti az együttműködés legfontosabb témáit, de miután nem tudható előre, mi fog történni, ez a döntéshozatali mechanizmus túl merev, a témákon menet közben ugyanis már nem lehetséges változtatni. Emellett továbbra sem ad teret a strukturált párbeszéd keretében érkező visszajelzéseknek: a keretrendszer érintette ugyan a strukturált párbeszéd kérdését, de a legfontosabb kifogásokat, így a visszacsatolás problémáját nem oldotta meg. Mindez az ifjúságügyek területén kifejezetten hátrányos egy olyan időszakban, amikor a gazdasági válság felerősíti az ifjúság munkanélküliségének, társadalmi kirekesztettségének kérdéseit. Hasonlóan problematikus, hogy a keret 9 évre előre rögzíti az együttműködés prioritásait: ez túl hosszú idő ahhoz, hogy a döntéshozatal az idő közben felmerülő problémákra reflektálni tudjon.<sup>76</sup>

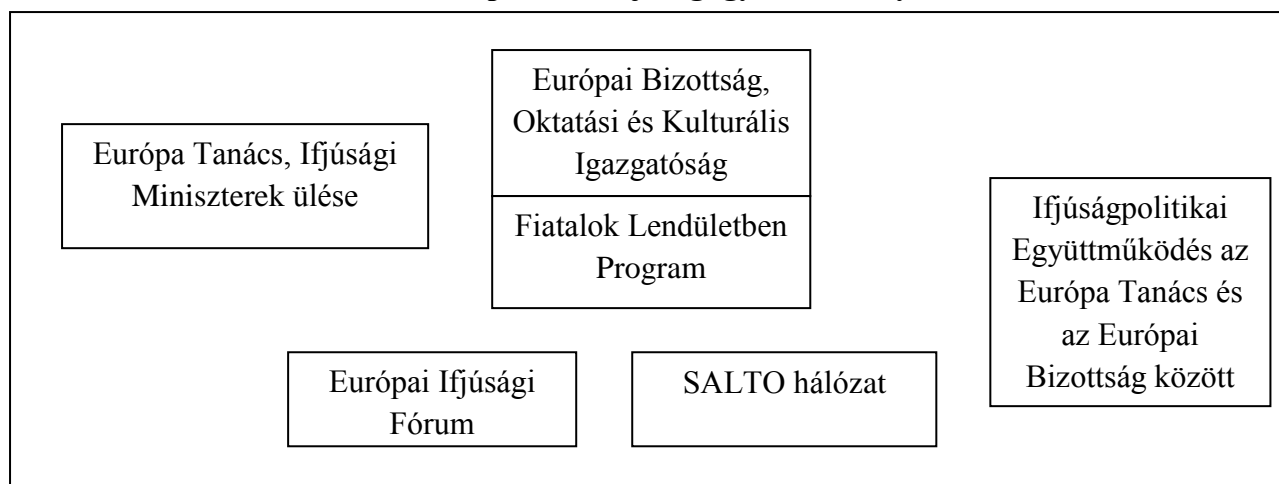
Részben a fenti problémákból adódik, hogy bár az Európa 2020 Stratégia számos, az ifjúságot érintő ügyet fogalmaz meg az oktatással, a társadalmi integrációval kapcsolatban, az ifjúsági szektor szerepét a stratégia mégsem nevesíti. Ennek egyik oka, hogy az ifjúságügyek területén történő tagállami együttműködést nem sikerült stabilizálni, amiben nagyban közrejátszott az, hogy az egyes tagállami soros elnökségek más-más nézőpontjait a Bizottság megfelelő jogkörök hiányában nem tudta egymáshoz igazítani. További ok, hogy ezen a területen a Bizottság nem fejtett ki proaktív tevékenységet az elmúlt 4 év folyamán: a keretrendszer elfogadása óta egyetlen új dokumentum sem került kidolgozásra (a tagállamok jelentéseiből 2012-ben készült Ifjúsági Riportot leszámítva).

<sup>76</sup> interjú Kari Töllickö-vel 2013. 05.

Miközben a válság elevenen érintette az ifjúságot, meglehetősen furcsa, hogy a Bizottság ifjúságügyekért felelős egysége nem készített egyetlen ajánlást, tanulmányt és közleményt sem.

Az Európa 2020 Stratégia 28 fő pontban fogalmazza meg, hogyan lehetne a fiatalokat folyamatos képzésre és oktatásra buzdítani, úgy, hogy kihasználják az EU által nyújtott lehetőségeket.<sup>77</sup> A stratégia elfogadása egyfelől tükrözi azt, hogy a tagállamok az ifjúságot érintő társadalmi feszültségre reagálva (így a spanyol tüntetők követeléseit vagy az Egyesült Királyságban történt zavargásokat figyelembe véve) kidolgoztak több, a tagállami végrehajtást is érintő javaslatot (így például az Európa 2020 Stratégia 7,8,9 és 10. pontja a foglalkoztatással kapcsolatban a fiatalok speciális igényeinek figyelembe vételét is magában foglalja). Másfelől azonban az ifjúságügyek területén történő tagállamok közötti együttműködés fent említett anomáliáiból adódan a stratégia által integráltan kezelt kérdések között az ifjúságpolitika hátra sorolódott. Tükrözi ezt az a tény is, hogy az 1994 óta független Youth (majd 2007-2013 óta 'Fiatalok Lendületben') programot a stratégia integrált megközelítése az oktatási programokat tömörítő „Erasmust mindenkinek” programba olvasztotta.

#### 5. ábra: Az Európai Unió ifjúságügyi intézményrendszere



Forrás: saját szerkesztés

A fenti folyamat kapcsán megnevezett szereplők mellett az ifjúsági munka jó gyakorlatainak terjesztésében fontos intézményi szereplő az Európai Unió támogatásával működő SALTO-hálózat. A fiatalok részvételének ösztönzésére európai uniós szinten megfogalmazott célkitűzéseket a SALTO hálózat brüsszeli székhellyel működő Részvétel Forrásközpontja<sup>78</sup> (SALTO-YOUTH, Participation Resource Centre) koordinálja. A szervezet feladata a EU Fiatalok Lendületben Program részvétellel kapcsolatos alprogramjának támogatása (WOOTSCH, 2009:183).

<sup>77</sup> (Com (2010) 477 final)

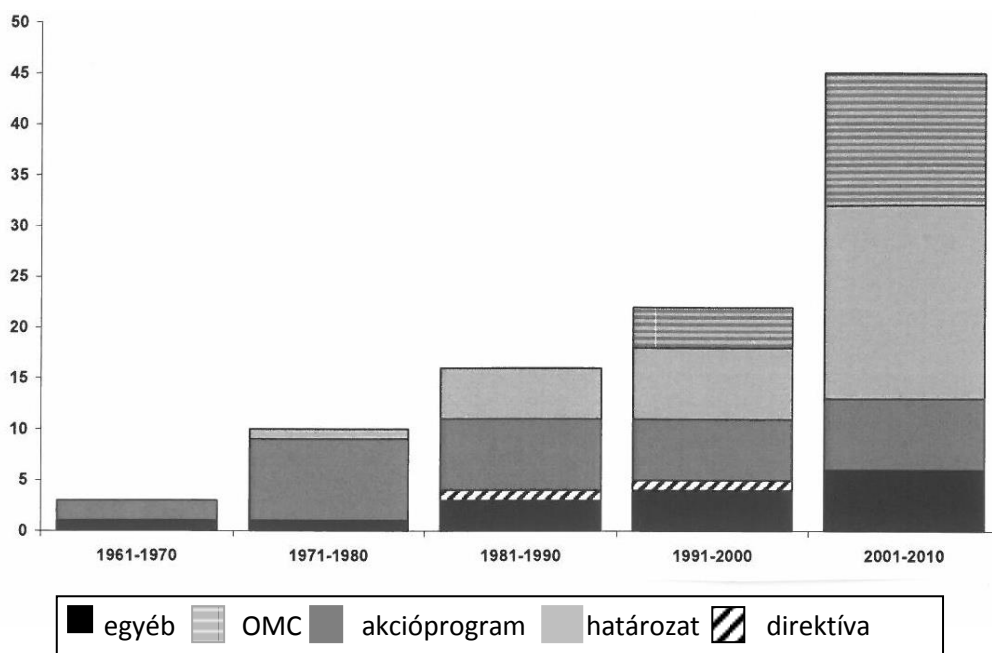
<sup>78</sup> [www.salto-youth.net](http://www.salto-youth.net)

### 6.3.2. Az Európai Unió ifjúságpolitikája a közösségi jog tükrében

Beryl ter Haar és Paul Copeland 2011 márciusában megjelent tanulmánya (TER HAAR, B. – COPELAND, P., 2011) az 1960-as évektől 2010-ig terjedő időszak folyamán 95 európai uniós jogszabályt azonosított az ifjúságügy területén. Megállapításuk szerint az ifjúságpolitika 2000-2010 között fejlődött a legtöbbet, a megelőző időszakhoz képest mintegy 50%-kal nőtt a jogszabályok száma. Az ifjúságpolitikai európai szintű fejlődésének bemutatásához az alábbiakban fontosnak tartom röviden ismertetni e tanulmány főbb eredményeit.

Az első három évtizedben, 1961 és 1990 között az 'akció programok' voltak legkedveltebb ifjúságpolitikai eszközök, míg az 1990-es évektől kezdve az Európa Tanács jelentései (Council Resolutions) és a nyílt koordinációs (OMC) eszközök (7.ábra) váltak azzá. Ezt az is magyarázza, hogy a 90-es évek végére az ifjúságügy önálló területté vált az európai Unió legtöbb tagállamában, ami közvetlen alapul szolgált 'Fiatalok Lendületben' program (2007-2013) létrejöttéhez.

**6. ábra: az Európai Unió ifjúságpolitikájának változása az elfogadott jogszabályok tükrében**

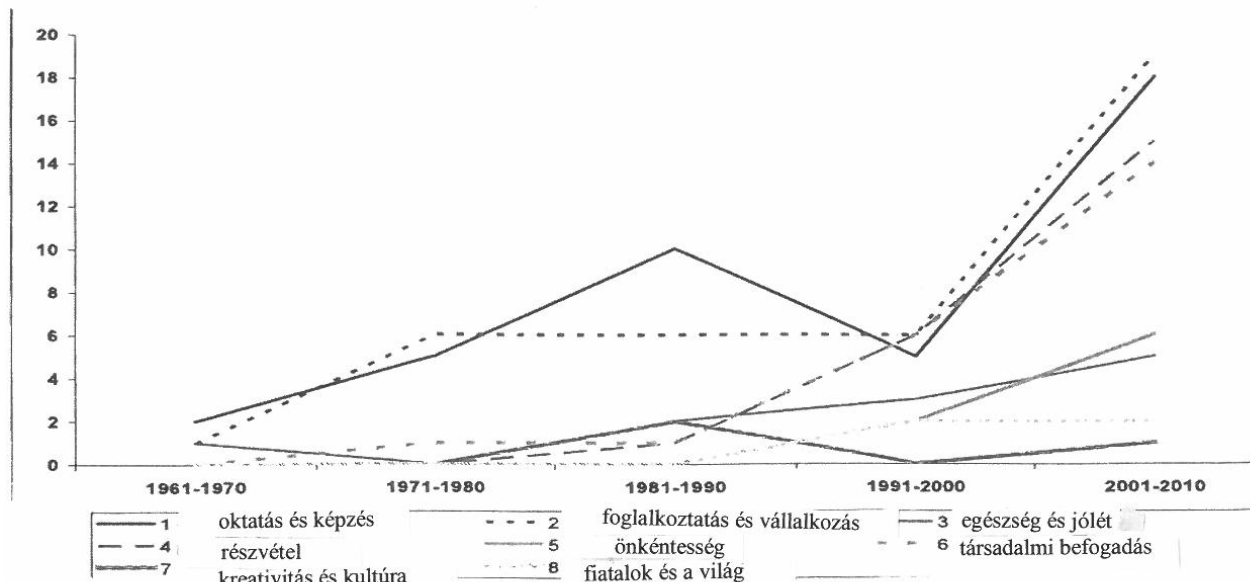


Forrás: TER HAAR – COPELAND, 2011:10

A különböző ifjúságügyi programok közül a 'Az ifjúság és a világ' és a 'kreativitás és kultúra' programok terén történt a legkevesebb előrelépés a nyolc ifjúsági program akció területei közül. Az előbbieknél kétszer nagyobb aktivitást mutat a 'egészség és jólét' és az 'önkéntes tevékenységek' terület, mégis a legnagyobb arányt jelentő területek a 'társadalmi befogadás', a 'részvétel', az 'oktatás és képzés', valamint a legnépszerűbb 'foglalkoztatás és vállalkozásfejlesztés' akcióterület (8.ábra). Az élen álló akcióprogram sikere abban is rejlik, hogy ezeken a területeken a 'Petra'

programmal (amely a fiatalok oktatásból munkába integrálását célozta meg) már 1976-ban történtek lépések, amelyek az 1980-as nagy EU-s munkanélküliség idejére értek be.

**7. ábra: az Európai Unió nyolc ifjúságpolitikai akcióprogramjának keretében megvalósított programok aránya**



Forrás: TER HAAR – COPELAND, 2011:10

Bár a részvétel fejlesztése látszólag szorosan összefügg az 'oktatás és képzés' és a 'foglalkoztatás és vállalkozásfejlesztés' akciópontokkal, az EU ifjúsági részvétel programjának fejlődése mégis önálló ösvényen halad. Egy 1999-es határozat<sup>79</sup> kimondta, hogy a fiatalok számára lehetővé kell tenni, hogy minden formában gyakorolhassák politikai részvételüket, mind az Európai Unión belüli mobilitás, mind pedig közvetlen politikai részvétel módján. Ezek az akciópontok egyrészt aktív részvételt kínálnak a fiatalok számára a szociális ügyekben, illetve azokat a fiatalokat igyekeznek megszólítani, akiket a szociális kirekesztettség fenyegetne. A 8. ábra adataiból az is látszik, hogy bármelyik akcióterület népszerűségének növekedése a többire is jótékony hatással van.

### 6.3.3. Az Európai Unió ifjúságpolitikája: egy félig üres pohár

Összegzésképp tehát elmondható, hogy több szempontból is érdekes az ifjúságpolitika helyzete az Európai Unióban. Bár a közös célkitűzések be nem tartása nem von maga után jogi szankciókat, ezzel együtt egyre nagyobb aktivitás mutatkozik az EU-ban a fiatalokat érintő területeken. Ezek végrehajtása javarészt a nyitott koordinációs eljárás keretében történik. 2009-re többé kevésbé

<sup>79</sup> ( OJ [1999] C42/1)

koherenssé váltak az EU ifjúságpolitikája keretében tett lépések, és ezzel egy időben megváltoztak az ifjúságpolitika terén alkalmazott eszközök is. Az ifjúsági ügyek mára számos olyan területen is számításba jönnek, ahol korábban nem vették az ifjúság szempontjait figyelembe. Az Európai Unió ifjúságpolitikái együttműködését tehát hullámhegyek és hullámvölgyek jellemzik: a Fehér Könyv és az Ifjúsági Paktum elfogadását jelentő 2001 és 2005 közötti időszakban az együttműködés erősödésének lehettünk tanúi, majd a 2009-ben elfogadott keretrendszer minden korábbi eredményt egybe olvasztott.

Howard Williamson 2011-es tanulmányában (WILLIAMSON, 2011) a 2006 óta eltelt öt év alapján az ifjúságügyet a félig üres és félig tele pohár hasonlattal illette, mert még mindig nem volt látható, hogy pontosan mennyire hatékony a tagállamok számára ez a rendszer, illetve hogy mennyi valósul meg a nyílt koordinációs mechanizmus során kapott tagállami eredmények kiértékeléséből. A 2011 óta eltelt időszak alapján az ifjúságpolitika önállósága más szektorokhoz hasonlítva nem növekedett, és az ifjúsági együttműködés nem produkált újabb eredményeket. Azzal, hogy az ifjúságpolitika elveszítette önálló programját, a jövőben a szakterület gyengülése, oktatásügy alá rendelődése prognosztizálható.

Az Európai Unió nyitott koordinációs mechanizmusaira alapozottan az ifjúságpolitika terén tehát várhatóan a „többsebességes Európa” modell érvényesül, vagyis egyes tagállamokban több, másutt kevesebb fejlődésnek lehetünk tanúi.

Az Európai Unió együttműködés sikerén túl azonban számos egyéb tényező is meghatározza, miként alakul egy adott tagország ifjúságpolitikája. A következő alfejezet célja, hogy azonosítsa a tagállami ifjúságpolitikákat meghatározó legfontosabb tényezőket, köztük a magyar ifjúságpolitika fejlődésének sajátos körülményeit.

## **6.4 A magyar ifjúságpolitika komparatív megközelítésben**

A közép-kelet-európai térség demokratikus átmenete a politikai intézmények átalakulásán túl a gazdaság és a társadalom alapintézményeiben is gyors és gyökeres átalakítást hozott. Magyarországnak a térség országaihoz hasonlóan óriási kihívást jelent, hogy felzárkózzon azokhoz a fejlett kapitalista országokhoz, amelyekről azelőtt évtizedekig elzártan, merőben más elvek mentén szervezte politikai, gazdasági és társadalmi viszonyait. Míg a mintaként tekintett társadalmak fejlődése évszázadokon átívelő folyamat volt, addig Magyarországnak mindehhez évek, évtizedek állnak a rendelkezésére. Ebből adódóan 15 évvel a rendszerváltozás után a magyar társadalom ellentmondásos folyamatoktól feszített, átmeneti állapotban vált az Európai Unió

tagjává. Ezt az átmenetet az uniós tagságból származó előnyök egyik napról a másikra lezárni nem tudták, legfeljebb annak meggyorsításához járulhatnak hozzá.<sup>80</sup>

Mindezen változásokkal összefüggésben nem csupán a gyermekkel és ifjúsággal közvetlen kapcsolatban álló társadalmi intézmények szerepe változik Magyarországon, hanem átalakulóban van az ifjúságról alkotott kép és megváltoznak a korosztályokkal szemben megfogalmazott társadalmi elvárások is. A munkaerőpiac gyökeres átalakulásával a fiatalok önálló egzisztenciájának megteremtése kitolódott, munkába állása problémává vált, a megfelelő állások betöltéséhez szükséges végzettség megszerzése többletterheket ró a családokra és az oktatási intézményekre. A fent említett körülményekből adódóan a társadalmi gondolkodásban az ifjúság, mint probléma megközelítés rögzül.

A változások következtében az ifjúságról kialakult kép hazánkban azonban máig nem letisztult. Az Európa Tanács kutatócsoportja által 2008-ban Magyarországról készített ifjúságpolitikai jelentése<sup>81</sup> már az ifjúság fogalmának definiálása terén is számos ellentmondást talált. Míg a hazai ifjúságkutatás eredményeit bemutató Magyar nemzeti ifjúságpolitikai jelentés 15-29 éveseket tekintette a korosztály tagjainak, a magyar munkaerő piaci felmérések 18-25 évesekre fókuszáltak, a büntetőjogi felelősség határa 14 év volt, gyermekvédelmi és egészségügyi speciális rendeletek 18 éves korig tartalmaztak rendelkezéseket, míg egyes civilszervezetek 6-tól 34 éves korig nyújtottak szolgáltatásokat a korosztálynak. Ezek az ellentmondások máig jelen vannak az ifjúságot érintő szabályozásban.<sup>82</sup>

#### 6.4.1. Célkitűzések és kormányzati intézkedések

A magyar ifjúságpolitika tekintetében egy a fentebb ismertetett komparatív szempontú összehasonlítás megírásának nehézsége, hogy Magyarországon 1989 óta nincs koherens, a közigazgatás gyakorlatában a végrehajtás során érvényesülő célrendszer.<sup>83</sup> Mindez Kátai Gábor ifjúsági szakértő megfogalmazásában: *„Tehát az első kérdés, hogy mit és miért? Hogyha van miért, miért foglalkozunk a fiatalokkal, mit nevezünk ifjúságpolitikának, akkor utána, mögé oda lehet rendezni az eszközöket. Mert addig szét fog ágazni, és az lesz, hogy ott is foglalkoznak a fiatalokkal,*

<sup>80</sup> A kérdés bővebb kifejtéséhez lásd: *Új Ifjúsági Szemle, Magyar nemzeti ifjúságpolitikai jelentés 2007*, VI. évfolyam 1. szám, Új Mandátum Kiadó, 2008 tavasz 8-19. oldal

<sup>81</sup> Youth Policy in Hungary, Conclusions of the Council of Europe international review team, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2008. october. 17. oldal

<sup>82</sup> Az ifjúságpolitika hazai jogszabályi hátterének részletes áttekintéséhez valamint az ifjúságpolitikáért felelős hazai intézmények bemutatásához lásd a második mellékletet.

<sup>83</sup> Mint arra később kitérek, 2009-ben az Országgyűlés elfogadott egy ilyen célrendszert tartalmazó dokumentumot, a Nemzeti Ifjúsági Stratégiát, és hozzá kapcsolódó cselekvési tervek is két évente elfogadásra kerültek, ám mindez a végrehajtás során az ifjúságpolitika gyakorlatában nem érvényesül. Bár e dokumentumok megléte örvendetes, disszertációm hamis képet közölne, amennyiben azok tartalmát a közigazgatásban érvényes, így elemzésem szempontjából kiindulási alapként figyelembe veendő hivatkozási alapként mutatná be.

*itt is foglalkoznak a fiatalokkal, meg amott is foglalkoznak a fiatalokkal, lám, milyen széles az ifjúsági szektor. De ez nem így van. (...) A magyar ifjúságpolitika nem mondja meg a célt.*<sup>84</sup>

Az ifjúságpolitika napi gyakorlatában érvényesülő, koherens célrendszer hiányában a magyar ifjúságpolitika disszertációmban olvasható bemutatása korlátokba ütközik. Ha tehát arra a kérdésre keressük a választ, miként változtak a magyar fiatalok érdekében megfogalmazott célok és az ifjúság érdekében létrehozott ifjúságpolitikai intézmények, akkor Magyarország esetében ifjúságpolitikai szempontból az elmúlt évtizedeket a „megszakítottság történeteként” írhatjuk le (WOOTSCH, 2010). Noha kétségkívül érdekes volna a demokratikus átmenet a politikai intézmények átalakulásának, a gazdaság és a társadalom alapintézményeiben végbemenő gyors és gyökeres átalakítások fényében áttekinteni a magyar ifjúságpolitika elmúlt 25 évének történetét, disszertációmban ettől – főként terjedelmi okokból – kénytelen vagyok eltekinteni.<sup>85</sup>

Ugyanakkor Magyarország az Európai Unió tagállamaként részt vesz a közös európai célok kidolgozásában és megvalósításában, így az európaizáció folyamatai közvetetten kifejtik hatásukat a magyar ifjúságpolitikára. A magyar ifjúságpolitikát jellemző „folyamatos megszakítottság” során fontos fejleményt jelentett Magyarország európai integrációja, aminek részeként számos olyan ifjúságpolitikai és ifjúságügyi fejlesztés történt, ami tartósan átformálta a szakpolitika tartalmát. Ezek számba vétele nélkül elemzésem nem lehetne teljes, ezért az alábbiakban ebben a megközelítésben adom rövid áttekintését e folyamat hatásainak.

A fiatalok számára elérhető információk szempontjából fontos eredmény, hogy 1999 óta Magyarországon is jelen van az EURODESK hálózat. Ebben az információs rendszerben ugyan az állami szereplő felelős a koordinációért (ezt szerződés rögzíti az Európai Bizottság felé), de egyébként a partnerek civilek. Már ebbe a hálózatba történő bevonás is aktív részvételt igényel mind a koordinátoroktól, mind a partnerek részéről. Ennek megvan az országos, regionális és helyi szintje is. A helyi Eurodesk Partnerek Magyarország nagyobb városaiban és számos kistéleplülésén, összesen mintegy 60 településen megtalálhatóak. Akad közöttük ifjúsági információs és tanácsadó iroda, civil szervezet, könyvtár vagy akár önkéntes központ is. Talán ebben a hálózatban valósult meg leginkább az, amit európai ajánlások is megfogalmaznak, vagyis eljutni a fiatalokhoz helyi szintre.<sup>86</sup>

Az Európai Unió tagállamai közötti ifjúságpolitikai együttműködés fontos állomását jelentette a 2001-ben elfogadott Fehér Könyv az ifjúságpolitikáról, amely közös fejlesztési célokat rögzített a

<sup>84</sup> Interjú, Kátai Gáborral, 2010. október

<sup>85</sup> A kutatásom részeként készített interjúsorozat eredményei alapján disszertációm munkahelyi vitán bemutatott változatában igyekeztem összeállítani „folyamatos megszakítottság” főbb jellemzőit, egyúttal szakaszolni a folyamat főbb állomásait. A felkért bírálók rámutattak arra, hogy az interjúkból összeállított információk egyfelől számos ponton szubjektívek maradtak, másfelől nem illeszkedtek egy összehasonlító elemzés szerkezetébe. Így a disszertáció terjedelmi korlátai mellett a tartalmi bírálatokat is figyelembe véve döntöttem a „cikk-cakkos út” hosszas, történeti szempontú ismertetőjének elhagyása mellett.

<sup>86</sup> Interjú, Márton Balázssal, az Emberi Erőforrások Minisztérium Ifjúsági Főosztályának vezetőjével, 2012. december.

tagállamok számára. Mint azt korábban kifejtettem, a csatlakozó országokban ennek a dokumnetumnak jelentős hatása volt az ifjúságpolitika fejlődésére, ezért fontosnak tartom, hogy röviden kitérjek e hatás mibenlétének ismertetésére.

A Fehér könyv folyamat magyarországi hatásairól Szabó László volt közigazgatási államtitkár így fogalmazott: *„Volt nekünk nagyon sok európai országgal megörökölt bilaterális kapcsolatunk ifjúságügyek terén. A legerősebb a német volt, náluk kétszer is voltunk többnapos tanulmányúton. De voltunk a svédeknél, finneknél, az olaszoknál, a portugáloknál, tehát néhány országba elmentünk. És megpróbáltuk azt, ami megtanulható, azt kiszedegetni azokból a rendszerekből. Az EU Fehér Könyv előkészítő munkái komoly nyomást gyakoroltak ránk. A Tanács elvárása is az volt, az én elvárásom is az volt a saját kollégáim felé, hogy nekünk az EU ifjúsági együttműködésébe be kell kapcsolódnunk. Ebben nekünk ki kell küzdenünk a helyünket. Ehhez az kellett, hogy a Fehér Könyv előkészítési és elfogadási munkálataiban mi jelen legyünk. Az pedig csak úgy megy, ha azok a szempontokat, gondolatokat, amik a Fehér Könyv kialakítása során felmerültek, azokat te beépíted a saját szakpolitikai munkádba. Ha nem valósítasz meg a folyamatból semmit, nem állíthatod, hogy te részt veszel a folyamatban.”*<sup>87</sup>

Magyarország 2004-ben történt Európai Unió csatlakozása egyúttal lehetőséget teremtett az Európai Unió ifjúságpolitikai célkitűzéseit összefogó Fehér Könyv folyamatban való teljes jogú részvételre, a többi EU tagállam ifjúságpolitikai programjainak, jó gyakorlatainak megismerésére és átvételére, illetve a magyar ifjúságpolitika gyakorlatának többi tagállammal történő komparatív vizsgálatára. Ehhez az Magyar Tudományos Akadémia készített először egy jelentést<sup>88</sup>, majd a nemzetközi kutatócsoport több látogatást tett Magyarországon. Ilyen komparatív igényű szakmai munkát jelentett továbbá a Nemzeti Ifjúsági Stratégia létrehozása, aminek folyamata 2007-ben vette kezdetét.

Magyarország esetében szerencsés együttállás mutatkozott ekkoriban, ugyanis az Európa Tanács Magyarország ifjúságpolitikájáról szóló jelentése a stratégia elkészítésével párhuzamosan zajlott.

Az Országgyűlés 2007 tavaszán elfogadta a „Legyen jobb a gyermekeknek” című kormányzati előterjesztést, amely 2032-ig, generációs távon tartalmazott szociálpolitikai javaslatokat a gyermekek és az ifjúság helyzetének javítására vonatkozóan.

<sup>87</sup> Interjú Szabó Lászlóval, 2013. március.

<sup>88</sup> Így a jelentés az ifjúsági érdekvédelem vonatkozásában kimondja, hogy egyetlen jogszabály sem tartalmaz állami kötelezettséget: a tárgykörhöz kapcsolódó jogszabályokban csupán egy-egy állami ifjúsági intézmény vagy állami ifjúsági pénzalap működésének szabályozása kapcsán bukkannak fel részvételi elemek. Az állami ifjúságpolitika alakításával kapcsolatos érdekvédelemre nincsen jogi szabályozás. Hiányoznak ezek a jogi normák olyan tárgyról, mint például az ifjúsági érdekegyeztetés rendszere, az ifjúságstatisztika, a hallgatói önkormányzatok hatásköre a bolognai folyamattal összefüggésben; a diákönkormányzatok, kollégiumi önkormányzatok és gyermekönkormányzatok működésének támogatása. *Új Ifjúsági Szemle, Magyar nemzeti ifjúságpolitikai jelentés 2007*, VI. évfolyam 1. szám, Új Mandátum Kiadó, 2008 tavasz 8-19. oldal



A 2008-ban az Európa Tanács megbízásából készített jelentés<sup>89</sup> kiemelte: a magyar ifjúságpolitika irányítóinak átláthatóvá kell tenniük az ifjúsági szektort, törekedniük kell az ifjúsági ügy stabilitására, s emellett meg kell erősíteni a helyi ifjúsági munka segítését és elő kell segíteni a szakmává válás folyamatát. A szakértők azt is hangsúlyozták, hogy a magyar ifjúsági munkában a minőségbiztosítás megkerülhetetlenül szükséges folyamat. Az ifjúsági munka viszonylag gyenge pozícionáltságát részben azzal indokolták, hogy tapasztalataik alapján Magyarországon még mindig túlságosan kevés van jelen a nem-formális tanulás gyakorlata. Megfogalmazták azt is, hogy bár a magyar ifjúsági információs és tanácsadás jó színvonalat képvisel, mégis olyan intézkedések bevezetésére lenne szükség, melyek az információs szolgáltatás fejlesztését és kiterjesztését szolgálják.

2009 októberében az Országgyűlés 95%-os többséggel elfogadta a Nemzeti Ifjúsági Stratégiát. A hazai ifjúsági korosztályok helyzetének elemzése, valamint az állami feladatvállalás újragondolása alapján a Stratégia részletezi az ifjúságpolitika hosszú távú társadalmi céljait, megvalósításukhoz az egyes területeken a horizontális és specifikus célokat, valamint ezekhez kapcsolódó részcélokat határoz meg, egyúttal a szemléletváltás fontosságát hangsúlyozza: *„hazánkban is szükség van arra, hogy az ifjúságot egy folyamatos, innovatív, korszerű tudással rendelkező erőforrásnak tekintsük, amely képes a társadalom megújítására, az aktív szerepvállalásra. Mint önálló, döntésképes egyénekre tekintünk az ifjúsági korosztályok tagjaira, a jövő alakítóira, lehetőséget ajánlva képességeik kibontakoztatásához.”* A részvtel egyike a stratégia öt alapelveinek. Ezzel kapcsolatban a dokumentum kimondja, hogy *„az ifjúsági korosztályok tagjai és közösségeik, szervezeteik kiemelt társadalmi kohéziós erőt jelentenek a településeken, a régiókban és országos szinten, egyenrangú résztvevői, alakítói a róluk szóló döntéseknek”*. A NIS általános célja az ifjúságban rejlő erőforrások kibontásának és a korosztályok társadalmi integrációjának elősegítése. A Stratégia meghatározza a fejlesztés fő irányait; megvalósításához cselekvési programok készülnek, amelyekben feladatok kerülnek kidolgozásra az érintett ágazati miniszterek részére, többek között, hogy a költségvetés előkészítése során vegyék figyelembe a Stratégiában meghatározott, az ágazatukat érintő célokat. A Stratégia javaslatot tesz továbbá az ifjúság élethelyzetét meghatározó jogszabályi környezet áttekintésére, felülvizsgálatára. A Stratégia által alkalmazott megközelítés fejlesztési típusú, erre tekintettel nem az ellátási formák, nem a juttatások állnak középpontjában, hanem a lehetséges egyéni, közösségi fejlesztések. A fiatalok részvételére vonatkozóan a dokumentum a közösségi cselekvések ösztönzése, a részvétel és bevonás minőségének oktatási intézményekben történő fejlesztése, a közösségi és önkéntes tevékenységek lehetőségeinek bővítése, az aktív állampolgárság igényének fejlesztése, a jogi tudatosság fejlesztése, ifjúsági civil

<sup>89</sup> Youth Policy in Hungary, Conclusions of the Council of Europe international review team, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2008. october. 17. oldal

szervezetek országos, regionális és helyi döntéshozatalban való részvételének fejlesztése, az aktív részvételhez szükséges ismeretek és attitűdök fejlesztése érdekében sorol fel részcélokat és konkrét fejlesztési irányokat. A dokumentum tehát egy keret, amely átfogó, horizontális és specifikus célokat, valamint ezekhez kapcsolódó részcélokat határoz meg. A részcélok megvalósításának módját, sorrendjét, felelőseit a Stratégiához kapcsolódó, Kormány által elfogadandó mindenkori rövid távú cselekvési programok kell, hogy tartalmazzák. A Stratégia végrehajtásában a kormányzati, önkormányzati és piaci aktorok mellett jelentős szerepet vállalhat a nonprofit szektor. Ugyanakkor maga a Nemzeti Ifjúsági Stratégia csak félmegoldás. Egyfelől, mint pusztán parlamenti határozat nem kötelező erejű jogi norma, másfelől az Országgyűlés a stratégiához kapcsolódó kereteket már nem alkotta meg. (NAGY, 2011:52-56). A dokumentum „félmegoldás” jellege jelentős következményekkel jár az ifjúságpolitika végrehajtására.

Ezzel párhuzamosan pedig készült az Európai Unió ifjúsági paktuma is. Tehát párhuzamos folyamatok zajlottak és ebben az Európa Tanács és az Európai Bizottság között együttműködve kezdődött el a magyar stratégia kidolgozása. Az Európai Unió Tanácsa által 2009-ben elfogadott Ifjúsági Együttműködés Megújított Keretrendszere nevű dokumentum kidolgozta tagállamok által ifjúságpolitika terén elért eredmények közös egyeztetésének mechanizmusait. E dokumentumok elfogadásával lehetővé vált, hogy egyeztetett célok és eljárások mentén értékelhetővé váljanak a különböző tagállamok ifjúságpolitika terén elért eredményei. 2009 óta valamennyi tagállam elkészíti nemzeti ifjúságpolitikai koncepcióját és cselekvési tervét, amelyekben rögzíti az ifjúságpolitika terén elérni kívánt célokat és az ahhoz vezető eszközöket. Ezek mintájára hasonló dokumentumok regionális és helyi szinten is készülnek. A stratégia tartalmazza az adott szinten az adott időszakra vonatkozó helyzetelemzést, az ez alapján megfogalmazott stratégiai célokat, elérésükhöz szükséges feladatokat, forrásokat. Az ifjúságpolitikai cselekvési terv a stratégiában meghatározott célok megvalósítását rögzíti időbeli ütemezéssel, hozzá rendelt eszközökkel, módszerekkel, és feltételekkel.

A fenti folyamatok eredményeképpen tehát ideáltipikus esetben a magyar ifjúságpolitika fejlesztése a Nemzeti Ifjúsági Stratégiában 2024-ig összefoglalt célokat 2 éves, konkrét kormányzati cselekvési tervekre lebontó, azokhoz fejlesztési forrásokat csoportosító és a folyamatban érintett aktorokat a döntéshozatalba és a végrehajtás folyamatába bevonó lépések mentén történhetne. Mindez pedig kiegészülhetne regionális és helyi ifjúsági cselekvési tervekkel, annak érdekében, hogy a szubszidiaritás elvét követve a megfelelő döntések a megfelelő szinten születessenek meg. Legalábbis ez az, amit az elfogadott, fentebb röviden ismertetett dokumentumok célul tűznek ki.

A stratégia és az európai integráció eredményeinek közigazgatásban történő érvényesülése kapcsán azonban Magyarországon gyenge eredmények mutatkoznak: „*a cselekvési tervek kétségkívül megszülettek, ezekre hatást tudtak gyakorolni ezek az európai dokumentumok. Sokszor mégis nagyítóval kell keresni a kapcsolatot, hiszen a megfogalmazás nem egy az egyben kerül másolásra. De az EB és az ET által megfogalmazott célok és az azokhoz vezető módszerek azok azért elég sok esetben fellelhetők ezekben a cselekvési tervekben. Főleg a célok eléréséhez vezető út az, ami érdekes. Aztán ebből megvalósul, ami megvalósul, nem valósul meg, ami nem valósul meg. (...) Sokszor olyan általános megfogalmazással élnek ezek a dokumentumok, ami 2 éves ciklusban maximum arra elég, hogy az alapot megteremtse ahhoz, hogy egy későbbi cselekvési tervben arra építkezve lehessen konkrét javaslatot tenni. De az is bejön a képbe, hogy milyen hatása van egy ilyen cselekvési tervnek önkormányzatra vagy bármilyen egyéb szintre? Tehát az, hogy az egyes minisztériumok vállalnak bizonyos feladatokat, egyes célokat, keveset ér, ha nincsen megfelelő eszköz a kezükben arra, hogy ezt harmadik, negyedik, ötödik szereplőknél behajtsák.*”<sup>90</sup>

Az európai integrációval összefüggő folyamatoknak van azonban a magyar közigazgatásban is kimutatható következménye. 2009 végén a Kormány döntött az Ifjúsági Koordinációs Bizottság nevű minisztériumközi ifjúsági egyeztető fórum létrehozásáról. Bár a 2010 januárjában megalakult Ifjúsági Koordinációs Bizottság működtetésére a 2010-es választások közelsége miatt már nem volt idő, a szervezet megmaradt a közigazgatás szerkezetében. Igaz, a 2010-es kormányváltást követően a testület utódja csak 3 évvel később, Ifjúsági Szakmai Egyeztető Fórum néven 2013. március 20-án került ismét megalakításra, mégis, a disszertáció megírásának idején úgy tűnik, hogy a minisztériumközi egyeztető fórum a magyar közigazgatás részévé vált, csírájában magában hordozva az integrált ifjúságpolitika hazai közigazgatási gyakorlatban való megjelenésének lehetőségét.

A Strukturált Párbeszéd folyamat Magyarországon konkrét ifjúságpolitikai eredményhez vezetett a fiatalokkal történő érdekegyeztetés terén. Uniós soros elnökségét betöltő országgént Magyarország szempontjából kellemetlen volt, hogy egyedüli tagországgént hazánkban nem működött nemzeti szintű ifjúsági ernyőszervezet. Miután rengeteg olyan folyamat adódott, aminek elsődleges szereplője az adott ország nemzeti ifjúsági tanácsa, Magyarország esetében a strukturált párbeszéd folyamat lépései a soros elnöki teendőkkel összefontan elvezettek egy nemzeti ernyőszervezet létrejöttéhez. A soros elnökség időszakában Nemzeti Munkacsoport alakult, amely a strukturált párbeszéd keretében konzultációkat, kerekasztalokat szervezve minél több szereplőt igyekezett elérni. A strukturált párbeszéd folyamat részeként került sor 2011 márciusában Gödöllőn az Európai Ifjúsági Konferenciára, amelyet mint soros elnök Magyarország rendezett meg. Ezen a

<sup>90</sup>Interjú, Márton Balázssal, az Emberi Erőforrások Minisztérium Ifjúsági Főosztályának vezetőjével, 2012. december.

fiatalok delegáltjai valamint döntéshozók, minisztériumi szakemberek vettek részt, minden országból 5 fővel. Azon túl, hogy a konferencia témája a részvétel volt, a konferenciának szerepe volt abban, hogy egy a magyar ifjúságpolitika szempontjából rendkívüli hiányosságot jelentő kormányzati-civil párbeszéd terén előrelépés történjen. A Nemzeti Munkacsoport a rendezvény létrejöttében fontos szerepet töltött be, és a konferencia révén nemzetközi kapcsolatrendszere is megerősödött. A folyamat eredményeként végül a Nemzeti Munkacsoport szereplőinek egyre bővülő együttműködése elvezetett a Nemzeti Ifjúsági Tanács létrejöttéhez, amely 2012. decemberében alakult meg.

## 6.5 Helyi szintű ifjúsági munka

A helyi ifjúságpolitika a fiatalok érdekében és a fiatalokkal együttműködésben kialakított és megvalósított helyi közpolitika. Tartalma a település méreteinek, elhelyezkedésének, lehetőségeinek és adottságainak, illetve a rendelkezésre álló erőforrásoknak a függvénye (WOOTSCH 2009:77). A helyi ifjúságpolitika koordinálhat az ifjúsági munka szereplői között, kapcsolódási lehetőséget biztosíthat a döntési folyamatba a civil partnerek és az ifjúsági korosztályok képviselői részére, költségvetéséből anyagi forrást biztosíthat, feltételrendszert és működési keretet határozhat meg. A helyi önkormányzat jelentheti egyúttal az ifjúsági közéleti aktivitás felkeltésének terepét: helyi ifjúsági önkormányzatok létrehozásával bevonhatja a fiatalokat a település hagyományainak ápolásába, döntéshozatali eljárásába, ezáltal felruházva őket a demokrácia működtetéséhez szükséges gyakorlati tudással és társadalmi tapasztalattal. Az ifjúsági szolgáltatások és intézmények rendszerének helyi szintű kiépítése (ifjúsági közösségi tér kialakítása, ifjúsági információs pontok létrehozása, tanácsadó irodák, ifjúsági táborok működtetése) nélkül nem működhet hatékonyan az ifjúságpolitika (NAGY 2008:79).

A modern demokráciák egész intézményrendszerét áthatja annak a felismerése, hogy az érintettek mindig részt vesznek a rájuk vonatkozó döntések előkészítésében és meghozatalában. Ismerünk pl. kisebbségi önkormányzatokat, intézményi önkormányzatokat, egyesületi önkormányzatokat, öngazgató (vagyis önkormányzó) vállalatokat (gazdasági, profit-orientált vállalkozásokat és szövetkezeteket), a területi elvű önkormányzatisághoz kapcsolódóan kerületi, városrészi, sőt lakótelepi önkormányzatokat is. Miközben magának a települési önkormányzatnak nagy hagyományai vannak, az ifjúsági ügyek önkormányzati kezelésének a hagyományai nem olyan régiek. Németországban, Angliában, a skandináv országokban vagy Franciaországban alakultak ki az első megoldások, szilárdultak meg azok a munkaformák, amelyeket ma már sok tízezer európai települési önkormányzat életében láthatunk (WOOTSCH 2009:117).

Az Európa Tanács ifjúságpolitikai jelentései (WILLIAMSON 2002:42) hangsúlyozzák, hogy az

„állampolgárság” és a „közösség” egymáshoz szorosan kötődő fogalmak, ezért a demokratikus részvételt ösztönözni kívánó programok létrehozatalára helyi szinten van szükség. Egy adott állam kormánya megteremtheti a kereteket (így például törvényt alkothat), de nem tudja a fiatalokat közvetlenül elérni, ebből adódóan a végrehajtás során űr keletkezhet.

A korábban már említett „Európai Charta a fiatalok helyi és regionális életben való részvételében” című dokumentum, amelyet az Európa Tanács legmagasabb döntéshozó szerve, a Miniszterek Tanácsa 2003-ban fogadott el, rendkívül fontos útmutatással szolgál a fiatalok bevonását érintően. A Charta meghatározása szerint „a részvétel és az aktív állampolgárság magában foglalja a jogot, a lehetőséget, az eszközöket és szükség esetén a támogatást a döntések meghozatalában valamint a társadalmi élet jobbá tételét szolgáló tevékenységekben”. A dokumentum harmadik része meghatározza a fiatalok aktív részvételét támogató helyi struktúrák sztenderdjeit annak függvényében, hogy milyen szinten működnek (falusi, városi, városi kerületben működő avagy megyei, regionális szervezet). E dokumentum szerint ezek a szervezetek fizikai keretet adnak a fiatalok számára a szabad vélemény-nyilvánításra és a hatóságok előtti javaslattevésre. A struktúrák szerepe, hogy fórumot biztosítsanak a fiatalok számára az őket érintő projektek fejlesztésére, ellenőrzésére és értékelésére, valamint teret adjanak a fiatalok számára, hogy javaslatokat tegyenek a helyi és regionális önkormányzatokkal való konzultáció keretében, megkönnyítve a fiatalok és egyesületeik részvételét a helyi és a regionális önkormányzatok döntéshozó testületeiben. A helyi és regionális önkormányzatoknak az ilyen struktúrák részére helyet, pénzügyi eszközöket és anyagi támogatást szükséges biztosítaniuk annak érdekében, hogy zökkenőmentes és hatékony működésüket biztosítsák. Ebből a célból szükséges kijelölniük egy olyan személyt, vagy személyek egy csoportját, aki vagy akik nyomon követik az ifjúságot érintő intézkedések végrehajtását, valamint akihez, akikhez a fiatalok és szervezeteik fordulhatnak szükség esetén. Bár a dokumentum ajánlásai jogilag nem kötelező érvényűek, ezek a követelmények alapul szolgálhatnak a fiatalok részvételét támogató struktúrák működésének összehasonlító vizsgálatához.

Az ifjúság részvételének ösztönzését célzó prioritások meghatározásakor az Európai Unió ifjúságpolitikai alapidokumentuma, a Fehér Könyv az Ifjúságpolitikáról erre az összefüggésre építve a települési önkormányzatokra fókuszál. A 2005-ben elfogadott Európai Ifjúsági Paktum leszögezi, hogy *„ami a részvételt illeti, a hangsúlyt továbbra is a helyi szinten, a képviseleti demokráciák keretében megvalósuló részvétel fokozására kell helyezni, valamint a tevékeny állampolgári magatartás elsajátításának támogatására. Fokozni kell azokat az erőfeszítéseket, melyek célja, hogy elősegítsék a tájékozódást, minőségi és mennyiségi szempontból is javítsák a tájékoztatást, s*

*fokozzák a fiatalok részvételét a tájékoztatás előkészítésében és megvalósításában.”*<sup>91</sup>. Az Ifjúság program pályázatai pedig hangsúlyt helyeznek a regionális és helyi kezdeményezések támogatására, ezzel fejlesztve a helyi jó gyakorlatokat.

Rendkívül fontos a helyi szintű ifjúsági munka azért is, mert empirikus kutatások is igazolják, hogy a fiatalok elsősorban saját mikrokörnyezetükben megszólíthatók. Közéleti gondolkodásuk elsősorban otthon, kortársak körében és az iskolában formálódik, és elsősorban ezekben a helyi terekben mozogva sajátítják el a közélet és a közéletre vonatkozó percepcióikat és cselekvéseik tartalmát (HARRIS-WYN, 2009).

### 6.5.1 Nemzetközi példák sikeres helyi ifjúságpolitikákra

Napjainkban a világ fejlett demokráciáiban egyre szaporodik a sikeres helyi ifjúságpolitikák fiatalok bevonását célzó helyi jó gyakorlatait bemutató irodalom. Ennek oka részben az, hogy a részvétel ösztönzésének eredményei elsősorban helyben kézzelfoghatók, látványosak és jól dokumentálhatók. Az angolszász országok közül az Egyesült Államokban részletesen feltárt jó gyakorlatot jelent a San Francisco-ban működő Ifjúsági Bizottság modellje (CHECKOWAY-ALLISON-MONTOYA, 2005), valamint a Michigan állam települési önkormányzataiban meghonosodott modell (RICHARDS-SCHUSTER-CHECKOWAY, 2009), valamint Új Zélandon Auckland város Ifjúsági Tanácsa rendelkezik hosszú múltra visszatekintő tradícióval (FINLAY, 2010).

Miután disszertációm témája a magyar ifjúságpolitika, ezért az alábbiakban egy a magyar közigazgatási gyakorlathoz közelebb eső európai, unitárius közigazgatási gyakorlatot követő ország, Finnország helyi ifjúsági munkáját érintően mutatok be részletesen egy jó gyakorlatot. Howard Williamson (WILLIAMSON, 2012) részletesen ismerteti a Helsinki város Ifjúsági Osztálya által kidolgozott modellt, amelynek célja, hogy a fiatalokkal való kapcsolattartás minél változatosabb formáit dolgozza ki<sup>92</sup>.

A modell keretét jelentő, 2006-ban elfogadott finn ifjúsági törvény 18 év alatti fiataloknak és szervezeteiknek ad teret a tanulásra, tapasztalatcserére.

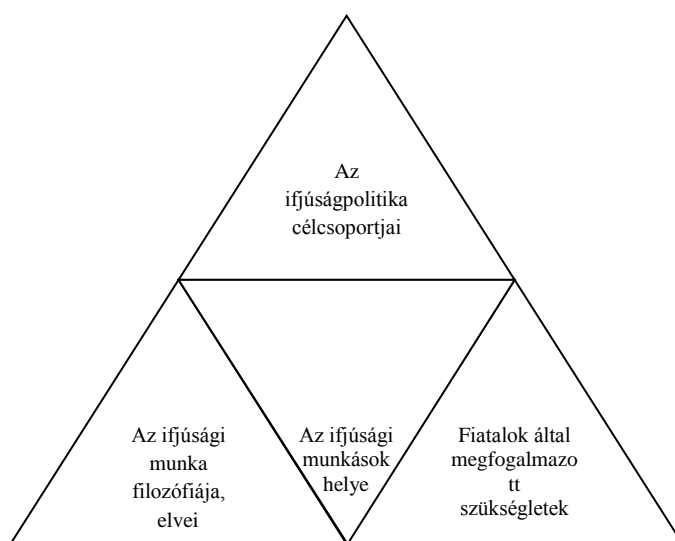
Helsinki város 2009-ben elfogadott, 2012-ig érvényes ifjúsági cselekvési terve a korábbi terv folytatásaként került elfogadásra, főként a gyermek hajléktalanság és a csellengő gyerekek számának csökkentése érdekében. A gyermekjóléti program a következőket tartalmazza: egészséges és biztonságos fejlődési lehetőség a fiataloknak; a szülők széleskörű bevonása; a

<sup>91</sup> {SEC (2005) 693}

<sup>92</sup> A Helsinkiben kialakított modell társadalmi háttérét illetően fontos kiemelni, hogy bár Finnországban relatíve jó a fiatalok helyzete, mégis ötből egy fiatal szociális kirekesztettség, mentális és pszichikai problémáktól, aluliskolázottságtól és munkanélküliségtől szenved. A 15-29 éves korosztály 20 százaléka (kb. 15.000 fiatal) nem aktív munkavállaló a Oktatási és Kulturális Minisztérium adatai szerint, bár többségük egy évnél tovább nem marad munkanélküli. Jóllehet magas civil ismeretekre tesznek szert a fiatalok, mégis kevesen érdeklődnek a pártpolitika, fiatal szervezetekben való aktív részvétel iránt. A modell ezekre a problémákra fókuszálva alkalmaz helyi megoldásokat.

fiatalok részvételének növelése valamint az oktatás és foglalkoztatás biztosítása. Ezen célok érdekében a város különböző osztályai szoros együttműködésben, integrált ifjúságpolitikai szemlélet mentén dolgoznak. Elsődleges céljuk a fiatal populáció 13%-át kitevő hátrányos helyzetűek segítése, illetve a szegénység megelőzése. Ezt számos civil szervezet és szakértő bevonásával és az általuk szervezett speciális foglalkozások keretében teszik, a gyermekek és a fiatal felnőttek számára külön-külön kidolgozott programokkal. A programban elsősorban az állami szociális szervek, egészségügyi, oktatási, ifjúsági szervezetek, könyvtárak és kórházak vesznek részt.

**8. ábra: Az ifjúsági munka pozíciója a közpolitika, a fiatalok szükséglete és az ifjúsági referensek által kijelölt elvek között.**



Forrás: WILLIAMSON, 2012:17.

Helsinki Ifjúsági Osztálya az ifjúságügyi szolgáltatásokat négy területre osztja:

- 7 szabadidő-eltöltésére alkalmas tevékenységekhez hely és tréning biztosítása
- 8 személyi segítség, tréning
- 9 egész éves rendezvények (zene, tánc)
- 10 ifjúsági szervezetek számára nyújtott támogatás

*Ifjúsági szervezetek finanszírozása*

Helsinki Ifjúsági Osztályának civil szervezeteket támogató szervezete finnül és svédül beszélő cserkészeket, politikai ifjúsági szervezeteket, mozgalmakat és ifjúsági klubokat is magába tömörít. Ez a szervezet alapította meg a Helsinki Team-et, amely a helyi szervezetek (amelyből közel 400 van csak Helsinkiben) támogatásán keresztül szolgálja a fiatalok érdekeit és szükségleteit. Azokat a legálisan működő, bejegyzett ifjúsági szervezeteket támogatják, amelyek a fiatalok fejlődését

segítik elő. A támogatást tréningre, az alkalmazottak bérére és a szervezet működési helyének fenntartására lehet igényelni. Ezen felül még pályázni lehet a szervezethez forrásokért leendő aktivitások, projektek, kempingek megvalósítására.

A Helsinki Team-nek 19 tagja van, akik számára 3 évente kiértékelő és továbbképző tréningeket szerveznek. A szervezetet tulajdonképpen az ifjúsági szervezettek egyre növekvő száma és az ezzel párhuzamosan szűkülő források igazságosabb és lehető leghatékonyabb elosztása érdekében hozták létre. A Helsinki Team egyúttal egy kapcsolattartó szervezet is az Ifjúsági Osztály és az ifjúsági szervezettek között, mivel folyamatosan informálja az új igényekről, szervezetekről az önkormányzat munkatársait, rajtuk keresztül pedig a politikusokat, biztosítva ezzel a folyamatos pénzügyi forrás fenntartását. Mivel a jelenlegi ifjúsági szervezetek vezetői legtöbbször az Ifjúsági Osztály volt munkatársaiból vagy jelenlegi munkatársainak tanítványaiból kerülnek ki, az osztályon belül igyekeznek szétválasztani egymástól az alapítást elbíráló és a működésre támogatást kiosztó szervezet egymástól, ezzel biztosítva az érdekektől mentes, kizárólag a hatékonyságon és küldetési célon alapuló elbírálást.

#### *A fiatalok vállalkozóvá válásának támogatása*

Az 1990-es években a PETRA program kapcsán nagy viták voltak fiatalok vállalkozását elősegítő programokról (DE WACHTER- CHRISTIANSEN, 1993). Azóta különböző programokkal igyekeznek elősegíteni a fiatal innováció és a fiatal vállalkozások összekapcsolását (ezzel a fiataloknak egyúttal munkahelyet is teremtve) különösen a kreatív iparágakban. Helsinkiben például a HAPPI Központ a kreatív iparágban való kiteljesedéshez kínál teljes infrastruktúra használatot a fiataloknak (filmvágás, photo, zene, tánc, számítógépes játékok..etc). Ezzel nem csak kulturális lehetőségeket, hanem technikai tudást is biztosítanak a fiataloknak. Egyúttal olyan vállalatokkal is kapcsolatban állnak, mint a NOKIA, amely később fel is szívhatja a munkaerőpiacra a tehetséges fiatalokat.

#### *Ifjúsági szakmai szervezetek (ügynökségek) közötti együttműködés*

Howard Williamson szerint annak, ha integráltan működik egy ifjúsági központ, meg van az a hátránya, hogy egy fiatal nem biztosan megy szívesen ugyanoda személyes tanácsadásra, ahová szórakozni jár. Helsinkiben ezért a tanácsadást az Ifjúsági Osztálytól kiküldött specialistákkal oldják meg (például egyikük az egészségügyi központba, másikuk a képzési tanácsadásra megy ki helyszínekre), akik aztán az Ifjúsági Osztályra visszatérve kölcsönösen beszámolnak a tapasztalataikról a közös munka összehangolása érdekében.

#### *On-line ifjúsági munka*



Az Európa Tanács All Different All Equal kampányát követve a Helsink-i Ifjúsági Osztálya elindította a fiataloknak online a rasszizmus elleni kezdeményezését, ami a 2011 júliusi norvégiai mészárlás után indult. Először beszéltek ilyen negatív témákról nyíltan (tehát nem a multikulturalizmus pozitív vonatkozásairól). Az online kampány során kiderült, hogy a finn fiatalok 60%-a találkozott már közvetlenül rasszizmussal.

A legnagyobb kihívás, hogy a helsinkiben működő Happi centeren kívül vidéki városokban is biztosítsák a fiatalok digitális fejlődési lehetőségét.

2010 augusztusában a Kulturális és Oktatási Minisztérium 13 szervezetet jelölt ki a nemzeti fejlődés és szolgáltatási központok fejlesztésére. Egyike ezeknek a Verke volt (Online Ifjúsági Munkáért felelős Nemzeti Fejlesztési Ügynökség), amelyet a Helsink-i Ifjúsági Osztály koordinált. Ez egyfajta közvetítőként működik fiatal kommunikációs technológiai ötleteket kitaláló fiatalok és azokat felhasználó cégek, civil szervezetek között. A Verke munkatársai az Ifjúsági Osztálytól, a Szociális és Egészségügyi Osztálytól és az Oktatási részlegről kerülnek ki, így minden területnek van egy szaktudója. A Verke fejlesztette ki az Online Ifjúsági Információs Szolgálatot is. Az internet leginnovatívabb felhasználását tanítják meg a fiataloknak, illetve egy online élethosszig tartó tanulási programot is biztosítanak nekik.

### *Nyitott ifjúsági munka*

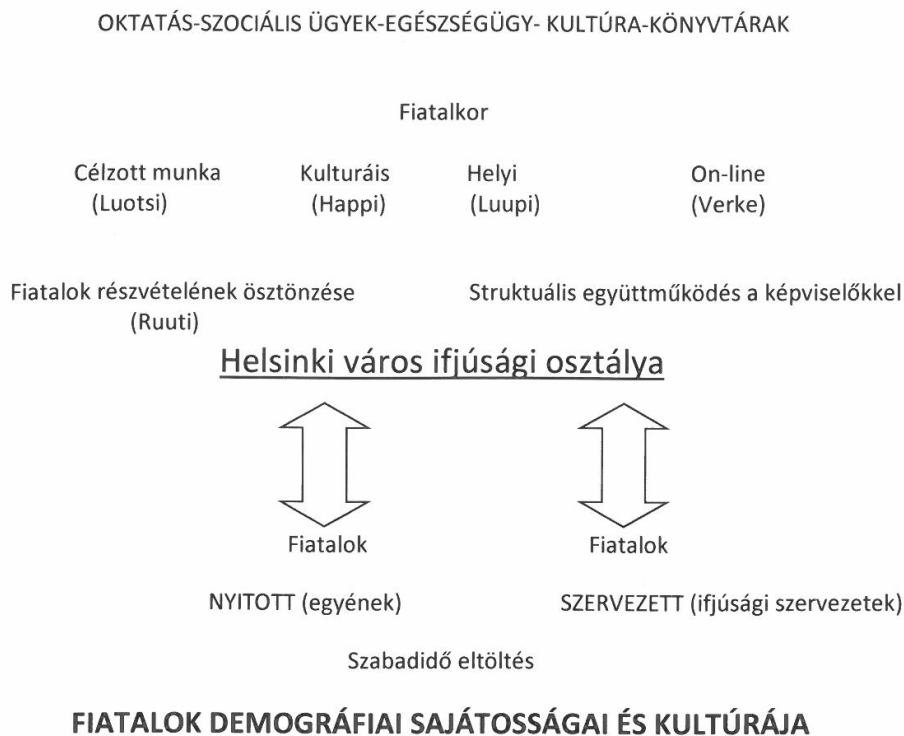
Finnország nem csak a hátrányos helyzetű fiatalokkal való folyamatos együttműködés, hanem (a nem feltétlenül „ügyhöz kötött”) nyitott ifjúsági munka terén is az élen jár, amit a nyitott ifjúsági központok, egészségügyi, kulturális szolgáltatások tesznek lehetővé. Howard Williamson számos ilyen centrumot látogatott meg (lásd pl. Luotsi) és arra a következtetésre jutott, hogy ezek a központok azért sikeresek, mert munkatársaik először egy szerethető helyet teremtenek a fiatalok számára, ahová önként betérnek minden nap, s ezután lépnek velük kapcsolatba. Ilyen értelemben Finnországban tulajdonképpen tovább él a hely alapú, régi tradíciókra visszanyúló ifjúsági munka, ezzel párhuzamosan azonban olyan rétegeket is megpróbálnak elérni a központok munkatársai, akik maguktól nem feltétlenül mennének be ezen központokba (pl. migráns fiatalok). Ezen kívül az ifjúsági munkások egyre gyakrabban szembesülnek azzal, hogy a közelmúlt tragikus eseményei után (fiatalok lövöldözése iskolákban) a felnőttek bizalmát is vissza kell állítaniuk a fiatalokban és csökkenteni a fiatalokkal szembeni előítéleteiket.

### *Úton a vállalkozó személyiség felé (RUUTI)*

A Ruuti a Helsink-i Ifjúsági Osztály legújabb ötlete. A város cselekvési tervének azon célkitűzésein alapul, amelynek a célja a fiatalok és a politikai döntéshozók közötti közvetlen és folyamatos kapcsolat megteremtése, annak érdekében, hogy a fiatalok folyamatosan bele

szólhassanak az őket érintő kérdések döntési irányába, illetve a végrehajtási tervekbe. Ezen célkitűzést zászlajára tűzve a Ruuti a fiatalok különböző véleményeinek eljuttatását biztosítja a politikai döntéshozókhöz és az adminisztratív dolgozókhöz. A fiatalok legégetőbb problémáit és kihívásait tárgyalják meg időről időre: így a munkanélküliség, egészségügyi kérdések, választási részvétel és szavazás témaköreit.

### 9. ábra: Helsinki ifjúsági cselekvési tervének vizuális ábrája



Forrás: WILLIAMSON, 2010:47.

### 6.5.2. Helyi ifjúságpolitikák Magyarországon

Magyarországon Az önkormányzati törvény értelmében a gyermek és ifjúsági feladatokról való gondoskodás, mint közszolgáltatás az önkormányzatok általános feladatai közé tartozik, de adós marad annak tartalmi meghatározásával. A települési önkormányzat maga határozza meg – a lakosság igényei alapján, anyagi lehetőségei függvényében - mely feladatokat, milyen mértékben és módon lát el.

Az ifjúsági feladatok ellátása főként az adott település erőforrásainak függvénye: nagyobb, tagoltabb hivatalszervezetben az ifjúsági ügyek ritkábban, mint önálló ifjúsági osztály (ügyosztály), gyakrabban más adminisztratív területekhez kapcsoltnak jelennek meg (sport-, művelődési-, közművelődési-, oktatási és ifjúsági osztály vagy ügyosztály). Az ifjúsági ügyek napi intézése

ritkábban egy ifjúsági referens (vagy civil- és ifjúsági referens), gyakrabban egy más feladatokkal is foglalkozó köztisztviselő munkaköre (WOOTSCH, 2009:129). Az ifjúsági referens olyan köztisztviselő, aki az önkormányzat hivatalszervezetében dolgozik, és akinek fő feladata, hogy végrehajtsa az önkormányzat fiatalokra vonatkozó, illetve velük kapcsolatos döntéseit, valamint hogy közreműködjön a végrehajtás szervezésében. (WOOTSCH, 2009:150.)

Ideál tipikus esetben az ifjúságbarát települési önkormányzat felismeri a település szükségleteit, és ezért fontosnak tartja azt, hogy ne csak kampányokban, hanem rendszeresen, visszatérően, állandóan és tudatosan foglalkozzon a településen élő fiatalokkal. Rendelkezik ifjúsági ügyekre vonatkozó tervvel (ifjúságpolitikai koncepcióval, ifjúsági feladattervvel, cselekvési tervvel). Ezt a koncepciót a településen élő fiatalok helyzetéről készített objektív ifjúságképre építi. A koncepció elkészítésének egész folyamatában épít és számít a fiatalok véleményére, és megszervezi, hogy az beépüljön a koncepcióba, a koncepcióban foglaltak végrehajtásáról közgyűlési határozattal döntést hoz, és biztosítja a végrehajtáshoz szükséges személyzeti, szervezeti, költségvetési és infrastrukturális feltételeket, a koncepcióban foglaltak teljesülését rendszeresen és a fiatalok közreműködésével felülvizsgálja. Hivatalszervezetében van ifjúsági ügyek intézésével és szervezésével munkaköri előírásban megbízott köztisztviselő vagy köztisztviselők csoportja/és testületi döntései során van az ifjúsági ügyeket képviselő külön-megbízottja vagy megbízottak csoportja (tanácsnok vagy bizottság). Van speciális feladatkörrel felruházott köztisztviselő, akinek mandátuma és ideje van egyeztetésekre, döntés-előkészítésre, rendezvények előkészítésére és szervezésére, az önkormányzat hivatalszervezetének képviseletére az ifjúsági ügyek vonatkozásában. Létezik szakbizottság vagy tanácsnok, „akinek” mandátuma van az ifjúsági kérdések önálló megjelenítésére, a kezdeményezésre, részt vesz a döntéshozatal menetében, és az önkormányzatot képviseli az ifjúsági ügyekkel összefüggő külső kapcsolatokban. Létezik továbbá olyan pénzügyi forrás, amely a fiataloktól érkező kezdeményezésekre nyitott, azokat támogatja, és amely felhasználásában a fiatalok képviselői egyenrangú résztvevők. Folyamatosan együttműködik a fiatalok szószólóival, véleményező és tanácsadó testületként Ifjúsági Tanács vagy Ifjúsági Önkormányzat vagy „Jövőműhely” folyamatos működéséről gondoskodik, biztosítja a működés feltételeit és a testületi vélemények figyelembevételét a döntéshozatali eljárásban. Egyéb (pl. infrastrukturális) támogatásban részesíti az ifjúsági kezdeményezéseket. Az általa fenntartott intézményekben – ahol az indokolt – gondoskodik az ifjúsági képviseletek véleményének figyelembevételéről. (WOOTSCH, 2009:165).

Az Országgyűlés által 2009-ben elfogadott Nemzeti Ifjúsági Stratégia a téma kapcsán a következő megállapítást teszi: *„az ifjúsági fejlesztéseknek, egyáltalán; a helyi, térségi, regionális vagy országos ifjúsági feladatoknak a szervezésével, tervezésével kapcsolatban is azt látjuk, hogy az egyébként elvárható szintű és tartalmú politikák esetlegesen alakulnak. Nagyobb városokban,*

*megyeszékhelyeken az elmúlt évtizedben ugyan készültek ifjúsági koncepciók, stratégiák, de ezek többnyire nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket, így jelentőségüket elvesztették, többet ezek közül ma már nem is aktualizálnak.” (NIS 22. oldal)*

Az ifjúsági koncepciók tehát általában egy választási ciklusra készülnek. Nagyon ritka az a koncepció, amelyet a választási ciklust követően az újonnan megválasztott képviselő-testület felülvizsgálna és tovább folytatna. A koncepciók jellemzően a megyei önkormányzatok, a megyei jogú városok és a városok „műfaja”. Minél „lejjebb” megyünk a települési hierarchiában, annál kevésbé jellemző ifjúsági koncepciók elfogadása. A koncepciók hiánya különösen a kistérségi együttműködésben szembetűnő. (WOOTSCH 2009:140).

Volt a helyi ifjúsági munka ösztönzésében egy fontos szerepet betöltő minisztériumi kezdeményezés, a Belügyminisztérium és a Gyermek, Ifjúsági és Sportminisztérium 2000-ben indult közös pályázata (önkormányzatok ifjúsági feladatellátását segítő támogatás). Ez a pályázati cím névleg változott ugyan, de jellemzően komplex támogatás volt, az önkormányzat eldönthette, hogy ebből ifjúsági házat üzemeltet, vagy ifjúsági referenst, vagy ifjúságsegítőt foglakoztat, vagy közvetlenül az ifjúsági szervezeteket támogatja általa (és feladat-ellátási szerződésben átruházza a feladat megvalósítását. Ez a pályázat a kiírók szándéka szerint egyfajta pilot projekt lett volna. Az volt a kiírásának háttérében álló mögöttes szándék, hogy ha ezeket a pályázatokat kiírják, s az önkormányzatok referenseket alkalmaznak, akkor ezek a referensek megkeresik azokat a forrásokat, nemzetközi és ilyen olyan együttműködésekben, ami fenntarthatóvá teszi a működésüket. Tehát egyfajta igény kialakításáról szólt mindez. Az volt a feltevés, hogy majd az önkormányzatban is elfogadják, hogy az ifjúságügy egy önálló terület, amihez pedig szükséges szakember.<sup>93</sup> A pályázat hatására az ország számos településén, kistépülésektől nagyvárosokig lehetőség nyílt ifjúsági célú feladatok finanszírozásra, ifjúsági referensek alkalmazására.

Az Európai Unió ifjúsági programjából származó források elosztásánál a Gyermek Ifjúsági és Sportminisztérium egy a helyi önkormányzatokat bevonó megoldást alkalmazott. Az Európai Unió által gyakran hivatkozott szubszidiaritás elvére épülő rendszerben a minisztérium arra ösztönözte a helyi önkormányzatokat, hogy a nemzeti ifjúsági koncepció alapján, céljaikat bemutatva helyi szinten is készítsék el saját helyi koncepcióikat, amennyiben az Európai Unió ifjúsági programjának forrásaiból részesedni szeretnének. Miután az ifjúsági munka legtöbb intézménye Magyarországon helyi szinten működik, ez a megközelítés alkalmas volt arra, hogy a különböző szereplőket saját fejlesztési és működési céljaik átgondolására ösztönözze. Ezáltal a nemzeti fejlesztési terv támaszkodni tudott a helyi tervek célkitűzéseire, ugyanakkor annak végrehajtását a helyi szintre bízta. Ezzel az egyébként kiváló megközelítéssel azonban az a probléma merült fel, hogy a

<sup>93</sup> A pályázatról fent írt információkat Böröcz Líviával, a Mobilitás országos koordinátorával készített interjú során ismertem meg. Interjú Böröcz Líviával, 2012. október.

választásokat követően esetlegesen kicserélődő helyi és országos elit változása ellene hatott a koncepciók fenntartható fejlődésének, rányomva ezzel bélyegét a szakpolitika végrehajtására.

A települési önkormányzat a fiatalok részvétele szempontjából kettős szerepben van. Az egyik szerepében feltételeket teremtő: az önkormányzat által alkalmazott megoldások, a közhatalom polgárokkal való megosztásának módjai lehetőséget teremtenek a bekapcsolódásra, alakítják a közéleti lehetőségeket. A másik szerepében folyamatokat segítő: a kezdeményezéseket kezelő rendszerének kialakításával és működtetésével hozzásegíti a civil társadalom törekvéseit ahhoz, hogy a részvétel értelmezése ne szűküljön le arra, hogy az önkormányzat milyen fórumokat működtet a fiatalok számára. (WOOTSCH 2009:184).

### 6.5.3. Hazai jó gyakorlatok

Az Észak-Alföldi Regionális Ifjúsági Szolgáltató Iroda 2004 és 2010 között évről évre átadta a régióban az Ifjúságbarát települési önkormányzat díjat. Miután a díj története rendkívül tanulságos a helyi ifjúságpolitikák hazai megvalósításának problémáit illetően, azt alább részletesen is ismertetem.<sup>94</sup>

2004 februárjában az Észak- Alföldi Regionális Ifjúsági Tanács pályázati felhívást jelentetett meg „Ifjúságbarát települési önkormányzat” díj elnyerésére és a településen folyó ifjúsági munka továbbfejlesztésére. A díjra olyan önkormányzatok pályázhattak, akik a humán erőforrás és ifjúságfejlesztés terén a legtöbbet tették az elmúlt évek során településükön a település megtartóereje növelése érdekében. Az első évek pályázati kiírása a kitüntető cím mellett olyan korábbi években indított programok továbbfejlesztésének támogatását is magában foglalta, mely program a településen élő fiatalok kezdeményezésére valósult meg, valamint hatással volt a településen élő fiatalokra, azok közösségeire, és mintaértékű más önkormányzatok számára is. 2007-től a célrendszer változott: olyan önkormányzat elismerését célozta, mely a korábbi években tevékenységein és intézkedésein keresztül a településen élő fiatalok kezdeményezéseit mintaértékűen és folyamatosan támogatta. A pályázat célja a címet/díjat elnyerő önkormányzatok által a korábbi években indított és a fiatalok igényeire épülő, közösségi, közéleti részvételt elősegítő kezdeményezés továbbfejlesztésének, folytatásának támogatása lett.

2004- és 2010 között az alábbi települések nyerték el a díjat: Tiszacsécse, Martfű, Karcag, Encsencs, Nyíregyháza, Szolnok. A helyi ifjúságpolitikák „törekenységének” megértéséhez röviden ismertetem a fent említett helyi ifjúságpolitikák alakulásának történetét. Tiszacsécsén a polgármester elköltözött a faluból, s az „ifjúságügy” háttérbe szorult. Martfűn az akkori

<sup>94</sup> Az alábbi információk forrása Katona Máriával, az Észak- Alföldi Regionális Ifjúsági Szolgáltató Iroda vezetőjével 2012 novemberében készített interjú.

polgármestert váltó már nem tartotta fontosnak az „ügy gondozását”, így minden szép csendesen elhalt. Karcagon a polgármester vidékfejlesztési miniszterre történő megválasztását követően odajutottak a fiatalok, hogy az ifjúsági házat költségvetési források hiányában bezárták. Encsencsen nem történt polgármesterváltás, a támogatás adott a döntéshozói oldalról, de a fiatalokat támogató felelős felnőtt segítőnek nem tudták státuszát biztosítani, így ott is elhaltak a kezdeményezések. Szolnokon az eredményekért jórészt a hivatal ifjúsági referensét kellene dicsérni. Ő viszont szülési szabadságra ment, a helyettese közel sem olyan eredményes, ami kihat a helyi ifjúsági munkára. Nyíregyházán a polgármesterváltás után az „ifjúságügy” bármilyen szintű megközelítése nem kapott olyan hangsúlyt, mint korábban.

A fenti példák szinte kivétel nélkül a helyi ifjúságpolitikák törekenységét, egy-egy személyhez kötöttségét mutatják, amit a Regionális Ifjúsági Szolgáltató Irodák által publikált jelentések is megerősítenek.<sup>95</sup> Egyfelől a település lakosságszáma, a települési viszonyok átláthatósága, a helyi kapcsolatrendszer és kommunikációs csatornák határozták meg azt, mennyiben válhatott egy-egy ifjúsági kezdeményezés sikeressé, másfelől mindenhol meghatározó a település vezetőjének (attitűd, hajlam, készség, empátia, személyes érintettség) támogató magatartása abban, hogy a településen olyan ifjúsági munka folyt, ami alapján elnyerhette e díjat.

A helyi ifjúságpolitika hazai megvalósításának vizsgálata az ifjúságpolitika intézményesülését követően, a 2000-es évek közepére a Regionális Szolgáltató Irodák feladatkörének részévé vált, ezért regionális bontásban elérhetőek adatok a fiatalok érdekében regionális és helyi szinten tett közpolitikai lépésekről. Ugyanakkor ezek a jelentések ritkán tartalmazzak önálló kutatásokat, illetve amennyiben ilyet tartalmazzak, azok fókuszában rendszerint nem közvetlenül fiatalok vagy az ifjúságpolitika hatására bekövetkezett változás vizsgálata áll. Sokkal inkább a fiatalokkal kapcsolatos feladatok ellátására létrehozott adminisztratív szervezetek és az ifjúsági civilszervezetek által ellátott tevékenységről adnak képet. Ez a megközelítés a téma hazai tudományos vizsgálatára is rányomta bélyegét, így például egy az önkormányzatok és az ifjúsági civilszervezetek kapcsolatát leíró doktori disszertáció (CSIHA, 2010) a téma kapcsán a feladatellátásért felelős szereplők, az önkormányzatoknál alkalmazott ifjúsági referensek feladatellátása alapján vont le következtetéseket a fiatalok, az ifjúsági civilszervezetek, az ifjúsági referensek és a helyi önkormányzatok kapcsolatrendszeréről. Miközben ezen információk ismerete kétségkívül fontos a helyi ifjúságpolitika gyakorlatának ismeretéhez, nem pótolják a fiatalok véleményének megismeréséhez nélkülözhetetlen, rendszeres időközönként megismételt regionális és helyi ifjúságkutatások adatait. Ebből adódóan a disszertációm homlokterében álló kérdések vizsgálatához saját empirikus kutatás folytatása bizonyult szükségesnek.

<sup>95</sup> Észak-alföldi Regionális Ifjúsági Helyzetelemzés 2009. 75. oldal

#### 6.5.4. A helyi ifjúsági érdekképviselői szervezetek típusai, száma és területi megoszlása Magyarországon

A fiatalok érdekképviselőt ellátó ifjúsági civilszervezetek létrejöttében *nyugat-európai hatások* játszottak kulcsszerepet. Az alább ismertetett hazai szervezeti formák közül a legelterjedtebbek, a települési gyermek- és ifjúsági önkormányzatok a francia Nationale des Conseils d'Enfants et de Jeunes mintájára jöttek létre a '90-es évek elején, szervezeti felépítésük, működési gyakorlatuk a francia szervezet mintáját követi (TRENCSÉNYI, 1994).

A *települési gyermek- és ifjúsági önkormányzatok* a településen lakó gyermekek, serdülők és fiatal felnőttek által közülük választott, a választók érdekeit képviselő és mindennapjaikat szervező önkormányzati testületek. Korosztályi összetételük településenként változó, általában 12-29 éves kor közötti fiatalok alkotják.

A *gyermek- és ifjúsági érdekegyeztető fórumok* jellemzően a Gyermek és Ifjúsági Érdekegyeztető Tanács (GYIÉT) mintájára megalakult helyi, kistérségi, megyei, háromoldalú érdekegyeztető szervezetek. Jellemzőjük, hogy a döntéshozatalban szabályozott keretek között, az önkormányzattal kötött megállapodás keretében vesznek részt.

A *civil kerekasztalok* fő célja a párbeszéd kialakítása és fenntartása, de az önkormányzatokkal való együttműködés nem annyira szabályozott, mint az érdekegyeztető fórumoké.

A *diákönkormányzatok* általános és középiskolában az adott iskola diákjait képviselik. Léteznek települési és megyei szövetségek, amelyeknek csak egy része vállalja a diákok érdekeinek képviselőt a település önkormányzatának döntéshozatalában. A diákönkormányzatok működését Köznevelési törvény, a hallgatói önkormányzatok működését a Felsőoktatási törvény szabályozza és alapfeladata az iskola tanulóinak/ hallgatóinak érdekképviselője.

A fenti szervezeti formák közül az ifjúsági önkormányzatok vizsgálatát elősegíti, hogy működésükről az általuk megalkotott Szervezeti és Működési Szabályzatban túl az önkormányzattal való együttműködést érintően rendelkezésre állnak a települési önkormányzat által elfogadott rendeletek, ezért e szervezetek leírásához elérhetőek olyan hivatalos források, melyek egyediségükben teszik megragadhatóvá és összevethetővé a vizsgálat alá vont szervezeteket (BÖRÖCZ, 2007:14). A hivatalos források elérhetősége azért különösen fontos szempont, mert a fiatalok részvételének biztosítására létrehozott szervezetek Magyarországon is rendkívül változatos szervezeti formát öltenek (WOOTSCH 2009:162), továbbá a változékonyságot erősíti a szervezetek tagjainak – a fiatal korosztályok sajátosságaiból fakadó – fluktuációja (BARNA. 2006:173).

A fentebb összefoglalt tényezők következtében a működő helyi ifjúsági érdekképviselői intézmények tevékenysége inkább kivételes jó példát jelent Magyarországon, mintsem általánosan

elterjedt gyakorlatot. Napjainkban hozzávetőleg 90 ilyen szervezet működik az országban, legtöbbjük települési gyermek- és ifjúsági önkormányzat formájában. Területi eloszlásukat tekintve ilyen helyi szervezetek legnagyobb arányban a Dél-Alföldi Régióban működnek (22 szervezet), legnagyobb koncentrációjuk pedig a Mórahalmi kistérségben található (2009-ben a kistérség 9 településéből 5 rendelkezett ilyen szervezettel). A Nyugat-Magyarországi Régióban 14, Az Észak-Alföldi Régióban 11, az Észak-Alföldi Régióban 10, a Közép-Magyarországi Régióban 4, a Dél-Dunántúli Régióban 3, a Közép-Dunántúli régióban 1 ilyen szervezet található, míg a főváros 4 kerületében működik ifjúsági érdekképviselőt ellátó szervezet. A fentieken túl mintegy 21 ifjúsági érdekképviselői szervezet, hálózat működik a közigazgatás különböző szintjein (FERENCSEK, 2009).

Az állampolgári részvétel kapcsán számos hazai esettanulmány, illetve speciális területre vonatkozó elemzés (pl. GLIED, 2009; KINYIK 2009; BARANYI ET AL. 2004;), valamint jogszabályi összefoglaló (pl. JULESZ 2006) is napvilágot látott, de kifejezetten az állampolgárok legfiatalabb csoportjai számára biztosított intézményes részvételi lehetőségekről kevés tudás áll rendelkezésre (BARNA 2006, BÖRÖCZ 2008). A fiatalok politikai részvételével foglalkozó hazai ifjúságügyi elemzések (KÁTAI, 2006; NAGY, 2008; NAGY-BODOR-DOMOKOS-SCHÁD 2014; WOOTSCH, 2009) ugyan hangsúlyozzák, hogy a fiatalok elsősorban a saját mikrokörnyezetükben megszólíthatók, ezért rendkívül fontos a helyi szintű közéleti folyamatokba való bevonásuk, de a magyar ifjúságpolitika regionális és lokális szintű érdekképviselői struktúráról a fenti elméleti munkákon túl csupán deskriptív elemzések (FERENCSEK, 2009; SZÁSZ 2010) érhetők el, ezért a téma alaposabb feltárása további kutatásokat igényel. A disszertációm részét képező ifjúságkutatás ezen a hazai kutatások által kevésbé feltárt területen kíván új eredményeket felmutatni.



## 6.6. Összegző megállapítások

Az iménti fejezet további célja az volt, hogy betekintést adjon az ifjúságpolitika fejlődésének napjainkig tartó folyamatába, áttekintve a közigazgatás különböző szintjein az ifjúságpolitika terén elért jó gyakorlatokat. Ehhez az ifjúságpolitika nemzetközi fejlődéséből kiindulva az Európai Unió közös célkitűzéseinek bemutatásán túl a tagállamok eltérő közigazgatási gyakorlatának tagállami és helyi szintű bemutatásával arra törekedtem, hogy értelmezhetővé tegyem azt a folyamatot, amelyben az európai integráció révén Magyarország a csatlakozási tárgyalások megkezdését követően bekapcsolódott. Miután a disszertáció tárgya a fiatalok politikai részvétele, a vizsgálat a részvételt lehetővé tevő közpolitikai és közigazgatási gyakorlat bemutatására koncentrált, az ifjúságpolitika egyéb területeit csak a legszükségesebb mértékig kibontva, ugyanakkor világossá téve, hogy az ifjúságpolitika integrált megközelítésében valamennyi, a fiatalokat generációs logika mentén ellátó szakpolitika (pl. oktatási, egészségügyi) területen végzett tevékenység akkor lehet eredményes, ha más egyéb alrendszerekben (gazdaság, otthonteremtés, felsőoktatás, stb.) az elemek koherensek.

Tisztáztam, hogy a részleteiben ismertetett, a tudatos fejlesztési stratégia és az abból következő célok gyakorlatba ültetése terén máig deficitesebb hazai folyamatokhoz disszertációmban miért hasznos komparatív megközelítést alkalmazva, az európai integrációs folyamatok felől közelíteni.

A fejezetben bemutatott téma empirikus vizsgálatok disszertációm hangsúlyozni kívánja, hogy a fiatalok demokratikus intézményekben való részvétele nem pusztán a fiatalok érdeklődésének függvénye, hanem az is befolyásolja, hogy a mobilizációs csatornák elérhető-e számukra. Úgy gondolom, különösen indokolt e megközelítés hangsúlyozása egy olyan ifjúságpolitikai környezetben, amelynek legfőbb, fent részletesen ismertetett sajátossága a „folyamatos megszakítottság”, valamint ebből adódan a fiatalok érdekében tett közpolitikai lépések végrehajtásának kiszámíthatatlansága. Kutatásom ambíciója, hogy a magyar fiatalok politikai részvételét egyrészt a fiatalok érdeklődését, másrészt a mobilizációs csatornák megváltozását figyelembe véve, kétirányú utcaként elgondoló megközelítéssel a korábbiaknál komplexebb képet adjon arról, mi jellemzi a politikai részvételt a korosztály tagjai körében, és milyen lehetőségek adóttak számukra a részvétel különböző formáinak gyakorlására.

## 7. A Homokháti ifjúsági részvételi modell hatása a részvételre

### 7.1. Ifjúságpolitika a Mórahalmi kistérségben

Kutatásom első hipotézise szerint a fiatalok számára elérhető mobilizációs csatornák egy adott települési környezetben való elérhetősége szignifikánsan hat a településen élő fiatalok politikai részvételére. Azokon a településeken, ahol aktív ifjúsági érdekképviselői szervezetek találhatók, és a közigazgatás intézményesített, rendszeres kapcsolatban áll a fiatalokkal, a településen élő fiatalok politikai érdeklődése és politikai részvétele magasabb az - országosan reprezentatív nagymintás ifjúságkutatások által rögzített - átlagnál.

Annak érdekében, hogy a fenti állítás érvényességét megvizsgáljam, több lépésben elemzem a Mórahalmi kistérségben megvalósított ifjúsági részvételi modell működését.

Elsőként dokumentum elemzés útján megvizsgálom, hogy a kistérség településein elfogadott ifjúsági stratégiák és cselekvési tervek mennyiben felelnek meg az Európa Tanács által elfogadott, az „Európai Charta a fiatalok helyi és regionális életben való részvételében” címet viselő dokumentum ajánlásainak. Az elemzés során tételesen megvizsgálom az ajánlás 10 pontjának érvényesülését az adott települések ifjúságpolitikájában.<sup>96</sup> Az ajánlás szempontjainak való megfelelés vizsgálatával következtetések vonhatók le a kistérségben működő ifjúsági részvételi modell által a fiatalok számára a politikai részvétel terén biztosított feltételekről.

Ezt követően a kistérség ifjúsági struktúrájának működését a kistérségben folytatott terepkutatás tapasztalatain keresztül vizsgálom. Az elemzés célja, hogy az ifjúságpolitika aktoraitól kapott válaszok alapján rávilágítson az ifjúsági részvételi modell gyakorlati megvalósulásának tapasztalataira.

Végül a vizsgálat a kvantitatív kérdőíves vizsgálat során megkérdezett fiatalok válaszainak elemzésével vizsgálja a kistérségben élő fiatalok részvételi hajlandóságát.

Az alábbi alfejezetben e három szempont mentén elvégzett elemzés alapján bizonyítom a fiatalok számára rendelkezésre álló mobilizációs csatornák és a fiatalok részvétele közötti összefüggést. Az itt közölt eredmények empirikus adatokkal bővítik a magyar fiatalok társadalmi részvételének helyeiről rendelkezésre álló ismereteket (NAGY-BODOR-DOMOKOS-SCHÁD, 2014:232-245).

<sup>96</sup> Az elemzés során vizsgált tíz szempont: 1. Részvételre oktatás; 2. Információk eljuttatása a fiatalokhoz; 3. Részvétel támogatása információs és kommunikációs technológiák útján; 4. Fiatalok médiában való részvételének támogatása; 5. Fiatalok támogatása az önkéntes közösségi munkában; 6. Fiatalok programjainak és kezdeményezéseinek támogatása; 7. Fiatalok szervezeteinek támogatása; 8. Fiatalok részvétele civil szervezetekben; 9. Fiatalok részvétele a döntéshozatali folyamatokban – eszközök; 10. Fiatalok részvétele a döntéshozatali folyamatokban – formák, módszerek.

### 7.1.1 Az ifjúsáspolitikai intézményrendszere

Az alábbi dokumentum elemzés válaszokat kíván adni arra a (disszertációmban elsőként feltett) kutatási kérdésre, hogy a kutatás által vizsgált kistérségben milyen intézményi környezet áll rendelkezésre a fiatalok számára a közéleti részvételre. Az elemzés részletesen számba veszi, hogy az egyes településeken kik mobilizálják a fiatalokat, majd több különböző szempontok mentén elemzi, milyen hatékonysággal teszik mindezt.<sup>97</sup>

#### *Néhány adat a Homokhátról és a Mórahalmi kistérségről*

A Homokhát a Dél-alföldi Régióban, Csongrád és Bács-Kiskun megyében, a szerb határ mellett fekszik. A földrajzi közelség, valamint a kistérség településeivel folytatott aktív társadalmi, gazdasági kapcsolatai miatt a Homokháthoz tartozik a Mórahalmi kistérség kilenc települése mellett a Szegedi Kistérség két települése, Röszke és Domaszék. A 11 település együtt alkotja a statisztikai régiónál tágabb Homokhát térséget. Miután azonban a Homokhát, mint tájegység statisztikai valamint közigazgatási egységként nem értelmezhető, kutatásomban eredményeim statisztikai adatokkal való összevethetősége érdekében kizárólag a 9 településből álló Mórahalmi kistérséget vizsgáltam. A Mórahalmi kistérség szűk, statisztikai értelemben (az európai statisztikai rendszerben LAU 1 szint)<sup>98</sup> kilenc településből áll. Községek: Ásotthalom, Bordány, Forráskút, Öttömös, Pusztamérges, Ruzsa, Üllés, Zákányszék. A kistérség központja az egyetlen város: Mórahalom.

A térség kedvezőtlen természetföldrajzi adottságai (homokos talaj, rossz vízháztartás) ellenére a gazdaság fő ágazata a mezőgazdaság és az arra épülő feldolgozó ipar, valamint az azt kiegészítő kisebb ipari beruházások. A mezőgazdasági termelés településenként specializálódott, szinte minden településnek megvan a maga mezőgazdasági terméke, amivel a térségi gazdaságban megjelenik: ásothalmi bor, domaszéki répa, zákányszéki barack, röszkei paprika, öttömösi spárga. A mezőgazdasági tevékenység generációkon átívelő örökség, azonban a mai fiatalok egyre kisebb arányban veszik át a szülői gazdaságokat. A térség húzóágazatának a termálvízre épülő gyógyturizmus, falusi turizmus, és a természeti értékekre épülő turisztika (túraútvonalak, lovaglás, kerékpározás) tekinthető. A települések közül Bordány, Mórahalom, Forráskút rendelkezik ifjúsági szálláshelyekkel. A 311/2007 (XI.17.) kormányrendeletben - amely a társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott, illetve az országos átlagot jelentősen meghaladó

<sup>97</sup> A kistérségben működő Homokháti Részvételi Modell megismeréséhez adott segítségért, az empirikus adatgyűjtésben való közreműködésért a kistérség ifjúsági referensének, Papp Renátának tartozom köszönettel.

<sup>98</sup> A 244/2003. (XII. 18.) Korm. rendelet 1. § alapján a kistérség területfejlesztési-statisztikai területi egység, amely a közigazgatás területi feladatainak ellátásához szükséges illetékességi területek megállapításának is alapja. A területfejlesztési-statisztikai kistérség földrajzilag összefüggő területi egység, amelyet a hozzá sorolt települések teljes közigazgatási területe alkot. A kistérségi rendszert a KSH megyei igazgatóságain és az önkormányzatoknál, valamint más területi, településhálózati kérdésekkel foglalkozó intézményeknél dolgozó munkatársak együttműködésével és véleménycseréje alapján alakították ki.

munkanélküliséggel sújtott településeket sorolja fel – a kistérség kilenc településéből hét (Ásotthalom, Forráskút, Öttömös, Pusztamérges, Ruzsa, Üllés, Zákányszék) került felsorolásra.

A kistérség kilenc településének lakosság száma 2010. január elején 25 135 fő. Röszke és Domaszék lakosságával együtt 34 303 fő. A térség lakosságának korfája öregedő. Növekvő a lakosság számaránya a Szegedhez közeli településeken (Röszke, Domaszék, Bordány), ahol főként a Szegedről kitelepülők telekvásárlásai révén nő a lakosság szám. Szintén növekvő lélekszámú Mórahalom, ahol a fejlesztések jelentik a fő vonzerőt a beköltözők számára. A térségi lakosság jelentős része külterületen, a szórt tanyás tanyavilágban él - Ásotthalom esetében például ez a lakosság közel 50 %-át jelenti.

A középiskolások és a munkavállalók nagy része naponta ingázik Szegedre. A térségben három településen működik középiskola: Mórahalmon, Ásotthalmon és Pusztamérgesen (utóbbi településen főként térségen kívüli lakhelyű fiatalok tanulnak tovább).

### *A Homokháti ifjúsági részvételi modell fejlődése (2003-2014)*

A modell háttérében álló gondolat az, hogy az önkormányzat-civil párbeszéd zökkenőmentesítése érdekében olyan szervezeti kereteket kell teremteni, amelyek megfelelnek a közigazgatás rendszerének. A gyermek- és ifjúsági önkormányzatok „rendes” önkormányzatok mintájára működnek: ifjúsági polgármester és képviselők működtetik, munkájukat munkaterv alapján, jegyzőkönyv rögzítésével, eseti bizottságok létrehozásával, határozatok elfogadásával amelyeket akár a települési önkormányzat elé is beterjeszthetnek. Mindannyian fiatalok, akiket kortársaik választanak meg.

A Homokháti Gyermekek és Ifjúsági Önkormányzat (HKGYIFŐ) a települési szintű ifjúsági együttműködések nélkül – értsünk alatta ifjúsági egyesületet, szövetséget, ifjúsági önkormányzatot, gyermek és ifjúsági önkormányzatot vagy csupán nem formális ifjúsági csoportot – nem jöhetett volna létre. Ahhoz, hogy a kistérségi szintű összefogás létrejöhetett, szükség volt az egyes településeken szervezett formában megszólítható fiatalokra.

Miután a Homokháti részvételi modell nem formális szervezet, azaz jogi státusszal nem rendelkezik, jogi háttérét a Dél-alföldi Ifjúsági Szövetség adja. Elsőként 1999-ben a Dél-alföldi Ifjúsági Szövetség jött létre, a helyi szinten működő ifjúsági szervezetek összefogásával, de a térségi szintnél tágabb (Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megye) vonzáskörzetből. A szövetség összefogja és koordinálja azoknak a térségben működő egyesületeknek, társadalmi szervezeteknek, ifjúsági közösségeknek, kluboknak a tevékenységét, amelyek agrárszakmai tevékenységgel, népi hagyományörzéssel, kulturális és szabadidős tevékenységgel, környezetvédelemmel, az euroatlanti csatlakozás kérdéseivel foglalkoznak, és ezekhez kapcsolódóan szervezik tagjaik tevékenységét,

programjaikat. A szervezet tevékenységének legerősebb területe, a helyi nyilvánosság megteremtése, közösségfejlesztő programok szervezése, illetve különböző programkoordinálási feladatok elvégzése.

A térségi gyermek és ifjúsági önkormányzat létrehozását Bordány község ifjúsági szakemberei kezdeményezték. Egy 2001-ben Bordányban zajlott térségi egyeztetésen a homokháti ifjúsági szervezetek vezetői, ifjúsági referensek gyűjtötték össze egy lehetséges térségi gyermek és ifjúsági önkormányzat előnyeit, hátrányait. Bordány település szerepe kiemelkedő a települési ifjúsági munka fejlesztésében, nemcsak a térségben, de országos szinten is.

A térségben működő ifjúsági szervezetek, ifjúsági önkormányzatok kitartó munkája eredményeként 2003 óta működik a Homokháti Kistérség Gyermek és Ifjúsági Önkormányzata. A Homokháti Kistérség Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzata önkormányzati elven működő, gyermek- és ifjúsági érdekeket képviselő és védő szervezet, célja a kistérség ifjúsági érdekképviselésének biztosítása, a gyermek és/vagy ifjúsági önkormányzatok alakulásának, működésének segítése, ösztönzése.

Az ifjúsági szakemberek szakmai műhelyekben közösen határozták meg azokat az elengedhetetlen pilléreket, amelyek a térségi munka alapjait adják. Az összefogást mára olyan nem formális programok egészítik ki, mint a Homokháti Ifjúsági Találkozó, Homokháti DÖK Találkozó, térségi táborok, képzések, hálózátépítő műhelyek, jó példák átvételét segítő közösségi tér látogatások.

A szervezet tagsága a Homokháti térség településein működő ifjúsági vagy gyermek és ifjúsági önkormányzatok és egyéb ifjúsági szervezetek köréből kerül ki. A HKGYIFÖ-höz a kistérség településein működő ifjúsági szervezetek csatlakozhatnak. Tagszervezetek: Ásotthalmi Ifjúsági Önkormányzat, Bordányi Gyermek és Ifjúsági Önkormányzat, Domaszéki Ifjúsági Önkormányzat, Forráskúti Ifjúsági Kulturális és Szabadidős Egyesület, Mórahalmi Ifjúsági Szervezet, Pusztamérgesi Ifjúsági Szervezet, Ruzsai Ifjúsági Önkormányzat, Röszei Gyermek és Ifjúsági Önkormányzat, Szatymazi Fiatalok Társasága, Zákányszéki Ifjúsági Önkormányzat. A Mórahalmi kistérségben Üllés és Öttömös községekben nem alakult ifjúsági önkormányzat. A szervezet tagsága a tagszervezetektől függően a 12-29 éves fiatalokból áll.

A települések lélekszámahoz arányosan, minden 1000 fő után 1 fő képviselőt delegálhatnak a szervezetek a HKGYIFÖ közgyűlésébe – abban az esetben, ha a településen működik gyermek és/vagy ifjúsági önkormányzat. Ha a településen nincs gyermek és /vagy ifjúsági önkormányzat, a település egy ifjúsági civil szervezete 1 fő képviselővel vehet részt a közgyűlésben. Szavazati joggal minden tagszervezet képviselője rendelkezik, melyet a közgyűlés döntéshozatalaiban érvényesíthet. A szervezet önkormányzati elven működik, mely elvek a „Működési alapokmányban” kerültek rögzítésre. A HKGYIFÖ legfőbb szerve a közgyűlés, ahol a tagok

részvételével történik a döntéshozatal. A HKGYIFŐ napi szintű, operatív feladatait a szervezet soros elnökségét ellátó tagszervezet látja el. Negyedévente elnökségváltás történik, így biztosított a tagszervezetek egyenlő idejű elnöki képviseleti lehetősége. A HKGYIFŐ működését határozatokkal szabályozza, amelyeket a közgyűlés tagjai a testület ülésén közösen hoznak meg.

### *A Homokháti ifjúsági részvételi modell erőforrásai<sup>99</sup>*

A kistérségi ifjúsági eszközrendszert összességében tekintve elmondhatjuk, hogy kiemelkedően magas az ifjúságpolitikai erőforrások aránya. A vizsgált kilenc település közül a legkisebbet, Öttömöst kivéve, mindenhol rendelkeznek ifjúsági közösségi térrel.

Ifjúsági referenst 2010-ig 3 település alkalmazott főállásban (Mórahalom, Üllés és Zákányszék), míg Bordányban kapcsolt munkakörben tevékenykedik az ifjúsági ügyekkel foglalkozó referens. A HKGYIFŐ történetében 2010-ig átlagosan 5 településen mindig volt ifjúsági referens alkalmazásban.

Ifjúsági ügyekkel foglalkozó bizottsága Ásotthalom önkormányzatának van, további négy településen (Bordány, Mórahalom, Ruzsa, Zákányszék) az ifjúsági ügyek más bizottságok alá rendelten működnek. Önkormányzati ifjúsági alapot a kistérség egyetlen települése sem különített el. Ugyanakkor a települési önkormányzatok éves szinten min. 50-300 ezer forinttal támogatják az ifjúsági munkát.

A kistérségi együttműködés költségei 2010-ig több forrásból biztosítottak voltak, amelyek azonban az esetek többségében egymástól elszigetelt, az egyes települések önálló tevékenységei révén kerültek lehívásra. Ilyen források voltak: Gyermek és Ifjúsági Alapprogram (GYIA), Dél-Alföldi Regionális Ifjúsági Tanács (DARIT), Fiatalok Lendületben Program (FLP), Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP), Dél-Alföldi Operatív Program (DAOP). Ezek közül azonban mára több már nem áll rendelkezésre, ezzel forráshiányt okozva a modellben részt vevő ifjúsági szervezetek számára.

Különösen „erősek” a kistérségben az ifjúsági érdekérvényesítés intézményei: gyermek- és ifjúsági önkormányzat 3 településen működik: Ásotthalom, Bordány, Zákányszék; diákönkormányzat található Bordányban, Forráskúton, Mórahalmon, Üllés és Zákányszék településeken. Egyéb ifjúsági érdekképviseleti fórum 3 településen tevékenykedik (Zákányszéken kamaszparlament formájában). A térségben kistérségi szinten működik a Homokháti Kábítószerügyi Egyeztető Fórum.

<sup>99</sup> A kistérségben működő ifjúsági modell részletes bemutatásához lásd: <http://ifjusag.homokhat.hu/index.php/kistersegi-ifjusag/ifjusagi-reszveteli-modell-a-homokhati-kistersegeben>

Ifjúságpolitikai tervezést megalapozó ifjúságkutatás Mórahalmon, Ruzsán és Zákányszéken készült, ifjúságpolitikai koncepcióval 7 település rendelkezik: Ásotthalom (2007-2012), Mórahalom (2008-2012), Pusztamérges (2006-2010), Ruzsa (2002-2012), Üllés (2008-2010), Zákányszék (2008). Ifjúsági cselekvési terv jelenleg két településen készült: Mórahalmon (2009-2010) és Zákányszéken (2008-2009).

Az ifjúsági erőforrásokat erősíti az információs pontok viszonylag magas száma is, Bordányban, Mórahalmon és Zákányszéken is elérhető a fiatalok tájékoztatását célzó információs adatbázis a hozzá szükséges infrastruktúrával. Ifjúsági közösségi terek fejlesztése 5 településen történt meg: Ásotthalmon (DAOP), Bordányban (IKSZT), Ruzsán (IKSZT), Üllésen (IKSZT), és Zákányszéken (DAOP, LEKI), míg ifjúsági klub 4 településen működik: Forráskúton, Bordányban, Mórahalmon, Pusztamérgesen. Ifjúsági szálláshely Mórahalmon, Üllésen és Bordányban található. Teleház Pusztamérges kivételével minden településen található, az ásotthalmi és a forráskúti nem szerepel a Magyar Teleház Szövetség nyilvántartásában.

### *Az ifjúsági részvételi modell a vizsgált települések ifjúsági koncepcióinak tükrében<sup>100</sup>*

A Mórahalmi kistérségben az elmúlt években szinte valamennyi településen készültek ifjúsági koncepciók, melyek vizsgálják a településeken élő fiatalok helyzetét és rögzítik a település ifjúsági célkitűzéseit. A településeken tevékenykedő ifjúsági referensek mellett 2008 óta kistérségi ifjúsági referensi pozíció is létrejött, a kistérségi ifjúsági referens alkalmazása lehetővé tette a korábban összegyűlt tudás összegzését, dokumentálását és továbbadását. Mindez jelentősen megkönnyíti a térség ifjúsági erőforrásainak kutatását és az elért eredmények disszeminációját. Mindez egyúttal lehetővé teszi, hogy disszertációm valamennyi település ifjúsági stratégiájának áttekintésével az „Európai Charta a fiatalok helyi és regionális életben való részvételében” című dokumentum alapján elemezze a kistérség fiataljai számára biztosított politikai részvételt. Az alább ismertetett adatok alapján értékelhetővé válik a vizsgált kistérségben élő fiatalok számára elérhető ifjúsági struktúrák fejlettsége, és kontextust kap annak értelmezése, hogy milyen területeken, milyen részvételt biztosít a Homokháti Részvételi Modell.

## Ásotthalom

<sup>100</sup> Az alább olvasható áttekintés az „Európai Charta a fiatalok helyi és regionális életben való részvételében” című dokumentum 10 pontból álló szempontrendszer alapján elemzi a vizsgált településeken a fiatalok részvételének gyakorlatát.

Az Ásotthalmi Ifjúsági Egyesület 1999-ben jött létre az ásoththalmi fiatalok alulról jövő kezdeményezéseként. Az ifjúsági egyesület immár több mint tíz éve folyamatosan működik a település egyetlen ifjúsági civil szervezeteként. Az egyesület kezdeményezte 2007-ben Ásotthalom Ifjúságpolitikai Koncepciójának kidolgozását és a közösségi tervezési módszerével felmérték a települést, részt vettek a kutatás kiértékelésében, a koncepció megírásában. A koncepció legitimitása érdekében az elkészítést széles társadalmi részvételre alapozták: bevonták az előkészítésbe a település valamennyi intézményét, civil szervezeteit, az egyházat, a települési önkormányzat képviselőtestületét, az ifjúsági referenst, valamint az ásoththalmi fiatalokat. A munka kezdetekor létrehoztak egy munkacsoportot, melynek tagjai egyesületi tagok, ifjúsági képviselők, fiatal önkéntesek és az ifjúsági referens voltak. Ifjúságkutatást végeztek Ásotthalmon a 13- 29 éves ifjúsági korosztály körében, műhelymunkák keretében ifjúsági SWOT-analízis készült. A Mobilitás DARISZI szakembere koordinálásával egy települési kerekasztal keretében a fiatalok és a település képviselői, vezetői dolgoztak együtt – elkészült a települési SWOT-analízis, problémafa és célfa 2007 júniusában Ásotthalom Község Önkormányzata elfogadta Ásotthalom Község Ifjúságpolitikai Koncepcióját (2007 – 2012).

A települési ifjúsági koncepció szemlélete illeszkedik az Európai Unió ifjúságpolitikai ajánlásaihoz: a probléma-központú megközelítés helyett az erőforrás szemléletű ifjúságfelfogást tükrözi, ösztönzi az ifjúság mint erőforrás megjelenését, elfogadását a település életében. A Magyarország Európai integrációjával összefüggő lehetőségek és kihívások már a dokumentum legelején említésre kerülnek. A koncepció célként határozta meg a fiatalok felkészítését a felelős és cselekvő magyar állampolgári és európai uniós polgári magatartásra.

A település konkrét intézkedéseket tartalmazó cselekvési tervvel nem rendelkezik - a fiatalokat érintő, nekik szóló események az ifjúsági önkormányzat éves munkatervében, az ifjúsági civil szervezet éves programtervében, és az önkormányzat gazdasági és munkaprogramjában vannak jelen.



**4. táblázat: Ásotthalom önkormányzata által a fiatalok számára biztosított részvétel értékelésének formális szempontjai**

Vizsgált területek	Ifjúsági koncepcióban és/vagy cselekvési tervben megjelenik-e?	Információk
Részvételre oktatás	Koncepció alapelve a fiatalok felkészítése a felelős és cselekvő állampolgári magatartásra, önszerveződő képességük elősegítése.	A gyakorlatban az iskolai (diákönkormányzatok) és helyi (Ásotthalmi Ifjúsági Önkormányzat) érdekegyeztetésen keresztül történik azoknak a módszereknek elsajátítása, melyek véleményük, érdekeik érvényre jutását biztosítják.
Információk eljuttatása a fiatalokhoz	A koncepcióban nevesített cél a települési önkormányzat, intézményei, civil szervezetek és a fiatalok közötti kommunikáció fenntartása.	2002 óta az önkormányzat a fiatalok tájékoztatására ifjúsági újságot (Kattanj Rá) biztosít. A Homokháti Kistérségi Ifjúsági portál a kistérség településeinek ifjúsági programjait ismerteti.
Részvétel támogatása információs és kommunikációs technológiák útján	A koncepció nem nevesíti ezt a célt.	Az Önkormányzat 2 db számítógéppel és internet hozzáféréssel szerelte fel az Ifjúsági Irodát.
Fiatalok médiában való részvételének támogatása	Ifjúsági újság	A fiatalok közreműködnek a fiatalok tájékoztatására létrehozott ifjúsági újság (Kattanj Rá) szerkesztésében.
Fiatalok támogatása az önkéntes közösségi munkában	Igen, az ifjúsági referens feladatként.	Ifjúsági referens osztályfőnöki óra keretében tájékoztatást nyújt a fiatalok számára az önkéntes munka lehetőségeiről, lehetővé téve a fiatalok helyi programokba való bevonását önkéntes segítőként.
Fiatalok programjainak és kezdeményezéseinek támogatása	A koncepció a fiatalok önszerveződésének segítését említi, valamint nevesíti az ifjúsági művészeti csoportok támogatását.	Ezeket a feladatokat az ifjúsági referens közreműködésével látja el az önkormányzat, így cél ifjúsági szabadidős programok biztosítása az értékalapú szabadidő eltöltéséhez, valamint segítségnyújtás az ifjúsági területen megjelenő pályázati források kihasználásában.
Fiatalok szervezeteinek támogatása	Székhely biztosítása az ifjúsági önkormányzatnak, valamint az ifjúsági egyesületnek. Az Ifjúsági Ház 2002 óta működik.	A dokumentum nevesíti a partnerség elvét. Ifjúsági ügyekben az önkormányzat partnerei: Köz-Pont Egyesület - legfontosabb tevékenysége a teleház működtetése. Ásotthalmi Ifjúsági Egyesület - a fiatalok érdekeinek érvényesítése. ORCHIS Természetvédő Egyesület - célja a természet és a környezet védelmének társadalmi támogatása. További partner a „Puszi” Ásotthalmi Nagycsaládosok Egyesülete.
Fiatalok részvétele civil szervezetekben	A koncepcióban elsősorban az ifjúsági szervezetek megismertetése jelenik meg célként.	Fontos cél továbbá nemzetközi kapcsolatok kialakítása, csereprogramok létrehozása.
Fiatalok részvétele a döntéshozatali folyamatokban – eszközök	A koncepció alapelvei között szerepel a részvétel és párbeszédrendszer erősítése (diákönkormányzatok, ifjúsági önkormányzat fejlesztése).	A részvétel a szervezeteken keresztül (általános iskolai, középiskolai diákönkormányzat, Ásotthalmi Ifjúsági Önkormányzat) történik.
Fiatalok részvétele a döntéshozatali folyamatokban – formák, módszerek	Partnerség elve, mint a településen tevékenykedő szakterületek, intézmények, civil szervezetek, és érdekképviselők közös és egyeztetett munkája megjelenik. A kistérségi együttműködés keretében megjelenik a koncepcióban az ifjúsági kerekasztal létrehozására vonatkozó javaslat.	Nincs cselekvési terv, amely információval szolgálhatna az ütemezésről, tartalmakról. A település ifjúsági referensével készült interjúból kiderült, hogy a kerekasztal máig nem jött létre.

Forrás: SZÁSZ, 2010; saját szerkesztés

## Bordány

A bordányi ifjúsági élet formálásában Bordány község egyetlen közhasznú civil ifjúsági szervezete, a Kulturális és Szabadidős Egyesület játszik kulcsszerepet. A szervezet 1998-ban alakult, 1999-től bejegyzett közhasznú szervezet. Aktív tagjainak száma több mint 40, 12-32 év közötti fiatal. Az egyesület 2000. április 1-től pályázat keretében létrehozta és immár tizennegyedik éve működteti a bordányi Teleház Információs és Szolgáltató Központot. Információs szolgáltatásai keretében havi rendszerességgel saját újságot ad ki b.i.l.d. néven, amely ingyenesen 600 példányban kerül a településen élők postaládájába. Saját honlapot működtet a [www.telecity.hu](http://www.telecity.hu) néven. Aktívan részt vesz a település ifjúsági életének koordinálásában, kulturális és szabadidős programjainak szervezésében, lebonyolításában. Az egyesület keretein belül működik a Bordányi Amatőr Színjátszó Kör, valamint a Bordány Futball Club, amelynek két teremlabdarúgó csapata rendszeresen indul a település és a Homokháti Kistérség különböző kupáin. Az országban egyedülálló módon működteti a Bordányi Baráti Kört, amely a helyben élő fiatalok önkéntes munkájának elismerésére szolgáló rendszerrel büszkélkedhet. A KÖR segítségével hátrányos helyzetű fiatalok is szolgáltatásokhoz, segítséghez juthatnak, illetve munkájuk által (szórólapterítés, kreatív tervező munkák, újságírás, stb.) tapasztalatokat szerezhetnek.

A bordányi önkormányzat 2003-ban fogadott el először ifjúsági koncepciót, aminek felülvizsgálatára 2008-ban került sor. A koncepció külön pontban említi az Európai Unióval kapcsolatos kérdéseket és a helyi fiatalok tájékoztatásának szükségességét, annak lehetséges eszközeit.

**5. táblázat: Bordány önkormányzata által a fiatalok számára biztosított részvétel értékelésének formális szempontjai**

Vizsgált területek	Ifjúsági koncepcióban és/vagy cselekvési tervben megjelenik-e?	Információk
Részvételre oktatás	A koncepció szerint a részvétel a településen működő ifjúsági civilszervezetben való aktív közreműködés útján valósulhat meg. Az ifjúsági demokrácia helyi alappillérei a helyi iskola diákönkormányzata és a Bordányi Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzat, amely 2000 óta működik.	A koncepció feladatként jelöli ki olyan rendhagyó, meghatározott időnként ismétlődő, egymásra épülő képzések, foglalkozások meghonosítását, amelyek gyakorlati elemeken keresztül, játékos környezetben ismertetik meg – és szituációs helyzetekben gyakoroltatják – a fiatalokkal a demokráciát.
Információk eljuttatása a fiatalokhoz	Az információk eljuttatása érdekében a Bordányi Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzat, valamint a Kulturális és Szabadidős Egyesület működteti a Bordányi Ifjúsági Információs Pontot, amely egyúttal Eurodesk helyi partner is.	A koncepció tennivalóként határozza meg, hogy minden intézményen és szerveződésen belül a fiatalokat érintő döntések nyilvánosak legyenek és a fiatalok által demokratikusan megválasztott testületek (DÖK, GYIFÖ) jóváhagyásával történjenek. A döntések előkészítéséről, a döntésekről, megbeszélésekről készülő minden dokumentumot a Községi Könyvtárban, valamint az interneten keresztül, az önkormányzat honlapján bárki számára hozzáférhetővé kell tenni.
Részvétel támogatása információs és kommunikációs technológiák útján (interaktivitás)	Nem jelenik meg a koncepcióban.	Bár a koncepció nem említi, a településen működő ifjúsági civilszervezet saját honlapot üzemeltet. Az egyesület honlapjának szerkesztői egyúttal a Homokháti Ifjúsági Portál társszerkesztői is.
Fiatalok médiában való részvételének támogatása	Nem jelenik meg a koncepcióban.	A gyakorlatban az egyesület közösségi rádiót működtet, médiaműhellyel rendelkezik és a fiatalok által készített médiaanyagok elérhetők a Bordányi Ifjúsági Információs Pontban és a szervezet honlapján.
Fiatalok támogatása az önkéntes közösségi munkában	Az önszerveződés támogatása kapcsán a koncepció említi.	A Kusza kedvezménykártyáján keresztül önkéntes munka beváltható szolgáltatásokra és termékekre.
Fiatalok programjainak és kezdeményezéseinek támogatása	Nem jelenik meg a koncepcióban.	Közösségi terekhez és projektekhez kapcsolódóan jelenik meg.
Fiatalok szervezeteinek támogatása	A koncepció bevezetője említi fontos célként, hogy az ifjúsági és az ifjúságot segítő civil szervezetek megerősödjének, rendszeres segítséget kapjanak mind az önkormányzattól, mind annak intézményeitől.	Tennivalók szintjén létfontosságú elemként jelenik meg a helyi ifjúsági civil szervezetek megerősítése, támogatásuk növelése.
Fiatalok részvétele civil szervezetekben	A koncepcióban elsősorban a két ifjúsági szervezet, valamint a területi, nemzetközi hálózatokban való részvétel jelenik meg.	A gyakorlatban mindez elsősorban a Kulturális és Szabadidős Egyesület sokrétű tevékenységében való részvétel terén jelentkezik.
Fiatalok részvétele a döntéshozatali folyamatokban – eszközök	A döntéshozatalba való bevonás kapcsán a Diákönkormányzat és a Bordányi Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzat szerepét emeli ki a koncepció.	Az ifjúsági önkormányzat havonta ülésezik. Ezzel kapcsolatban feladatként említi a szöveg, hogy az önkormányzat ifjúságot érintő döntéseinek előkészítésében szerepet kell, hogy kapjon a Diákönkormányzat és a GYIFÖ.
Fiatalok részvétele a döntéshozatali	A GYIFÖ Ifjúsági fórumot, ifjúsági kerekasztalt szervez. Két díjat is	Tennivalók szintjén említi a koncepció az együttműködés olyan szintjének megvalósítását,

<p> folyamatokban –  formák, módszerek</p>	<p> alapított: a Bordány Ifjúságáért,  valamint a Bordány Kultúrájáért  díjat. Alapító tagja a GYIFŐ a  Homokháti Kistérség Gyermek- és  Ifjúsági Önkormányzatának.</p>	<p> ahol a fiatal polgár véleménye egyenértékű egy  felnőtt polgáréval. Említi az Európa Tanács co-  management eljárását, amelynek lényege, hogy  az önkormányzati és az ifjúsági oldal minden  esetben egyforma létszámban képviselteti magát  egy adott kérdés tárgyalásakor. A döntéshez  50%+1 fő szavazata szükséges. Ennek a  létrehozása megerősíti a GYIFŐ szerepét és  biztosítja a települési szintű érdekérvényesítés  európai szintű megvalósulását</p>
--	---	--

Forrás: SZÁSZ, 2010; saját szerkesztés

## Forráskút

A Forráskúti Ifjúsági Kulturális és Szabadidős Egyesület (FIKUSZ) 2003 márciusában alakult, forráskúti fiatalok közreműködésével. Az egyesület titkára egyúttal a település művelődési házának igazgatója, aki egyúttal önkormányzati képviselő is.

A településen ifjúsági önkormányzat nem működik, a település ifjúsági koncepcióval nem rendelkezik. Az ifjúsági érdekegyeztetés informális csatornákon keresztül történik, amiben szerepe van annak, hogy az ifjúsági egyesület titkára egyúttal települési önkormányzati képviselő is. A FIKUSZ tagjai 2003 óta időről időre részt vesznek a kistérségi ifjúsági munkában, de miután a település földrajzilag kiesik, messze van a kistérség többi településétől, az itt élő fiatalok a kistérségi együttműködés legtöbb szabadidős programjából kimaradnak, kistérségi szervezeti tagságuk ezért inkább csupán formális.

## Móráhalom

A település 2004-ben ifjúsági koncepciót, 2008-ban ifjúsági koncepciót és cselekvési tervet fogadott el. 2012-ben a dokumentumok felülvizsgálatára nem került sor.

A település önkormányzata a Cacao Club Ifjúsági Ház fenntartására biztosít forrásokat. Az Ifjúsági Házban 2008 és 2010 között ifjúsági információs pont is működött, ahol állandó irodai szolgáltatások segítették a szervezet munkáját.

**6. táblázat: Mórahalom önkormányzata által a fiatalok számára biztosított részvétel értékelésének formális szempontjai**

Vizsgált területek	Ifjúsági koncepcióban és/vagy cselekvési tervben megjelenik-e?	Információk
Részvételre oktatás	A koncepció célrendszerének eleme: a fiatalok cselekvő magyar állampolgári és európai uniós polgári magatartásra való felkészítéseként nevesíti.	Az oktatás területén jelenik meg: ki kell dolgozni az Ifjúsági Szakmai Szolgáltató Rendszer tagjaival a diákok állampolgári jogosítványokkal kapcsolatos, képzését. Hosszútávú célként a fiatalok közéleti szerepvállalásának erősítését nevesíti.
Információk eljuttatása a fiatalokhoz	A média szerepét az egészséget támogató alternatívák terjesztése kapcsán említi.	Kommunikációs hálózat fejlesztése, ifjúsági tanácsadó iroda szolgáltatásainak fejlesztése. Az Ifjúsági Ház kapcsán nevesíti feladatként a a fiatalok számára való információszolgáltatást.
Részvétel támogatása információs és kommunikációs technológiák útján (interaktivitás)	A koncepció nem nevesíti.	A fiatalok a Homokháti Ifjúsági portál működtetésében részt vesznek. Az ifjúsági információs pontban 2 számítógép áll rendelkezésre.
Fiatalok médiában való részvételének támogatása	A szabadidő területén célként nevesíti a fiatalok bevonását az információszolgáltatásba (Média); valamint minél több szabadidős információ eljuttatását a fiatalokhoz	A település létrehozott, és 2010-ig működtetett Információs és Tanácsadó Irodát az ifjúsági feladatokat ellátó szervezetek integrálása, információk gyűjtése és átadása érdekében. Ifjúsági rovat került kialakításra a települési lapban (Mórahalmi Körkép); a Helyi és kistérségi televízióban rendszeresen sor került ifjúsági programok bemutatására, fiatal önkéntes tv riporterek, operatőrök, vágók képzésére. Az Aranyszöm Rendezvényház feladata továbbá média ismeretek bővítése a fiatalok körében.
Fiatalok támogatása az önkéntes közösségi munkában	Szabadidő , kultúra területén célként nevezi meg az alkotóműhelyek, önszerveződések támogatását; az ifjúsági önkéntesség növelését kulturális programokban, az ifjúsági közélet támogatását (ifjúsági lap, Helyi rádió, kábeltelevíziós műsor) Az érdekképviselő területén cél: felnőtt és fiatal összefogással elő kell segíteni, hogy minél több fiatal érezzen készzetést a helyi közösségi életben való részvételre.	Az oktatás területén feladat: a főiskolás hallgatók aktív és szervezettebb bevonása a városi ifjúsági munkába. Az Ifjúsági Ház feladatként nevezi meg az önszerveződés erősítését a korosztály körében,. Ennek eszköze: szakmai segítség biztosítása az önálló munkához.
Fiatalok programjainak és kezdeményezéseinek támogatása	A célrendszer elemeként nevesíti: a fiatalok önszerveződő képességei kihasználásának elősegítése, megőrzése	Az Ifjúsági Ház feladata, középtávú cél a fiatalok közéleti passzivitásának csökkentése; ifjúsági szakmai élet kialakítása; alkotó műhelyek létrehozása Az Aranyszöm Rendezvényközpont rövid távú feladataként nevesíti a fiatalok által végzett tevékenységekre történő figyelemfelhívást.
Fiatalok szervezeteinek támogatása	A koncepció az önszerveződés erősítését nevezi meg.	A szervezetek az infrastruktúra terén (Ifjúsági Ház) és a pályázatírásban (Aranyszöm Rendezvényközpont) kaptak támogatást.
Fiatalok részvétele civil szervezetekben	Az oktatás területén nevesíti az iskola és a civil szervezetek, ifjúsági szervezetek	Bár a településen rendkívül sok, a fiatalokat is magában foglaló

	közötti együttműködés erősítését az aktív társadalmi életre való felkészítés és a tapasztalat-alapú tudás megszerzése érdekében	civiliszervezet van, tevékenységét a fiatalok által a fiataloknak szervező ifjúsági civiliszervezet nem működik.
Fiatalok részvétele a döntéshozatali folyamatokban – eszközök	Részvétel és párbeszédrendszerek erősítése a koncepció alapelvét képezi. Az oktatás területén: diákönkormányzatiság erősítése jelenik meg célként.	A koncepció által célként kijelölt Móraalmi Ifjúsági párbeszédrendszer működtetése és az Ifjúsági Szakmai Szolgáltató Rendszer működési elvének, metodikájának kidolgozása megtörtént, 2008-2011 között több ilyen rendezvényre is sor került, ám a vizsgálat időpontjában (2013) már nem működik a településen.
Fiatalok részvétele a döntéshozatali folyamatokban – formák, módszerek	Érdekképviselő területén a koncepció célként nevesíti tartós, ciklikus ifjúsági érdekképviselői forma kialakítását és a fiatalok bevonását a helyi társadalmi döntésekbe és azok végrehajtásába. A koncepció említi a Homokháti Kistérségi Gyermek és Ifjúsági Önkormányzat munkájában való részvételt is.	A koncepció nevesített érdekképviselő területén a diákönkormányzatok infrastrukturális fejlesztését, a DÖK-k egymás közötti, illetve más szervezetekkel való kommunikációjának elősegítését, a DÖK vezetőinek városi és egyéb szintű képzését valamint az ifjúsági érdekképviselőt ellátó szervezet anyagi és szakmai támogatását, amely célok 2008 és 2010 között megvalósultak..

Forrás: SZÁSZ, 2010; saját szerkesztés

## Öttömös

A település ifjúsági életét meghatározó szervezet az Öttömösi Fiatalok Szövetsége nevű ifjúsági civiliszervezet, amely 1995 októberében alakult. A település ifjúsági koncepcióval nem rendelkezik. Öttömös község Önkormányzata bérmentesen biztosít ifjúsági közösségi teret a szervezet működéséhez, valamint egy-egy program támogatásáról eseti jelleggel dönt.

## Pusztamérges

A Pusztamérgesi Ifjúsági Szervezet (PISZ) 1992-ben alakult meg. A településen nincsen ifjúsági önkormányzat, mert az érdekvérvényesítési, érdekképviselői funkció a tagság számára nem lényeges szempont, létrehozása megközelítésük szerint csak megkétszerezné a szervezetek számát, miközben a tagság ugyanaz lenne.<sup>101</sup> Az érdekképviselői funkció hiánya a szervezet által megvalósított programok terén is érezhető: a PIFÖ kulturális programokat, kirándulásokat, szabadidős programokat szervező, hangsúlyosan „politikai felhangok nélküli” civiliszervezet. Helyi ifjúságkutatás 2006-ban készült, de az adatok csak kis részben, az ifjúsági koncepció céljaihoz igazítottan kerültek feldolgozásra. A PISZ a kutatás során megkereste a helyi iskolát és civiliszervezeteket, és felmérték az igényeket. De személyeket, felelősöket kijelölő cselekvési terv végül nem készült. Az Ifjúsági koncepció 2006-ban került elfogadásra, 2006 és 2010 közötti időtartamban fogalmazza meg a célokat. A koncepciót 2010 óta a település nem tárgyalta újra.

<sup>101</sup> A fenti információk forrása a Pusztamérgesi Ifjúsági Szervezet vezetőjével, Csala Istvánnal készített interjú.

**7. táblázat: Pusztamérges önkormányzata által a fiatalok számára biztosított részvétel értékelésének formális szempontjai**

Vizsgált területek	Ifjúsági koncepcióban és/vagy cselekvési tervben megjelenik-e?	Információk
Részvételre oktatás	A koncepció a Diákönkormányzathoz valamint a Pusztamérgesi Ifjúsági Szervezethez telepíti.	Az utóbbi időben ilyen programok nem valósultak meg.
Információk eljuttatása a fiatalokhoz	Nem jelenik meg, csupán a pályaválasztási tanácsadás.	A település lapjában a fiatalok saját rovattal rendelkeznek.
Részvétel támogatása információs és kommunikációs technológiák útján (interaktivitás)	Nem jelenik meg a koncepcióban.	A település e-magyarország információs pontot működtet, ami egyben ifjúsági közösségi térként funkcionál, elérhetővé téve az informatikai eszközöket a fiatalok számára.
Fiatalok médiában való részvételének támogatása	Nem jelenik meg a koncepcióban.	Nincs információ.
Fiatalok támogatása az önkéntes közösségi munkában	Nem jelenik meg a koncepcióban.	A PISZ korábban, 2004-2005-ben fiatal önkéntest foglalkoztatott.
Fiatalok programjainak és kezdeményezéseinek támogatása	Gyermek- és ifjúsági rendezvényeket nevesít, programok szervezése jelenik meg, de a fiatalok bevonására nem tér ki.	Az ifjúsági referens feladatkörének része.
Fiatalok szervezeteinek támogatása	Gyermek- és ifjúsági rendezvények, programok szervezése jelenik meg, fiatalok bevonására nem tér ki.	Jelenleg az ifjúsági szervezet számára az önkormányzat nem különít el forrásokat.
Fiatalok részvétele civil szervezetekben	Nem jelenik meg a koncepcióban.	Nagyon kevés fiatal kapcsolódik be a PISZ munkájába.
Fiatalok részvétele a döntéshozatali folyamatokban – eszközök	Koncepció elve, hogy „a gyerekeket, fiatalokat be kell vonni az őket érintő kérdések megvitatásába, a rájuk vonatkozó, velük kapcsolatos döntések meghozatalába, az ifjak részvétele központi jelentőségű, önszerveződésüket támogatni kell”.	Nincsen formális, intézményesített kapcsolat. Önkormányzati képviselővé választott PISZ tagokon keresztül személyes, informális kapcsolat létezik.
Fiatalok részvétele a döntéshozatali folyamatokban – formák, módszerek	Nem jelenik meg a koncepcióban.	Nincs intézményesített eljárás.

Forrás: SZÁSZ, 2010; saját szerkesztés

## Ruzsa

A település ifjúsági koncepciója 2006-ban készült és 4 évre határozta meg az ifjúsági feladatokat. A koncepciót 2010 óta a település nem tárgyalta újra. Ifjúsági referens alkalmazására először 2001-ben került sor az ISM támogatásával, aki fontos szerepet vállalt a Ruzsai Ifjúsági Önkormányzat megalakításában. Szintén fontos lépés volt a Családsegítő Szolgálat elindítása 2005-ben. Az önkormányzat ifjúsági klub fenntartásával máig támogatja a fiatalokat, de a település 2010 óta nem foglalkoztat önálló munkakörben ifjúsági referenst.

**8. táblázat: Ruzsa önkormányzata által a fiatalok számára biztosított részvétel értékelésének formális szempontjai**

Vizsgált területek	Ifjúsági koncepcióban és/vagy cselekvési tervben megjelenik-e?	Információk
Részvételre oktatás	Koncepció helyzetleírása említi, hogy a tapasztalatok azt mutatják, hogy szerencsés volna, ha minden tanuló legalább egyszer részt vehetne olyan képzésen, amely a mindennapi életben való eligazodáshoz nyújt segítséget a résztvevőknek. Egy ilyen épzésnek mindenképpen tartalmaznia kellene adíkjogokkal, az állampolgári jogosítványokkal és ötelességekkel kapcsolatos tudnivalókat.	Mindez a feladatok szintjén is megjelenik, az önkormányzathoz rendelve szakemberek felkérését jelöli meg a képzési anyag kidolgozásához. A koncepció az Ifjúsági önkormányzat feladataként jelöli meg a demokrácia szabályainak megismertetését a fiatalok körében.
Információk eljuttatása a fiatalokhoz	A koncepció a szabadidő terén említi.	Feladatok szintjén általános információs kiadványok szerkesztése és ingyenes terjesztését jelöli meg; valamint helyi csoportok, intézmények, civil szervezetek, és az Ifjúsági önkormányzat közötti párbeszéd erősítését.
Részvétel támogatása információs és kommunikációs technológiák útján (interaktivitás)	Nem jelenik meg a koncepcióban.	Az ifjúsági önkormányzat honlapja és közösségi oldala mára elavult.
Fiatalok médiában való részvételének támogatása	Nem jelenik meg a koncepcióban.	Nincs működő program.
Fiatalok támogatása az önkéntes közösségi munkában	A célok szintjén az oktatás terén említi a község fiataljainak mozgósítását, motiválását.	Feladatként jelöli meg a középiskolás, főiskolás, egyetemista hallgatók aktív és szervezettebb bevonását a közégi ifjúsági munkába.
Fiatalok programjainak és kezdeményezéseinek támogatása	A célok szintjén az oktatás terén említi az ifjúsági kisközösségek megtartását és újak megalakulásának elősegítését a községben.	Feladatként a szükséges infrastrukturális és anyagi feltételek biztosítását jelöli meg, kifejezetten alkotóműhelyek, önszerveződések támogatását nevezi meg.
Fiatalok szervezeteinek támogatása	Az ifjúsági önkormányzat támogatását jelöli meg.	Az ifjúsági önkormányzat ma már nem aktív.
Fiatalok részvétele civil szervezetekben	Nem jelenik meg a koncepcióban.	Bár a településen több, a fiatalokat is magában foglaló civilszervezet van, tevékenységét a fiatalok által a fiataloknak szervező ifjúsági civilszervezet nem működik.
Fiatalok részvétele a döntéshozatali folyamatokban – eszközök	Ifjúsági önkormányzaton keresztül, a célok szintjén politika, érdekképviselő címszó alatt jelenik meg. „a fiatalok képviselőtének a közégi közéletben megfelelő tér biztosítása.”	Feladatok: 1. A RIÖ működésének nyilvánossá tétele, szakmai kapcsolattartásainak támogatása, a. helyi ifjúsági kezdeményezések anyagi és szakmai támogatása; 3. regionális, országos és nemzetközi együttműködési hálózatok felismerése, ezen együttműködések anyagi és politikai támogatása. Az első ifjúsági önkormányzati választásra 2002-ben került sor, szavazati joggal 600 (14-30 éves) fiatal rendelkezett. A választási szabályzat mellett a RIÖ rendelkezett saját



		SZMSZ-szel. Polgármestert, alpolgármestert és jegyzőt választottak.
Fiatalok részvétele a döntéshozatali folyamatokban – formák, módszerek	A koncepció rögzíti az Ifjúsági önkormányzat jogosítványait: minden, az ifjúságot érintő és érdeklő kérdésben véleményt nyilvánít, javaslatokat ad.	Az együttműködés formális, intézményesített szabályozására nem került sor.

Forrás: SZÁSZ, 2010; saját szerkesztés

## Üllés

Üllésen számos aktív civilszervezet működik, közülük több kifejezetten ifjúsági civilszervezet: Üllési Ifjúsági Sportegyesület, „Tesz-Vesz” Egyesület, Üllési Ifjúsági Sportegyesület. Ugyanakkor ifjúsági érdekképviselői feladatokat ellátó ifjúsági szervezet nem működik a településen, az ilyen jellegű feladatokat a diákönkormányzat látja el az (diákpolgármester, diákfelügyelők választása, gyermekparlament, ifjúsági képzések az iskolában).

A település ifjúsági táborát működtet, ami erdei iskola, ifjúsági tábor és ifjúsági szállás egyben. Emellett a település fiataljai számára közösségi térként rendelkezésre áll a Diáksziget Községi Központ. Üllés község ifjúságpolitikai koncepciója 2008-ban készült el, rövid távú, 2 évre szól, tartalmazza az ifjúsági cselekvési tervet is. 2010 óta a képviselőtestület nem tárgyalta újra. A koncepció 2008. augusztus 10-ei dátummal létrehozta Üllés Község Önkormányzatának intézményesített és működő párbeszéd-rendszerét, ami azonban azóta is csak papíron létezik, mert ifjúsági önkormányzati választásokra nem került sor. A település önkormányzata 2009. június végéig foglalkoztatott ifjúsági referenst, azóta a pozíciót nem hirdették meg.

Bár a település a kistérségi ifjúsági együttműködés alapító tagja, tagsága pusztán formális, kistérségi elnöki feladatokat a település még nem látott el.

**9. táblázat: Üllés önkormányzata által a fiatalok számára biztosított részvétel értékelésének formális szempontjai**

Vizsgált területek	Ifjúsági koncepcióban és/vagy cselekvési tervben megjelenik-e?	Információk
Részvételre oktatás	A koncepció értelmében az önkormányzat vállalja, hogy felkészíti a fiatalokat a felelős állampolgári és európai uniós polgári magatartásra. Rögzíti, hogy lehetőséget kell biztosítani a diákvezetők képzéseire, továbbképzéseire.	Ilyen jellegű képzésekre a helyi általános iskolában, a Diákönkormányzaton keresztül kerül sor.
Információk eljuttatása a fiatalokhoz	A koncepció értelmében az önkormányzat közreműködik a korosztályi közösségek tájékoztatásában az Üllési Körkép közreadása révén.	Az Üllési Körkép nevű települési lapban nincs ifjúsági melléklet, nincs települési ifjúsági portál. A cselekvési terv e feladatokat a Diáksziget Községi Központ (információs központ) testálja.
Részvétel támogatása információs és kommunikációs technológiák útján (interaktivitás)	Nem jelenik meg.	Nincs információ
Fiatalok médiában való részvételének támogatása	Nem jelenik meg nevesítve.	A cselekvési terv nevesíti a Suli Sokk projekt újságot, amelyben a szerkesztői munkát fiatalok látják el.
Fiatalok támogatása az önkéntes közösségi munkában	A koncepció törekszik az ifjúsági programok bővítésére, támogatja az ifjúsági kulturális kezdeményezéseket, növeli az önkéntesség szerepét a helyi rendezvényeken.	Nincs információ.
Fiatalok programjainak és kezdeményezéseinek támogatása	A koncepció áttekinti az önkormányzat lehetőségeit az ifjúsági közösségek részére biztosítandó képzések, táborozások, tanácsadások tárgyában.	Nincs információ.
Fiatalok szervezeteinek támogatása	A koncepció szerint az önkormányzat ... elősegíti a fiatalok szervezeteinek kialakulását, működését. Megvizsgálja a községben működő civil ifjúsági közösségek támogatásának lehetőségét,	Nincs információ.
Fiatalok részvétele civil szervezetekben	A koncepció az önkormányzat feladatává teszi az iskolák, a civil szervezetek, az ifjúsági szervezetek közötti együttműködés erősítését.	Nincs információ.
Fiatalok részvétele a döntéshozatali folyamatokban – eszközök	A koncepció értelmében az önkormányzat ösztönzi az ifjúsági közélet szerepének növekedését. Lehetővé teszi a községi ifjúsági korosztály participációjának elősegítését, tárgyalásokat folytat az ifjúsági érdekegyeztetés fórumának kialakítása érdekében.	A cselekvési terv az ifjúsági referens feladatoként nevezi meg ifjúsági civil szervezet létrehozását, évente egy alkalommal „gyerekparlament” összehívását (résztevői a polgármester, az ifjúsági szervezet, a DÖK tagjai és a fiatalok közül bárki).
Fiatalok részvétele a döntéshozatali folyamatokban – formák, módszerek	A koncepció rögzíti az intézményesített párbeszéd-rendszer elemeit: 1. Gyermekparlament, 2. Ifjúsági Fórum – havonta 1 alkalommal, résztvevők: polgármester, DÖK vezető, helyi fiatalok, diákpolgármester, bordányi ifjúsági képviselők. Kerekasztal félévente egy alkalommal ülésezik.	A párbeszédrendszer csak papíron létezik.

Forrás: SZÁSZ, 2010; saját szerkesztés

## Zákányszék

A települési Ifjúsági koncepciót a település önkormányzata 2002-ben fogadta el és 2005-ben illetve 2008-ban felülvizsgálta, módosította azt. Cselekvési tervvel azonban nem rendelkezik a település. A koncepció az Európai Unióval kapcsolatban annyit említ, hogy a településen élő fiataloknak felkészült magyar és európai állampolgárokká kell válniuk.

A fiatalokat 2002-től 2013-ig ifjúsági referens segítette az önkormányzattal való kapcsolattartásban, ez a pozíció mára megszűnt. A településen eddig 2 ifjúsági referens volt, 2002 és 2008 között, (megbízásának megszűnése után volt egy betöltetlen időszak) valamint 2008 és 2013 között. Mivel a pozíció zömmel nem tölthető be reggel 8-tól 16 óráig, a referens korábban is munkaidején kívül látta el feladatait (és részben ezért is telepített hozzá egyre több és több feladatot „munkaidejében, napközben az önkormányzat). Bár az önkormányzaton belül más feladatkörbe került, 2013 óta az ifjúsági referens „önszorgalomból” továbbra is közreműködik munkaidején túl a fiatalok munkájában.

**10. táblázat: Zákányszék önkormányzata által a fiatalok számára biztosított részvétel értékelésének formális szempontjai**

Vizsgált területek	Ifjúsági koncepcióban és/vagy cselekvési tervben megjelenik-e?	Információk
Részvételre oktatás	Igen, a fiatalok számára egymással párhuzamosan működő kamaszparlament gyűléseket és ifjúsági fórumokat nevesít.	Forrás függvényében 1-2 napos nemformális képzéssorozatot tartottak a településen, utoljára 2 évvel ezelőtt tartottak ilyet. Emellett özdí mintára létrejött a Kamaszparlament nevű kezdeményezés, melybe 12 éves kortól jelentkezhetnek fiatalok. Célja az ifjúsági önkormányzat utánpótlására közös, formális és informális programok szervezése.
Információk eljuttatása a fiatalokhoz	A koncepció középtávú célként fogalmazza meg a „gyorsan fejlődő informatikai társadalomban való eligazodást. A Teleházhoz rendeli az információhoz jutást, ennek elősegítését.	Főként interneten keresztül juttatják el az információkat.
Részvétel támogatása információs és kommunikációs technológiák útján (interaktivitás)	A koncepcióban nem jelenik meg.	A homokháti ifjúsági portálon a zákányszéki fiatalok számára is hasznos információk elérhetők.
Fiatalok médiában való részvételének támogatása	A koncepcióban nem jelenik meg.	A fiatalok a település lapjában rendelkeznek saját felülettel, valamint a közösségi médiában saját oldalon keresztül szólítják meg a fiatalokat.
Fiatalok támogatása az önkéntes közösségi munkában	A koncepció nevesíti a Tavaszcsalogató rendezésébe való aktív bekapcsolódás fontosságát, valamint a fiatalok által szervezett közös kirándulásokat említi, megjegyezve, hogy nagyon nehéz feladat a zákányszéki fiatalokat bevonni a szervezésbe és megvalósításba egyaránt.	A fiatalok a település fontos rendezvényein részt vesznek, a fiatalok rendszerint saját feladatokat kapnak.
Fiatalok programjainak és kezdeményezéseinek támogatása	A koncepció a Zákányszéki Ifjúsági Önkormányzat (ZIO) feladataként határozza meg a közösségi tér biztosítását a fiatalok számára, a közösségformálást a fiatalok körében. A koncepció az ifjúsági referens feladataként nevesíti az ifjúság önszerveződésének elősegítését.	A közösségi tér ugyan nem kizárólag a fiataloké, de kétségkívül működik vagyis a fiatalok jelen is vannak ott. A referens ma már főként más feladatokkal van megbízva, de szabadidejében segíti a fiatalokat.
Fiatalok szervezeteinek támogatása	A koncepció alapján az önkormányzat az ifjúsági civilszervezeteket és a Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzat munkáját Ifjúsági referens alkalmazásával segíti.	A koncepció különösen fontosnak nevezi, hogy a fiatalok közösségi területét saját maguk uralják, ahol nem kell saját viselkedési szabályaiktól jelentősen eltérni. A település a Kamasztanya nevű ifjúsági területet biztosítja a fiatalok számára, hogy önállóan, önszerveződő módon saját programokkal álljanak elő. A kamasztanya azonban nem csupán a fiataloké, más civilszervezetek is használják az épületet.
Fiatalok részvétele civil szervezetekben	A koncepció nem nevesíti.	Működik ifjúsági civilszervezet a településen.
Fiatalok részvétele a döntéshozatali folyamatokban –	A koncepció alapján intézményesített párbeszéd-rendszer működik, a feladatok ellátását alapvetően az	A ZIO először 2002-ben alakult meg, majd 2005-ben alakult újjá. A választáson a település 14-26 év közötti fiataljai választottak egy

eszközök	ifjúsági referenshez és/vagy a ZIÖ-höz rendeli.	polgármestert és 4 képviselőt. 2005 és 2010 között az önkormányzat szociális bizottságában állandó meghívott volt a ZIÖ elnöke. 2010 óta nincs bizottsági képviselő a ZIÖ-nek.
Fiatalok részvétele a döntéshozatali folyamatokban – formák, módszerek	A koncepció a Homokháti Kistérség Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzat munkájában részt vett, a Kamaszparlamentet, valamint a ZIÖ és az önkormányzat között intézményesített párbeszédrendszert nevezi meg.	A koncepció a ifjúsági kerekasztal alakítását és kamaszparlament működtetését az ifjúsági referens feladatává tette. A lehetőség tehát papíron adott, de máig nincsenek intézményesített kapcsolatok, döntően informálisan zajlik a döntéshozatal.

Forrás: SZÁSZ, 2010; saját szerkesztés

A fentieket összegezve egyfelől biztató, hogy a kistérség 9 településéből 7 elfogadott a települési ifjúsági feladatokat áttekintő koncepciót. Mindez jelzi, hogy a kistérség településeinek döntéshozatalában megjelent az ifjúság, mint önálló társadalmi csoport igényeinek figyelembe vétele, és a legtöbb településen a helyzetképpel összhangban (sok esetben helyi ifjúságkutatással egybekötve) az ifjúsági erőforrások számba vétele is megtörtént. Ugyanakkor a koncepciókhoz a legtöbb településen nem kapcsolódik a végrehajtást tekintetbe vevő cselekvési terv, a koncepcióban meghatározott célok nincsenek dedikáltan megnevezett felelősökhöz rendelve, ezáltal az sem megállapítható, kik hajtják vagy épp nem hajtják végre az ifjúsági feladatokat települési szinten, és mennyi teret kapnak abban az ifjúság képviselői. A folyamatok fenntarthatóságát tekintve pedig rendkívül aggasztó, hogy 2008 óta egyetlen település sem vizsgálta felül (4 évre elfogadott) koncepcióját.

Miután az ifjúsági önkormányzatok nem rendelkeznek önálló jogi háttérrel, a szervezetet működtető informális ifjúsági közösség nagyban rászorul az ifjúsági önkormányzat háttérintézményét jelentő egyesületre. Ott, ahol e háttérintézmények az Homokháti részvételi modell szellemében az ifjúsági önkormányzattal aktívan együttműködnek (Bordány, Ásotthalom, Zákányszék), a jogi személyiség hiánya nem akadályozza az ifjúsági önkormányzatokat abban, hogy a működésüket lehetővé tevő saját pénzügyi hátterük legyen. A kistérség legtöbb településén azonban ez a viszonyrendszer nem adott: vagy rendelkeznek ifjúsági önkormányzattal, de nincs mögöttük ifjúsági civilszervezet (ilyen volt Ruzsa), vagy van ifjúsági civilszervezete a településen élő fiataloknak, de nincsen politikai képviseletük (Forráskút, Mórahalom, Pusztamérges, Öttömös, Üllés). Ez utóbbi esetekben az önkormányzat elláthatja a „háttérintézmény” szerepét – ahogy ez történt Ruzsán ifjúsági referens foglalkoztatásával -, de a kistérségi tapasztalatok azt mutatják, hogy mindez az ifjúsági érdekképviselet és a településen élő fiatalok önálló kezdeményezései szempontjából nem vezet el fenntartható gyakorlat kialakulásához. A modell működésének alapját jelentő együttállás, az ifjúsági civilszervezeti háttérrel rendelkező, települési fiatalok által

választott ifjúsági önkormányzat a kistérség településeinek többségében nem valósult meg a gyakorlatban.

### 7.1.2. Mi jellemzi az ifjúsági civilszervezetek működését a gyakorlatban?

Az interjúorozatból és a dokumentumelemzésből kirajzolódott, hogy az ifjúsági civilszervezetek finanszírozási nehézségei egyfelől a vizsgált szervezetek rendkívül alacsony taglétszámából (20-50 fő) és a taglétszámnak a korosztály életkori sajátosságaiból adódó ingadozásából adódnak. Az alacsony taglétszám, párosulva az alacsony tagdíjfizetési hajlandósággal azt eredményezi, hogy a szervezeteknek nincs kiszámítható saját forrásuk. A helyi vállalkozások egy-egy projekthez kapcsolódva, különböző eszközökkel nem ritkán közreműködnek a fiatalok programjainak megvalósításában, de egy a vállalkozásokat pénzügyi hozzájárulásra ösztönző kedvezményrendszer (például adókedvezmény) nem működik Magyarországon, az ilyen kedvezményeket mégis működtető nemzetközi nagyvállalatok közül pedig egyetlen egy sem működik a kistérségben. Ebből kifolyólag a vizsgált ifjúsági civilszervezetek nagy mértékben függenek az önkormányzati és állami támogatásoktól, amelyek mértéke azonban az utóbbi években egyre csökken. Ebből adódóan mind fontosabb bevételi forrást jelentenek az Ifjúság program által biztosított Európai Unió források, amelyek azonban nagy adminisztratív kapacitás meglétét igénylik. Ilyen kapacitásokkal a településen élő fiatalok nem rendelkeznek, ezért ennek áthidalása csak tudatos helyi ifjúságpolitikai lépésekkel lehetséges: *„Nincs idő arra, hogy nagy projekteken gondolkodjanak, nincs igény rá. Sokszor a helyi programokat is nehéz végigvinni. A gyerekeknek a legfontosabbak a barátok, az iskola, a család. Ezekhez a programokhoz kell egy megszállott, aki ezt csinálja, vagy kell egy ifjúsági referens, akinek ez a munkája. Nálunk van egy ifjúsági információs pont, ahol most éppen négy nemzetközi programunk fut. Jön most két önkéntes Spanyolországból 8 hónapra, jönnek 12-en 2 hónapra... annyi a feladat, hogy már nem győzzük kapacitással. Van saját szálláshelyünk, mindig vannak programok, ennél többre a fiataloknak nincs igényük.”*<sup>102</sup>

Annak érdekében, hogy az írásos dokumentumokból és a vizsgált kistérség ifjúságpolitikai szereplőinek interjúból elhangzó állításain túl a mindennapi működés keretében is megismerhessem a helyi ifjúságpolitika gyakorlatát, a disszertációmhoz kapcsolódó kutatás részeként terepkutatást végeztem a kistérségben.

A terepkutatás során a kistérségi ifjúsági együttműködés egyik állandó, immár évtizedes múlta visszatekintő programjának, a zánkányszéki Tavaszcsalogató rendezvény megvalósításának folyamatát vizsgáltam meg 2013. április 6-án.

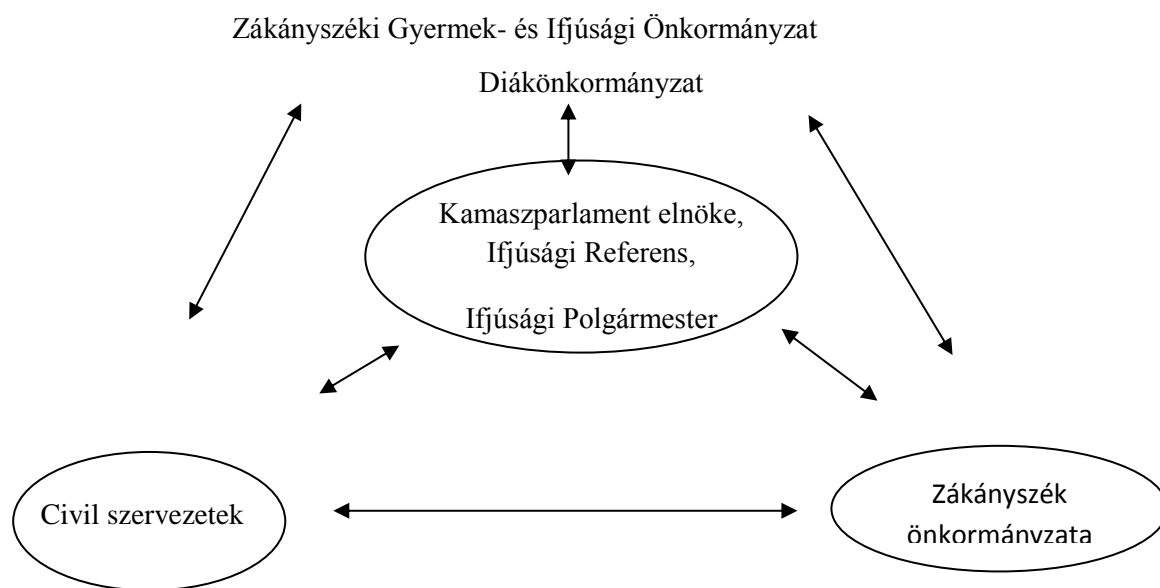
<sup>102</sup> interjú Bordány volt ifjúsági polgármesterével, 2013. július.

A rendezvény megfigyelésén túlmenően a kérdőíves kutatás folyamán valamennyi település ifjúsági részvételt érintően meghatározó szereplőjével interjút készítettem 2013 április és 2013 augusztus között.

#### Az együttműködés formális és informális keretei

A terepkutatás során elsőként arra voltam kíváncsi, hogy az együttműködés formálisan rögzített szabályai (önkormányzati rendelet, ifjúsági stratégia) valóban kijelölik-e az együttműködés kereteit, meghatározzák-e a működés gyakorlatát? Mi az, ami formálisan történik, mindenki számára nyilvánosan, és mennyi tere van az informalitásnak? Ki irányítja a program lebonyolítását, miért ő irányítja?

#### **10. ábra: A zákányszéki párbeszédrendszer résztvevői**



Forrás: Zákányszék Önkormányzata és a helyi ifjúság szervezetek közötti intézményesített párbeszédrendszer

Bár a zákányszéki párbeszédrendszert a település ifjúsági koncepciója rögzíti, a gyakorlatban nem, csupán papíron létezik. Rendszeresen működtetett, formális leülésre ebben a formában a szereplők között nem kerül sor. Ebből adódan a szervezet működésének kérdéseinek, programjainak formális keretek között történő előkészítése korlátozott:

- Az önkormányzat a költségvetésről tart ugyan falunapot, illetve ezen túl évi 2 közmeghallgatást, a fiatalok azonban ezeken jellemzően nem vesznek részt.
- Az önkormányzat működését tekintve korábban, 2010 előtt volt egy állandó meghívottja, külső delegáltja a Zákányszéki Ifjúsági Önkormányzatnak a kulturális bizottságban, de a 2010-es önkormányzati választási törvény csökkentette a települési képviselők számát, és ezzel a bizottságba delegált külső tagok számát is. A korábbi együttműködés negatív tapasztalata az volt, hogy a fiatalok nem tudtak az iskolaidőben tartott üléseken megjelenni.
- Az ifjúsági önkormányzat havonta egyszer ülésezik az önkormányzat épületétől távol, a

település civilszervezetei számára fenntartott, mintegy 50 főt befogadni képes épületben, aminek része az ifjúsági klub. Miután a klub épülete csak részben a fiataloké, rendszerint osztoznak rajta más civilekkel, ami időnként konfliktusokat szül. Mégis, fontos tény, hogy a fiataloknak ugyan van saját terük, ahol összegyűlhetnek, tehát a helyi ifjúsági életbe bekapcsolódni kívánó fiatalok tudják, hol találják meg egymást, és adott számukra a hely saját programjaik lebonyolítására.

- Létezik egy speciális formája a település legfiatalabb aktív tagjainak megszólításának. A kamaszparlament nevű program az ifjúsági önkormányzat előszobája, jellemzően 12-14 évesek kerülnek be. Rendszerint az ifjúsági önkormányzat 5 tagja és további 8-10 fiatal vesz abban rész. Egy-egy maguk választotta témát havonta megvitatnak, és ha saját akciót találnak ki. A kamaszparlament fontos szerepet tölt be az ifjúsági önkormányzat tagjainak rekrutációjában, a jelenlegi testület tagjainak többsége részt vett korábban annak munkájában.

A felsorolt rendezvények tehát mindenki számára nyilvánosak, ugyanakkor a gyakorlatban egy szűk réteget szólítanak meg. Ebből adódóan a helyi ifjúsági élet irányítása nagymértékben informális. Az ifjúsági polgármester és az ifjúsági önkormányzat egy baráti kör része, formális pozíciók nincsenek meghatározva a testületben.

A fiatalok által rendezett X. Tavaszcsalogató rendezvényen jól kitapintható volt, hogy a mintegy 8-10 aktív fiatal munkáját a háttérben az ifjúsági polgármester, valamint az ifjúsági önkormányzat tagjainak szülei segítik. A korábbi ifjúsági referens háttérbe vonult, a program pontos menetét nem ismerte és konkrét feladatokat sem vállalt, nagyrészt a fiatalokra hagyta azokat (jelen volt, de láthatóan tőle függetlenül zajlottak az események).

A terepkutatás során tehát azt találtam, hogy a formális működés szerepe elhanyagolható. A program megvalósítása kapcsán helyi rendeletben rögzített elem kevés van: ilyen például az, hogy a rendezvény megvalósítására a település önkormányzata éves költségvetésében 100.000 forintot különít el, aminek felhasználásáról a Zákányszéki Ifjúsági Önkormányzat dönt. Ezen túlmenően azonban a Tavaszcsalogató rendezvény szervezésében a mintegy 3000 fős településen az informalitás dominál.

### Csoportközi és hatalmi viszonyok

A terepkutatás révén egyúttal bepillantást nyerhettem abba, csoportközi szinten mi történik a településen, s mindez milyen befolyással bír a formális működésre. Egyúttal tehát választ kaptam arra, hogy a hatalmi struktúrák hogyan képeződnek le a gyakorlatban.



Az ifjúsági önkormányzat voltaképp egy baráti társaság. Tagjai akkor is együtt tölténék az időt, ha nem lenne „megbízatusuk”. A csoport meglehetősen zártnak tűnt, a programokban közreműködők, egyéb segítők szintén a baráti kör részei. Zömmel érettségi előtt álló lányok alkotják, az ifjúsági önkormányzat egyetlen fiútagja háttérben, igaz, saját feladatkörben tevékenykedett (zene, hangpult). A csoport munkájának irányítását az ifjúsági polgármester látta el.

A társaság összetételéből, valamint a választásokon részt vevők arányából (10%) következtetések vonhatók le. A választáson részt vevők alacsony aránya vélhetően a választáson induló baráti társaság által mobilizált ismerősök, barátok körét jelenti. Vagyis a megválasztottak főként saját baráti, ismerősi körüket képviselik, és ez kihat a működésre is. Mivel csak egy adott baráti kör tagjai kerülnek pozícióba, nincsenek a csoporton belüli konfliktusok, nincs szükség egyeztetésre, formalizálásra, a működés informális marad. Azonban így azok, akik ennek a „körnek” nem részesei, jó eséllyel kimaradnak az aktív közreműködésből. Ez utóbbi a rendezvényen is megfigyelhető sajátosság volt: a 10 aktív szervezőn túl vagy 100 fiatal lézengett a teremben. Közülük páran korábbi ifjúsági önkormányzati tagok voltak, de a többség csupán látogatóként vett részt. A látogatók bevonására kitalált egy-egy akció (pl. faültetés) nem generált részvételt, inkább csak egy szimbolikus gesztusnak tekinthető (az ifjúsági önkormányzat tagjai helyezték a helyére a fát, a polgármester pedig segített annak elültetésében). Az érdeklődések valamint a különböző érdeklődési körű fiatalok közötti egyeztetési kényszer hiánya tehát közvetetten kihat a testület hatókörére és működésére: a döntések informálisak, tartalmuk írásban nem rögzített, meghozatalukban kevesen vesznek részt, és ebből adódóan azok végrehajtásába is kevesek kapcsolódnak be. Az ifjúsági önkormányzat működtetésében, rendezvényeinek megvalósításában az önkormányzat tagjain túl rendszerint a testület tagjainak barátai, szülői és rokonai segítenek. A fentiek alapján egyértelműen az informalitás viszi elő a csoport munkáját, a testület egy nagyon gyengén intézményesült „baráti kör”.

A terepen készített interjúkból az is kiderült, hogy a fiatalok mozgásterét a felnőtt társadalom jelöli ki a település életében. A fiatalok több települési rendezvényen is saját feladatokat kapnak, amelyeket önállóan látnak el, de a formális döntéshozatalra nincsen ráhatásuk. Kéréseiket legtöbbször nem is juttatják el a közgyűlésig, hanem a polgármester saját hatáskörében dönt arról, hogy egy adott akciójukhoz ad-e támogatást. Ebből adódóan egy az ifjúsági polgármester és a polgármester között esetlegesen megromló kapcsolat gyakorlatilag az ifjúsági önkormányzat ellehetetlenülését jelenti (nincs intézményesített fórum, ahol kiállhatnának magukért). Ezen túlmenően fontos még leszögezni, hogy sajátos ciklikus működés jellemzi az ifjúsági önkormányzat működését, aminek alapja az, hogy tagjai kamaszként lépnek be és fiatal felnőttként lépnek ki. E ciklikusság meglétével együtt a megválasztott ifjúsági önkormányzatok a megbízatusuk idejét

kitöltik, sőt van olyan ifjúsági képviselő, aki több ciklust is vállal.

A fiatalokat 2002-től 2013-ig ifjúsági referens segítette az önkormányzattal való kapcsolattartásban, ez a pozíció mára átalakult egyfajta pályázatírói feladatkörre. A településen eddig 2 ifjúsági referens volt, 2002 és 2008 között, (megbízásának megszűnése után volt egy betöltetlen időszak) valamint 2008 és 2013 között. Mivel a pozíció zömmel nem tölthető be reggel 8-tól 16 óráig, a referens korábban is munkaidején kívül látta el feladatait (ezért is telepített hozzá egyre több és több feladatot munkaidejében, napközben az önkormányzat). Ezzel együtt az ifjúsági referens „önszorgalomból” továbbra is közreműködik munkaidején túl a fiatalok munkájában.

Az ifjúsági referens fontos feladata az ifjúsági önkormányzati választások lebonyolításában való közreműködés, az esemény hirdetésétől a választás helyszínének (Teleház) biztosításán át a háromtagú, fiatalokból álló választási bizottság működésének segítéséig. Különösen fontos feladat hárul rá az új testület létrejöttkor. Ha van átfedés a korábbi és az újonnan megválasztott tagok között, akkor az ifjúsági referens munkáját kevésbé igényli a testület, de ha nincs, olyankor az ifjúsági referens biztosítja a testület működésének folytonosságát. Ilyenkor a testület tagjai jellemzően a második, harmadik évre beletanulnak a szervezésbe és a forráskeresésbe, illetve ismét zökkenőmentessé válik a kapcsolat azzal a két civilszervezettel, akikkel kötelezettség vállaló szervezetként együttműködnek az ifjúsági önkormányzattal.

Fontos továbbá megemlíteni az önkormányzat és a polgármester szerepét a rendezvény megvalósításában, miután a rendezvény infrastrukturális kereteit mindez nagyban meghatározta. Egyfelől azért, mert a Tavaszcsalogató rendezvénynek a településen működő általános iskola sportsarnoka adott teret, másfelől pedig a program elő- és utómunkálatainak lebonyolításában az ifjúsági önkormányzat tagjai a település közmunkásainak segítségére is számíthattak. A rendezvény lebonyolításához tehát az ifjúsági önkormányzat tagjai – az önkormányzati költségvetésben rögzített pénzügyi forrásokon túl - teret és humánerőforrást is kaptak az önkormányzattól.

### Új eszközök a fiatalokkal való kapcsolattartás terén

A kutatás részét képező, Mórahalmi kistérségben folytatott interjúsorozat kitért annak a (disszertációmban másodikként feltett) kutatási kérdésnek a vizsgálatára, hogy a megkérdezettek tapasztalják-e a korosztály érdeklődésének változását, alkalmaznak-e új eszközöket a fiatalokkal való kapcsolattartásra?

A kérdéssel kapcsolatban valamennyi kérdezett kitért az internet, azon belül is a közösségi média meghatározó szerepére a településen élő fiatalok tájékoztatásában. A tájékoztatás formáinak változását a Bordány volt ifjúsági referense és a település volt ifjúsági polgármestere így jellemezték: „*A fiatalok a helyi újságot nem olvassák el.(...) Szembesültünk azzal is, hogy elkezdtek*

*Szegedről kiköltözni emberek a tanyavilágba, akiket mi nem értünk el. Ezért a tanyavilágba is igyekeztünk eljuttatni a helyi lapot. Volt a felnőttek lapja, a bordányi napló, és a fiataloknak a Bild című lap (...) Végül a fiataloknak elektronikus hírlevelet adunk ki.*

A közösségi média valamennyi településen magába integrálta a fiatalok tájékoztatására korábban alkalmazott eszközöket: a fiatalok számára szervezett események meghirdetése, a fiatalok szervezett közösségeivel való kapcsolattartás, a fiatalokat érintő ügyekről való tájékoztatás minden településen megjelent, településenként változó mértékben szorítva ki a hagyományos eszközöket (szórólap, plakát, helyi lapban megjelent újságcikkek).

Ott, ahol a működő helyi ifjúsági közösségek jöttek létre, a szervezetek mindennapjaiban általánossá vált a közösségi média felületén történő egyeztetés, ami a szervezeti működés, döntéshozatal terén is megjelent.

Az online tevékenység és az önkéntes részvétel közötti összefüggés felismerését felismerő, innovatív gyakorlatot meghonosító bordányi ifjúsági önkormányzat tapasztalai így összegezhetők: *„A kapcsolattartás részét képezte a KÖR rendszerünk, ami egy közösségi önsegélyező rendszer. Amikor az OTP váltott a csekkes rendszerről (2008-ban) akkor mi is váltottunk egy csekkes rendszerről online bankolásra. A Kör rendszer segítségével tudnak online munkát ajánlani az emberek egymásnak. A KÖR rendszer helyi pénzzel, a bordányi koronával működik, és egy önkéntes rendszer. A bordányi korona elektronikus pont, amik egy kártyára feltölthetők. Ezeket különböző munkákért cserébe utalhatják egymásnak a fiatalok. Tulajdonképpen az ehhez tartozó kártya egy bankkártya, aminek egyik funkciójaként működik a KÖR rendszer, amit a bankkártya kiváltásával bárki aktiválhat. Ezt megnyitja az illető 0 koronával, és onnantól gyűjtheti a koronákat, de akár minuszba is mehet. A lényege az, hogy bizonyos, a programba jelentkező szolgáltatóknál ezek a koronák beválthatók. A haszonkulcsok mindig koronában mennek, például a szolgáltató azt mondja, hogy 1000 forintot adsz, 500-at pedig koronában. 1 bordányi korona mindig egy forint értékű. Ezek egyik beváltóhelye a bordányi ifjúsági információs pont, ahol számítógépezésre, internetezésre, fénymásolásra használhatják, valamint az egyesület kirándulásain is kedvezményekre jogosít. Ezzel az összes jófejet, aki a közösségért akar tenni, kompenzálni lehet a munkájáért.”* (interjú Bordány volt ifjúsági referensével és a település volt ifjúsági polgármesterével, 2013 július).

A közösségi média ingyenes, mindenki által igénybe vehető felületein túl kistérségi ifjúsági információs portál szolgálja a fiatalok tájékoztatását. Az egyes települések ifjúsági civilszervezeteinek és ifjúsági érdekvédelmi szervezeteinek online portáljai jellemzően ingyenesen létrehozott, rendszertelen időközönként frissülő weblapok. Ez alól kivételt képez Bordány, ahol a Kulturális és Szabadidős Egyesület bordányNET programja információs honlapok működtetésén túl az elektronikus ügyintézését lehetővé tevő elektronikus szolgáltatásokat kínál a településen élő

fiatalok számára, valamint települési adattárolást segítő internetes szoftvert működtet.

A bordányNET program révén megvalósult fejlesztéseknek köszönhetően Bordányban Magyarországon egyedülálló módon bevezették az elektronikus szavazás intézményét az ifjúsági önkormányzati választásokon: *„Az elektronikus választás az egy olyan eredményünk, ami működik, és ráadásul nem kerül pénzbe. Azt látjuk, hogy ezt egyébként sokan szeretnék átvenni tőlünk, de a bizalom hiányzik. Pedig lehet úgy működtetni, hogy senki nem nyúl bele. Nekünk a munkánkat nagyon egyszerűsíteni. Ennek a szoftverje egy saját fejlesztésünk. Online weboldalon keresztül működik. 12-25 év közötti fiatalok kapnak postán felhasználónevet és jelszót. A jelölések online felületen zajlanak, aki bejelentkezik, az ajánlhat és választhat. Bárhonnan be tudnak jelentkezni. És van még egy adat, amit a bejelentkezőnek kell megadnia, így rajta kívül más nem tud belépni, hiába szerzi meg mondjuk a postai lapot. A szavazásnál a fiatalnak minden olyan joga megvan, ami papíron: akár el is ronthatja, vagy üresen is beadhatja. A részvétel pedig 27%, miközben a papír alapú ifjúsági önkormányzati választás más településen 10% körül mozog”*(interjú Bordány volt ifjúsági referensével és a település volt ifjúsági polgármesterével, 2013).

### 7.1.3. Modell és valóság: a Homokháti Részvételi Modell értékelése

A vizsgált településeken működő ifjúsági struktúrákról a rendelkezésre álló adatok, valamint a kistérség településeinek felnőtt döntéshozóival (polgármesterek, önkormányzati képviselők), ifjúsági referenseivel és ifjúsági civilszervezeti vezetőkkel készített interjúk alapján fontos megállapítások tehetők arról, milyen környezet áll a fiatalok számára rendelkezésre ahhoz, hogy politikai, közéleti érdeklődésük kialakuljon. E megfigyelések révén kutatásom választ ad arra a (disszertációmban harmadikként feltett) kutatási kérdésre, milyen elveket követ a Homokháti Részvételi Modell, azok hogyan illeszkednek az Európai Unió által meghatározott ifjúságpolitikai célkitűzésekhez illetve a magyar ifjúságpolitika gyakorlatához? A magyar fiatalok érdekképviselőt a vizsgált kistérségben ellátó ifjúsági szervezeteket az Európai Unió más tagállamaiban működő hasonló szervezetekkel összevetve melyek a legfontosabb eltérések?

Ha a megfigyeléseket Hart lépcső modelljében kívánjuk megjeleníteni, az eredmény így összegezhető:

## 11. táblázat: A Mórachalmi kistérség Hart modelljének tükrében

Jellemzők	Eredmények
<b>Fiatalok által kezdeményezett, felnőttekkel közös döntéshozás:</b> az egyenlőség fiatalok és felnőttek részvételi arányában tükröződik. A résztvevők az eredmények ösztönző hatását tartják szem előtt.	A generációk közötti együttműködést célul tűző, különbségeket figyelembe vevő struktúrák. Nincs ilyen település
<b>Fiatalok által kezdeményezett és irányított folyamat:</b> a felnőttek nem vállalnak hatalmi szerepet, hanem támogatóan viselkednek.	A fiatalok megtapasztalhatják cselekvésük potenciális hatását. <u>Bordány</u>
<b>Felnőtt által kezdeményezett, a fiatalokkal közös döntéshozás:</b> a fiatalok egyenlők a felnőttekkel, fele-fele arányban osztoznak a hatalomban, a kötelezettségekben és a végrehajtás folyamatában.	A fiatalok a hatalmi, hatósági jogkörök gyakorlásában tapasztalatokra tehetnek szert, valamint átélhetik a felnőtt-fiatal partnerség alapjait. Nincs ilyen település
<b>Tájékoztatás és véleménykérés:</b> a felnőttek aktívan egyeztetnek a fiatalokkal	A fiatalok tartalmi értelemben is átformálják a felnőttek szemléletét, döntéseit és cselekedeteit. <u>Zákányszék, Ásotthalom</u>
<b>Kijelölés és tájékoztatás:</b> a fiatalok információt adnak át a felnőtteknek	A fiataloknak megvan a lehetőségük, hogy beleszóljanak a felnőttek döntéseibe. <u>Mórachalom</u>
<b>Jelképes részvétel:</b> a felnőttek jelképesen vonják be a fiatalokat	A fiatalok jelenlétét biztosítja valódi cselekvésre ösztönzés nélkül. <u>Ruzsa</u>
<b>Dekoráció:</b> a felnőttek díszletként használják a fiatalokat saját tevékenységükhöz	A felnőttek gondolnak a fiatalokra. <u>Öttömös, Forráskút, Üllés, Pusztamérges</u>
<b>Manipuláció:</b> a felnőttek manipulálják a gyerekeket	A fiatalok részvételével kapcsolatos tapasztalatok szerzése. Nincs ilyen település

Forrás: saját szerkesztés

Tekintettel arra, hogy a vizsgált kistérség négy településén, Öttömösön, Forráskúton, Üllésen és Pusztamérgesen az ifjúság érdekképviselőjét semmilyen szervezet nem vállalja, a település döntéshozatali folyamataiban nem jelennek meg a fiatalok. Részvételük a település életében legfeljebb jelképes: a fiatalok eseti jelleggel, egy-egy program, többnyire nem általuk kezdeményezett program kapcsán vesznek részt a település közéletében. Ebben a környezetben a fiatalok közéleti részvételének ösztönzésének nincsenek meg sem a hagyományai, sem a megfelelő feltételei.

Ruzsán az elmúlt évtizedben kialakult a fiatalok érdekképviselőjének gyakorlata, az ifjúsági önkormányzati választások révén létrejött ifjúsági önkormányzat saját munkarendje alapján fiataloknak, fiatalokkal szervezett programokat, és nem intézményesített, informális csatornákon

keresztül egyeztetett a település felnőtt döntéshozóival. Az intézményesülés elmaradása, kiegészülve a speciálisan a fiatalok önszerveződését segítő ifjúsági referens alkalmazásának megszűnésével, mára a korábban beindult jó gyakorlat fenntarthatóságának bizonytalanná válásához vezetett. Ebben a környezetben meghonosodott a fiatalok részvételének hagyománya és ismert a lehetőség, miként jelölhetők ki egyes fiatalok a fiatal korosztályok érdekképviselésének biztosítására, de a felnőttek nem kötelesek döntésük során figyelembe venni a fiatalok szempontjait, az ifjúsági részvétel legfeljebb tájékoztató erővel bír a település döntéshozói számára.

Az ifjúsági részvétel biztosításának helyi gyakorlata tartósan rögzült Mórahalom helyi közéletében, de intézményesített képviseletről itt sem beszélhetünk. Mórahalom kistérségi központi adottságai és a településfejlesztés elmúlt években elért eredményei a korábban említett településeknél kedvezőbb feltételeket biztosítanak a fiatalok számára saját maguk által kezdeményezett programok megvalósítására. Jóllehet az ifjúsági érdekképviselő ifjúsági önkormányzati választásokon alapuló gyakorlata itt sem vált tartóssá. Bár a településen számos civilszervezetben aktívak a fiatalok, a fiatalok számára hiányzik egy a településen működő ifjúsági civilszervezetek tevékenységét összehangoló, dedikáltan a fiatalok által és a fiatalok érdekében működtetett ifjúsági civilszervezet. Bár a polgármester informális csatornákon keresztül igyekszik személyes kapcsolatot teremteni a településen aktív fiatalokkal, és a település jó anyagi helyzetének köszönhetően a fiatalok rendezvényeinek támogatása is biztosított, ezzel együtt hiányzik az az intézményes keret, ami lehetővé tenné szempontjaik érvényesítését a döntéshozatal folyamán. A felnőttek nem kötelesek döntésük során figyelembe venni a fiatalok szempontjait, az ifjúsági érdekképviselőnek nincsenek állandó fórumai, vagyis az ifjúsági részvétel legfeljebb tájékoztató erővel bír a település döntéshozói számára.

Zákányszék és Ásotthalom esetében az ifjúsági érdekképviselő ifjúsági önkormányzatra alapozott, rendszeres időközönként megtartott választások keretében megújított formája tartósnak és fenntarthatónak bizonyult a település közéletében. Bár mindkét félre nézve kötelezettségeket és jogokat egyaránt ruházó, intézményesített együttműködés nem alakult ki a település önkormányzata és az ifjúsági önkormányzat között, a tájékoztatás és véleménykérdés folyamatai megvalósulnak, a fiatalok az őket érintő ügyekben beleszóláshoz jutnak és tartalmi értelemben is átformálják a felnőttek szemléletét, döntéseit és cselekedeteit.

Az ifjúsági részvétel szempontjából a vizsgált kistérségben Bordányban adottak a legkedvezőbb feltételek. Bordányban a gyakorlatban is érvényesülnek a részvételi modell elvei, az önkormányzati-civil párbeszéd intézményesült. A gyermek- és ifjúsági önkormányzat a „rendes” önkormányzatok mintájára működik: ifjúsági polgármester és képviselők működtetik, munkatervek, jegyzőkönyvek, eseti bizottságok és határozatok keretében, amelyeket a települési önkormányzat elé is beterjesztenek. A településen az ifjúsági önkormányzat 2002 óta megszaki-  
tás

nélkül ellátja feladatait, az ifjúsági közösségi térben ifjúsági szolgáltatások évről évre megújuló kínálattal működnek, fiatalok saját egyesülete közösségi programok tucatjait biztosítja a helyi fiatalok számára, amelyek némelyike a település valamennyi fiatalját megszólítja. A település fiataljai nemzetközi programokba is bekapcsolódnak, mi több, az egyesület működtetése során külföldről fogadnak önkénteseket. Azáltal, hogy a település vezetésében az ifjúsági szervezet működését ismerő, korábbi vezetői meghatározó szerepet töltenek be, a fiatalok által kezdeményezett programok terén a legtöbb esetben az irányítás is a fiataloknál marad: a felnőttek nem vállalnak hatalmi szerepet, hanem támogatóan viselkednek, ezáltal számos projekt a kezdeményezéstől a végrehajtásig a fiatalok felelőssége. Mindez kedvez az önállóságnak és a felelősségvállalásnak, a fiatalok megtapasztalhatják cselekvésük potenciális hatását közvetlenül magukon, kortársaikon és ifjúsági közösségeiken keresztül.

A vizsgált kistérség egészét tekintve mindezek alapján rendkívül heterogén adottságok jellemzik a fiatalok részvételére biztosított lehetőségeket. Bár a vizsgált kilenc település mindegyikén megjelenik valamilyen formában a fiatalok érdekképviselésének igénye, tartalmi értelemben mindez a harti modell alapján a részvétel alacsony fokát biztosító dekorációtól (Öttömös, Forráskút, Üllés, Pusztamérges) a jelképes részvételen át (Ruzsa) a kijelölésen és tájékoztatáson (Mórahalom) keresztül egészen a fiatalok által kezdeményezett részvételig (Bordány) terjed. E heterogenitásra tekintettel túlzás volna azt állítani, hogy a Homokháti Részvételi Modell egységes gyakorlatot teremt a fiatalok érdekképviselésének biztosítása szempontjából. Mindez egyfelől a dokumentum elemzés tanulságai alapján a részvétel kistérségi dimenzióját érintő szinergiák átgondolatlanságából, másfelől az interjúk fényében az ifjúsági részvételt érintően a helyi döntéshozók közötti rendszeres egyeztetések hiányából fakad. A Bordányban, mint a modell létrejöttében kulcsfontosságú településen létrejött jó gyakorlat továbbra is inkább egyedülálló, követni kívánt minta a kistérség más településein élő fiatalok számára, mintsem a kistérségi ifjúsági érdekérvényesítés terén általánosan érvényesülő norma.

A Homokháti Részvételi Modell alapját egy az ifjúsági szakma képviselői által indított térségi együttműködés jelenti. Az ifjúsági munka tradíciói Magyarországon nem rendelkeznek hosszú múlttal, ebből adóan a kistérségben működő modell egyike a legrégebbi, legtartósabb együttműködéseknek. Az, hogy ez a modell mind a mai napig létezik, rámutat az ifjúsági munka, az ifjúságpolitika és az ifjúságkutatás közötti egyeztetések fontosságára: Bordányban, a kistérség központjában mára az ifjúsági feladatokat ellátó civilszervezet, a fiatalokat képviselő ifjúsági önkormányzat, a település polgármestere, valamint a kistérség ifjúsági civilszervezetei és az ifjúságpolitika regionális feladatait ellátó szervezet, a Dél-Alföldi Regionális Ifjúsági Szolgáltató Iroda között állandóvá váltak különböző szintű és tartalmú együttműködések. Az ifjúsági szakma szereplői nélkül ez az együttműködés nem jöhetett volna létre, és az együttműködés fenntartásához

is nélkülözhetetlenek a helyben és regionálisan elérhető ifjúságsegítők. A települések által elfogadott ifjúsági stratégiák magukban hordoznák az ifjúságpolitikai együttműködés bővítését, amennyiben azok megvalósítására valós politikai akarat és számonkérhető cselekvési terv kapcsolódna. Jelenleg azonban az együttműködés ezt a szintet nem éri el, az egyes települések ifjúságpolitikái sok esetben nem jutnak el a megvalósítás fázisába, ahol pedig eljutnak, ott kizárólag települési szintre korlátozódnak, a megvalósított program kistérségi együttműködéssel való összefüggése másodlagos szempont. A fiatalok érdekében helyben ellátott ifjúsági szolgáltatások hatását, eredményét vizsgáló helyi ifjúságkutatások rendkívül ritkák, ilyen kutatások csak és kizárólag a helyi ifjúsági stratégiák létrehozásához kapcsolódva készültek, így a fiatalok igényeiről, annak változásáról nem állnak rendelkezésre információk.

A fiatalok érdekképviselőit a móraközi kistérségben ellátó ifjúsági szervezetek komparatív szempontú elemzésével néhány fontos megállapítás tehető az Európai Unió „rég” és „új” tagállamaiban működő ifjúsági szervezetek tekintetében. A kistérség azon 8 településén, ahol az európai integráció által lehetővé tett fejlesztési folyamat nem vezetett el az ifjúsággal kapcsolatos szemléletváltáshoz, vagyis a településen élő fiatalok aktív bevonásához a korosztályokat érintő kérdések megoldásába a tervezéstől a döntéshozatalon át a végrehajtásig, továbbra is igaz az az állítás, miszerint a helyi ifjúságpolitika gyakorlata jelentősen eltér az európai ifjúságpolitikai céloktól. Ezeken a településeken az ifjúság részvételével kapcsolatos fő kérdés továbbra is az, miként hozhatók létre és működtethetők tartósan az ifjúság részvételét biztosítani képes új intézmények. Mindez nem így van azonban Borsányban, ahol a fiatalok politikai képviselőit és részvételét biztosítani hivatott szervezetek tartósan meghonosodtak, továbbá a település képessé vált az Európai Unió fejlesztési programjaiba való bekapcsolódásra. A területi különbség Borsány esetében nem érvényes a helyi ifjúságpolitika vonatkozásában: mára a települési ifjúságpolitika a részvétel terén az Európai unió ifjúságpolitikai célkitűzéseivel összhangban az intézmények nyitottabbá tételét, társadalmi és nemzetközi kapcsolataik javítását célozza.

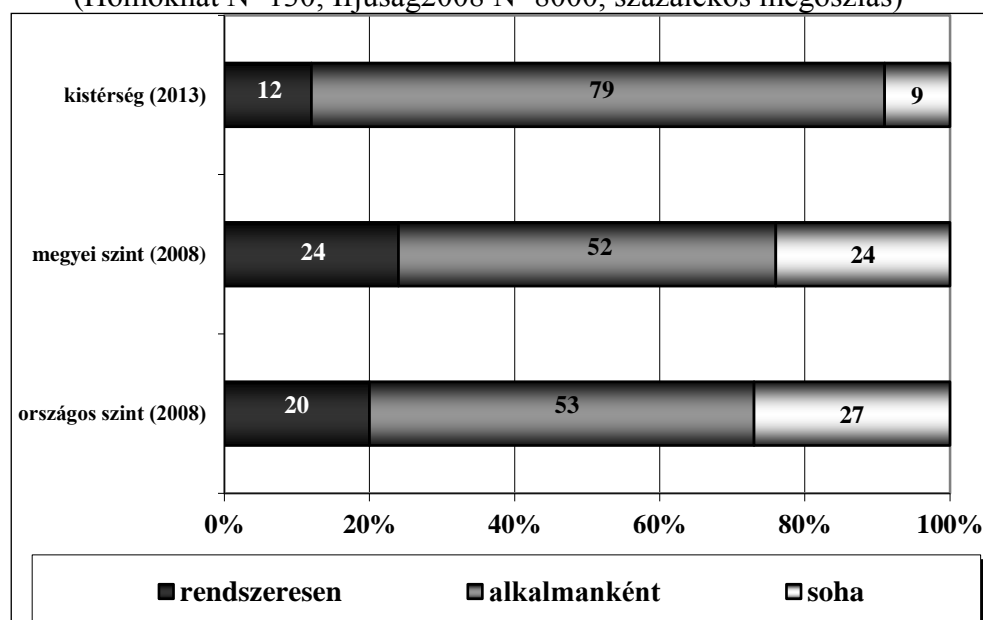


### 7.1.4. A kistérség településein élő fiatalok részvételi hajlandósága

A kutatás keretében kérdőíves vizsgálatot folytattam annak érdekében, hogy megismerjem a településen élő fiatalok véleményét a politikai részvételt érintő kérdésekkel kapcsolatban. Az alábbi elemzés a kérdőíves kutatás keretében felvett adatok tükrében választ kíván adni arra a (disszertációmban negyedikként megjelölt kutatási) kérdésre, van-e a települési szinten, helyben elérhető ifjúsági szolgáltatásoknak, ezeken belül az ifjúsági érdekképviselői szervezeteknek empirikusan kimutatható hatása településen élő fiatalok részvételi hajlandóságára?

A téma kapcsán előljáróban érdemes kitérni arra, mennyire foglalkoztatják a vizsgált fiatalokat a helyi ügyek, mennyire tájékozottak, milyen gyakorisággal beszélgetnek azokról? A 2008-as nagymintás ifjúságvizsgálat eredményei alapján<sup>103</sup> a 15–29 évesek majdnem háromnegyede szokott rendszeresen vagy alkalmanként családjával helyi ügyekről beszélgetni, e tekintetben a Csongrád megyei és az országos adatok között nem mutatható ki érdemi különbség. A kérdésre kapott válaszok alapján a mórashalmi kistérségben kutatásom ennél magasabb arányt mért, a vizsgált fiatalok több mint kilenctizede szokott családjával közéleti kérdésekről beszélgetni, tehát a téma jelen van a mindennapi beszélgetéseikben.

**11. ábra: Milyen gyakran szoktál családdal helyi ügyekről beszélni?**  
(Homokhát N=130, Ifjúság2008 N=8000, százalékos megoszlás)



(Forrás: saját számítás)

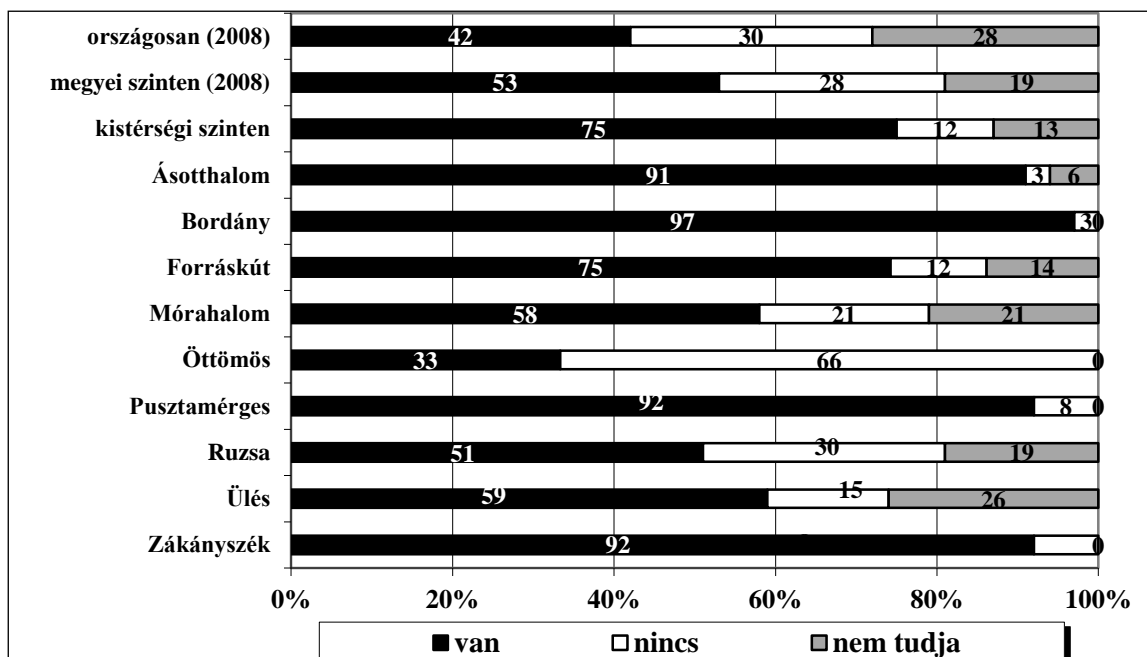
Annak felméréséhez, hogy az ifjúság érdekében megvalósított helyi programoknak van-e hatása

<sup>103</sup> A Magyar Ifjúság 2012 kutatás nem vizsgálta ezt a kérdést.

a fiatalok felfogására, elsőként azt fontos tisztázni, mit gondolnak a helyben élő fiatalok arról, vannak-e elérhető közelségben számukra programokat biztosító szervezetek? A kérdés az Ifjúság2008 országos ifjúságkutatásból került a kutatásba<sup>104</sup> annak érdekében, hogy a helyi adatok az országos adatokkal összevethetőek legyenek.

**12. ábra: Vannak-e számodra elérhető közelségben olyan civil vagy egyházi szervezetek, szolgáltatások, amelyek a fiatalok számára szerveznek különböző programokat?**

(Ifjúság2008 N=8000, Homokháti kistérség N=130, százalékos megoszlás állandó lakhely szerint)



(Forrás: saját számítás)

A 2008-as országos adatokkal összevetve szembeötlő, hogy a kistérségben élő fiatalok sokkal magabiztosabban alkotnak véleményt a kérdésben és nagyobb arányban nyilatkoznak pozitívan ilyen szervezetek elérhetőségéről: közel háromnegyedük szerint vannak ilyen szervezetek, míg a korábbi országos adatokban a fiatalok 42 százaléka, a megyei adatok szerint kicsivel több, mint fele gondolja hasonlóan. A kapott válaszokat települési szinten elemezve az látható, hogy a kvalitatív adatok alapján a szervezetek aktivitásáról leírtak és a fiataloktól kapott vélemények összecsengnek: Bordány, Ásotthalom és Zákányszék fiataljai rendkívül nagy arányban tartják a helyben működő szervezeteket elérhetőeknek (a kvalitatív adatok szempontjából érdekesség, hogy mindez Pusztamérgesen sincs másként), míg a kevésbé aktív szervezetekkel rendelkező településeken már nagyobb bizonytalanság érződik a válaszadó fiatalok körében. Ugyanakkor megállapítható, hogy a kapott adatok (az ifjúsági erőforrásokkal kevésbé ellátott Öttömös kivételével) mindenütt magasabbak az országos átlagnál, vagyis az eredmény tükrözi a kistérség ifjúsági erőforrások szempontjából kiemelkedő mértékű ellátottságát.

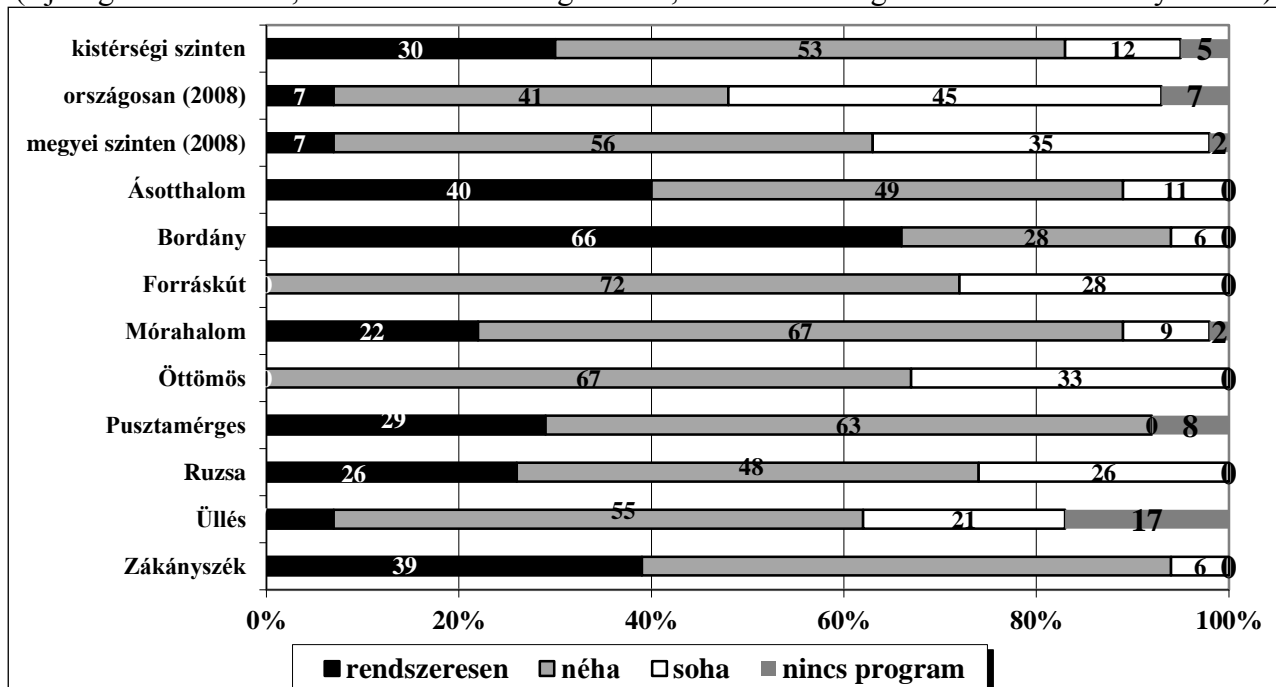
Azon túl, hogy mennyire ismerik a környezetükben adott programlehetőségeket, nem kevésbé

<sup>104</sup> A Magyar Ifjúság 2012 kutatás nem vizsgálta ezt a kérdést.

fontos annak tisztázása, milyen gyakran vesznek részt azokon, ezért erről (az Ifjúság2008 kutatás kérdésével megegyező<sup>105</sup>) külön kérdést tettem fel a fiataloknak.

### 13. ábra Részt szoktál-e venni?

(Ifjúság2008 N=8000, Homokháti kistérség N=130, százalékos megoszlás állandó lakhely szerint)



(Forrás: saját számítás)

A kérdésre kapott válaszok alapján azt mondhatjuk, hogy a kérdezett fiatalok nagy arányban vesznek részt a vizsgált szervezetek programjain: mintegy harmaduk rendszeresen, felük pedig alkalmanként megjelenik azokon, vagyis nyolctizedük résztvevője a programoknak. Ez az arány mind a megyei, mind az országos eredményeknél magasabb. Azok, akik soha nem vesznek részt ilyen rendezvényeken, azokon a településeken találhatók meg nagyobb arányban, ahol a szervezetek kevésbé aktívak. Három olyan település van, ahol a fiatalok egy része azért nem vesz részt, mert szerintük nincsenek nyilvános programok: Üllésen, Pusztamérgesen és (elenyésző arányban) Mórahalmmon.

Végül a kistérségben adott programok kapcsán fontos tisztázni, mennyire elégedettek a helyi fiatalok a számukra adott lehetőségekkel<sup>106</sup>. A kistérségben megkérdezett fiatalok kétharmada elégedett a számára elérhető programokkal. Miközben az elégedetlenek 10%-os aránya alapvetően kedvező képet ad, figyelemre méltó, hogy a fiatalok ötöde nem tud a kérdésben állását foglalni. A kérdésben bizonytalanok aránya főként azokon a településeken kiemelkedő, ahol a szervezetek aktivitása alacsony és ahol a megkérdezett fiatalok kevésbé vesznek részt az ilyen rendezvényeken

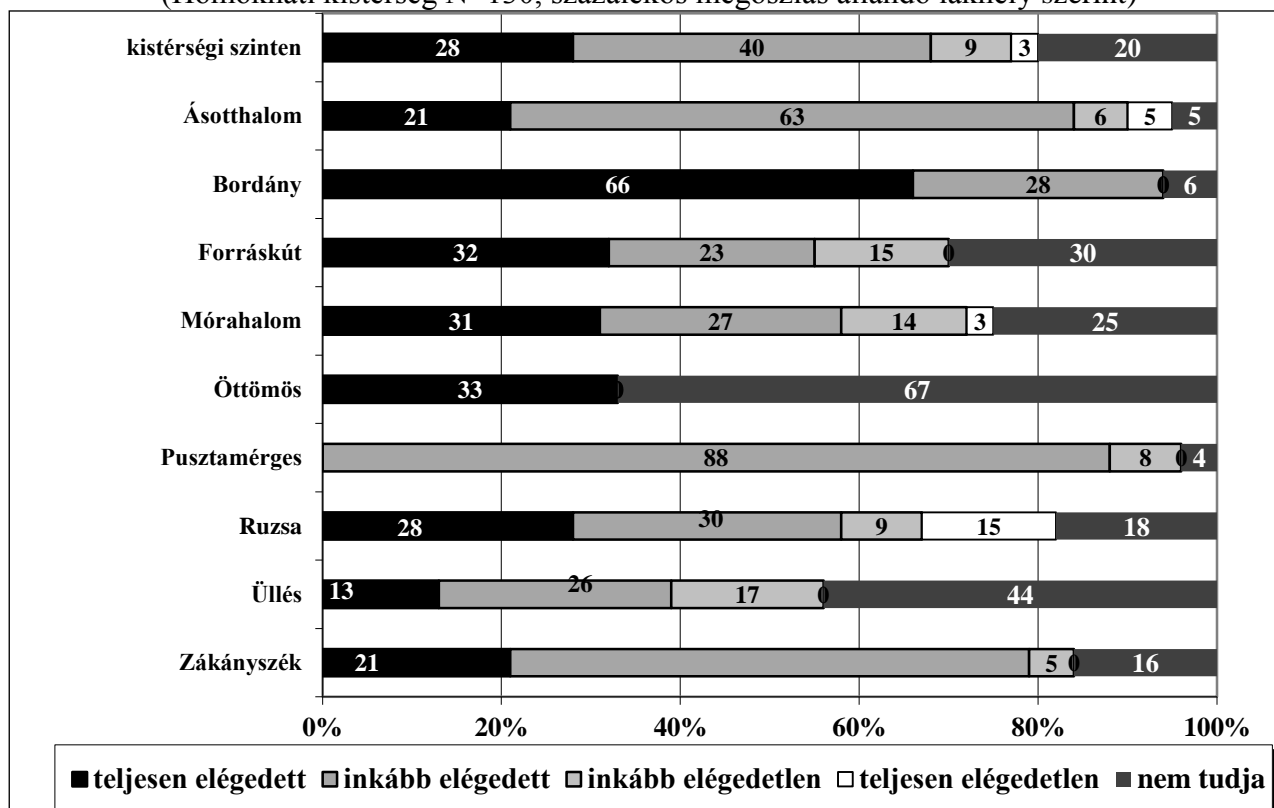
<sup>105</sup> Ön részt szokott-e venni a helyi szervezetek valamelyikének nyilvános programjain?

<sup>106</sup> Fontosnak tartom ennek vizsgálatát, bár ezt a kérdést sem az Ifjúság2008, sem a Magyar Ifjúság2012 nem vizsgálta, így a kapott válaszok összehasonlíthatósága nem biztosított.

(Öttömös, Üllés, Forráskút).

#### 14. ábra: Összességében mennyire vagy elégedett az említett szervezetek működésével?

(Homokháti kistérség N=130, százalékos megoszlás állandó lakhely szerint)



(Forrás: saját számítás)

A politikai részvétel ösztönzése, a fiatalok érdekképviseletének biztosítása szempontjából kulcscserepet töltenek be a diákönkormányzatok és a települési ifjúsági önkormányzatok, ezért a kutatás arra is kitért, hogy a megkérdezett fiatalok kapcsolatba lépnek-e velük. A felnőtt társadalommal való érdekegyeztetésben szintén fontos szerepet töltenek be az ifjúsági referensek, ezért a kutatás az ő megítélésükre is rákérdezett.

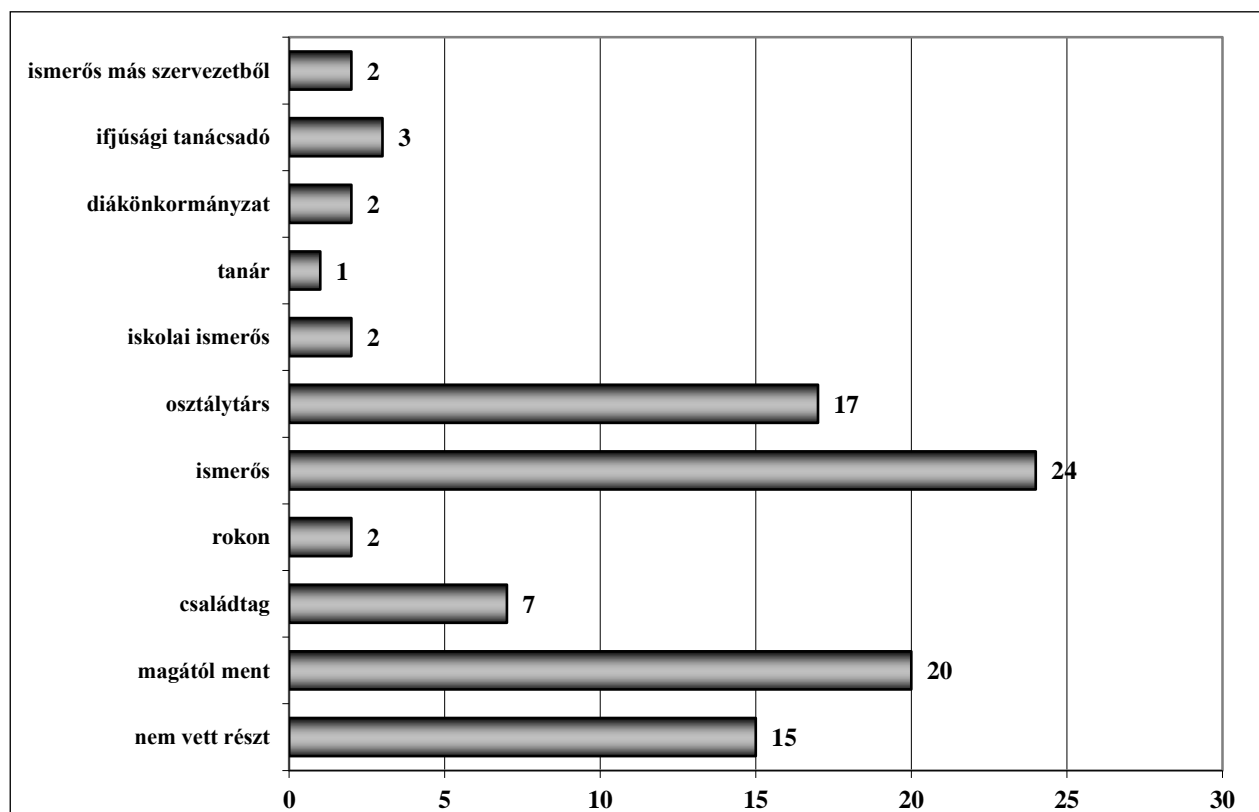
A téma kapcsán elsőként érdemes körüljárni, kik azok a személyek, akik befolyással bírnak arra, hogy a településen élő fiatalok bekapcsolódjanak az ifjúság közösségi életébe.

A kérdésre kapott válaszok alapján egyértelmű a kortársak meghatározó szerepe: a megkérdezettek 24 százalékát ismerősei, 17 százalékát osztálytársai bíztatták részvételre. Szintén magas (20%) azok aránya, akik önszelekció révén, saját készítésből kapcsolódnak be. A család és a rokonok szerepe nem kiemelkedő, a fiatalok alig tizede állította, hogy ösztönzésük közrejátszott abban, hogy a programokban részt vegyen. Érdekes, hogy a szocializáció intézményes szereplői, a tanárok, a diákönkormányzatok és az ifjúsági referensek gyakorlatilag elenyésző befolyással bírnak

a fiatalok részvételére.

**15. ábra: Ki vagy kik voltak, akik elhívtak, hogy vegyél részt a települési ifjúsági önkormányzat rendezvényén?**

(Homokháti kistérség N=130, százalékos megoszlás a kérdésre választ adók körében)



(Forrás: saját számítás)

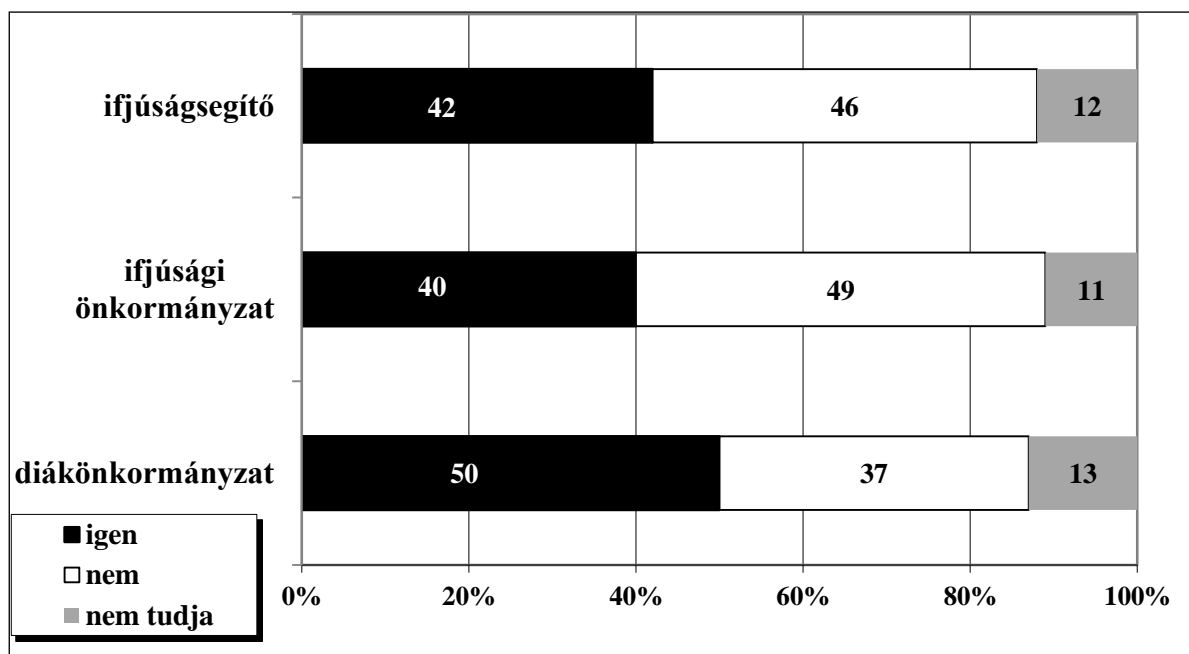
Fontos továbbá annak tisztázása, mennyire tartják elérhetőnek a fiatalok e szervezeteket. Bár az Ifjúság2008 kutatás<sup>107</sup> külön-külön tette fel a vonatkozó kérdéseket, a különböző kérdések eredményeinek összesítéséből az derül ki, hogy ifjúsági önkormányzat és diákönkormányzat országosan a fiatalok nagyjából ötöde számára elérhető. Ez az arány Csongrád megyében az országos átlagnál magasabb volt, a megkérdezett fiatalok mintegy négytizede említette, hogy lehetősége van diákönkormányzatok keresztül hallatni a hangját, míg hat százalékuk vett részt ifjúsági önkormányzat ülésén. A 2008-as adatok szerint a fiatalok 15 százaléka legalább egyszer volt már ifjúsági irodában, 80 százalékuk még sosem járt ilyenben, további 5% pedig nem is hallott arról, hogy létezik ez az intézmény. Az ifjúsági irodák a megyei jogú városokban működtek leghatékonyabban, itt a fiatalok negyede állította, hogy járt már ott. A többi településtípusban a fiataloknak nagyjából a tizede állította ugyanezt. Az Ifjúság2008 kutatás azt találta, hogy az irodák

<sup>107</sup> A Magyar Ifjúság 2012 kutatás nem vizsgálta ezt a kérdést.

látogatottsága az iskolai végzettséggel összefügg, a magasabb végzettségűek gyakrabban fordulnak meg bennük. Miután a Magyar Ifjúság 2012 kutatás hasonló kérdéseket nem vizsgált, így az általam kapott eredményeket csupán a 2008-as nagymintás kutatás eredményeivel tudom összevetni.

A mórakalmi kistérségben folytatott kutatás eredményei alapján a megkérdezett fiatalok fele lépett már kapcsolatba diákönkormányzattal. A kistérségi fiatalok körében kiugróan magas a települési ifjúsági önkormányzatokkal kapcsolatot tartók aránya, a kérdezettek négy tizede kapcsolatba lépett már a szervezettel. Ifjúságsegítővel a megkérdezett fiatalok 42%-a lépett már kapcsolatba, ami szintén jóval meghaladja az országosan mértértéket. Mindezek alapján elmondható, hogy a mórakalmi kistérség érdekvédelmi szervezetei és ifjúságsegítői magasan az országos átlag felett érik el a fiatalokat.

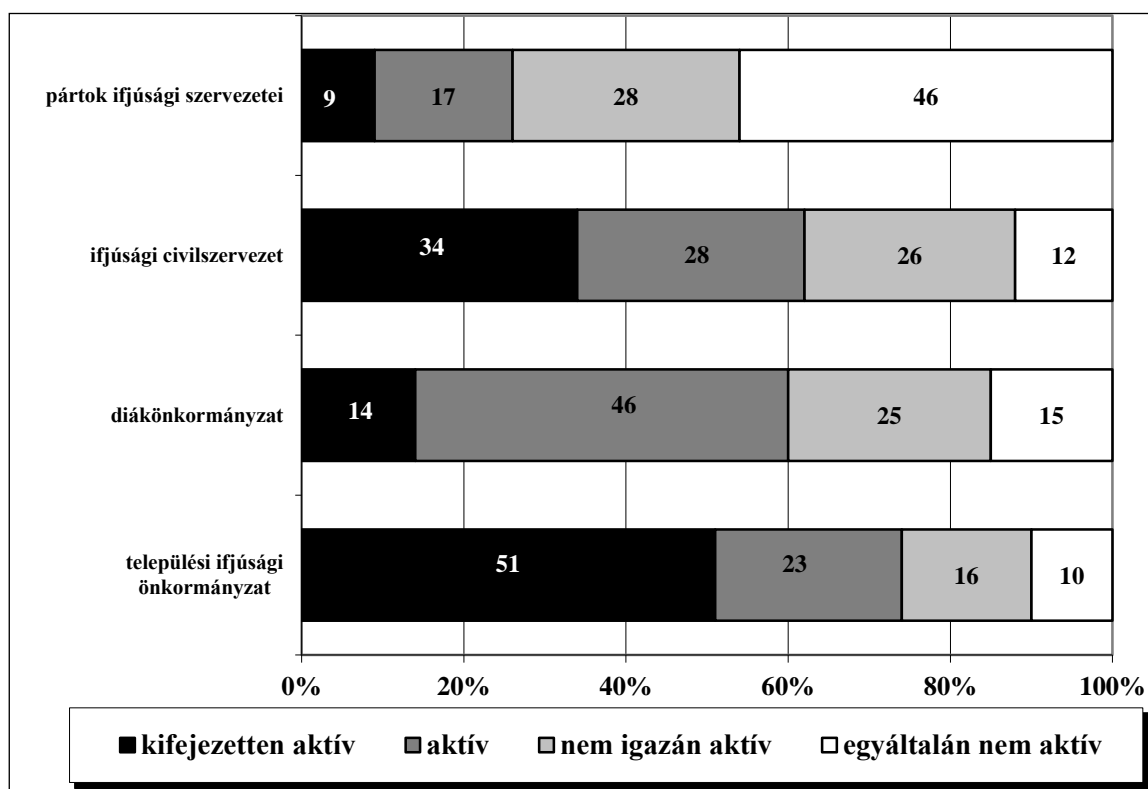
**16. ábra: Léptél-e kapcsolatba a következő szervezetekkel?**  
(Homokháti kistérség N=130, százalékos megoszlás )



(Forrás: Aktív Fiatalok 2013; saját számítás)

A fiatalok politikai érdekképviselőt ellátó szervezetek megítélése kapcsán fontos tisztázni, milyennek ítélik meg a fiatalok e szervezetek aktivitását. A kutatás során megkérdezett fiatalok a diákönkormányzatok és a települési ifjúsági önkormányzatok mellett a helyi ifjúsági civilszervezetekről és a pártok helyi ifjúsági szervezeteiről is véleményt nyilváníthattak. Miután azonban ilyen jellegű kérdést más országos ifjúságkutatások nem tettek fel, ezért e téma kapcsán nem állnak rendelkezésre összevethető adatok.

**17. ábra: Véleményed szerint lakóhelyed környékén mennyire aktívak az alábbi szervezetek?**  
(Homokháti kistérség N=130 a kérdésre választ adók százalékában)



(Forrás: saját számítás)

A vizsgálatba került fiatalok körében a pártok ifjúsági szervezetei bizonyultak a legkevésbé aktív szervezetnek a felsoroltak közül, ami igazolja a pártok ifjúsági szervezeteinek elérhetőségével kapcsolatos, kutatásom elméleti részében megfogalmazott aggályokat.<sup>108</sup> Bár a diákönkormányzatok aktivitásáról összességében többen nyilatkoztak pozitívan, mint negatívan, ugyanakkor e szervezetek működése kapcsán is fontos megjegyezni, hogy ilyen szervezetek az iskolával nem rendelkező kistérségekben egyáltalán nem működnek, ami a kérdés kapcsán befolyásolhatja megítélésüket, elérhetőségüket, hiszen egy másik településen élő, ingázó fiatalnak kevesebb lehetősége van a részvételre. A megkérdezett fiatalok hat tizede aktívnek értékelte az ifjúsági civilszervezetek tevékenységét. E kérdés kapcsán is a települési ifjúsági önkormányzatok kapták a legpozitívabb értékelést: a megkérdezettek fele szerint kifejezetten, további egyötödük szerint pedig aktívak ezek a szervezetek, míg a megkérdezettek alig tizede vélte inaktív azokat. Mindez arra utal, hogy a megkérdezett fiatalok számára e szervezetek tevékenysége látható, érzékelhető a mindennapokban.

<sup>108</sup> Azt is figyelembe véve, hogy a kistérség 10.000 fős lakosságszám alatti településekből áll, vagyis a legtöbb településen egyáltalán nem léteznek pártszervezetek, mindez persze nem meglepő.

### 7.1.5. A politikai részvétel változó formái a vizsgált fiatalok körében

A politikához való viszonyulás megismerésének alapvető eleme a vizsgálatba bevont fiatalok politikai témák iránti fogékonyságának megismerése. E téma kapcsán arra a (disszertációmban ötödikként jelzett) kutatási kérdésre kívánok választ adni, érvényes-e a vizsgált csoportra az az országos, nagymintás kutatásokból ismert korábbi állítás, mely szerint a politika iránti érdeklődésük tartósan alacsony szinten állt be?

A korábbi nagymintás kutatások adatai azt mutatták, hogy a magyar fiatalok politikai érdeklődése tartósan alacsony szinten rögzült (Kern-Szabó, 2011a). Bár a 2008-as adatokat bemutató elemzést olvasva laikus olvasó talán azt feltételezhette, hogy alacsonyabb szintre a magyar fiatalok politikai érdeklődése nem csökkenhet, a Magyar Ifjúság 2012 nagymintás kutatás mégis a politika iránti érdeklődés további jelentős mértékű csökkenését regisztrálta. Míg a korábbi Ifjúság vizsgálatok 2,19 és 2,08 körüli érdeklődési átlagot mutattak, ami azt jelenti, hogy 30 százalék körül mozgott a politika közepesen (4-es érték) és 9 százalék körül a nagyon érdeklődők (5-ös érték) aránya, ezek az arányok 2012-re minden korábbi értéket alulmúlva, rendkívüli mértékben csökkentek. Közel 0,4 százalékos csökkenés mutatkozott az érdeklődésre adott válaszok ötfokú skálára vonatkozó átlagában (1,8). A megkérdezettek 57 százaléka nyilatkozott úgy, hogy egyáltalán nem érdeklő a politika, míg ezzel szemben alig 2 százalékuk körében volt jellemző a politika iránti fokozott érdeklődés.

A fenti trendek kistérségre vonatkozó érvényességének tesztelése céljából a mórahalmi kistérségben folytatott vizsgálat a politikai érdeklődést az *Ifjúság*- vizsgálatok hagyományainak megfelelően ötfokú skálán mérte, így az adatok összehasonlíthatóak az *Ifjúság2000*, az *Ifjúság2004* és az *Ifjúság2008 valamint a Magyar Ifjúság 2012* adataival.

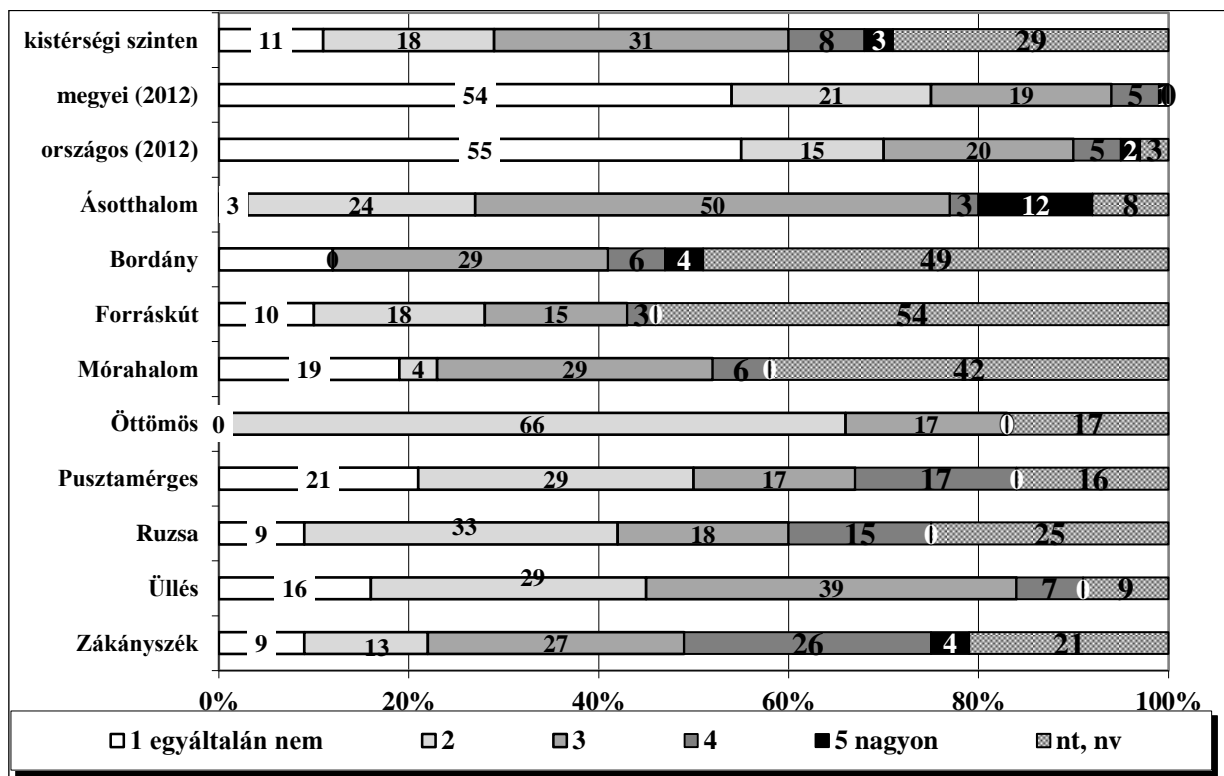
A kutatás eredményei egyértelműen arra mutatnak rá, hogy az országos trendek a vizsgált fiatalok körében nem érvényesek. A 2008-as adatokhoz viszonyított csökkenés a kistérségben vizsgált fiatalok körében nem azonosítható: a politika iránti érdeklődés átlaga (2,65) közel 0,4-del magasabb a 2008-as országos átlagnál, a 2012-es országos adatoknál pedig közel 1 egységgel magasabb. Mindez alátámasztja azt a feltevést, miszerint a kistérségben működő ifjúsági érdekvédelmi szervezetek működésének pozitív hatása van a fiatalok politikai érdeklődésére. Fontos azonban kiemelni, hogy az átlag nem a kifejezetten érdeklődő fiatalok magas aránya miatt magasabb, hanem a politikát egyértelműen elutasító fiatalok aránya miatt. Szemben a 2008-as adatokkal, a politika iránt nagyon érdeklődők aránya (5-ös érték) pusztán 3 százalék, a közepesen érdeklődők aránya (4-es érték) csupán 8 százalék. Vagyis a kifejezetten aktívak körében a 2008-as adatokhoz viszonyítva tapasztalható némi csökkenés, de a csökkenés mértéke meg sem közelíti a Magyar Ifjúság 2012 kutatás által diagnosztizált drasztikus szintet. Mindez arra mutat rá, hogy a



kistérségben működő struktúrák, szervezetek pozitív hatása nem a politika iránt kifejezetten érdeklődők arányának növekedésében, hanem a politika iránt érdektelenek arányának csökkenésében mutatkozik meg.

### 18. ábra: Mennyire érdekel a politika?

(Homokháti kistérség N=130 százalékos megoszlás a válaszadó lakhelye szerinti bontásban)



Forrás: Magyar Ifjúság2012, saját szerkesztés

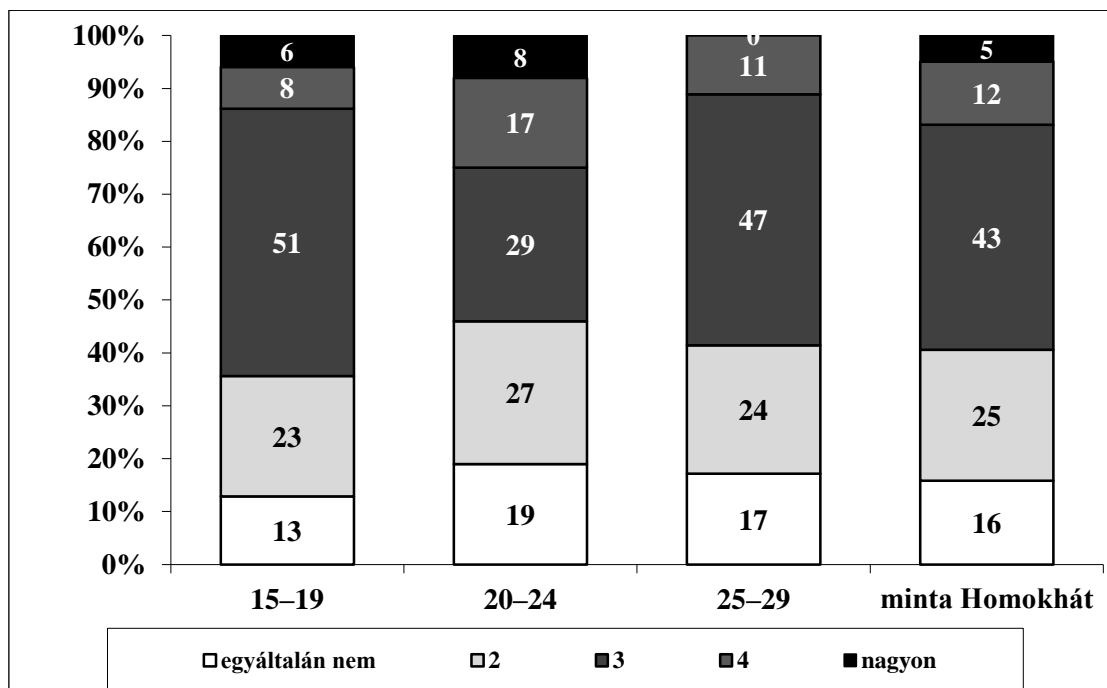
A kérdést a vizsgált fiatalok lakhelye szerinti összefüggésben vizsgálva az tapasztalható, hogy a politika iránt saját bevallásuk szerint nagyon érdeklődők kizárólag olyan településeken élnek, ahol települési ifjúsági önkormányzat működik (Ásotthalom, Bordány, Zákányszék). Az önkormányzatok politikai érdeklődésre gyakorolt pozitív hatásának feltevését támasztja alá, hogy ezeken a településeken kifejezetten alacsony a politika iránt egyáltalán nem érdeklődők aránya. Az adatok alapján feltételezhetően van kapcsolat a politikai érdeklődés és az ifjúsági érdekvédelmi szervezetek működése között.

A vizsgált fiatalok érdeklődését életkori korcsoportok szerint vizsgálva meglepő eredmény mutatkozik: az általános trenddel szemben, miszerint az életkor előre haladtával fokozatosan nő a politikai érdeklődés szintje, az adatok alapján a 20-24 éves korosztály tagjai érdeklődnek leginkább a politika iránt. Mindez arra utalhat, hogy a vizsgált fiatalok körében valamely a politikai részvételhez köthető életesemény életkori hatása mutatkozik meg. Figyelembe véve, hogy a Homokháti Részvételi modell kevesebb, mint 10 éve indult, feltételezhető a modell hatása, azonban ennek pontosabb eldöntéséhez korábbi adatfelvételre, további helyi (kvalitatív és kvantitatív

elemeket ötvöző) vizsgálatra lenne szükség, a kérdőíves kutatás alapján kapott adatok alapján mindez csupán feltételezhető.

### 19. ábra: Mennyire érdekel a politika?

(Homokháti kistérség N=130, korcsoportos bontás és a kérdésre válaszolók válaszainak megoszlása)



Forrás: saját szerkesztés

A fentieket összegezve a Mórahalmi kistérségben vizsgált fiatalokra vonatkozóan nem igaz azon állítás, miszerint a politika iránti érdeklődésük rendkívül alacsony szinten rögzült, legalábbis az országosan kirajzolódó romló tendencia léptéke nem érvényesül. Ezzel együtt tény, hogy a kapott adatok közepesnél gyengébb érdeklődési átlagot mutatnak. Miután az átlag nem a kifejezetten érdeklődő fiatalok magas aránya miatt magasabb, hanem a politikát egyértelműen elutasító fiatalok aránya miatt, ezen adatok tükrében azt mondhatjuk, hogy a térségben az országos eredményekből kirajzolódó drasztikus romlás ténye nem tükrözik ugyan, de magas szintű politikai érdeklődésről a Mórahalmi részvételi modellt adó kistérségben sem beszélhetünk. A kérdést a vizsgált fiatalok lakhelye szerinti összefüggésben vizsgálva azonban az tapasztalható, hogy a politika iránt saját bevallásuk szerint nagyon érdeklődők kizárólag olyan településeken élnek, ahol települési ifjúsági önkormányzat működik (Ásotthalom, Bordány, Zákányszék), ami alátámasztja az ifjúsági érdekvédelmi szervezetek működésének pozitív hatását a fiatalok politikai érdeklődésére.

### 7.1.6. Az egyes politikai részvételi formákban való részvétel aránya

A kérdőíves kutatás során felvett adatok alapján megválaszolható az a (dosszertációmban hatodikként feltett) kutatási kérdés is, hogy az egyes politikai részvételi formákban való részvétel milyen arányban van jelen a vizsgált magyar fiatalok körében?

#### Szervezeti kötődés

A politikai aktivitás rendkívül fontos dimenziója a szervezethez való kapcsolódás. Az eredmények összevethetősége érdekében a kutatás a témát a korábbi országos kutatások kérdéséhez hasonlóan vizsgálta.

Az *Ifjúság* kutatássorozat keretében 2008-ban megkérdezett 15–29 éveseknek csupán 6 százaléka nyilatkozott úgy, hogy kapcsolódott valamilyen módon civil, társadalmi, politikai, vallási, jótékonyági, sport- vagy kulturális szervezethez, közösséghez, klubhoz, körhöz. A Magyar Ifjúság 2012 kutatás hasonló arányban regisztrálta a fiatalok szervezeti kapcsolódását, és megállapította, hogy a fiatalok preferencia-sorrendje nem változott. Továbbra is sportklubokhoz vagy sportegyesületekhez kapcsolódnak a legtöbben (5 százalék), ezt követik a diák és hallgatói szervezetek (4 százalék), valamint a szabadidős szervezetek 2 százalékkal. A megkérdezett 8000 magyar fiatal körében politikai ifjúsági szervezetnek mindössze 11, pártnak 10 fiatal volt tagja, vagyis a 2000-es és 2004-es adatfelvételhez hasonlóan gyakorlatilag értelmezhetetlennek bizonyult a párt- és a politikai ifjúsági szervezethez való tartozás fogalma. Az eredmények alapján a magyar fiatalok rendkívül vékony rétegét éri el az ifjúsági civiltársadalom, és ez a réteg az elmúlt években vékonyodott. A kérdést nemzetközi összevetésben vizsgálva (lásd bővebben JANCSÁK, 2011:64) megállapítást nyert, hogy a magyar fiatalok szervezeti aktivitása az Európai Unióban élő fiatalok vonatkozó adataival való tagállami összehasonlításában is kifejezetten alacsony: az EU tagországaiban élő fiatalok átlagától (52 százalék) jelentősen elmaradva a mintába került magyar fiataloknak csupán 40 százaléka vett részt bármilyen szervezet tevékenységében, ezzel 27 országból a sorban a 24.<sup>109</sup>

Abból a korábban jelzett szemléletből kiindulva, hogy a téma vizsgálatakor a politikai intézményekkel szembeni attitűdöknél szélesebb skálán szükséges mérni az állampolgárok részvételi hajlandóságát, a fiatalok hagyományos részvétele kapcsán az informális kötődéseket is fontosnak tekintettem (OROSS-SZABÓ, 2014:80). A részvétel változásából adódó elméleti és módszertani kihívásra reflektálva egy külön kérdés erejéig<sup>110</sup> a lazább, informális közösségekhez

<sup>109</sup> Youth on the Move, analytical report, 2011. 8. oldal

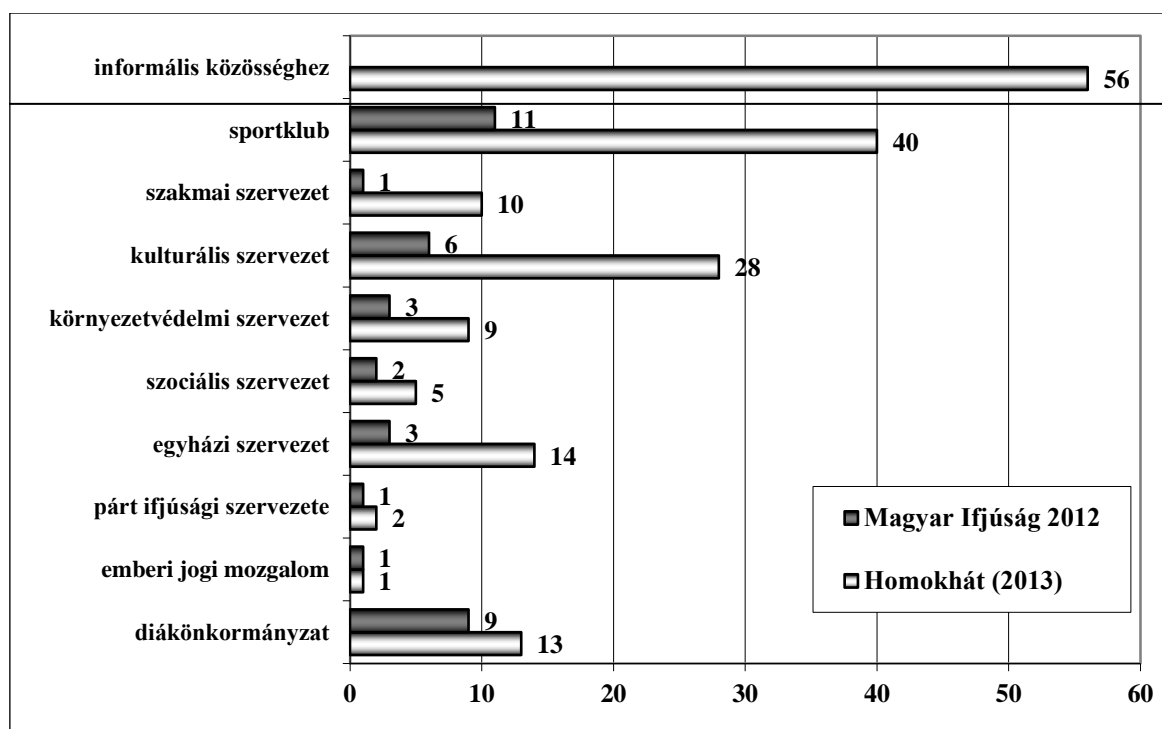
<sup>110</sup> A kérdés pontos megfogalmazása ez volt: "Kötődsz-e valamilyen, lazább közösséghez, mozgalomhoz? (például zenekar, hobbicsoportok, filmklub, körök, stb.?)"

való kötődést is vizsgáltam. Olyan kötődéseket, amelyeknek semmiféle formalizált jellege nincs, azaz nem egy működő társadalmi szervezethez, intézményhez köthető.

A szervezeti kötődés kapcsán fent jellemzett országos trendektől eltérően a mórakalmi kistérség településeinek megkérdezett fiatalok körében kifejezetten magas a szervezeti kötődéssel rendelkező fiatalok aránya. Sportklubhoz a fiatalok négytizede, kulturális szervezethez közel egyharmada kapcsolódik, valamint magas (14%) az egyházi szervezethez kötődő fiatalok aránya is. Bár a többi kérdezett szervezet tekintetében nem ennyire látványos, de minden esetben magasabb a vizsgált fiatalok körében a kapcsolódó fiatalok aránya az országos átlagnál. A kifejezetten politikai témákkal foglalkozó ifjúsági szervezetekhez kapcsolódás terén azonban gyakorlatilag az országos adatokkal megegyező eredmények tükröződnek vissza.

## 20. ábra: Kapcsolódsz-e az alábbi (formális) szervezetekhez?

(Magyar Ifjúság 2012 N=8000, Homokháti kistérség N=130 százalékos megoszlás a kérdésre választ adók körében)



Forrás: Magyar Ifjúság 2012; saját számítás

Kutatásom eredményei is igazolták azt, hogy az informális kötődések nagy arányban jellemzik a fiatalok szervezeti aktivitását, vagyis a kérdés vizsgálata releváns, amennyiben a fiatalok részvételét érintően bármely kutatás teljes képet kíván adni. A válaszadók 56 százaléka kötődik valamely szélesen értelmezett közösséghez. Mindez arra utal, hogy a formális értelemben vett tagság mellett a lazább kötődéseknek meghatározó szerepük van a fiatalok szervezeti kötődését érintően.

Annak érdekében, hogy a különböző szervezetekben való részvétel közötti kapcsolatokat

feltárjam, faktor analízist végeztem (lásd 4. számú melléklet, 1 táblázat). Ez alapján öt faktor rajzolódott ki (a modell szignifikánsnak bizonyult, magyarázóereje 43%), amelyek alapján következtések vonhatóak le arra vonatkozóan, milyen mintázatot alkot az egyes szervezetekhez való kötődés a vizsgált fiatalok között. A szervezeti kötés terén elsőként a közéleti dimenzió rajzolódott ki, amit a párttól különböző, más közéleti szervezetben való részvétel valamint az emberi jogi szervezethez kapcsolódás határoz meg. A második, hallgatói dimenzióban a hallgatói szervezethez valamint a tudományos szervezethez való kötődés meghatározó szerepe nyilvánult meg. A sportszervezethez való kötődés önálló, harmadik faktort alkotott. A modellben halvány körvonalakkal kirajzolódó negyedik, főként iskolához köthető faktorban a diákönkormányzat és a hagyományörző szervezetek szerepe mutatkozott meg, míg ötödikként a környezetvédelmi szervezetben való tagság bizonyult meghatározónak. A modellben nem bizonyult meghatározónak az ifjúsági önkormányzatban, párt ifjúsági szervezetében, szociális szervezetben valamint az egyházi szervezetben való részvétel.

Annak érdekében, hogy a lehetséges kapcsolatokat még pontosabban lássam, a meghatározónak nem bizonyult szervezeteket kihagyva ismételttem meg a vizsgálatot (lásd 4. számú melléklet, 2. táblázat). Ebben már csak négy faktor mutatkozott (a modell szignifikáns, magyarázóereje 48 százalékra növekedett). A közéleti faktort továbbra is a párttól különböző, más közéleti szervezetben való részvétel valamint az emberi jogi szervezethez kapcsolódás határozta meg. Azonban a hallgatói faktorban önállóan megjelent a hallgatói szervezethez kötődés kiemelkedő szerepe, míg szintén önálló faktorként jelent meg a tudományos szervezetekben való tagság. A negyedik, szabadidős faktort a sport és hagyományörző szervezetekben való tagság határozta meg. A kapott eredmények alapján tehát úgy látszik, hogy a vizsgált fiatalok szervezeti kötődésének mintázatát a közéleti, a hallgatói, a tudományos és a hagyományörző szervezetekhez való kapcsolódás rajzolja ki. Későbbi helyi kvalitatív vizsgálat tárgyát képezhetné ezen faktorok hatásának pontosabb, fiatalok magyarázatain alapuló leírása.

### Hagyományos részvétel

A Móraalmi kistérségben élő fiatalok politikai részvételét a 4.2. alfejezetben ismertetett részvételi formák tekintetében vizsgálva elsőként a demokrácia hajnala óta bevett módon használt aktivitási lehetőségeket elemzem. Az eredmények összevethetősége érdekében a Móraalmi kistérségben folytatott kutatás az Ifjúság2008 vizsgálattal összehasonlítható kérdéseket tett fel.<sup>111</sup>

<sup>111</sup> A Magyar Ifjúság2012 kutatásból számos kérdés kimaradt, ezzel együtt ahol arra lehetőség volt, az adatok aktualitása okán ez utóbbi vizsgálat eredményeit vettem figyelembe.

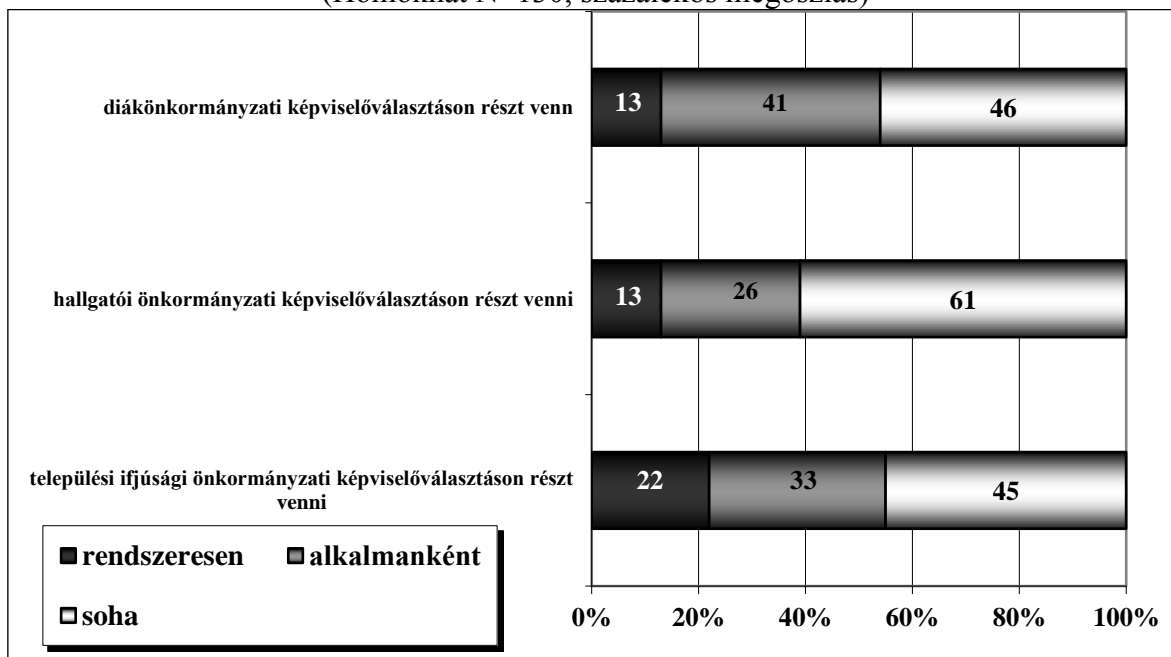
### Részvételi gyakoriság

Elsőként a korosztály számára helyben biztosított, hagyományos részvétellel kapcsolatos cselekvés gyakoriságát elemzem.

Az Ifjúság2008 kutatás eredményei alapján a korosztály általános közéleti aktivitására utal, hogy csupán 6 százalékuk vesz részt legalább alkalmanként a települési diákönkormányzat vagy ifjúsági önkormányzat munkájában. Általánosságban elmondhatónak bizonyult, hogy minél kisebb a lokális közösség, és minél magasabb a kérdezett iskolai végzettsége, annál valószínűbb, hogy tájékozódik közügyekben, illetve részt vesz azok alakításában. Kivételt képezett ezen általánosítás alól a települési diákönkormányzat és az ifjúsági önkormányzat, melyekkel kapcsolatban a magas iskolai végzettségűek ugyanolyan passzívak voltak, mint az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők.

Kutatásomban a kérdést másként megközelítve nem az érdekelt, hogy részt vesznek-e az őket képviselő szervezetek munkájában, hanem arra kérdeztem rá, milyen gyakorisággal vesznek részt vesznek-e a fiatalok az őket képviselők megválasztásában. A vizsgált korosztály életkori összetételéből adódóan, különböző képviseleti formák elérhetőségére tekintettel kutatásom külön rákérdezett a diák-önkormányzati, a hallgatói önkormányzati valamint a települési ifjúsági önkormányzati valamint képviselőválasztáson való részvétel gyakoriságára. Ez alapján a diák-önkormányzati választáson a megkérdezettek 54%-a, hallgatói önkormányzati képviselőválasztáson 39%-a, a települési ifjúsági önkormányzat képviselőinek megválasztásán a kérdezettek 55%-a, vett részt.

**21. ábra: Milyen gyakran szoktál...?**  
(Homokhát N=130, százalékos megoszlás)



Forrás: saját szerkesztés

A fenti adatokból tehát az olvasható ki, hogy a vizsgált fiatalok mintegy fele rendszeres vagy

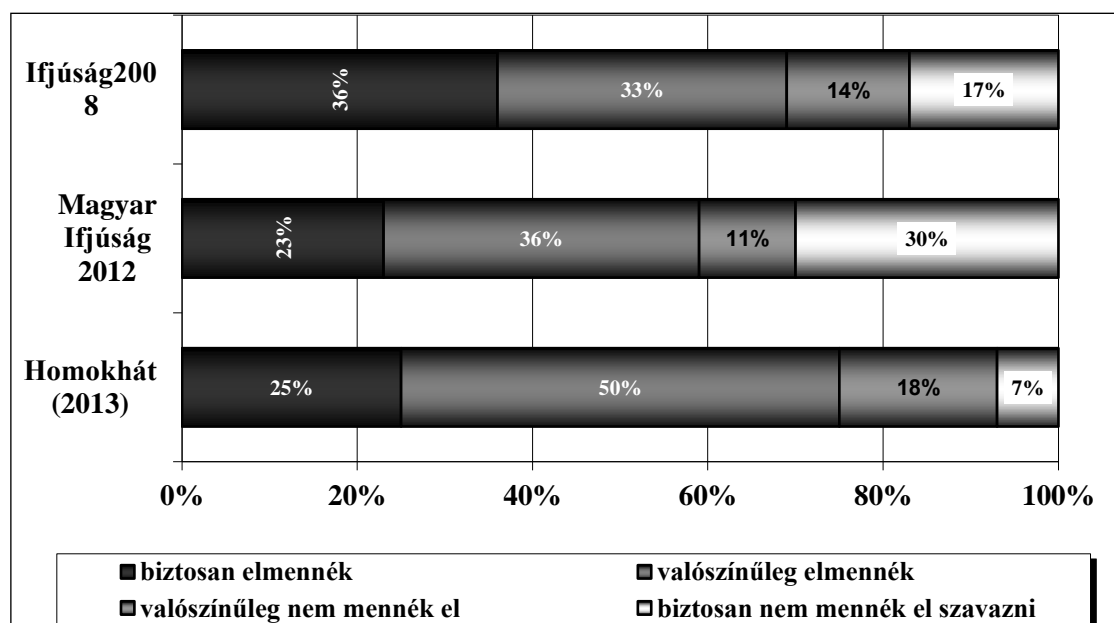
alkalmankénti résztvevője számára a kistérségben biztosított, hagyományos, képviseleti alapú döntéshozatalt megalapozó választásoknak.

### *Országgyűlési választási részvétel*

A politikai részvételi hajlandóság mérésének bevett, általánosan vizsgált mérőfoka a választási részvételi hajlandóság, ezért a kutatás kitért e téma vizsgálatára, a nagymintás hazai ifjúságkutatások sztenderd, négy válaszkategória megjelölésére lehetőséget adó kérdésével.<sup>112</sup>

Míg 2008-ban parlamenti választáson a megkérdezett 8000 fiatal 34 százaléka jelezte, hogy biztosan részt venne, 16 százalékuk pedig határozottan kijelentette, semmiképp sem menne el szavazni, a Magyar Ifjúság 2012 kutatás a választói részvétel csökkenő mértékét mutatta ki: egyfelől a részvételüket biztosra ígérők (23%) körében 11 százalékos csökkenés mutatkozott, másfelől drasztikusan nőtt a választásokon biztosan meg nem jelenők aránya (30%).

**22. ábra: Ha most vasárnap parlamenti választást tartanának (és jogosult volnál szavazni)?**  
(Ifjúság 2008 N=2000, Magyar Ifjúság 2012 N=8000, Homokháti kistérség N=130, százalékos megoszlás a kérdésre választ adók körében)



Forrás: Ifjúság2008, Magyar Ifjúság 2012; saját számítás)

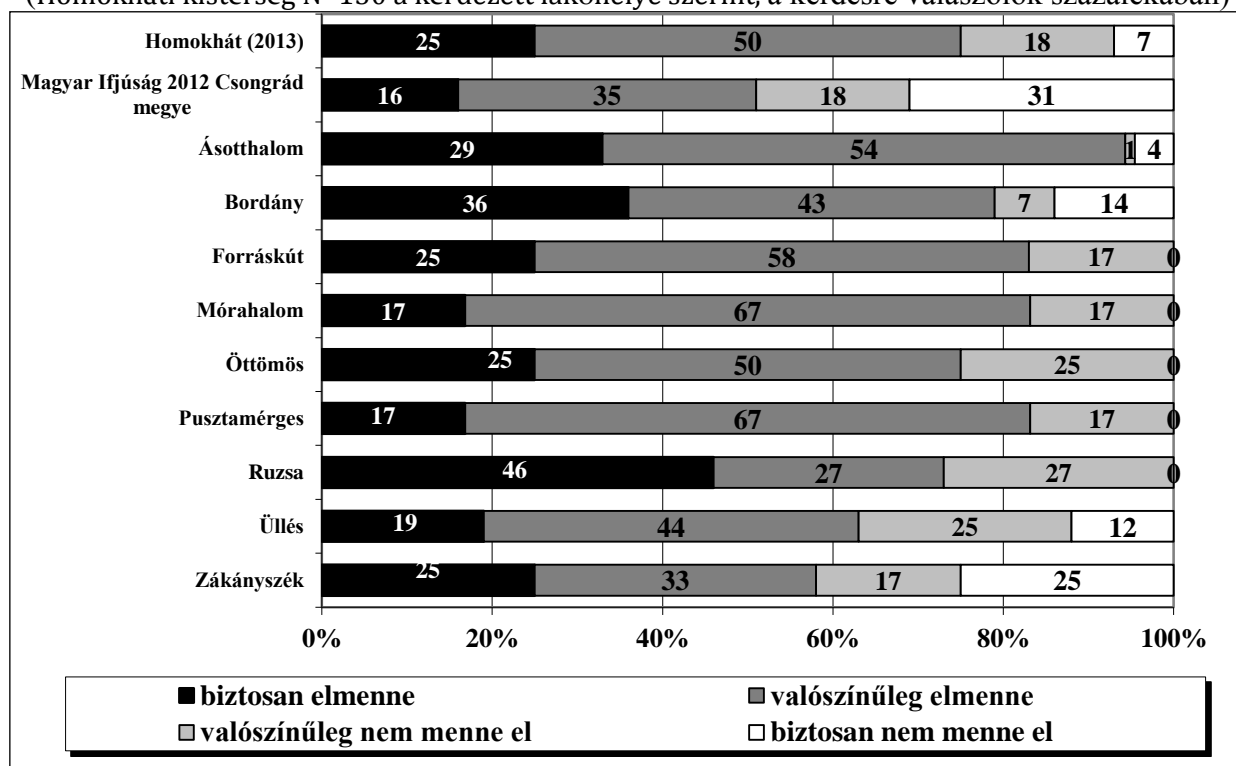
A homokháti kistérségben végzett kutatás eredményei a 2012-es nagymintás ifjúságkutatás eredményeinél kedvezőbb képet festenek a vizsgált fiatalok választási részvételi hajlandóságáról: egy most esedékes parlamenti választáson a biztosan résztvevők aránya ugyan csupán 2 százalékkal magasabb az országos adatoknál (25%), ugyanakor 23 százalékkal alacsonyabb (7%) azok aránya, akik semmiképp sem mennének el szavazni. Vagyis a kérdés kapcsán is érvényesül az a politikai érdeklődés kapcsán már említett kapcsolat, hogy a kapott eredmények nem a biztos résztvevő

<sup>112</sup> A kérdés pontos szövege: „Ha most vasárnap parlamenti választást tartanának (és jogosult volnál szavazni)?”

fiatalok magas arányát tekintve magasabbak, hanem a részvételt egyértelműen elutasító fiatalok arányát figyelembe véve. Vagyis e kérdés kapcsán is érvényesül a kistérségben működő struktúrák, szervezetek pozitív hatása, de mindez azonban nem a választási részvételüket biztosra ígérők arányának növekedésében, hanem a választások iránt érdektelenek arányának csökkenésében mutatkozik meg.

Fontos kérdés továbbá, hogy települési bontásban milyen eredmények mutatkoznak a választási részvétel terén, vajon kimutatható-e a helyben működő ifjúsági civilszervezeteknek és ifjúsági érdekvédelmi szervezeteknek pozitív hatása?

**23. ábra: Ha most vasárnap parlamenti választást tartanának (és jogosult volnál szavazni)?**  
(Homokháti kistérség N=130 a kérdezett lakóhelye szerint, a kérdésre válaszolók százalékában)



Forrás: saját szerkesztés

Azzal együtt, hogy a választási részvételi hajlandóságot sok egyéb tényező is befolyásolja, a kapott eredményekből feltehető, hogy fennáll ilyen összefüggés: a választási részvételüket biztosnak tartó fiatalok legmagasabb arányban olyan településen élnek, ahol működött már vagy jelenleg is működik települési ifjúsági önkormányzat: a biztos résztvevők aránya Ruzsán, Bordányban és Ásotthalmon a legmagasabb.

*Hagyományos aktivitási formák*

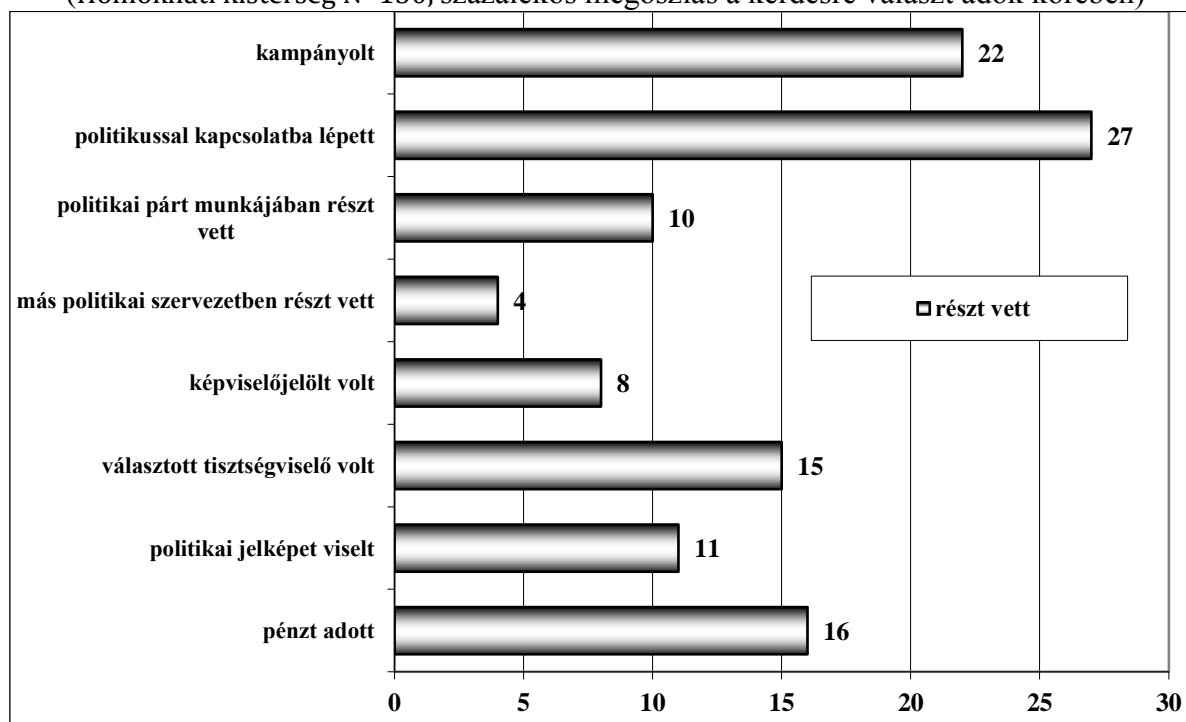


A hagyományos részvétel egyik dimenziójának feltátása érdekében a kutatás arra vonatkozóan tett fel kérdéseket, hogy néhány hagyományos aktivitási formát tekintve a vizsgált fiatalok mely részvételi lehetőségekkel éltek már valaha.

Vizsgálatomban elsőként a hagyományosan a pártokhoz, politikai szervezetekhez köthető részvételi cselekedeteket (kampányolás, politikai jelkép viselése, politikai szervezet munkájában való részvétel, jelöltség és tisztség vállalása) vizsgáltam.

Miután a Magyar Fiatalok 2012 országos ifjúságkutatás a vizsgált kérdések közül csupán a kampánytevékenységre vonatkozóan tartalmaz adatokat, az eredmények összehasonlíthatósága korlátozott. Több, a kutatásom által vizsgált részvételi forma kapcsán nem állnak rendelkezésre a fiatalok részvételére vonatkozó országos adatok, ezzel együtt mégis úgy vélem, hogy eredményeim fontos összefüggésekre világítanak rá.

**24. ábra: Politikai és kampánytevékenységben való aktuális részvétel**  
(Homokháti kistérség N=130, százalékos megoszlás a kérdésre választ adók körében)



Forrás: Magyar Ifjúság 2012; saját számítás)

A Magyar Ifjúság kutatás vizsgálta a különböző politikai kampányhoz kapcsolódó cselekedetekben (plakátok ragasztása, szórólapok terjesztése) való részvételt. Míg a vonatkozó cselekedetekben résztvevő fiatalok aránya a fenti kutatás adatai alapján országosan két százalék, az általam vizsgált fiatalok körében ez az arány nagyságrendileg magasabb, 22 százalék. Fontos azonban ezzel kapcsolatban megjegyezni, hogy a felsorolt tevékenység vélhetően nem elsősorban a pártpolitikai

tevékenységhez kapcsolódnak, hanem a diákönkormányzati illetve az ifjúsági önkormányzati választásokhoz kapcsolódó cselekvésekre vonatkozó véleményeket takar.

A vizsgálat alapján a politikussal való kapcsolatba lépés (27%) került a legmagasabb arányban említésre. A kérdezett fiatalok mintegy ötöde (22%) vett már részt valamely kampánytevékenységben – e részvételi forma népszerűségében vélhetően nagy szerepet játszanak az ifjúsági önkormányzati választások.

Bár arra a (szervezeti kötődés kapcsán később elemzett) kérdésre, hogy tagja-e politikai szervezetnek, a kérdezett fiataloknak csupán 2 százaléka válaszolt igennel, a pártok tevékenységéhez való lazább kötődés tényét támasztja alá, hogy mintegy 10 százalékuk tevékenykedett politikai pártban, vett részt annak rendezvényein. A két adat közötti különbség arra világít rá, hogy a pártpolitikai részvétel vizsgálatakor párttagságra vonatkozó kérdésen túl fontos a pártokhoz való lazább szervezeti kötődések vizsgálata is. Szintén a pártokhoz, politikai mozgalmakhoz való lazább kötődés tényét támasztja alá, hogy a kérdezettek 11 százaléka viselt már valamely politikai jelképet.

Az a tény, hogy a válaszadók 8 százaléka saját bevallása szerint volt már képviselőjelölt, arra mutat rá, hogy a vizsgált fiatalok mintegy tizede konkrét választási szituációban választható volt (a vizsgált korosztály részvételének korlátozottságát figyelembe véve nem triviális, hogy ilyen konkrét választási helyzetek adóttak). Bár ez az adat vélhetően nem elsősorban a pártpolitikai tevékenység népszerűségét támasztja alá, hanem a diákönkormányzati valamint az ifjúsági önkormányzati képviselőjelöltséghez kapcsolódó véleményt takar, ezzel együtt a demokratikus részvétel tanulása szempontjából fontos ennek a figyelembe vétele. Különösen annak fényében érdekes ez az adat, hogy saját bevallása szerint a kérdezettek 15 százaléka volt már választott tisztségviselő – miután ez az arány magasabb, mint a jelöltek aránya, ez arra is utalhat, hogy a korosztály tisztségviselőinek kiválasztása egyes esetekben kijelöléssel (felnöttek általi kiválasztással) és nem választás útján történik.

Nagymintás ifjúságkutatások nem vizsgálták a pénzadományozás lehetőségét civil szervezetnek vagy pártok részére, noha egyre több organizáció kér támogatóitól, szimpatizánsaitól magánadományt. A kutatás során kapott adatok arra világítanak rá, hogy ezt a kérdést érdemes volna a jövőben vizsgálni, miután e cselekvési forma kifejezetten népszerű: pénzadományt a vizsgált fiatalok 16 százaléka juttatott valamilyen általa preferált szervezetnek.

Az általam vizsgált, a nagymintás ifjúságkutatások kérdésparkjánál szélesebb palettán vizsgált hagyományos részvételi tevékenységekben tehát nem láthatóak azok a trendek, amelyeket a nagymintás ifjúságkutatások a hagyományos részvételről kirajzolnak. Míg az országos adatokat tekintve jelentéktelen, szinte nem mérhető ez a fajta aktivitás, a vizsgált kistérségben (az általam alkalmazott kérdésparkkal) százalékokban mérhető ezen aktivitási formák jelenléte, vagyis az

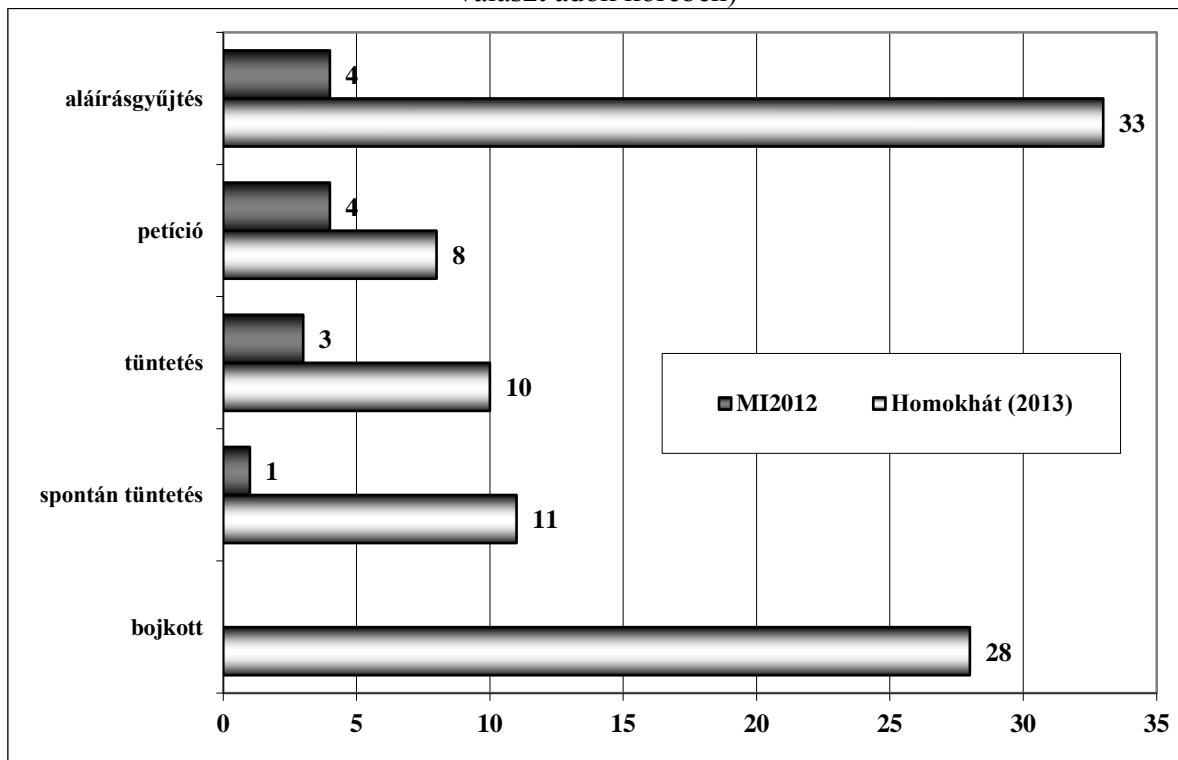
látszik, hogy a kapott értékek magasabbak az országosan mért eredményeknél. Ez részben a kérdésfeltevés módján (új kérdések), részben a kérdések kontextusán (pártszimpatiára, országgyűlési választásokon való részvételre utaló kérdésektől elkülönítve kérdeztem) is múlhatott.

#### Kollektív, közvetlen részvétel:

A kutatás a politikai aktivitás különböző típusai között megkülönböztette a direkt részvétel formáinak megjelenését a vizsgált fiatalok körében. Ennek vizsgálatához a kutatás az aktuális, vagyis a jelenlegi, esetleg múltbeli tiltakozási aktivitást vizsgálta, nem térve ki arra, hogy a kérdezett potenciálisan részt venne-e egy-egy részvételi formában.

A Magyar Ifjúság 2012 kutatás eredményei a fiatalok politikából való kivonulásának feltevését támasztották alá. A kutatás azon két kérdésére, hogy *„részt vett-e már valamely tevékenységben, illetve a jövőben részt venne-e ilyenekben egy Önnek fontos cél elérése érdekében”* a megadott 16 kategória mindegyikében rendkívül alacsony, tíz százalékos részvételi arányt el nem érő eredmények születtek.

**25. ábra: Kampánytevékenységben, valamint tiltakozásban való aktuális részvétel**  
(Magyar Ifjúság 2012 N=8000, Homokhát kistérség N=130, százalékos megoszlás a kérdésre választ adók körében)



Forrás: Magyar Ifjúság 2012, Homokhát, saját szerkesztés

A mórachalmi kistérségben vizsgált fiataloknak feltett azon kérdésre *„Az alábbi tevékenységek közül részt vettél-e már valamelyikben?”* a megadott öt kategória legtöbbjében kifejezetten magas részvételi arányok mutatkoztak. Aláírásgyűjtésben minden harmadik kérdezett részt vett már, ami

sokszorososa az országosan mért adatoknak. Szintén hasonló nagyságrendű a kérdezett fiatalok körében a bojkottban már részt vett fiatalok aránya (28%). A megkérdezettek 11 százaléka vett részt spontán tüntetésben, ami nem csupán az országos adatokhoz viszonyítva kifejezetten magas, hanem azt is figyelembe véve, hogy a kistérség túlnyomórészt községekből áll: e településméret esetén egyáltalán nem általánosan bevett ez a részvételi forma (e részvételi forma népszerűsége talán Szeged közelségéből fakad). Bár az országos átlagnál kétszer gyakrabban fordul elő, a petíciók aláírása nem tartozik a legnépszerűbb részvételi formák közé a vizsgált fiatalok körében.

A kutatás eredményei alapján tehát a vizsgált kistérségben kifejezetten magas a különböző direkt részvételi formákban való aktívan részt vevő fiatalok aránya, ami figyelembe véve a vizsgált fiatalok (korábban már említett) országos adatoknál magasabb szervezeti kötődését nem meglepő, de mindenképpen figyelmet érdemlő eredmény. Az e részvételi formákban mért magasabb aktivitásnak közvetve hatása lehet az egyéb készségek fejlődésére (amint az az elemzés 7.3. fejezetében kifejttem).

#### Online részvétel

A részvétel különböző formáinak vizsgálatával egyúttal válaszok adhatók arra a kérdésre, hogyan hat az internet és a közösségi média színterein kinyíló új részvételi lehetőség a participáció alakulására?

A 2008-as országos adatfelvételben még nem szerepeltek az internet által lehetővé tett tájékoztatói és részvételi formák, míg a Magyar Ifjúság 2012 kutatás nem a közülethez kapcsolódóan, hanem a médiafogyasztást érintő kérdések közé ékelten vizsgálta a kérdést, ami nehezíti az összehasonlítást. A téma vizsgálata a közülethez kapcsolódóan az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatásban jelent meg, ezért kutatási adataim ismertetésekor annak eredményeit veszem figyelembe.

*Az Aktív Fiatalok Magyarországon, 2012* kutatást követve jelen kutatás során három, verbális skálát alkotó kérdéssel került vizsgálatra az online részvételi formákban való részvétel gyakorisága (Szabó-Oross 2012: 91-92):

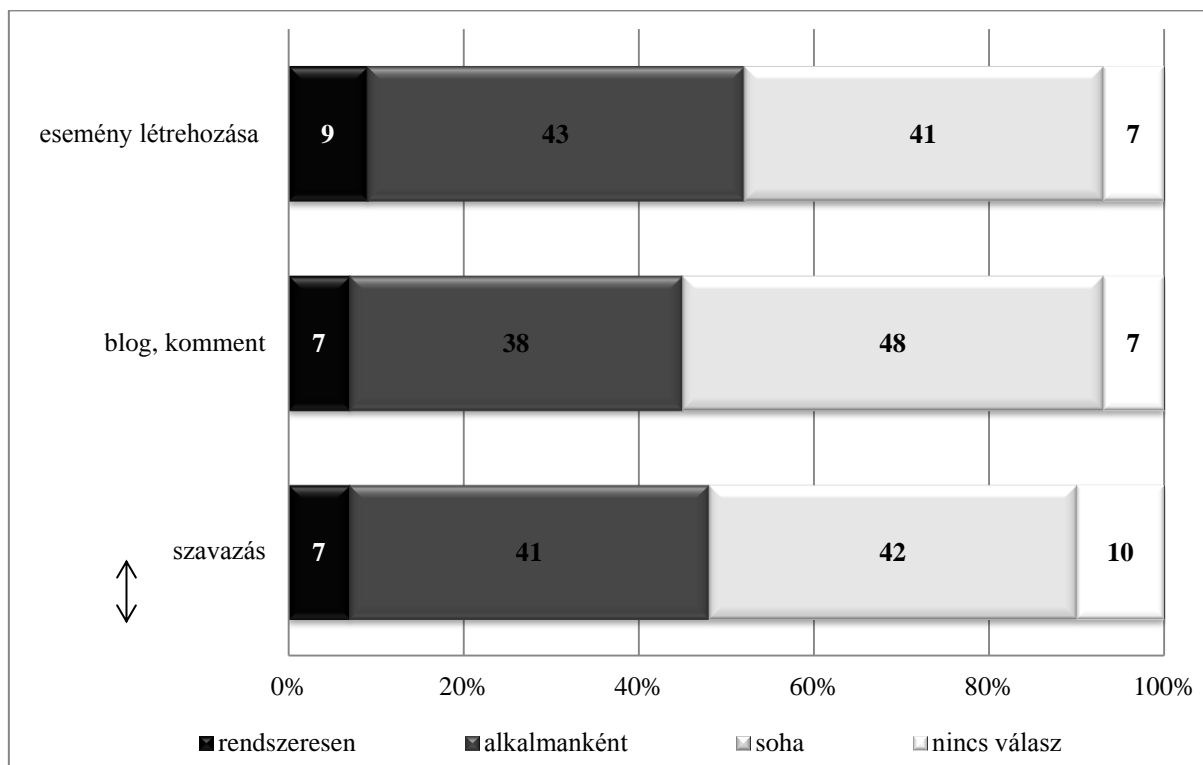
- A hierarchia alján az egyszerű szavazás áll (Milyen gyakran szokott az interneten szavazni valamilyen közéleti, társadalmi kérdéssel kapcsolatban).
- A második „szint”-en az aktivitás erőteljesebb, hiszen itt már tevőleges involválódásról van szó, blogolni, hozzászólni kell egy-egy témában (Milyen gyakran szokott blogokon, közösségi oldalakon közügyekkel, társadalmi problémákkal kapcsolatban hozzászólni, kommentelni, lájkolni?).
- Végül a hierarchia csúcsán azok az online tevékenységek állnak, amikor a hallgatónak magának kell eseményt, ügyet létrehozni, ő a véleményvezér egy-egy közéleti, társadalmi

probléma megvilágításában (Milyen gyakran szokott a közösségi oldalakon közügyekkel, társadalmi problémákkal kapcsolatban eseményeket létrehozni, képeket, videókat megosztani?).

Az ily módon feltett kérdésekre a kutatás során az alábbi eredményeket kaptam:

**26. ábra: Az online részvétel megoszlása?\***

(Aktív Fiatalok 2012 N=1700, Homokháti kistérség N=130, teljes sokaság, százalékos megoszlás)



Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2012 kutatás, valamint saját számítás

Az internetes részvétel elterjedtségét jelzi, hogy a vizsgált fiatalok 52 százaléka szokott legalább alkalmanként közösségi oldalakon közügyekkel kapcsolatos eseményt létrehozni, témát megosztani. Érdekes, hogy ez az arány meghaladja mind az egyetemisták és főiskolások körben végzett Aktív Fiatalok kutatás vonatkozó eredményeit is (42%), mind a Magyar Ifjúság 2012 kutatás médiahasználatával kapcsolatban feltett vonatkozó kérdésének eredményeit (27%) meghaladja. Blogon közéleti témákat legalább alkalmanként kommentelni a kérdezettek közel fele (45%) szokott (ami szintén meghaladja a Magyar Ifjúság 2012 kutatás médiahasználatával kapcsolatban feltett vonatkozó kérdésének eredményét (32%), ugyanakkor szerényebb a felsőoktatási hallgatókra vonatkozó kutatás eredményeinél (52%). Az internetes szavazás szintén nagyon gyakori a megkérdezett fiatalok körében, 48 százalékuk legalább alkalmanként így tesz (ami azonban szintén elmarad az egyetemisták körében mért 58 százalékos aránytól).

Az Aktív Fiatalok 2012 kutatás eredményeitől eltérően a virtuális részvétel fokozatbeli

különbségei nem jelennek meg markánsan a részvétel gyakoriságában. 100 fiatalból több, mint 50 legalább alkalmanként szokott eseményt létrehozni, és közel hasonló arányban szoktak szavazni, míg a blogolás, kommentelés azonban csupán harmadik (45%) a sorban.

A kutatás által a virtuális részvétellel kapcsolatban vizsgált formák tekintetében az országos adatoknál magasabb arányok mutatkoztak a Mórahalmi kistérségben vizsgált fiatalok körében, ami vélhetően azzal a 7.1.2. részben leírt jelenséggel függhet össze, hogy a kistérségben élő fiatalok döntően online eszközök útján kommunikálak.

### **7.1.7. A részvteli formák közötti összefüggés tesztelésének eredményei**

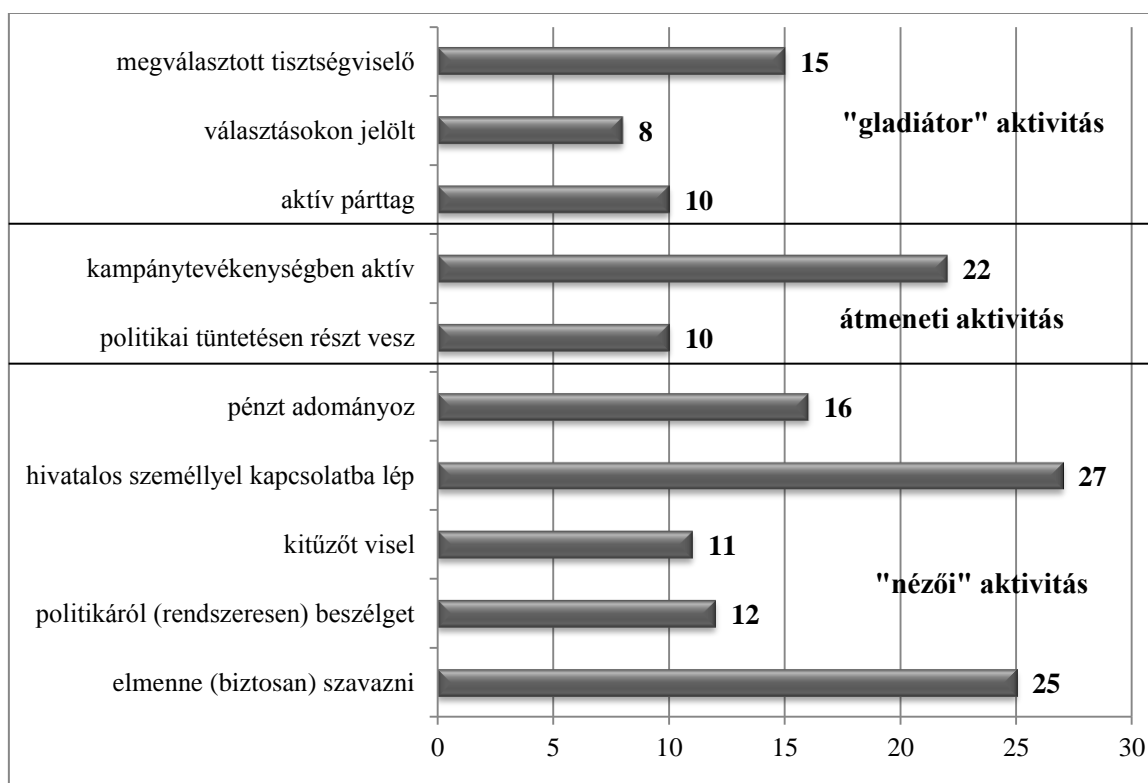
A 4.3.2. alfejezetben bemutatott, Milbrath nevéhez fűződő modell az egyéni szintű politikai aktivitást méri, azt, hogy a társadalom tagjai – jelen vizsgálatban a Mórahalmi kistérségben élő fiatalok – a politikai térben, a politikai alrendszerhez kapcsolódva milyen módon tudják kifejezni véleményüket, álláspontjukat. Ebben a modellben tehát csak azokat vizsgáljuk, akik a politikai részvétel terén aktívak.

A kapott eredmények kapcsán fontos felhívni a figyelmet az adatfelvétel kontextusára. Milbrath angolszász modellje a politikai részvételt a választási kampányokhoz kötötten vizsgálja, ahol – angolszász választási rendszerről lévén szó – a regisztráció jelenti a választáson való részvétel alapját, és a vizsgált részvételi lehetőségek a pártok kampányában ellátható feladatokhoz igazodva értelmeződnek. Ezzel szemben a vizsgálat kontextusát a Mórahalmi kistérségben aktív ifjúsági civilszervezetek tevékenységi köre jelentette, ahol a részvétel politikai pártok által generált a választási kampány helyett a helyi diák-önkormányzati és ifjúsági önkormányzati választások mentén értelmeződött. Ebből adódóan Országgyűlési választásokon való részvétel helyett szerencsésebb lett volna ifjúsági önkormányzati választásokon való részvételt vizsgálni – csakhogy ez a részvételi lehetőség nem adott a kistérség valamennyi településén, és ugyanígy igaz mindez a diák-önkormányzati választásokra is.

A kontextuális különbségből adódhat, hogy a kapott eredményekben a modell lépcsőfokai korlátozottan érvényesülnek. Milbrath elmélete szerint minél nagyobb politikai elköteleződést, minél több egyéni befektetést igényel a részvétel, annál szűkebb a résztvevők aránya. Az általam kapott eredmények között azonban szembeötlő, hogy a választásokat nézőként szemlélő szint (mintegy 25 százalék) és a gladiátorok, a vizsgált szervezetek aktivistáit magába foglaló szint (mintegy 15 százalék) közötti különbség csupán 10 százalék, miközben az átmeneti aktivitást mutató fiatalok vannak a mintában a legtöbben.

A 36. ábrán alulról felfelé a Milbrath által megnevezett hierarchia sorrendjében szerepelnek a tiltakozási formák.

**27. ábra: A részvételi formák gyakorisági megoszlása**  
(Homokhát N=130, százalék)



Magyarázat: aktív párttag: tagja, ill. dolgozott politikai pártnak és folytatott kampánytevékenységet. Választásokon jelölt: önkormányzati vagy parlamenti választásokon jelölt volt. Megválasztott tisztségviselő: tagja ill. dolgozott politikai pártnak és megválasztott tisztségviselő volt (azonban nemcsak politikai jellegű tisztségekben).

Forrás: saját számítás.

A kapott eredmények alapján kirajzolódnak az általam végzett vizsgálat kontextuális különbségei. Az alábbi ábrán korántsem az látható, ami Milbrath modellje alapján feltételezhető: azok vannak a legtöbben a válaszadók közül, akik hivatalos személlyel kapcsolatba léptek (27%), és csak ezt követi azok aránya, akik biztosan elmennének szavazni egy most következő választáson, őket pedig azok követik, akik kampánytevékenységben aktívak. Szinte ugyanolyan arányban vannak a mintában jelen azok, akik megválasztott tisztségviselőként segítettek valamely szervezetet, mint azok, akik pénzadományt adtak. Nagyjából hasonló arányban vannak jelen a mintában azok, akik közvetlen környezetükben (baráti vagy családi) rendszeresen beszélgetnek politikáról, de a kitűző viselése és a politikai tüntetésen való részvétel szintén hasonló gyakoriságot mutat. Furcsamód a mintában kevesebben voltak azok, akik választásokon indultak jelöltként, mint azok, akik valamely tisztséget töltöttek be: mindez vélhetően azt tükrözi vissza, hogy a kistérségben működő szervezetekben nem kizárólag választás útján kerülnek kiválasztásra a szervezetek tisztségviselői.

Mindezeket figyelembe véve a modell alapján azt feltételezhetjük, hogy a helyi ifjúsági életben való részvétel nem szigorúan hierarchizált, és nem elsősorban választások, választási kampányok útján kerülnek kiválasztásra a legaktívabb, legelkötelezettebb résztvevők (ezek az eredmények egyébként egybecsengnek a kvalitatív kutatás során a kistérségben működő szervezetekről gyűjtött információkkal). Szintén a vizsgálat kontextusából adódhat az, hogy az így vizsgált politikai részvételi formák között a hivatalos személlyel való kapcsolatba lépés tekinthető a legelterjedtebbnek.

### **7.1.8. Az első hipotézis tesztelésének eredményei**

A helyi ifjúsági szolgáltatásoknak a településen élő fiatalok részvételi hajlandóságára vonatkozó hipotézis kapcsán feltett kérdésekre vonatkozóan a kapott eredmények alábbi megállapítások mentén foglalhatóak össze:

A kutatás igazolta az elérhető struktúrák működése és a részvételi hajlandóság közötti összefüggést:

- Kutatásom részletesen leírta a Mórahalmi kistérségben a fiatalokat részvételre ösztönző struktúrát, valamint feltárta a Homokháti Részvételi Modell mögötti elveket és a modell gyakorlati megvalósulásának sajátosságait. Mindezek tükrében a modell működésének alapelveként elgondolt együttállás, az ifjúsági civilszervezeti háttérrel rendelkező, települési fiatalok által választott ifjúsági önkormányzat a kistérség településeinek többségében nem valósult meg a gyakorlatban. Miután az ifjúsági önkormányzatok nem rendelkeznek önálló jogi háttérrel, a szervezetet működtető informális ifjúsági közösség nagyban rászorul az ifjúsági önkormányzat háttérintézményét jelentő egyesületre. Ott, ahol e háttérintézmények az Homokháti részvételi modell szellemében az ifjúsági önkormányzattal aktívan együttműködnek (Bordány, Ásotthalom, Zákányszék), a jogi személyiség hiánya nem akadályozza az ifjúsági önkormányzatokat abban, hogy a működésüket lehetővé tevő saját pénzügyi hátterük legyen. A kistérség legtöbb településén azonban ez a viszonyrendszer nem adott: vagy rendelkeznek ifjúsági önkormányzattal, de nincs mögöttük ifjúsági civilszervezet (ilyen volt Ruzsa), vagy van ifjúsági civilszervezete a településen élő fiataloknak, de nincsen politikai képviselőjük (Forráskút, Mórahalom, Pusztamérges, Öttömös, Üllés). Ez utóbbi esetekben az önkormányzat elláthatja a „háttérintézmény” szerepét – ahogy ez történt Ruzsán ifjúsági referens foglalkoztatásával –, de a kistérségi tapasztalatok azt mutatják, hogy mindez az ifjúsági érdekképviselő és a településen élő fiatalok önálló kezdeményezései szempontjából nem vezet el fenntartható gyakorlat kialakulásához.



- Az ifjúságpolitika kistérségben meghatározó aktorai megerősítették a korosztály érdeklődésének változásának tényét, a fiatalokkal való kapcsolattartás terén a közösségi média valamennyi településen magába integrálta a fiatalok tájékoztatására korábban alkalmazott eszközöket: a fiatalok számára szervezett események meghirdetése, a fiatalok szervezett közösségeivel való kapcsolattartás, a fiatalokat érintő ügyekről való tájékoztatás minden településen megjelent, településenként változó mértékben szorítva ki a hagyományos eszközöket (szórólap, plakát, helyi lapban megjelent újságcikkek).
- Kutatási eredményeim igazolták a helyben a fiatalok számára elérhető ifjúsági struktúrák és a fiatalok politikai részvétele közötti összefüggést. A 2008-as országos adatokkal összevetve szembeötlő, hogy a kistérségben élő fiatalok mind az országos, mind a megyei átlagnál nagyobb arányban nyilatkoznak pozitívan az ifjúsági szolgáltatásokat nyújtó szervezetek elérhetőségéről. A kérdezett fiatalok nagy arányban vesznek részt a vizsgált szervezetek programjain. Azok, akik soha nem vesznek részt ilyen rendezvényeken, azokon a településeken találhatók meg nagyobb arányban, ahol a szervezetek kevésbé aktívak. A mórahalmi kistérség érdekvédelmi szervezetei és ifjúságsegítői magasan az országos átlag felett érik el a fiatalokat. A kérdés kapcsán kapott eredmények azonban arra mutatnak rá, hogy a kistérségben működő struktúrák, szervezetek pozitív hatása nem a politika iránt kifejezetten érdeklődők arányának növekedésében, hanem a politika iránt érdektelenek arányának csökkenésében mutatkozik meg.
- Kutatási eredményeim igazolták azt a feltevést, hogy azokon a településeken, ahol ifjúsági érdekképviselői szervezetek találhatók, és a közigazgatás intézményesített, rendszeres kapcsolatban áll a fiatalokkal, a településen élő fiatalok a politikai érdeklődése (2,65) és politikai részvétele (a választáson való részvételt tekintve 25%) magasabb az országos átlagnál (1,8 illetve 23%). A kutatás eredményei alapján a vizsgált kistérségben kifejezetten magas a különböző direkt részvételi formákban aktívan részt vevő fiatalok aránya, ami a vizsgált fiatalok országos adatoknál magasabb szervezeti kötődését figyelembe véve nem meglepő, de mindenképpen figyelmet érdemlő eredmény.

A fenti adatok tehát igazolták azon hipotézis érvényességét, miszerint azokon a településeken, ahol aktív ifjúsági érdekképviselői szervezetek találhatók, a településen élő fiatalok a politikai érdeklődése és politikai részvétele magasabb az országos átlagnál.

## 7.2. A készségek fejlődése és a részvételi hajlandóság változása

*„Ha az egyén nem ismeri meg azokat a problémákat, amik a településén vannak, akkor sosem alakul ki benne az igény, hogy képviseljen bármit is. Maximum bejön a polgármesterhez és felborít egy asztalt, de az ugye egy ad-hoc lépés. Már addig a szintig sem jut el, hogy szerveződjön, mert nem tanulja azt meg. Ha normálisan működnének a civil közösségeink, akkor lenne igény normális politikára ebben az országban. Ha valaki gyerekkorától megtanul beszélni, érvelni, konfrontálódni, ha megtanulja, hogy a másinak is éppúgy lehet problémája, akkor alakul ki benne ez az igény. Rengeteg olyan képzésünk volt, ami pont ezt, az érdekérvényesítést és a konfliktuskezelést tanítja meg. Amelyik gyerek ezeken a lépcsőkön végigmegy, jobban meg fogja érteni egy polgármester helyzetét vagy egy miniszterelnök helyzetét, egyúttal rájön arra, hogy az ember nem tud százezer felé figyelni, támaszkodnia kell munkatársaira, az emberekre. (interjú az egyik vizsgált település polgármesterével, 2013.július)*

A disszertáció második hipotézise a participatív modell feltevésén alapul: ha a közvetlen részvételt biztosító lehetőségek széles körben adóttak, akkor az egyéni készségek fejlődnek. Azt állítom, hogy a közvetlen döntéshozatalban való részvétel fejleszt bizonyos állampolgári készségeket, a közvetlen részvétel empirikusan mérhető hatással van a politikai részvételhez nélkülözhetetlen egyéni pszichikai készségekre.

A kutatás kérdőívében a hipotézis tesztelése érdekében számos, a politikai részvételhez szükséges készséget érintő kérdést tettem fel: vizsgáltam a kérdezettek állampolgári tudatát, a mindennapjaikat meghatározó ügyekbe valamint az országos és helyi közügyekbe való beleszólásuk lehetőségének szubjektív érzetét, a demokratikus intézményrendszerbe és a demokráciába vetett bizalmuk szintjét. Az alábbiakban a kérdőív vonatkozó kérdéseire adott válaszokat elemzem.

### 7.2.1. Igazolható-e, hogy a politika jelentéstartalma megváltozott a magyar fiatalok körében?

Amint azt disszertációm 4.4 alfejezetében részletesen ismertettem, kutatásom azt feltételezte, hogy a rendszerváltozást követő politikai és társadalmi átalakulás következtében a fiatalok politikára vonatkozó saját értelmezésében a „politika” kifejezés diszkreditálódott, a „politika” szó elutasítása nagyban kihat a fiatalok fogalomhasználatára is.

A fiatalok politikai részvételét vizsgáló hazai kutatások a fiatalok körében kimutatott politikai elfordulást, a politikai passzivitást a pártokra vonatkozó negatív képzetek és értékelő vélemények erősödéséből vezetik le. E felfogás mentén mára számos kutatás igazolta (GAZSÓ-STUMPF, 1992; GAZSÓ-LAKI, 2004), hogy amennyiben ezekben a pártpolitikai kérdésekben a fiataloknak tudniuk kellene állást foglalni, akkor mindez tényleg nem érdekli a fiatalokat. Disszertációmban arra kívánok rámutatni, hogy önmagában ez a szemlélet nem elégséges a fiatalok részvételének

megértéséhez, miután a magyar fiatalok fogalomhasználatában a pártpolitika devalválódott, ezért a részvétel konceptualizálásakor hangsúlyt fektetnek a fiatalok felfogásához, fogalomrendszeréhez közelebb álló politikai részvétel koncepció kidolgozására.

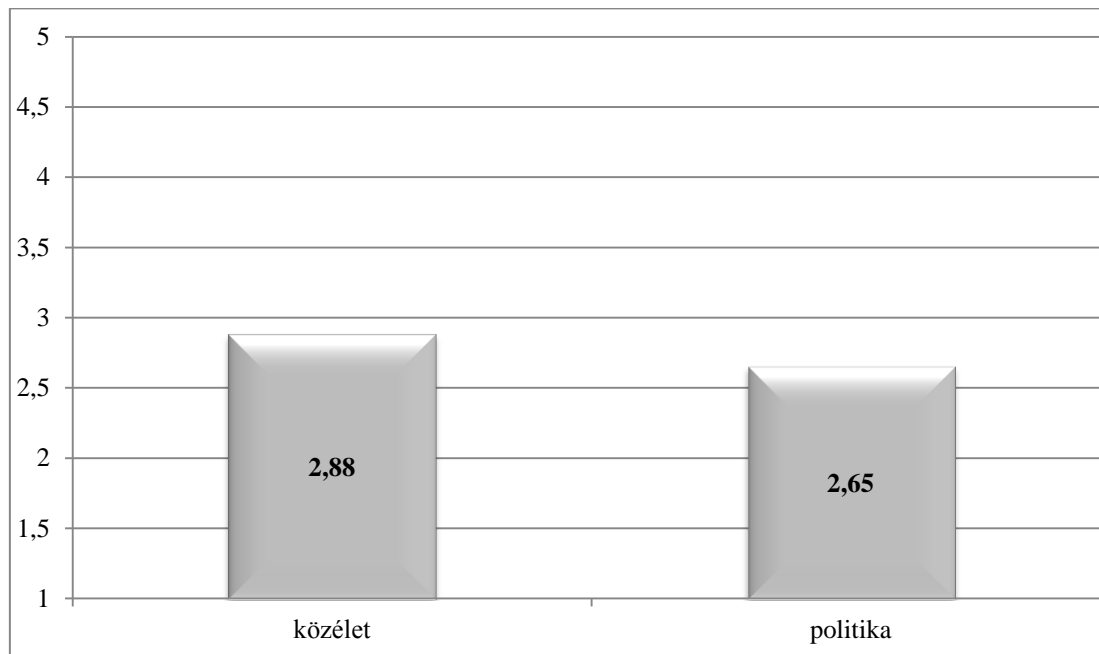
Azt állítom, hogy a vizsgált fiatalok politikára vonatkozó saját értelmezésében a „politika” kifejezés diszkreditálódott, ebből adódóan a „politika” szó elutasítása nagyban kihat a fiatalok fogalomhasználatára. A korosztály tagjai másként értelmezik, maguk számára másként fogalmazzák meg a politikai részvétel fogalmával összekapcsolt cselekvési formák mindennapjaikban történő megjelenését: azokat nem „politikai”, hanem „közéleti” tevékenységként értelmezik. Amennyiben igaz az, hogy a helyi közéletben a fiatalok számos részvételi formába bekapcsolódnak, ám a politika és a fogalommal összefüggésben értett a „makropolitika” vagy másképpen „pártpolitika” folyamataitól való távolságtartásuk miatt mindezt nem tekintik politikai cselekvésként, úgy igazolható, hogy a két fogalom az értelmezés és a cselekvés szintjén egyaránt elválik egymástól.

Az alábbi alfejezet a kérdésekre kapott válaszok eredményeinek elemzésével ad választ arra a (disszertációmban hetedikként feltett) kutatási kérdésre, igazolható-e, hogy a politika jelentéstartalma megváltozott a magyar fiatalok körében? Bizonyítható-e, hogy a közéleti és a politikai érdeklődés eltérő formájú, hogy a két fogalom megítélése jelentősen eltér a vizsgált korcsoportokban?

Az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatásban megkezdett módszertani kísérlethez kapcsolódva (SZABÓ-OROSS, 2012:81) a móraközi kistérségben folytatott vizsgálat kérdőívében külön-külön tettem fel kérdéseket a politikai és a közéleti érdeklődéssel kapcsolatban. Az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás 2012-ben közzétett eredményei igazolták, hogy a politikának, mint kifejezésnek erős negatív kontextusa van a társadalomban, a politikát ugyanis szűken értelmezve a pártpolitikával azonosítják, ezért is lehetséges, hogy nemzetközi kontextusban is nagyon alacsony a magyar társadalom politikai érdeklődése. A kutatás eredményeiben a két változó közötti korreláció értéke nagyon magasnak bizonyult,  $r=0,7$  ( $\text{sig}=0,000$ ), ráadásul a két változó között nagyon magas volt a szimmetrikus együtt járás, azaz ha például valaki az egyik változón 1-est jelölt, akkor az érték a másikon is 1-es pozíciót vett fel, az 5-ös értékhez pedig legnagyobb részt 5-ös érték párosult. Ezzel együtt a kutatás megerősítette, hogy a közélet iránti érdeklődés enyhén magasabb.

**28. ábra: Mennyire érdekelnek a közéleti, társadalmi problémák? Mennyire érdekel a politika?**

(Homokhát N=130, 1-től 5-ig terjedő skála átlagai)

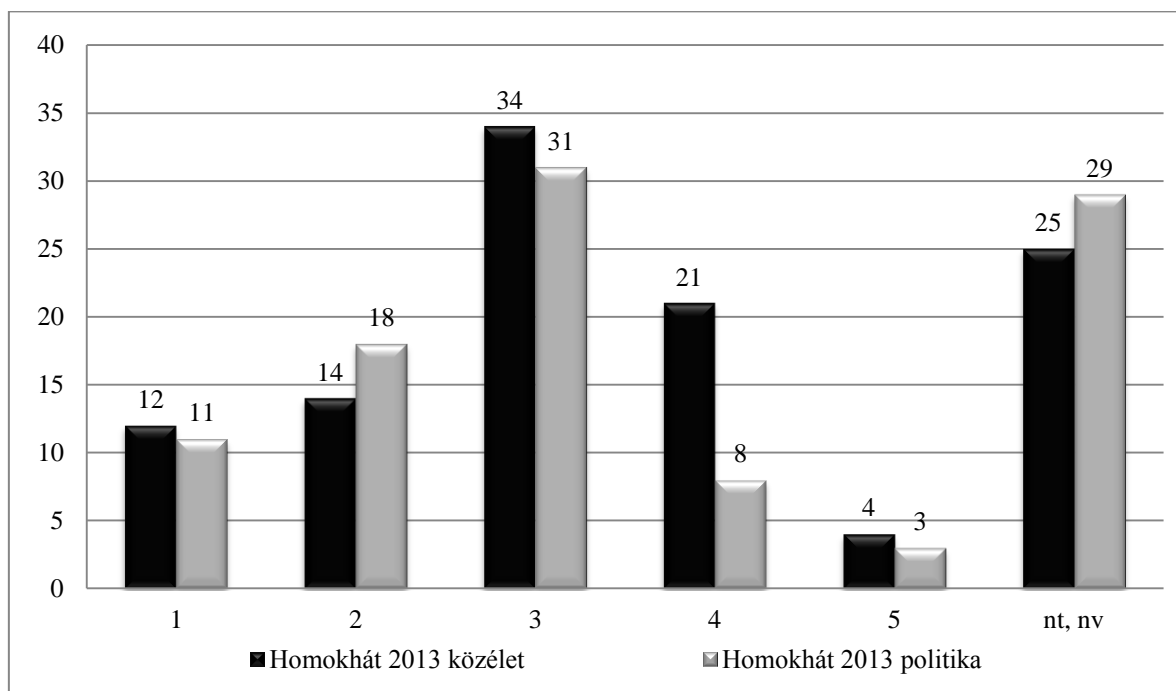


Forrás: saját szerkesztés

A két fogalom közötti különbség a mórakalmi kistérségben végzett kutatás során is beigazolódott. A két változó közötti korreláció értéke jelen vizsgálatban is magasnak bizonyult ( $r=0,4$ ) ezzel együtt a közélet iránti érdeklődés 5 fokú skálán (2,88) 0,2-del magasabb értéket kapott, mint a politika (2,66). Mindez arra utal, hogy bár a két fogalom élesen nem különül el, a vizsgált fiatalok körében is kimutatható a két fogalom értelmezésében mutatkozó eltérés.

A feltett kérdésre adott válaszok részletes bontásából (25. ábra) kiderül, hogy a válaszadók körében nagyon magas volt a válaszolni nem tudók aránya. Emelett az is látszik, hogy a kérdésben középre helyezkedők aránya mindkét kérdés esetén meghaladta a hallgatóktól kapott válaszok arányát. Mindezek arra utalnak, hogy e fogalmak megítélésében a válaszadók körében magas bizonytalanság mutatkozott.

**29. ábra: Mennyire érdekelnek a közéleti kérdések, közéleti, társadalmi problémák?  
Mennyire érdekel a politika?**  
(Homokhát N=130, 1-5-ig terjedő skála megoszlása és átlaga)



Forrás: saját számítás

Az adatok részletes bontásából az is látszik, hogy a politika és a közélet iránt kifejezetten érdeklődő fiatalok aránya rendkívül alacsony. Ezek az adatok nem támasztják alá azt a feltevést, hogy a közélet iránti érdeklődés szintje a kistérségben magas lenne.

Miután a közélet megítélésére kapott eredményeket nagymintás országos ifjúságkutatás eredményeivel nem lehetséges összevetni, a fenti adatok csupán a magyar ifjúság mintegy egynegyedét kitevő csoportjára, a felsőoktatásban részt vevő fiatalokra reprezentatív kutatás eredményeivel hasonlíthatók össze. Az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás 2012-es adataival összevetve a közélet fogalma iránti érdeklődés alacsonyabb szintű a kistérségi fiatalok körében, mint az ifjúsági társadalom legaktívabb csoportját jelentő egyetemista minta esetében. A mintában a közélet iránt nem érdeklődők, illetve a kérdés kapcsán középre helyezkedők jóval magasabb arányban vannak jelen, mint az egyetemisták körében végzett vizsgálatban, míg a kifejezetten érdeklődők aránya hatoda az egyetemi mintában mért arányoknak.

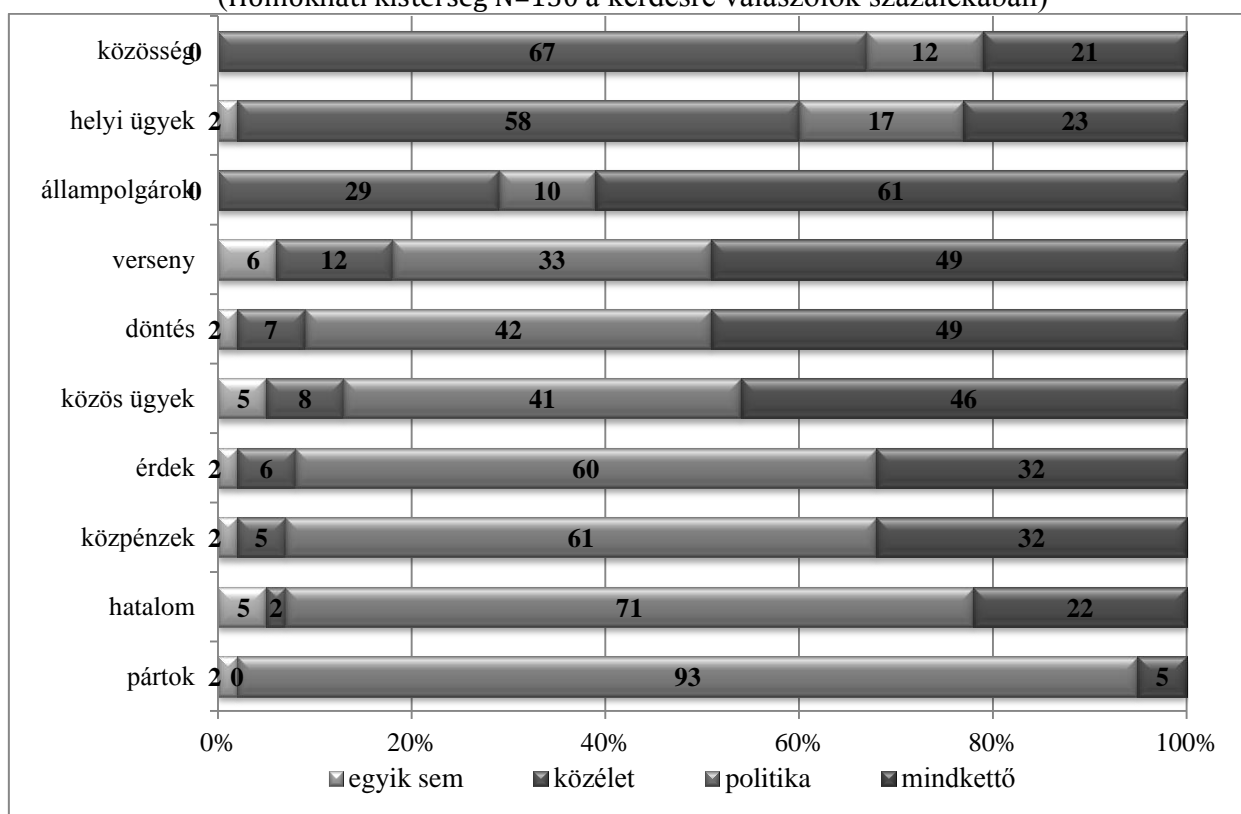
A kapott adatok nem támasztják alá azt a feltevést, hogy a közélet iránti érdeklődés szintje a kistérségben magas lenne. Azonban a politikai érdeklődés kapcsán az országos, romló trendek a vizsgált fiatalok körében nem érvényesek. A 2008-as adatokhoz viszonyított csökkenés a kistérségben vizsgált fiatalok körében nem azonosítható: a politika iránti érdeklődés átlaga közel 0,4-del magasabb a 2008-as országos átlagnál, a 2012-es országos adatoknál pedig jóval magasabb.

A kérdést a vizsgált fiatalok lakhelye szerinti összefüggésben vizsgálva az tapasztalható, hogy a politika iránt saját bevallásuk szerint nagyon érdeklődők kizárólag olyan településeken élnek, ahol települési ifjúsági önkormányzat működik (Ásotthalom, Bordány, Zákányszék), ami részben alátámasztja az ifjúsági érdekvédelmi szervezetek működésének pozitív hatását a fiatalok politikai érdeklődésére.

A vizsgálatban feltett kérdésre vonatkozóan a fenti adatok mintegy körvonalazzák a politikai és a közéleti érdeklődés különbségét, de annak tartalmi megragadásához nem elégségesek. A különbség megragadása érdekében kutatás ezért arra is ráérdezett, hogy a politikához és a közülethez szorosan kötődő fogalmakat miként csoportosítják a kérdezett fiatalok.

**30. ábra: Véleményed szerint az alábbi szavak közül melyek társíthatók inkább a politika és melyek inkább a közélet fogalmához?**

(Homokháti kistérség N=130 a kérdésre válaszolók százalékában)



Forrás: saját számítás

A kapott eredmények azt igazolják, hogy a politika szó elsősorban a pártokhoz kötődik a fiatalok megítélése szerint: a kérdezettek 93%-a szerint kizárólag a politikához társítható, és alig 5% gondolta úgy, hogy a pártok tevékenysége a közéletre és a politikára egyaránt jellemző. Hasonlóan magas arányban (71%) a politika szóhoz társítják a hatalom kifejezést, emellett az érdek (60%), a közpénzek (61%) szavak is szorosan a politikához kötődnek a vizsgált fiatalok gondolkodásában. Mind a politikára, mind a közéletre jellemző, vagyis a két fogalom közös metszetét, érintkezési

területét jelentik az állampolgárok (61%), a verseny (49%), a döntés (49%), valamint a közös ügyek (46%) a fiatalok szerint. A közélet fogalma a közösség (67%), valamint a helyi ügyek (58%) kifejezésekhez kötődik, vagyis olyan fogalmakhoz, amelyek az országos politika dimenzióján kívül, a fiatalok mindennapjaihoz közel helyezkednek el. Mindezek alapján a két fogalom tartalmát érintően kimutatható jelentésbeli különbség mutatkozik a vizsgált fiatalok körében.

A Mórahalmi kistérségben vizsgált fiatalok körében kapott adatok arra arra utalnak, hogy bár a politika és a közélet fogalmak élesen nem különülnek el, a vizsgált fiatalok körében is kimutatható eltérés a két fogalom értelmezésében. A kapott eredmények igazolják, hogy a politika szó elsősorban a pártokhoz kötődik a fiatalok megítélése szerint. Mind a politikára, mind a közéletre jellemző, az állampolgárok, a verseny, a döntés, valamint a közös ügyek avizsgált fiatalok szerint. A közélet fogalma a közösség valamint a helyi ügyek kifejezésekhez kötődik, vagyis olyan fogalmakhoz, amelyek az országos politika dimenzióján kívül, a fiatalok mindennapjaihoz közel helyezkednek el. Mindezek alapján a két fogalom tartalmát érintően kimutatható jelentésbeli különbség mutatkozik a vizsgált fiatalok körében.

### **7.2.2. Beleszólási jog, állampolgári tudat, politikai intézményekbe és a demokráciába vetett bizalom**

Disszertációm nyolcadik kutatási kérdésére (A kistérségben élő fiatalok mennyi beleszólással bírnak az őket érintő, mindennapokban meghozott döntésekre? Mit gondolnak arról, mi kell ahhoz, hogy valaki jó állampolgár legyen? Milyen jogokat és kötelességeket tartanak fontosnak közösségük formálása terén? Tapasztalható-e eltérés a vizsgálatba bevont fiatalok körében az országos eredményektől?) a kérdőíves kutatás során válaszok alapján az alábbi eredmények mutatkoztak.

#### *A mindennapi döntésekbe való beleszólás megítélése*

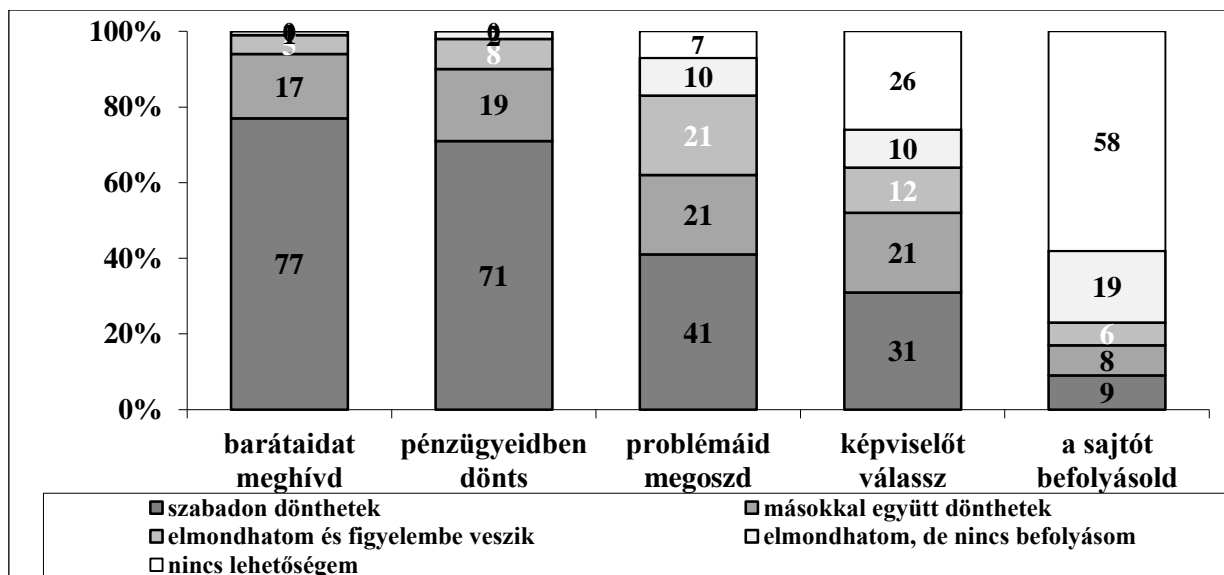
Az egyéni készségek fejlődésének megítélése kapcsán fontos annak összehasonlító szempontú vizsgálata, hogy a településeken élő fiatalok milyennek lehetőségeket látnak jogaik érvényesítésére, milyen belszólással bírnak az őket érintő döntésekbe. Nemzetközi ifjúságkutatások eredményeire hivatkozva Anthony Charles doktori disszertációjában (CHARLES 2011, 204-260) amellet érvel, hogy a fiatalok politikai részvételének megértéséhez nélkülözhetetlenül szükséges részvételük

társadalmi kontextusának<sup>113</sup> empirikus adatok mentén történő feltárása. Mindez ugyanis egyfajta háttérként szolgál annak értelmezéséhez, milyen társadalmi feltételek adóttak a vizsgált fiatalok számára a részvételre. Ebből kifolyólag Charles kutatásának központi eleme annak felmérése, hogy a kérdezettek mennyi beleszólással bírnak mindennapi döntési helyzetekben, így a családban, az oktatási intézményekben valamint a helyi közösségeikben.

Charles kutatási eredményeit figyelembe véve kutatásom két dimenzióban, a családon belüli döntéshozatal valamint az egyéni és közösségi részvétel kapcsán tett fel kérdéseket. A kérdések feltevése és a válaszkategóriák minden esetben követik Charles kategóriáit. A családi döntéshozatal terén Charles kutatásából átvettem azt a kérdést, hogy mennyi beleszólással bír a kérdezett arra, hogy meghívhatja-e otthonába barátait. A családtól való függetlenség méréséhez egy Charles kérdésparkjától eltérő kérdéssel arra kérdezett rá a kutatás, hogy mennyi beleszólása van a kérdezettnek abba, hogy mire költi a pénzét. Az egyéni és közösségi döntéshozatal kapcsán Charles kutatásával egybecsengően a vizsgálat arra kérdezett rá, hogy mennyi beleszólása van a kérdezettnek arra, mit ír a sajtó a fiatalokról. E kérdéseken túl jelen kutatás arra keresett választ, mennyi beleszólással bír a kérdezett abba, hogy másokkal közölje problémáit, valamint arra, hogy ki képviselje a települési ifjúsági önkormányzatban.

### 31. ábra: Mennyi lehetőség van arra, hogy...?

(Homokháti kistérség N=130 százalékos megoszlás a kérdésre választ adók körében)\*



\*A pontos válaszkategóriák:

- Szabadon dönthetek és cselekedhetek.
- Másokkal együtt dönthetek és cselekedhetek
- Elmondhatom a véleményemet, és azt figyelembe veszik
- Elmondhatom a véleményemet, de nincs befolyásom arra, hogy figyelembe veszik-e
- Nincs beleszólási lehetőségem

Forrás: saját számítás

<sup>113</sup> Így például barátaik otthonukba való meghívásának lehetőségét, problémáik megvitatásának lehetőségét, az iskola működtetésébe való beleszólás lehetőségeit, a velük folytatott konzultációs és döntési lehetőségek meglétét, a képviselőbe való beleszólás lehetőségének kérdéseit, valamint a sajtó befolyásolásának lehetőségeit vizsgálta.



A kérdésekre kapott válaszok tekintetében Charles kutatási eredményeivel egybecseng a vizsgált magyar fiatalok családi döntéshozatalban mutatkozó szabadsága: Charles vizsgálatában 73%-ot tett ki azok aránya, akik szabadon vagy másokkal együtt dönthetnek abban a kérdésben, meghívják-e otthonukba barátait, míg ez az arány a magyar fiatalok körében elsöprő (94%). Hasonlóan nagy szabadságot élveznek az általam vizsgált fiatalok a tekintetben, hogy mire költik a pénzüket (90%). A kapott adatok arra utalnak, hogy a kérdezett fiatalok családi életükben nagy autonómiával rendelkeznek.

Az egyéni és közösségi döntéshozatal kapcsán azonban ambivalensebb képet mutatnak a kutatási adatok. Arra, hogy problémáit másokkal közölje, a kérdezett fiatalok 65%-a lát lehetőséget, míg a települési ifjúsági képviselők megválasztása terén csupán minden második kérdezett érzi úgy, hogy befolyással bír. Különösen magas azok aránya (77%) akik úgy vélekednek, hogy nem bírnak befolyással a sajtó által közöltekre, ami egybecseng azzal a kvalitatív adatelemzés során kapott eredménnyel, hogy alacsony a fiatalok médiában való részvételét támogató projektek száma a kistérségben<sup>114</sup>. A feltett kérdésekre kapott válaszok arra utalnak, hogy az általam vizsgált fiatalok korlátozott autonómiával bírnak a közösségi döntéshozatalban való részvétel terén.

A fenti kérdéseket rendkívül érdekes volna hazai nagymintás kutatások eredményeivel összevetni, ám a korábban említett ifjúságkutatások ebben a megközelítésben nem tettek fel kérdéseket.

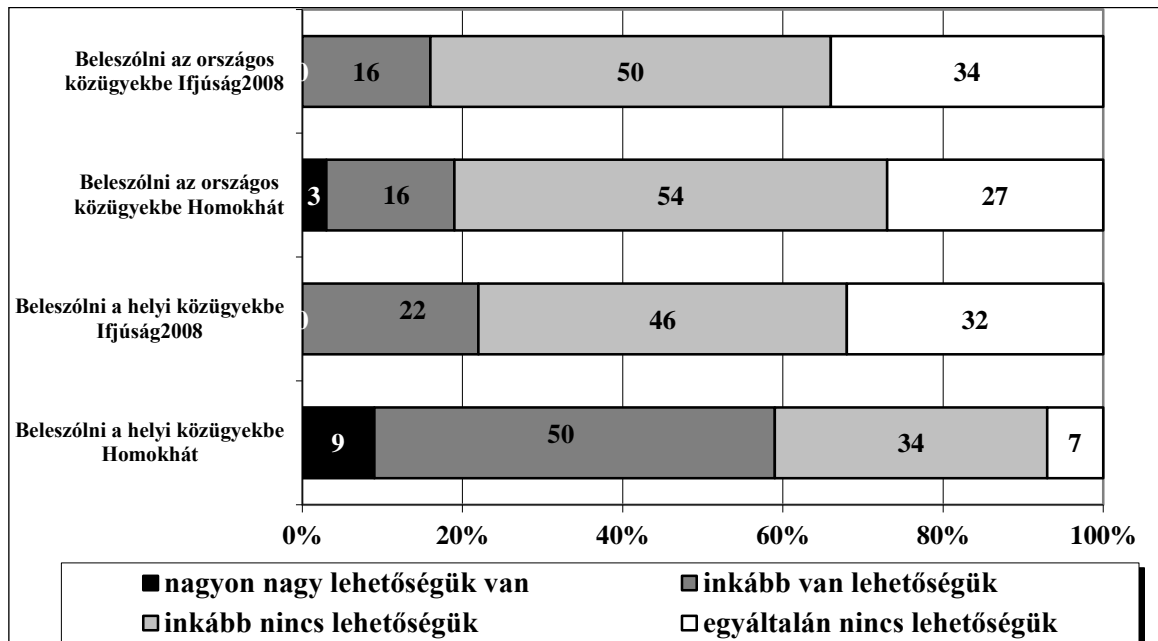
### *Országos és helyi közélet megítélése*

A fiatalok politikai részvételével kapcsolatban írt hazai ifjúságügyi munkák (KÁTAI, 2006:74; NAGY, 2008; WOOTSCH, 2009) és nemzetközi tanulmányok (HALL-WILLIAMSON, 1999) egyaránt hangsúlyozzák, hogy a fiatalok elsősorban a saját mikrokörnyezetükben megszólíthatók, ezért rendkívül fontos a helyi szintű közéleti folyamatokba való bevonásuk, valamint egyre égetőbbé válik az ifjúságpolitika regionális és lokális szintű kidolgozása (GÁBOR, 2009:14). A lokális közösségi struktúrák vizsgálata (UTASI, 2012:9-39) igazolta, hogy az intenzívebb közösségi kötéllel élő települések lakosságát intenzívebben érdekli a helyi politika, s nagyobb eséllyel aktív a helyi közéletben. A fentieket szem előtt tartva kutatásom választ keresett arra, hogy a Homokháti részvételi modellben érintett településeken élő fiatalok magasabbnak ítélik-e meg a közéletbe való becsolás lehetőségét az országos átlagnál, ezért a kutatás a kérdést az eredmények összevethetősége érdekében az Ifjúság2008 kutatásban megfogalmazott kérdéshez hasonlóan tette fel<sup>115</sup>.

<sup>114</sup> Ez utóbbi kérdés terén Charles vizsgálatában a fiatalok jóval megosztottabbak voltak: négytizedük vélekedett úgy, hogy befolyással bírnak, ezzel szemben ugyanilyen arányban, négytizedük vélte az ellenkezőjét.

<sup>115</sup> A Magyar Ifjúság 2012 kutatás nem vizsgálta ezt a kérdést.

**32. ábra: Mennyire van lehetősége a fiataloknak beleszólni a közügyekbe?**  
(Ifjúság2008 N=8000, Homokháti kistérség N=130 a kérdésre válaszolók százalékában)



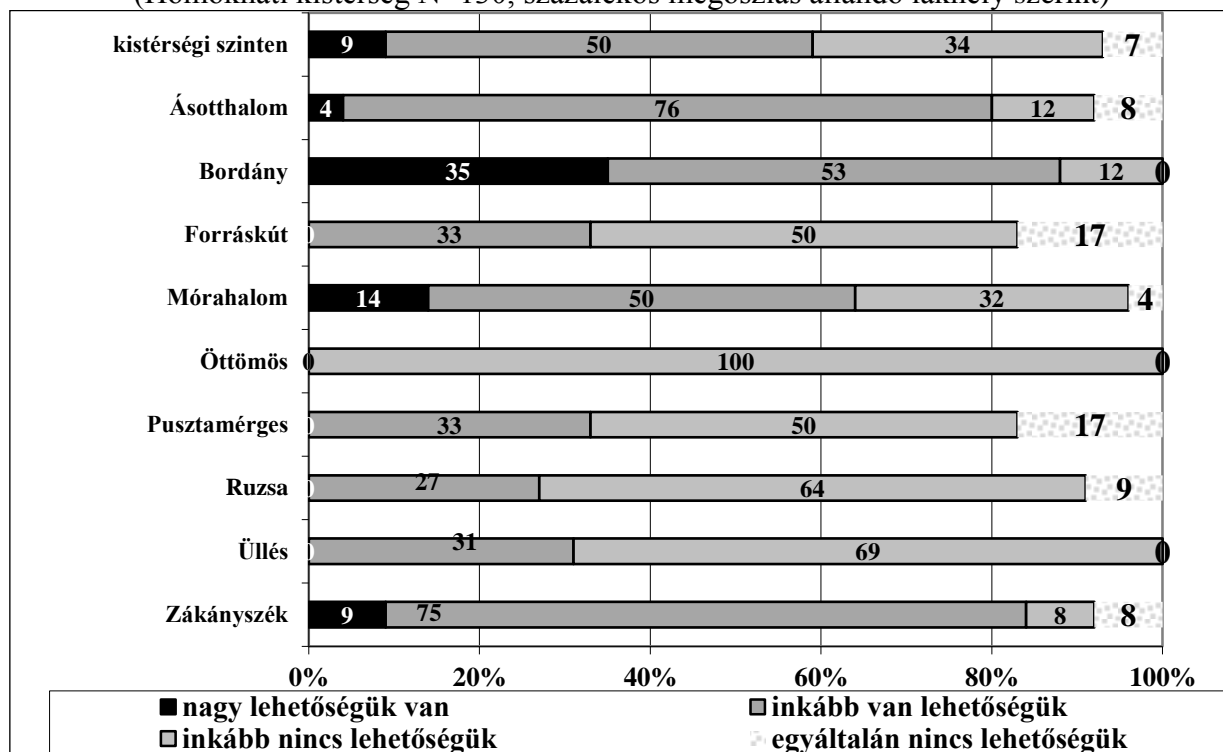
Forrás: Ifjúság2008; saját számítás

A kapott eredmények az országos közügyekbe való beleszólás terén a 2008-as országos átlaghoz hasonló értékeket vettek fel, a kérdezettől több mint nyolctizede nyilatkozott úgy, hogy nincs lehetősége a beleszólásra. Egészen eltérő képet mutat azonban a helyi közügyek megítélése: a vizsgált fiatalok közel hattizede adottnak véli a lehetőséget a beleszólásra. Míg a 2008-as nagymintás ifjúságkutatás a két dimenzió megítélésében nem mutatott jelentős különbséget, a mórachalmi kistérségben felvett adatok igazolták a helyi szervezeti aktivitás magas szintje és a közügyekre gyakorolt befolyás szubjektív megítélése közötti összefüggést. Mindebből arra következtethetünk, hogy a kistérségben létező ifjúsági programoknak a helyi közügyekbe való beleszólás lehetőségének megítélésére van pozitív hatása, ami azonban az országos ügyekben való véleménynyilvánításra csak nagyon korlátozott mértékben terjed ki.

A kérdés lakóhely szerinti bontása bizonyítja, hogy a helyi közügyekbe való beleszólási lehetőség megítélése és a helyi részvételre a fiatalok számára biztosított struktúrák közötti összefüggés fennáll: azok a válaszadók, akik úgy ítélik meg, hogy a helyi közügyekbe való beleszólásra nagy lehetőségük van, kizárólag olyan településen élnek, ahol ifjúsági önkormányzat működik (Ásotthalom, Bordány, Zákányszék) illetve a kijelölés és tájékoztatás funkciója működik (Mórhalom).

### 33. ábra: Mennyire van lehetősége a fiataloknak beleszólni a helyi közügyekbe?

(Homokháti kistérség N=130, százalékos megoszlás állandó lakhely szerint)



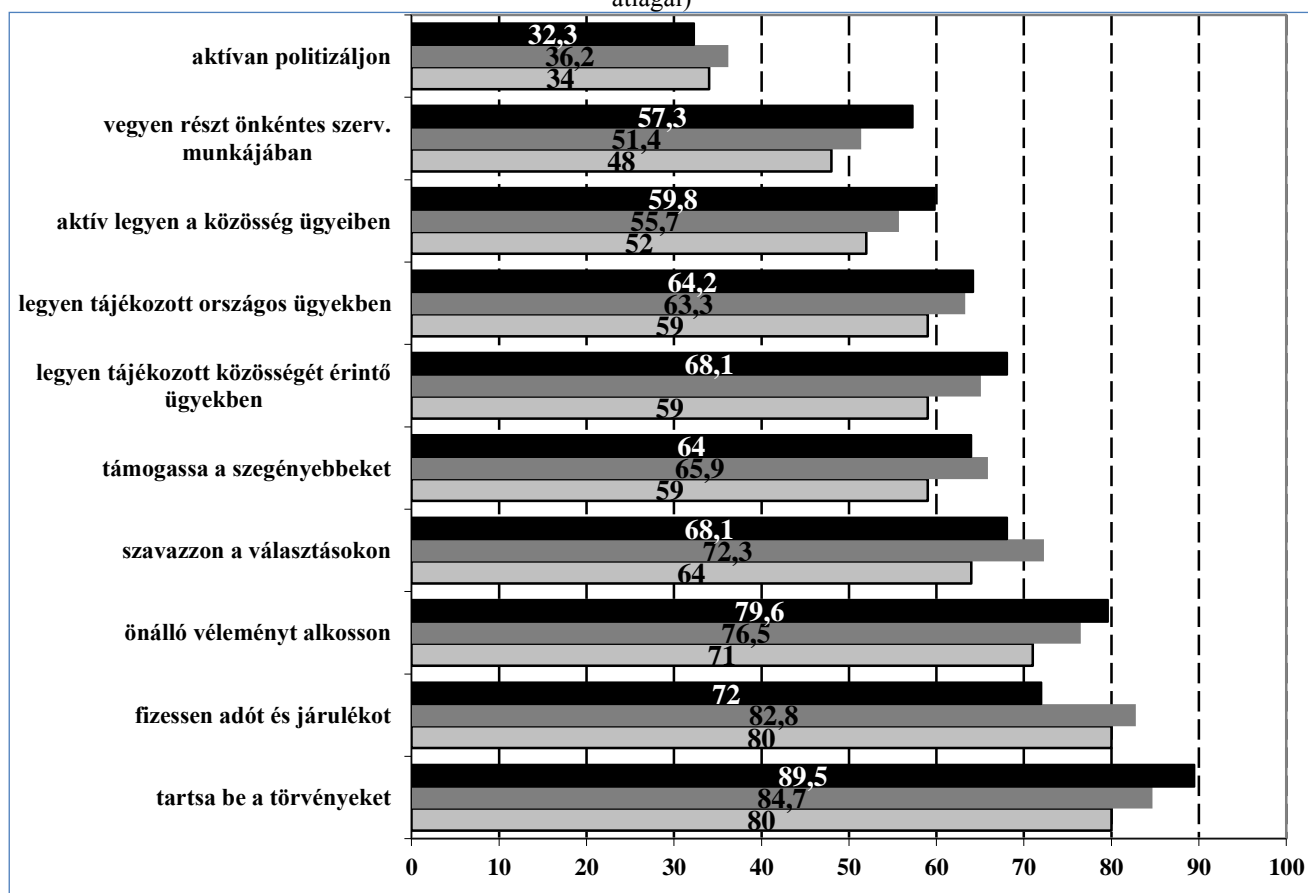
Forrás: saját számítás

#### *A vizsgált fiatalok állampolgári tudata*

Az 1989-90-es éveket követő társadalmi rendszerváltás korszakváltást jelentett az értékek területén (Bauer 2002:206), ezért a változások feltérképezésekor nélkülözhetetlenek a vizsgált fiatalok értékeit befolyásoló társadalmi tények megismerését lehetővé tevő kérdések. Ehhez kutatásomban a magyar nagymintás ifjúságkutatások sztenderd kérdését tettem fel: a megkérdezett fiataloknak 10 szempont mérlegelése alapján lehetőségük volt eldönteni, milyen magatartás jellemzi a jó állampolgárt (40. ábra).

**34. ábra: Mennyire fontos ahhoz, hogy valaki jó állampolgár legyen....**

(Homokháti kistérség N=130 ■, Ifjúság2008 N=2000 ■, Magyar Ifjúság20012 N=8000 ■ 0-100-ig terjedő skála átlagai)



Forrás: Oross 2013; saját számítás

A pontos válaszkategóriák:

- támogassa azokat, akik önálló rosszabb körülmények között élnek
- szavazzon a választásokon
- mindig tartsa be a törvényeket és az előírásokat
- másoktól független, önálló véleményt alkosson a dolgokról
- aktívan tevékenykedjen önkéntes szervezetekben
- fizesse meg az adókat és a járulékokat
- aktívan politizáljon
- tájékozott legyen a lakóhelyi, iskolai, munkahelyi közösségét érintő ügyekben
- aktívan részt vegyen a lakóhelyi, iskolai, munkahelyi közösségét érintő ügyekben
- tájékozott legyen az országos ügyekben

Az Ifjúság2008 és a Magyar Ifjúság 2012 nagymintás ifjúságkutatások eredményei arra utaltak, hogy a magyar 15-29 évesek a normák szintjén törvénytisztelő polgárok: a magyar fiatalok szerint ahhoz, hogy valaki jó állampolgár legyen, elsősorban törvénytisztelőnek kell lennie valamint fizetnie kell az adókat és járulékokat, vagyis a vizsgálatba került fiatalok túlnyomó többsége 2012-ben is normakövetőnek és konformistának bizonyult. A demokrácia működtetéséhez egyébként elemi fontosságú tényezők (aktív politizálás, önkéntes munka) mindkét vizsgálatban messze a lista végén szerepeltek, vagyis nem fontosak a megkérdezett fiatalok többsége számára. A 2012-es országos eredményeket a négy évvel korábbi felvétellel összehasonlítva valamennyi érték esetén csökkenés mutatkozik, ami a vizsgált normák csökkenő társadalmi kötőerejére utal. Ugyanakkor a

Magyar Ifjúság 2012 kutatás eredményei alapján a községekben élők körében a legkedvezőbb a törvények betartása, az önálló véleményalkotás, az adófizetés, a helyi ügyekben való tájékozottság, a helyi ügyekben való aktivitás megítélése, ami a kistelepüléseken létező helyi közösségek normaképző és normamegtartó erejét mutatja.

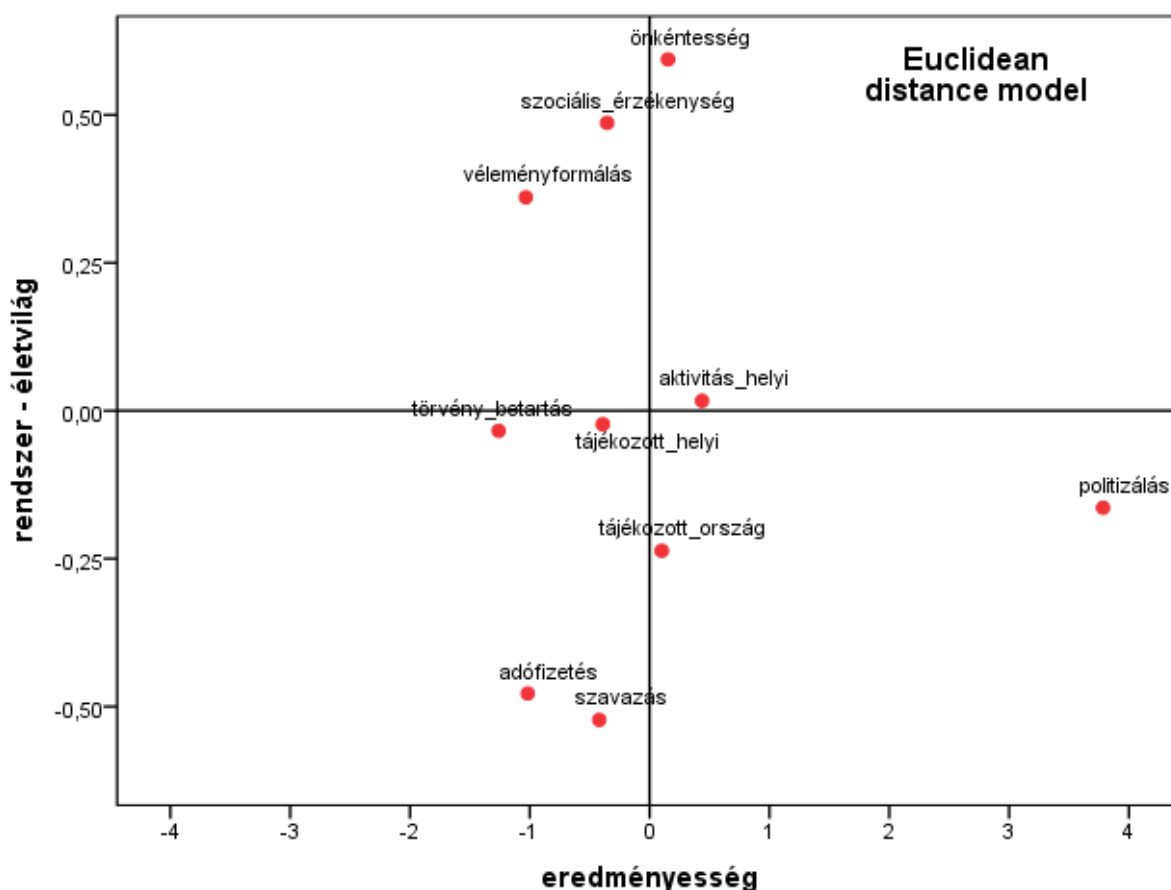
A kutatás során kapott eredményeket az országos átlaggal összehasonlítva a legtöbb kategóriában az országos átlagnál magasabb értékek mutatkoznak, és a vizsgált értékek preferencia sorrendje is eltér az országos adatokétól. Az országos adatokkal egybecseng, hogy magas normakövetési hajlandóság mutatkozik a törvények betartása terén, és ez az érték a sorrendben minden más szempontot megelőz. Ugyanakkor a kérdezett fiatalok körében az országos átlagértéket messze meghaladja, és a fiatalok preferencia sorrendjében is rögtön a második helyen szerepel az önálló véleményalkotás fontosságának megítélése, ami ellentmond a fiatalok konformista hozzáállásáról országosan kialakult képnek. Szintén a konformizmusról kialakult képet árnyalja, hogy bár az adó és járulékfizetést fontosságának megítélése harmadik a fiatalok értéksorrendjében, ez az érték alacsonyabb mind a 2008-as, mind a 2012-es országos ifjúságkutatások átlagánál. Ambivalens képet mutat a vizsgált fiatalok körében a szavazáson való részvétel kötelező normaként való elfogadottsága: a 2012-es országos átlagnál magasabb, de a 4 évvel korábbi országos átlagnál alacsonyabb a kapott érték, ugyanakkor a fiatalok preferencia sorrendjében az országos adatokkal azonos helyet foglal el. Miután a vizsgált kistérség zömmel kistelepülésekből, községekből áll, a helyi közösségek normamegtartó erejére mutat rá a helyi ügyekben való tájékozottság, a helyi ügyekben való aktivitás fontosságának országos átlagnál jobb megítélése, s a helyi közösség szolidaritására utal, hogy a fiatalok az országos átlagnál nagyobb mértékben tartják fontosnak a szegényebbek támogatását. Az azonban vélhetően a kistérségben működő ifjúsági szervezetek működésének következménye, hogy az önkéntes munkában való részvételi hajlandóság nagyságrendileg meghaladja az országos átlagot, és 6. a kérdezett fiatalok értéksorrendjében. Messze az értéksorrend végén, az országos átlagnál alacsonyabb értékkel szerepel az aktív politizálás megítélése, ami vélhetően azzal függ össze (lásd 7.1.5. alfejezet 26. ábra), hogy a politizálás a fiatalok körében elsősorban a pártok tevékenységéhez kötődik: a pártok negatív megítélése mellett ez a kérdés ezért a pártok helyi szervezeteinek hiányával, a pártpolitikai tevékenységben való részvételi lehetőségek hiányával is összefügghet.

Annak érdekében, hogy a különböző értékek közötti összefüggéseket kimutathatóvá tegyem, a fenti változókat a többdimenziós skálázást lehetővé tevő ALSCAL modellben is megvizsgáltam.

A modell alapján a vizsgált értékek két dimenzió mentén különülnek el. Az első dimenzióban az bizonyult meghatározónak, hogy mennyire érzik magukhoz közelinek illetve maguktól távolinak az adott cselekvést a fiatalok. E dimenzió (rendszer-életvilág) mentén pozitív értéket kaptak a

fiatalokhoz közeli cselekvési formák (önkéntesség, szociális érzékenység, önálló véleményformálás), semleges érték jellemezte a fiatalok magánéletétől távolabbi cselekvéseket (törvények betartása, helyi ügyekben tájékozottság, helyi ügyekben való aktivitás), míg a fiataloktól távoli (de a rendszer fenntartása szempontjából kulcsfontosságú) cselekedetek (adófizetés, szavazás) erősen negatív tartományba kerültek. A másik dimenzió az egyéni cselekvés eredményességének megítélése körül formálódott. E dimenzióban a törvények betartása, az adófizetés és az önálló véleményformálás enyhén negatív tartományba került, mint olyan cselekedetek, amelyek az eredményesség szempontjából hasztalanok. Semleges értékeket kapott a szociális érzékenység, a szavazás, az országos ügyekben való tájékozottság az önkéntesség és a helyi aktivitás. E dimenzióban azonban kifejezetten pozitív megítélés alá esett a politizálás, mint az eredményes cselekvés eszköze.

**35. ábra: ALSCAL modell (többdimenziós skálázás)**



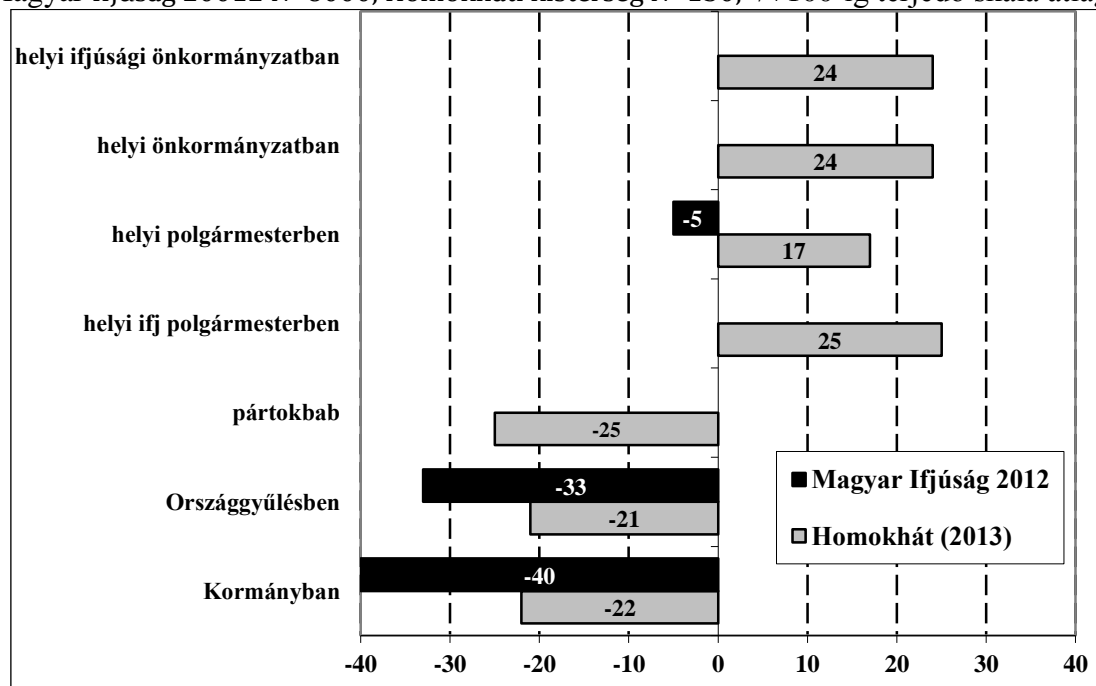
Forrás: saját szerkesztés

### *A demokratikus intézményekbe vetett bizalom*

A demokratikus intézményrendszer szereplőibe vetett bizalom nagymértékben meghatározza a fiatalok politikáról alkotott felfogását. A demokratikus intézményekbe vetett bizalom affektív elemeket is magában foglaló, szubjektív kognitív viszonyulást jelent az intézmények működéséhez, vagyis ahhoz, hogy az intézmények nagy valószínűséggel a társadalmilag elvárt módon fognak-e viselkedni. Az alacsony vagy csökkenő bizalomszint a politikai rendszer legitimitási problémáit jelzi. A demokratikus intézményekbe vetett bizalom szintjét ez Európai Unió tagállamaiban élő felnőtt lakosság körében az ESS eredményei alapján összevető tanulmányukban a szerzők (BODA-MEDVE, 2012:44-45) azt találták, hogy Európa új demokráciái a régiekhez képest többnyire alacsonyabb intézményi és interperszonális bizalmi szintekkel rendelkeznek, s ezek az értékek jóval volatilisabbak is időben, mert az ezekben az országokban élő állampolgárok intézményeiket átpolitizálnak, korruptnak tekintik, és kedvezőtlen véleménnyel vannak róluk. A Magyar Ifjúság 2012 kutatás eredményei a fenti megállapítással egybecsengő képet festenek a 15-29 évesek demokratikus intézménybe vetett bizalmáról. Az eredetileg négyfokú skálán mért, majd  $\pm 100$ -ig áttanszformált skálán bemutatott adatok az intézményi bizalom alacsony, a korábbi felmérés adataihoz viszonyítva csökkenő szintjét mutatták. Kutatásom a korábbi nagymintás felmérésekhez hasonló módszertant követett. A kérdezett intézmények tekintetében több ponton eltért, amire azért volt szükség, mert a kutatás homlokterében szereplő intézmények (ifjúsági önkormányzat, helyi önkormányzat, ifjúsági polgármester, pártok) a nagymintás kutatás kérdőívében nem szerepeltek.

### **36. ábra: Mennyire bízik a ....**

(Magyar Ifjúság 2012 N=8000, Homokháti kistérség N=130,  $\pm 100$ -ig terjedő skála átlagai)



Forrás: Magyar Ifjúság2012; saját számítás

Miután a politika és közélet fogalmai kapcsán korábban már bemutatásra került, hogy a vizsgált fiatalok pártokat elsősorban többsége a pártokat a politikához tartozónak tekinti, elsőként azt érdemes tisztázni, mennyire bíznak a pártokban. A kutatás során vizsgált valamennyi intézmény közül a pártok iránti bizalom bizonyult a legalacsonyabbnak – a kapott -25 érték egyébként megegyezik az Ifjúság2004 által regisztrált értékkel.<sup>116</sup>

A demokratikus döntéshozatal intézményei közül a Kormány és az Országgyűlés került a vizsgálatba. Bár a Magyar Ifjúság 2012 vizsgálat eredményeinél (-40, -33) pozitívabb megítélést (-22 illetve -21) kaptak ezek az intézmények, összességében megítélésük rossz, hisz negatív tartományban szerepelnek.

Érdekes ugyanakkor, hogy a fiatalok mindennapjaihoz közelebb eső politikai szereplők, valamint a kifejezetten a fiatalok politikai érdekképviselőit ellátó szervezetek vizsgált fiatalok körében megítélése pozitív. Az országos adatokkal összevetve rendkívül magas a polgármester iránti bizalom szintje, valamint nagyon érdekes, hogy a helyi önkormányzatba illetve a helyi ifjúsági önkormányzatba vetett bizalom szintje megegyezik. Valamennyi vizsgált intézmény közül a legnagyobb bizalom az ifjúsági polgármestert övezi.

### *A demokrácia megítélése*

Végezetül a közösségük formálása terén fontosnak tartott jogok és kötelességek, a közülethez, politikához való viszony elemzése kapcsán alapvető fontosságú annak tisztázása, hogy a fent elemzett kérdések miként hatnak a demokratikus berendezkedésre vonatkozó attitűdökre.

A témakörhöz kutatásom a nagymintás hazai ifjúságkutatásokból ismert kérdéssel közelített. Elsőként azt a kérdést tette fel, hogy „*Mennyire vagy elégedett a demokrácia működésével az országban?*” így tudakolva a kérdezettől a demokratikus politikai berendezkedés megítélését.

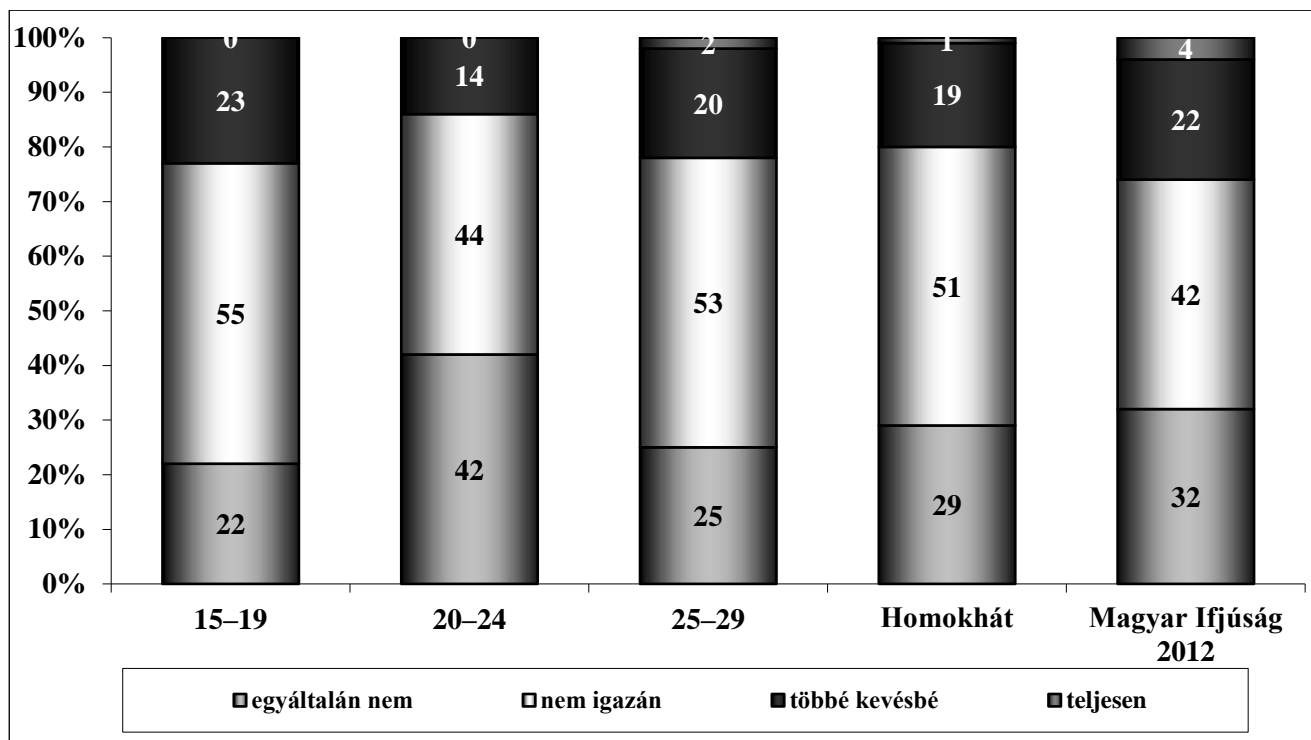
A kérdésre választ adó fiatalok körében a teljesen elégedettek aránya mindösszesen egy százalék, a többé-kevésbé elégedett fiatalok aránya mindösszesen 19 százalék. Nem igazán elégedett a kérdezettek fele (51 százalék), míg a demokrácia működésével egyáltalán nem elégedett fiatalok aránya 29 százalék. A kérdésre adott válaszok alapján tehát a fiatalok túlnyomó többsége elégedetlen a Magyarországon jelenleg működő demokratikus berendezkedéssel szemben. A kapott eredmény egybeesik azzal a Magyar Ifjúság 2012 adataiból ismert országos trenddel, ami alapján a fiatalok demokrácia iránti elkötelezettsége a korábbi évekhez viszonyítva nem javult.

<sup>116</sup> Akkor a kutatás külön rákérdezett az ellenzéki és a kormánypártok iránti bizalomra, az adatok az előbbi esetben -25, utóbbi esetben -33-as értéket mutattak. (Gyorsjelentés 93. oldal) Azóta nagymintás ifjúságkutatás keretében nem került sor a vonatkozó kérdéskategória vizsgálatára.



**37. ábra: Mennyire vagy elégedett a demokrácia működésével az országban?**

(Magyar Ifjúság 2012 N=8000, Homokháti kistérség N=130, 1-től 5-ig terjedő skála megoszlása életkori kategóriák szerint százalékban)



\*A pontos válaszkategóriák:

- egyáltalán nem vagyok elégedett,
- nem igazán vagyok elégedett,
- többé kevésbé elégedett vagyok
- teljesen elégedett vagyok

Azonban önmagában ez a kérdés még nem jelenti egyértelműen a demokrácia elutasítását, hiszen az elégedetlenség abból is fakadhat, hogy a kérdezett fiatalok a létező demokráciával elégedetlenek, de a demokratikus berendezkedést, mint politikai rendszert általában elfogadják. A kérdés kapcsán tehát szükséges tisztázni azt, hogy a demokrácia más berendezkedéssel, így kifejezett ellentétpárjával, a diktatúrával szemben előnyt élvez-e a fiatalok körében

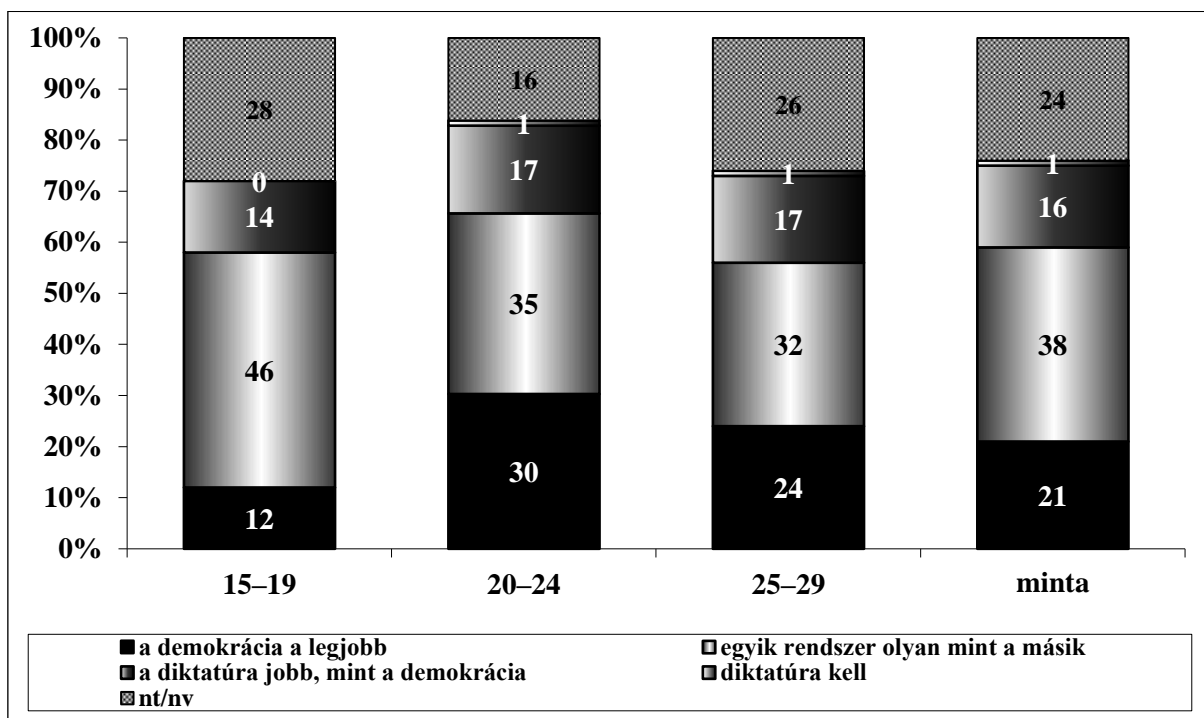
A korábbi eredményeket tekintve a diktatúrával való szembeállítás mentén a Magyar Ifjúság 2012 nagymintás ifjúságkutatás által feltett kérdésre a demokráciát minden körülmények között elfogadó fiatalok aránya megegyezett a 2008-ban mért 40 százalékos aránnyal (SZABÓ–KERN, 2011a, 53). Szinte változatlan a bizonytalan, az egyik rendszert a másikhoz hasonlónak gondolók aránya is (2012-ben 30 százalék, míg 2008-ban 33 százalékot tett ki). A bizonyos körülmények között egy diktatúrát a demokráciánál jobbnak gondolók aránya a 4 évvel korábbi mérésnél 9 százalékkal alacsonyabb, 5 százalékos arányt ért el.<sup>117</sup> A megkérdezett fiatalok képzettség szerinti

<sup>117</sup> A válaszmegtagadók magas arányára tekintettel ez a különbség adódhatott abból, hogy a választ megtagadók között lehettek olyanok, akik a kérdező előtt nem vállalták a diktatúrát pártoló nézeteiket.

bontása alapján a legfeljebb 8 osztály végzettségűek közel negyede (24 százalék) nem tud erre a kérdésre válaszolni, s ez az arány tovább romlik a szakiskolát, szakmunkásképzőt végzettek körében: 40 százalékuk nem tud ebben a közélet szempontjából alapvető kérdésben állást foglalni, ami az alapfokú oktatás demokratikus szocializációban játszott szerepének válságáról (SZABÓ I. - ÖRKÉNY 1998, CSÁKÓ 2004, 2008) írtakat támasztja alá.

A kérdés pontosabb eldöntéséhez az Aktív Fiatalok Kutatócsoport kutatási eredményeit figyelembe véve a homokháti fiatalok körében készített kutatás a nyíltan diktatúra párti fiatalok preferenciáinak explicit megnyilvánulásának lehetővé tétele érdekében bevezetett egy új válaszlehetőséget. A megkérdezett fiataloknak a nagymintás ifjúságkutatások 3 sztenderd kérdésén túl (a demokrácia minden más politikai rendszernél jobb; bizonyos körülmények között egy diktatúra jobb, mint egy demokratikus politikai rendszer; a hozzám hasonló emberek számára az egyik politikai rendszer olyan, mint bármelyik másik) lehetőségük volt egy negyedik kategória megjelölésére is (a jelenlegi helyzet annyira rossz, hogy a diktatúra jobb lenne).

**38. ábra: A következő kijelentések közül melyik áll a legközelebb a Te véleményedhez?**  
(Homokhát 2013 N=130, életkori kategóriák szerint, százalékban)\*



\*A pontos válaszkategóriák:

- a demokrácia minden más politikai rendszernél jobb
- bizonyos körülmények között egy diktatúra jobb, mint egy demokratikus politikai rendszer
- a hozzám hasonló emberek számára az egyik politikai rendszer olyan, mint bármelyik másik
- a jelenlegi helyzet annyira rossz, hogy a diktatúra jobb lenne

A vizsgált fiatalok körében az országos adatokhoz hasonlóan alakult a válaszmegtagadók aránya, a kérdezettek mintegy negyede nem tudott vagy nem akart állást foglalni ebben a politikai rendszer működése szempontjából alapvető kérdésben, ami a vizsgált kistérségben is jelzi a politikai

szocializáció hiányosságait. Ugyanakkor a válaszadók között megjelentek nyíltan diktatúrapárti véleményűek, igaz, arányuk alig egy százalékos értéket ért el. Az országos adatoktól eltérően rendkívül magas, 16 százalékot ért el azok aránya, akik a diktatúrát bizonyos körülmények között a demokráciánál jobbnak vélik. Szintén meghaladja az országos átlagot az egyik rendszert a másikhoz hasonlónak gondolók aránya (38%), míg a demokratikus berendezkedést a legjobbnak gondolók aránya 19 százalékkal elmarad az országos adatoktól (21%). A kapott eredmények rendkívül súlyos demokrácia deficitet jeleznek.

E kérdés kapcsán fontosnak tartom megjegyezni, hogy a disszertációmban mért részvételi dimenziók mintegy mennyiségi oldalról adnak visszajelzést a részvétel változásáról. A demokrácia megítélését, a részvétel bármifajta „minőségét” illetően azonban nincs közvetlen, egyirányú kapcsolat a részvétel mértékének növekedése, formáinak változása és a demokrácia elfogadottsága között. Vagyis nem eleve adott az, hogy az aktívabb, résztvevő fiatalok elkötelezettek a demokrácia iránt. A részvétel növekedése lehet ugyanis a hegemoniáért (politikai, kulturális, gazdasági) vívott harc eszköze is (Mouffe, 2000), és nem feltétlenül kapcsolódik össze olyan értékkategóriákkal, amelyek a demokratikus rendszer elfogadásával együtt járnak. A részvétel irányának, „minőségének” megismeréséhez azonban a disszertációm kérdéseitől eltérő, más típusú kérdésfeltevésre volna szükség. Adódhatnak olyan körülmények, helyzetek, amikor paradox módon a több részvétel akár kevesebb demokrácia iránti elkötelezettséghez vezethet, ha a résztvevők cselekvésük eredményének elmaradása miatt frusztráltak<sup>118</sup>. Ennek a helyzetnek a tesztelésére azonban a disszertációmban megfogalmazott kérdések nem vállalkoztak, e kérdéskör vizsgálata nem volt a kutatás tárgya. Új változók, új kérdőíves kutatás és további kvalitatív vizsgálatok lennének szükségesek ahhoz, hogy ezt a – kétségtelenül rendkívül érdekes és komplex – kérdéskört illetően tisztábban láthassuk.

<sup>118</sup> Különösen akkor, ha a részvételi cselekedetek egyfajta ellenkultúrába ágyazottan valósulnak meg. Kátai Gábor a vele készített interjúban épp ilyen ellenkultúra hazai meglétéről beszélt: „... tehát, hogy is mondjam, nálunk úgy látom, hogy terjed az állammal szembeni ellenkultúra. Amiben volt egy kis szünet, mondjuk '92 és 2008 között, vagy legalábbis egy kicsit kevésbé volt intenzív... és 2008 óta ez a dugó ez lenn van, és azóta mérhető a zöld radikalizmus, mérhető a fekete radikalizmus és ésmérhető lesz szerintem percekben belül a vörös radikalizmus is. Ami csak azért érdekes, mert hogyha a célkitűzés az, hogy a fiatalok demokráciához való viszonyát javítani kell és az ifjúságpolitika igyekszik bevonni őket ebbe, akkor ebből a fiatalok azt tanulták meg az eddigi időszakban, hogy: én nem szólhatok bele, tehát radikalizálódok. Mert a radikalizálódás az mindig ezért van. Mert én nem érzem, hogy engem inkorporáltak volna egy folyamatba, tehát én radikalizálódok. Ugye, azért is nagyon vicces azt állítani, hogy a fiataloknak nincsen politikai aktivitása meg hogy nem vesznek részt a közéletben, mert az LMP nevű párt az a Szimplában alakult fiatalokból. A Jobbik nevű párt a Hökösökből alakult, fiatalokból.” Interjú Kátai Gáborral, 2012. október.

### 7.2.3. A részvételi modell hatása a kistérségben élő fiatalok aktivitására

A disszertáció kutatási kérdései között utolsóként azt a kérdést tettem fel, hoznak-e változást a vizsgált arénák? Amennyiben igen, melyek azok a részvételi formák, amelyek terén kimutatható ilyen összefüggés?

Miután e kérdésre adható válasz rendkívül összetett, soktényezős folyamatokon alapul, annak megválaszolásához a korábban bemutatott eredmények újragondolása mellett néhány új elemzési szempont bevonása is szükséges. Az alábbiakban a kérdőíves kutatás során kapott adatok alapján e kérdést járom körül.

A vizsgált arénákban való részvétel révén egyéni szinten bekövetkezett változások értelmezéséhez elsőként annak a kérdésnek érdemes a végére járni, hogy a részvétel befolyásolásában vajon a kezdeményezéseknek (így például a helyben működő ifjúsági érdekképviseleti struktúrák működésének) vagy az egyéni erőforrásoknak (társadalmi helyzet, iskolázottság) van-e nagyobb szerepe? Ehhez a kutatás kérdőívében szereplő demográfiai változókat elemzem.<sup>119</sup>

Az erőforrásokra vonatkozó, disszertációm elméleti bevezetőjében közölt összefüggések figyelembe vételekor fontos felmérni azt, hogy milyen családi környezetben nőtt fel a vizsgált fiatal. Ezt a szülők legmagasabb befejezett iskolai végzettségére vonatkozó kérdéssel közelítettem. Az általam vizsgált mintában a 2012-es megyei adatoknál magasabb a felsőfokú végzettséggel rendelkező anyák aránya, ugyanakkor az édesapák vonatkozásában ez az arány alacsonyabb a megyei adatoknál. A megyei adatokhoz hasonlóan (57%) a mintában is elsősorban a középfokú végzettséggel rendelkező szülők gyermekei (58%) adják a többséget, míg a 8 általánost vagy annál kevesebb osztályt végzett szülők gyermekeinek aránya 10 százalék alatti (a megyei átlag 11,7%).

A kérdezett erőforrásai között kiemelkedő szerepet tölt be a kérdezett iskolai végzettsége. A 2012-es országos ifjúságkutatás megyei adataival összevetve a minta a megyei átlaghoz hasonló eredményeket mutat, de jelentős negatív irányú eltérés mutatkozik a szakmunkásképzőt végzettek arányában (csupán 1,2%), a szakközépiskolát végzettek arányában (csak 9,5%) és a gimnázisták arányában van (-13,9%), míg felülreprezentáltak a gimnáziumba, érettségi utáni felsőfokú szakképzésre és a főiskolai képzésre járók, míg az egyetemi képzésben részt vevők aránya szintén a megyei átlagnál alacsonyabb. Miután a kérdezett korosztály túlnyomó többsége még iskolába jár, nem kevésbé fontos annak vizsgálata, milyen intézményben folytatja tanulmányait. Ez alapján az általános iskolától a főiskolai tanulmányokkal bezárólag valamennyi kategóriában az országosan mért értékeknél magasabb arány mutatkozik az általam vizsgált mintában, ami abból adódik, hogy a

<sup>119</sup> A kérdések pontos szövegéhez lásd a mellékletben közölt kérdőív 1-6, 8-21. kérdéseit.

vizsgált fiatalok nagyrésze még tanulmányokat folytat. Egyetemi képzésre azonban a megyei átlagértékeknél kisebb arányban járnak az általam megkérdezettek.

A kérdés vizsgálatakor szintén fontos kérdés, hogy a kérdezett dolgozik-e. E tekintetben a megyei átlagnál (44%) magasabb arányban (48%) említették a kérdezettek, hogy rendszeresen dolgoznak.

Erőforrásaik, önállóságuk szempontjából érdemes azt is tisztázni, hogy a kérdezettek szüleiktől külön kasszán élnek-e. E dimenzió mentén a megyei átlagnál (19%) magasabb arányt mutat az e tekintetben önálló fiatalok aránya (39%) az általam vizsgált mintában.

Saját anyagi helyzetük szubjektív megítélésére kutatásomban az országos nagymintás ifjúságkutatással azonos módon arra kértem a válaszadót, hogy 1-5-ig terjedő skálán értékelje, milyen az anyagi helyzete. E változó mentén a vizsgált fiatalok a megyei átlagnál jobbnak értékelik anyagi helyzetüket, és kifejezetten alacsony a hónapról hónapra gondokkal küszködők (7%) és a nélkülözések között élők (2%) aránya, míg a megyei átlagnál (4%) több mint kétszer magasabb arányban (10%) nyilatkoztak arról, hogy gondok nélkül élnek.

Végül e témakör kapcsán érdemes kitérni arra, hogy a kérdezettek milyennek ítélik jövőbeli kilátásaikat. A feltett kérdésre kapott válaszok alapján az látszik, hogy a kérdezett fiatalok között mind az elégedettek (11%), mind a teljesen elégedettek (3%) aránya elmarad a megyei átlagértékektől (25% illetve 7%).

A fenti eredmények alapján a vizsgált fiatalok erőforrásait érintően az alábbi következtetések vonhatók le: 1. a vizsgált fiatalok a megyei átlagnál jobb családi háttérrel rendelkeznek 2. a mintában többségben vannak a középfokú végzettséggel már rendelkező illetve középfokú oktatásban részt vevők 3. a megyei átlagnál nagyobb arányban dolgoznak és rendelkeznek önállóan pénzügyeikben 4. anyagi helyzetüket többségükben jónak ítélik 5. Jövőbeli kilátásaikat tekintve a megyei adatoknál nagyobb arányban elégedetlenek. Mindezek alapján a vizsgált fiatalok az átlagnál több erőforrással és nagyobb önállósággal rendelkeznek ahhoz, hogy a részvételi lehetőségeikkel élni tudjanak.

A participatív modell feltevésén alapuló hipotézisem szerint ha a közvetlen részvételt biztosító lehetőségek széles körben adóttak, akkor az egyéni készségek fejlődnek.

Nem adható azonban egyértelműen pozitív válasz arra a kérdésre, hogy adóttak-e széles körben a Móraalmi kistérségben élő fiatalok számára a lehetőségek. A Móraalmi kistérségben megvalósított homokháti Részvételi modell településenként meglévő különbségei miatt nincs valamennyi vizsgált fiatalnak egyformán lehetősége arra, hogy érdekeinek képviselete érdekében a közvetlen demokrácia eszközeivel élhessen. Egyes települések – így különösen Bordány – mindezt rendkívül széleskörűen biztosítják, míg más települések – Forráskút, Öttömös, Pusztamérgecs, Üllés – csak jelképesen vonják be a fiatalokat. Tehát a vizsgált kistérségben inkább két szélsőség között

ingadoznak, mintsem egyenletes képet mutatnak a politikai részvétel biztosítása érdekében biztosított lehetőségek. Ez a környezet az egyéni készségek fejlődése szempontjából tehát nem ad valamennyi fiatalnak egyformán esélyt, vagyis nem egyértelműen előnyös valamennyi kistérségben élő fiatal számára.

A kérdés más szempontú megközelítése érdekében, abból a célból hogy az egyéni szintű készségek fejlődéséről képet adjak, egy összehasonlító táblázatba foglaltam azokat a politikai részvételt meghatározó legfontosabb tényezőket. E tényezők kiválasztásakor igyekeztem a korábban hangsúlyozott szempontok mindegyikét beemlíteni, ezért a fiatalok értékrendjére vonatkozó elemeket, a deliberatív demokrácia szempontjából fontos változókat, a vizsgált fiatalokhoz közel álló döntéshozókba vetett bizalmat, a politika iránti érdeklődés átlagát, a közvetlen valamint a képviselői demokrácia intézményeiben való részvételre vonatkozó változókat és a választási részvételi hajlandóságot egyaránt figyelembe vettem. További szempont volt, hogy olyan elemeket válasszak ki, amelyek mindegyike összehasonlítható a korábbi országos, nagymintás ifjúságkutatások eredményeivel.

**12. táblázat: Összesített szempontok**

<b>kategória</b>	<b>Mórahalmi kistérség</b>	<b>megyei adat</b>	<b>országos adat</b>
<b>(érték) aktívan politizáljon</b>	<b>32 %</b>	<b>23 %</b>	<b>34 %</b>
<b>(érték) közösségi ügyekben aktív legyen</b>	<b>57 %</b>	<b>40 %</b>	<b>48 %</b>
<b>(deliberáció) gyakran blogol közéleti témában</b>	<b>45 %</b>	<b>18 %</b>	<b>27 %</b>
<b>(deliberáció) nagy lehetőséget érez a helyi ügyekbe való beleszólásra</b>	<b>9 %</b>	<b>1 %</b>	<b>0 %</b>
<b>(deliberáció) nagy lehetőséget érez az országos ügyekbe való beleszólásra</b>	<b>3%</b>	<b><u>1%</u></b>	<b><u>0%</u></b>
<b>(bizalom) bízik a polgármesterben</b>	<b>17 %</b>	<b>- 4 %</b>	<b>- 5 %</b>
<b>A politika iránti érdeklődés átlaga</b>	<b>2,65</b>	<b>2,05</b>	<b>1,8</b>
<b>(közvetlen részvétel) Helyi ifjúsági szervezet munkájában rendszeresen részt vesz</b>	<b>30%</b>	<b><u>7%</u></b>	<b><u>7%</u></b>
<b>(direkt részvétel) Tüntetésen részt vett már</b>	<b>10%</b>	<b>3%</b>	<b>3%</b>
<b>(hagyományos részvétel) Az országgyűlési választáson biztosan részt vevők aránya</b>	<b>25%</b>	<b>16%</b>	<b>23%</b>

Forrás: A külön nem jelölt országos és megyei összehasonlító adatok forrása a Magyar Ifjúság 2012 kutatás, az aláhúzott adatok az Ifjúság2008 kutatásból származnak. Saját szerkesztés.

Úgy gondolom, hogy az így meghatározott szempontok mentén jó közelítéssel válasz adható arra, a korábbi megyei és országos átlaggal összevetve fejlettebbek-e a politikai részvételt meghatározó egyéni készségek a Mórahalmi kistérségben.

A vizsgált szempontok mentén a Mórahalmi kistérségben vizsgált fiatalok körében a 2012-es megyei és országos adatoknál jobb eredményeket találunk. Az értékrend és a deliberáció szempontjai mentén ezek az értékek némiképp jobbak, a bizalom vonatkozásában nagy mértékben jobbak. A politikai érdeklődés átlaga ugyan nem magas, de a megyei és az országos eredményeknél jobb. A vizsgált fiatalok mintegy harmada közvetlenül részt vesz helyi ifjúsági szervezet munkájában, egytizedük vett már részt tüntetésen, ami a direkt részvétel szempontjából fontos szempont, és bár választási részvételi hajlandóságuk csak hajszálnyival jobb a megyei és az országos adatoknál, ez utóbbi dimenzióban is jobban teljesítenek. Az adatok ilyen csoportosításban való közlése alátámasztani látszik azt, hogy a politikai részvételhez szükséges készségek fejlődnek a Homokháti részvételi modell által érintett településeken élő fiatalok körében.

A fenti eredmények alapján tehát a részvételi lehetőségek ugyan széles körben nem adóttak a kistérségben, mégis, a részvételhez szükséges készségek terén fejlődést, legalábbis a megyei és az országos eredményeknél jobb adatokat látunk visszatükröződni.

Amint azt disszertációm elméleti bevezetőjében ismertettem, a részvétel vizsgálata kapcsán két fontos ellentmondás állhat elő. Az első ellentmondás arra a feltevésre vonatkozik, miszerint az emberek azért vonódnak be, mert vannak erőforrásaik és késztetést éreznek a bevonódásra. Amit e feltevés esetében ellenőrizni, vizsgálni kell, az az erőforrások hatása a kezdeményezésekre: nem elég az erőforrás és a kezdeményezés felmérése, a kettő közötti oksági kapcsolatok irányát is szükséges ismerni. Ezen ellentmondásra kutatásom empirikus adatai alapján megkíséreltem választ adni. Fontos ugyanakkor leszögezni, hogy a disszertációm részeként végzett kutatás adatai nem elégségesek arra, hogy az első ellentmondást érintő kérdéseket minden részletében ellenőrizzem. A vizsgálatba bevont fiatalok demográfiai adatait a 2012-es országos felmérés megyei adataival összevetve az a feltevés fogalmazható meg, hogy a vizsgált fiataloknak az átlagnál több erőforrásuk van, ami kedvező kiindulópontot jelent a részvétel igényének kialakulása szempontjából, ugyanakkor azt figyelembe véve, hogy a részvételi adatok azokon a településeken magasabbak, ahol speciálisan a fiatalok részvételére intézményesített struktúrák működnek, egyértelműen látszik a kezdeményezések meghatározó szerepe.

A második ellentmondás pedig az, hogy a részvétel tapasztalata, különösen, ha fiatal korban történik, önmagában elvezethet a részvételhez szükséges erőforrásokba való befektetéshez. Ennek ellenőrzéséhez olyan panelvizsgálatokra lenne szükség, amelyek lehetővé tennék, hogy a kistérségi modellben részt vevő fiatalok attitűdjének változását nyomon követhessem. Miután ilyen adatok

nem állnak rendelkezésemre, disszertációmban erre az ellentmondásra nem tudok reflektálni. Ahhoz, hogy ezen ellentmondás érvényességét megvizsgáljam, további kutatások, panelvizsgálatok szükségesek.

### 7.2.6. Összefoglalás, a második hipotézis tesztelésének eredményei

A Móraalmi kistérség egészét tekintve a részvételi lehetőségek ugyan széles körben nem adottak, mégis, a részvételhez szükséges készségek terén fejlődést, legalábbis a megyei és az országos eredményeknél jobb adatokat látunk visszatükröződni.

A fiatalok döntésekbe való beleszólása kutatásom azt találta, hogy a kérdezett fiatalok családi életükben kifejezetten nagy autonómiával rendelkeznek, ugyanakkor korlátozott autonómiával bírnak a közösségi döntéshozatalban való részvétel terén.

A közügyekbe való beleszólás terén jelentős különbség mutatkozott a helyi és az országos döntésekbe való beleszólás megítélésében. Az országos ügyekbe való beleszólás kapcsán kapott eredmények az országos átlaghoz hasonló értékeket vettek fel. Eltérő képet mutat azonban a helyi közügyek megítélése: a vizsgált fiatalok közel hattizede adottnak véli a lehetőséget, hogy azokba beleszóljon. Míg a 2008-as nagymintás ifjúságkutatás a két dimenzió megítélésében nem mutatott jelentős különbséget, a móraalmi kistérségben felvett adatok igazolták a helyi szervezeti aktivitás magas szintje és a közügyekre gyakorolt befolyás szubjektív megítélése közötti összefüggést. Mindebből arra következtethetünk, hogy a kistérségben létező ifjúsági programoknak a helyi közügyekbe való beleszólás lehetőségének megítélésére van pozitív hatása, ami az országos ügyekben való véleménynyilvánításra már nem, vagy csak nagyon kis mértékben terjed ki.

A fiatalok állampolgári értékrendje terén a kutatás eredményei alapján a legtöbb kategóriában az országos átlagnál magasabb értékek mutatkoztak, és a vizsgált értékek preferencia sorrendje is eltér az országos adatokétól.

A demokratikus intézményekbe vetett bizalom affektív elemeket is magában foglaló, szubjektív kognitív viszonyulást jelent az intézmények működéséhez, vagyis ahhoz, hogy az intézmények nagy valószínűséggel a társadalmilag elvárt módon fognak-e viselkedni: az alacsony vagy csökkenő bizalomszint a politikai rendszer legitimitási problémáit jelzi. A kutatás során vizsgált valamennyi intézmény közül a pártok iránti bizalom bizonyult a legalacsonyabbnak – a kapott -25 érték egyébként megegyezik az Ifjúság2004 által regisztrált értékkel. A demokratikus döntéshozatal intézményei közül a Kormány és az Országgyűlés került a vizsgálatba. Bár a Magyar Ifjúság 2012 vizsgálat eredményeinél (-40, -33) pozitívabb megítélést (-22 illetve -21) kaptak ezek az intézmények. Érdekes ugyanakkor, hogy a fiatalok mindennapjaihoz közelebb eső politikai szereplők, valamint a kifejezetten a fiatalok politikai érdekképviselését ellátó szervezetek vizsgált



fiatalok körébeni megítélése pozitív. Az országos adatokkal összevetve rendkívül magas a polgármester iránti bizalom szintje, valamint nagyon érdekes, hogy a helyi önkormányzatba illetve a helyi ifjúsági önkormányzatba vetett bizalom szintje megegyezik. Valamennyi vizsgált intézmény közül a legnagyobb bizalom az ifjúsági polgármestert övezi.

A demokratikus politikai berendezkedés megítélését illetően feltett kérdések súlyos demokrácia deficitről tanúskodnak. A demokráciával való elégedettséget vizsgáló első kérdésre választ adó fiatalok körében a teljesen elégedettek aránya mindösszesen egy százalék, a többé-kevésbé elégedett fiatalok aránya mindösszesen 19 százalék. A kérdésre adott válaszok alapján tehát a fiatalok túlnyomó többsége elégedetlen a Magyarországon jelenleg működő demokratikus berendezkedéssel szemben. Különösen figyelemre érdemes az, hogy a demokráciát a diktatúrával szembeállítva az országos adatoktól eltérően rendkívül magas arányt, 16 százalékot ért el azok aránya, akik a diktatúrát bizonyos körülmények között a demokráciánál jobbnak vélik. Szintén meghaladja az országos átlagot az egyik rendszert a másikhoz hasonlónak gondolók aránya (38%), míg a demokratikus berendezkedést a legjobbnak gondolók aránya 19 százalékkal elmarad az országos adatoktól (21%). A disszertációmban mért részvételi dimenziók mintegy mennyiségi oldalról adnak visszajelzést a részvétel változásáról, azonban nincs közvetlen, egyirányú kapcsolat a részvétel mértékének növekedése, formáinak változása és a demokrácia elfogadottsága között. Vagyis nem eleve adott az, hogy az aktívabb, résztvevő fiatalok elkötelezettek a demokrácia iránt. Adódhatnak olyan körülmények, helyzetek, amikor paradox módon a több részvétel akár kevesebb demokrácia iránti elkötelezettséghez vezethet. Ennek a helyzetnek a tesztelésére azonban a disszertációmban megfogalmazott kérdések nem vállalkoztak, e kérdéskör vizsgálata nem volt a kutatás tárgya. Új változók, új kérdőíves kutatás és kvalitatív módszerek lennének szükségesek ahhoz, hogy ezt a – kétségtől rendkívül érdekes – kérdéskört illetően tisztábban láthassuk

## 8.Összefoglalás, következtetések, ajánlások

### **A fiatalok részvételét lehetővé tevő intézmények és a fiatalok részvétele közötti kapcsolat**

A disszertációmban bemutatott elméleti összefüggések és modellek mentén ezidáig egyetlen hazai ifjúságkutatás sem vizsgálta a vizsgált fiatalokat mobilizáló struktúrák és a vizsgált fiatalok politikai részvétele közötti összefüggést, kutatási eredményeim bővíthetik a téma hazai szakirodalmát.

Disszertációm részleteiben is ismertette a Homokháti részvételi modell létrejöttét megalapozó elveket, és megállapította, hogy a modell működésének alapját jelentő együttállás, az ifjúsági civilszervezeti háttérrel rendelkező, települési fiatalok által választott ifjúsági önkormányzat a vizsgált kistérség településeinek többségében nem valósult meg a gyakorlatban. A vizsgált kistérségre is érvényesek a magyar ifjúságpolitika egészét jellemző fragmentáltság, tördezettség következményei: a vizsgált kistérség egészét tekintve rendkívül heterogén adottságok jellemzik a fiatalok részvételére biztosított lehetőségeket. Bár a vizsgált kilenc település mindegyikén megjelenik a fiatalok érdekképviselésének igénye, tartalmi értelemben mindez a harti modell alapján a részvétel alacsony fokát biztosító dekorációtól (Öttömös, Forráskút, Üllés, Pusztamérges) a jelképes részvételen át (Ruzsa) a kijelölésen és tájékoztatáson (Mórahalom) keresztül egészen a fiatalok által kezdeményezett részvételig (Bordány) terjed. E heterogenitásra tekintettel túlzás volna azt állítani, hogy a Homokháti Részvételi Modell egységes gyakorlatot teremt a fiatalok helyi érdekképviselésének biztosítása szempontjából.

A magyar fiatalok érdekképviselését helyi szinten ellátó ifjúsági szervezeteket az Európai Unió közös ifjúságpolitikai célkitűzéseivel összevetve egyfelől biztató, hogy a kistérség 9 településéből 8 elfogadott a települési ifjúsági feladatokat áttekintő koncepciót. Mindez jelzi, hogy a kistérség településeinek döntéshozatalában megjelent az ifjúság, mint önálló társadalmi csoport igényeinek figyelembe vétele, és a legtöbb településen a helyzetképpel összhangban (sok esetben helyi ifjúságkutatással egybekötve) az ifjúsági erőforrások számba vétele is megtörtént. A települések által elfogadott ifjúsági stratégiák magukban hordoznák az ifjúságpolitikai együttműködés bővítését, amennyiben a települések önkormányzatai és vezetői által azok megvalósítására valós politikai akarat és számonkérhető cselekvési terv kapcsolódna. Jelenleg azonban az együttműködés ezt a szintet nem éri el, az egyes települések ifjúságpolitikái sok esetben nem jutnak el a megvalósítás fázisába, ahol pedig eljutnak, ott kizárólag települési szintre korlátozódnak.

A fiatalokkal való kapcsolattartásra alkalmazott új eszközök kapcsán valamennyi kérdezett kitért az internet, azon belül is a közösségi média meghatározó szerepére a településen élő fiatalok

tájékoztatásában. A közösségi média valamennyi településen magába integrálta a fiatalok tájékoztatására korábban alkalmazott eszközöket.

A kutatás eredményei arra mutatnak rá, hogy az országos, nagymintás kutatásokból ismert trendek a vizsgált fiatalok körében nem érvényesek. A politikai érdeklődés 2008-as adatokhoz viszonyított csökkenése a kistérségben vizsgált fiatalok körében nem azonosítható: a politika iránti érdeklődés átlaga közel 0,4-del magasabb a 2008-as országos átlagnál, a 2012-es országos adatoknál pedig nagyságrendekkel magasabb. Mindez alátámasztja azt a feltevést, miszerint a kistérségben működő ifjúsági érdekvédelmi szervezetek működésének pozitív hatása van a fiatalok politikai érdeklődésére. A kérdést a vizsgált fiatalok lakhelye szerinti összefüggésben vizsgálva az tapasztalható, hogy a politika iránt saját bevallásuk szerint nagyon érdeklődők kizárólag olyan településeken élnek, ahol települési ifjúsági önkormányzat működik (Ásotthalom, Bordány, Zákányszék). Az önkormányzatok politikai érdeklődésre gyakorolt pozitív hatásának feltevését támasztja alá, hogy ezeken a településeken kifejezetten alacsony a politika iránt egyáltalán nem érdeklődők aránya. Az adatok alapján a vizsgált fiatalok körében kimutatható kapcsolat van a politikai érdeklődés és az ifjúsági érdekvédelmi szervezetek működése között. Kutatási eredményeim igazolták azt a feltevést (*első hipotézis*), hogy azokon a településeken, ahol ifjúsági érdekképviselői szervezetek találhatók, és a közigazgatás intézményesített, rendszeres kapcsolatban áll a fiatalokkal, a településen élő fiatalok a politikai érdeklődése (2,65) és politikai részvétele (a választáson való részvételt tekintve 25%) magasabb az országos átlagnál (1,8 illetve 23%). A kapott eredmények kapcsán azonban fontos kiemelni: a kistérségben működő struktúrák, szervezetek pozitív hatása nem a politika iránt kifejezetten érdeklődők vagy a választási részvételüket biztosra ígérők arányának növekedésében, hanem a politika és a választások iránt érdektelenek arányának csökkenésében mutatkozik meg.

A kutatás eredményei alapján, a korábbi nagymintás ifjúságkutatások kérdésparkjánál szélesebb palettán vizsgálva a hagyományos részvételi tevékenységekben való részvétel gyakorisága a kutatásban vizsgált valamennyi helyben biztosított, hagyományos részvétellel kapcsolatos cselekvés terén meghaladta az országos átlagot. E megközelítés mentén nem láthatóak azok a trendek, amelyeket a nagymintás ifjúságkutatások a hagyományos részvételről kirajzolnak. Ez részben a kérdésfeltevés módján (új kérdések), részben a kérdések kontextusán (pártszimpátiára, országgyűlési választásokon való részvételre utaló kérdésektől elkülönített lekérdezés) is múlhatott.

A kutatás eredményei alapján a vizsgált kistérségben kifejezetten magas a különböző direkt részvételi formákban aktívan részt vevő fiatalok aránya, ami a vizsgált fiatalok országos adatoknál magasabb szervezeti kötődését figyelembe véve nem meglepő, de mindenképpen figyelmet érdemlő eredmény.

## A részvétel hatása az egyéni készségekre

Kutatásom igazolta, hogy a politika jelentéstartalma megváltozott a magyar fiatalok körében. A kapott eredmények igazolják, hogy a politika szó elsősorban a pártokhoz kötődik a fiatalok megítélése szerint: a párt szó a kérdezettek 93%-a szerint kizárólag a politikához társítható, és alig 5 százalékuk gondolta úgy, hogy a pártok tevékenysége a közéletre és a politikára egyaránt jellemző. Hasonlóan magas arányban (71%) a politika szóhoz társítják a hatalom kifejezést, emellett az érdek (60%), a közpénzek (61%) szavak is szorosan a politikához kötődnek a vizsgált fiatalok gondolkodásában. Mind a politikára, mind a közéletre jellemző, vagyis a két fogalom közös metszetét, érintkezési területét jelentik az állampolgárok (61%), a verseny (49%), a döntés (49%), valamint a közös ügyek (46%) a fiatalok szerint. A közélet fogalma a közösség (67%), valamint a helyi ügyek (58%) kifejezésekhez kötődik, vagyis olyan fogalmakhoz, amelyek az országos politika dimenzióján kívül, a fiatalok mindennapjaihoz közel helyezkednek el. Mindezek alapján a két fogalom tartalmát érintően kimutatható jelentésbeli különbség mutatkozik a vizsgált fiatalok körében.

Kutatásom adatai alapján a közéleti és a politikai érdeklődés eltérő formájú, a két fogalom közötti eltérés a Mórahalmi kistérségben végzett kutatás során is beigazolódott. Bár a két változó közötti korreláció értéke jelen vizsgálatban is magasnak bizonyult ( $r=0,4$ ) ezzel együtt a közélet iránti érdeklődés 5 fokú skálán (2,88) 0,2-del magasabb értéket kapott, mint a politika (2,66). Mindez arra utal, hogy bár a két fogalom élesen nem különül el, a vizsgált fiatalok körében is kimutatható a két fogalom értelmezésében mutatkozó eltérés.

A fentiekre tekintettel úgy vélem, kutatási eredményeim igazolták, hogy a politikai részvételi formák változása egyúttal hatással van a fiatalok politikai részvételről alkotott felfogására, vagyis ez a nemzetközi szakirodalom által bizonyított változás a vizsgált magyar fiatalok körében is kimutatható.

Annak érdekében, hogy megragadhatóvá tegye a kistérségben élő fiatalok számára az őket érintő döntésekbe való beleszólás mértékét, kutatásom adaptált néhány korábban hazai környezetben nem vizsgált változót (CHARLES, 2011). Kutatási eredményeim alapján a vizsgált magyar fiatalok nagy önállósággal rendelkeznek a családi életben (94 százalék azok aránya a mintában, akik szabadon dönthetnek abban a kérdésben, meghívják-e otthonukba barátait). Hasonlóan nagy szabadságot élveznek az általam vizsgált fiatalok a tekintetben, hogy mire költik a pénzüket (90%). A kapott adatok arra utalnak, hogy a kérdezett fiatalok magánéletükben nagy autonómiával rendelkeznek. A közösségi döntéshozatal kapcsán azonban már ambivalensebb kép mutatkozott. Arra, hogy problémáit másokkal közölje, a kérdezett fiatalok 65%-a lát lehetőséget, míg a települési ifjúsági képviselők megválasztása terén csupán minden második kérdezett érzi úgy, hogy befolyással bír.

Különösen magas azok aránya (77%) akik úgy vélekednek, hogy nem bírnak befolyással a sajtó által közöltekre. A feltett kérdésekre kapott válaszok arra utalnak, hogy az általam vizsgált fiatalok korlátozott autonómiával bírnak a közösségi döntéshozatalban való részvétel terén.

Az országos közügyekbe való beleszólás terén kapott eredményeim a 2008-as országos átlaghoz hasonló értékeket vettek fel, a kérdezettben több mint nyolctizede nyilatkozott úgy, hogy nincs lehetősége a beleszólásra. Egészen eltérő képet mutat azonban a helyi közügyek megítélése: a vizsgált fiatalok közel hattizede adottnak véli a lehetőséget, hogy azokba beleszóljon. Míg a 2008-as nagymintás ifjúságkutatás a két dimenzió megítélésében nem mutatott jelentős különbséget, a mórachalmi kistérségben felvett adatok igazolták a helyi szervezeti aktivitás magas szintje és a közügyekre gyakorolt befolyás szubjektív megítélése közötti összefüggést. Mindebből arra következtethetünk, hogy a kistérségben létező ifjúsági programoknak a helyi közügyekbe való beleszólás lehetőségének megítélésére van pozitív hatása, ami az országos ügyekben való véleménynyilvánításra már nem, vagy csak nagyon kis mértékben terjed ki. A kérdés lakóhely szerinti bontása bizonyítja, hogy a helyi közügyekbe való beleszólási lehetőség megítélése és a helyi részvételre a fiatalok számára biztosított struktúrák közötti összefüggés fennáll: azok a válaszadók, akik úgy ítélik meg, hogy a helyi közügyekbe való beleszólásra nagy lehetőségük van, kizárólag olyan településen élnek, ahol ifjúsági önkormányzat működik (Ásotthalom, Bordány, Zákányszék) illetve a kijelölés és tájékoztatás funkciója működik (Mórachalom).

Kutatásom ambivalens eredményeket kapott arra a politikai részvétel participatív megközelítésére alapozott hipotézisre (*második hipotézis*), miszerint a közvetlen döntéshozatalban való részvétel valóban fejleszt bizonyos, a demokrácia működtetéséhez nélkülözhetetlen készségeket. Kiderült, hogy az általam vizsgált fiatalok korlátozott autonómiával bírnak a közösségi döntéshozatalban való részvétel terén. Kutatásom az országos közügyekbe való beleszólás terén nem, de a helyi közügyekbe való beleszólási lehetőség megítélése kapcsán igazolta a helyi részvételre a fiatalok számára biztosított struktúrák közötti összefüggést: azok a válaszadók, akik úgy ítélik meg, hogy a helyi közügyekbe való beleszólásra nagy lehetőségük van, kizárólag olyan településen élnek, ahol ifjúsági önkormányzat működik (Ásotthalom, Bordány, Zákányszék) illetve a kijelölés és tájékoztatás funkciója működik (Mórachalom). Az értékek területén a kutatás során kapott eredményeket az országos átlaggal összehasonlítva a legtöbb kategóriában az országos átlagnál magasabb értékek mutatkoznak, és a vizsgált értékek preferencia sorrendje is (pozitív irányban) eltért az országos adatokétól. A demokratikus politikai berendezkedés megítélését illetően feltett kérdések súlyos demokrácia deficitről tanúskodnak, rámutatva ezzel arra a paradox helyzetre, hogy több részvétel akár kevesebb demokrácia iránti elkötelezettséghez vezethet. Ennek a kérdéskörnek vizsgálata azonban nem volt szorosan a kutatás tárgya. Új változók, új kérdőíves

kutatás és kvalitatív módszerek lennének szükségesek ahhoz, hogy ezt a – kétségkívül rendkívül érdekes – kérdéskört illetően tisztábban láthassunk.

## Következtetések

Kutatási eredményeim igazolták azt a feltevést (*első hipotézis*), hogy azokon a településeken, ahol ifjúsági érdekképviselői szervezetek találhatók, és a közigazgatás intézményesített, rendszeres kapcsolatban áll a fiatalokkal, a településen élő fiatalok a politikai érdeklődése (2,65) és politikai részvétele (a választáson való részvételt tekintve 25%) magasabb az országos átlagnál (1,8 illetve 23%). A kistérségben működő intézmények, szervezetek pozitív hatása a vizsgált fiatalok körében nem a politika iránt kifejezetten érdeklődők vagy a választási részvételüket biztosra ígérők arányának növekedésében, hanem a politika és a választások iránt érdektelenek arányának csökkenésében mutatkozott meg. A kutatás eredményei alapján a vizsgált kistérségben kifejezetten magas a különböző direkt részvételi formákban aktívan részt vevő fiatalok aránya, ami a vizsgált fiatalok országos adatoknál magasabb szervezeti kötődését figyelembe véve nem meglepő, de mindenképpen figyelmet érdemlő eredmény.

Az első hipotézis eredménye alapján tehát arra következtethetünk, hogy a Mórakalmi kistérségben töredékesen, egy-egy település adottságainak megfelelően érvényesülnek az ifjúsági részvételi modell elvei a gyakorlatban. Fontos figyelembe venni azonban, hogy a vizsgált modellben is érvényesülnek a magyar ifjúságpolitika fragmentáltságára vonatkozó megállapítások, vagyis a modell nem egyformán érvényesül a vizsgált kistérség minden településén, és a modell gyakorlatba ültetésének különbségei a fiatalok politikai részvételében is tükröződnek. Ezzel együtt a modell működése pozitív hatást gyakorol a kistérségben élő fiatalok politikai részvételi hajlandóságára. Kutatási eredményeim igazolták, hogy a politikai részvételi formák változása egyúttal hatással van a fiatalok politikai részvételről alkotott felfogására, vagyis ez a nemzetközi szakirodalom által bizonyított változás a vizsgált magyar fiatalok körében is kimutatható.

Szintén az első hipotézishez kapcsolódó következtetés, hogy a fiatalok politikai részvétele nem csupán politikai érdeklődésük függvénye. Figyelembe véve mindazon változásokat, amelyek a magyar fiatalok politikára, közéletre, politikai és közéleti részvételre vonatkozó felfogásában és cselekvésében az elmúlt időszakban végbe mentek, a vizsgálat tárgyát a korábbi - alapvetően pártokra és pártpolitikai részvételhez kötődő- koncepciónál szélesebb alapokra helyezve, új szempontok mentén szükséges meghatározni.

Kutatásom ambivalens eredményeket kapott a politikai részvétel participatív megközelítésére alapozott hipotézisre vonatkozóan (*második hipotézis*), miszerint a közvetlen döntéshozatalban való részvétel valóban fejleszt bizonyos, a demokrácia működtetéséhez nélkülözhetetlen készségeket. Kiderült, hogy az általam vizsgált fiatalok korlátozott autonómiával bírnak a közösségi

döntéshozatalban való részvétel terén. Kutatásom az országos közügyekbe való beleszólás terén nem, de a helyi közügyekbe való beleszólási lehetőség megítélése kapcsán igazolta a helyi részvételre a fiatalok számára biztosított struktúrák közötti összefüggést: azok a válaszadók, akik úgy ítélik meg, hogy a helyi közügyekbe való beleszólásra nagy lehetőségük van, kizárólag olyan településen élnek, ahol ifjúsági önkormányzat működik (Ásotthalom, Bordány, Zákányszék) illetve a kijelölés és tájékoztatás funkciója működik (Mórahalom). Az értékek területén a kutatás során kapott eredményeket az országos átlaggal összehasonlítva a legtöbb kategóriában az országos átlagnál magasabb értékek mutatkoznak, és a vizsgált értékek preferencia sorrendje is (pozitív irányban) eltért az országos adatokétól. A demokratikus politikai berendezkedés megítélését illetően feltett kérdések azonban súlyos demokrácia deficitről tanúskodnak, utalva ezzel arra a paradox helyzetre, hogy több részvétel akár kevesebb demokrácia iránti elkötelezettséghez vezethet. Új változók, új kérdőíves kutatás és kvalitatív módszerek lennének szükségesek ahhoz, hogy ezt a – kétségek nélkül rendkívül érdekes – kérdéskört illetően tisztábban láthassunk.

A második hipotézisből több következtetés is levonható. Elsőként az, hogy a vizsgált fiatalok magánéletüket érintő döntésekben széleskörű, közéleti részvételüket érintő kérdésekben saját megítélésük szerint korlátozott autonómiával bírnak, rámutat a szocializációs ágensek közötti kapcsolatok hiányosságaira. Az egyéni szintű döntések meghozatalában való szabadság és a közösségi döntésekben mutatkozó korlátozottság érzete a fiatalok közéleti közlekedése szempontjából egy potenciális feszültségpontra világít rá. Másodszor ezt a az egyéni és közösségi döntéshozatal között mikorszinten megjelenő feszültséget tovább árnyalja a helyi és az országos ügyekbe való személyes befolyás eltérő megítélése. Miközben a kistérség több településén az ifjúsági részvételi modell előremutató eredményt képes felmutatni a településen élő fiatalok helyi döntésekbe való beleszólásának biztosításában, vagyis a helyi társadalom szintjén növekvő integrációról tesz tanúbizonyságot, makrotársadalmi szempontból a vizsgált társadalmi integrációját tekintve rendkívül aggasztó, hogy mindennek az országos politikába való beleszólás megítélésére csekély hatása mutatkozik. Vagyis az egyéni és közéleti döntéshozatalban mutatkozó autonómiahiány mellett a vizsgálat eredményei tanúsítanak egy a helyi társadalom és a nemzeti szintű integráció között kimutatható hasadást is. Harmadrészt a vizsgált fiatalok értékrendje több ponton ellentmond a magyar fiatalok konformista hozzáállásáról országosan kialakult képnek. Mindez a demokratikus politikai berendezkedés megítélését illetően feltett kérdésekből kirajzolódó súlyos demokrácia deficittel összefüggésben megalapoz egy harmadik feszültségforrás jelentére vonatkozó következtetést. Megalapozottnak tűnik az a feltételezés, hogy a demokratikus politikai szocializációban mutatkozó hiányosságok következményeként a vizsgált fiatalok politikai részvételében - a fennálló rendszerrel szembeni ellenállás, egyfajta állammal szembeni ellenkultúra részeként - megjelennek a demokratikus berendezkedést elutasító cselekvési formák. Mindezek

alapján - bár bizonyos egyéni szintű készségek fejlődésének a vizsgált kistérségben kétségkívül tanúi lehetünk -, a politikai szocializáció folyamatának deficitjére és a vizsgált részvételi modell által megvalósított gyakorlat fragmentáltságára tekintettel nem jelenthető ki egyértelműen, hogy önmagában a vizsgált, hatását helyi szinten kifejtő ifjúsági részvételi modellben való részvétel elvezet a demokrácia működtetéséhez nélkülözhetetlen készségek fejlődéséhez.

Vizsgálati eredményeim alapján nem igazolható, hogy az ifjúságpolitika Magyarországon kialakult gyakorlata a politikai szocializációért felelős szereplőkkel (a családtól az iskolán át munkahelyi tapasztalatokon át, médiából nyert információkon keresztül az egyház- és lakóközösségi beszélgetésekig és a társadalmi szervezetekben ellátott feladatokig) összehangoltan képes biztosítani a felnövekvő korosztályok bekapcsolódását a demokratikus folyamatokba. Bár az európai integrációval együttjáró szinergikus folyamatokat figyelembe véve léteznek hazai jó gyakorlatok, a magyar ifjúságpolitika domináns jellemzője továbbra is a fragmentáltság, s az általam vizsgált ifjúsági részvételi modell inkább kivételes, mintsem általánosan elterjedt vagy terjedő modell. A célkitűzések hatását helyi szinten vizsgálva az látható, hogy az általam a Mórahalmi kistérségben azonosított ifjúsági részvételi modell eredményei nem tükrözik egy a vizsgált kistérség valamennyi településére érvényes, integráltan működő helyi ifjúságpolitikai koncepció képét.

## Ajánlások

Kutatási eredményeim igazolták, hogy célszerű a fiatalok részvételével összefüggő kérdéseket a korábbiaknál szélesebb skálán mérni: a vizsgált magyar fiatalok körében mérhetően megjelennek a politikai részvétel változását érintő nemzetközi irodalom által leírt tendenciák, tehát kutatási eredményeim alapján a magyar fiatalok részvételével kapcsolatban társadalmi változásnak lehetünk tanúi. Szükséges ezért a témáról korábban kialakított hazai tudományos nézőpontok felülvizsgálata, különös tekintettel a politikai részvétel fogalmának átalakulására, az arra alkalmazott eszközök változására és a politikai részvétel terén a fiatalok számára adott lehetőségekre.

Úgy vélem, fontos adalékot jelenthet a magyar fiatalok politikai részvételének vizsgálata terén az a disszertációm egészét meghatározó megközelítés, miszerint a fiatal korosztályok közéleti közlekedését egyrészt a fiatalok érdeklődését, másrészt a mobilizációs csatornák megváltozását figyelembe véve, kétirányú utcaként elgondolva a korábbiaknál komplexebb kép adható a fiatalok politikai részvételéről. Disszertációm Roger Hart nemzetközi vizsgálatait valamint az ifjúságpolitika közös európai uniós célkitűzéseit figyelembe véve feltárta azt a feltételrendszert, ami a vizsgált fiatalok politikai részvétele kapcsán a Mórahalmi kistérségben adott. Mindez úgy vélem, nagyon fontos érveket és szempontokat von be a a fiatalokból kiinduló magyarázatokon, így a



vizsgált fiatalok érdeklődését, tudását és készségeit érintő kérdéseken túl a témakör vizsgálatába, rámutatva arra az összefüggésre, ami a fiatalok részvétele és a számukra rendelkezésre álló, intézményesített részvételi lehetőség között fennáll.

A disszertációból kirajzolódó összefüggések fontos érvekkel és tanulságokkal szolgálhatnak a tényeken alapuló közpolitika alkotás szempontjából, valamint a magyar fiatalok mint önálló társadalmi csoport részvételének ösztönzését célul tűző hazai közpolitikai programok számára, amelyek az intézmények reformja révén kívánják növelni az állampolgári részvételt.

# Mellékletek

## 1. számú melléklet: az ifjúságpolitika szereplői

Annak érdekében, hogy az egyes tagállamokban folyó munka terén jelentkező különbségeket részletesen szemügyre vehessük, fontos áttekintéssel bírni arról, kik az ifjúságpolitika legfontosabb szereplői tagállami szinten. Az alábbi mellékletben erre vonatkozóan adok rövid ismertetést.

### **Parlament:**

A gyermekekre és fiatalokra vonatkozó törvények elfogadása a parlamentek hatáskörébe tartozik, ezen túlmenően a meghozott döntések kormányzati végrehajtásának ellenőrzése, valamint a fent említett korcsoportok élethelyzetének nyomon követése terén különböző parlamenti bizottságokra hárulnak feladatok. Csak a spanyol szenátus rendelkezik egy, kifejezetten az ifjúságpolitika területére létrehozott parlamenti bizottsággal, más parlamentek ezeket az ügyeket olyan parlamenti bizottságok hatáskörébe utalják, amelyek nem csak ezt a területet fedik le, hanem más szektorális kérdések tekintetében is kompetenciával rendelkeznek (pl. Luxemburg – Ifjúsági és Sport Bizottság, Németország – Ifjúsági, Nő- és Családügyi Bizottság).

### **Ombudsman:**

Az ENSZ Gyermekek jogairól szóló Konvenciója eredményeként számos ország létrehozta Gyermekjogi Ombudsmanját (pl. Norvégia, Svédország, Dánia, Belgium, Ausztria, Spanyolország és Portugália), illetve kialakította ehhez hasonló intézményét a gyermekek jogainak védelme érdekében.

### **Központi kormányzati szervek:**

A kormányzati szervek fontos szerepet játszanak a gyermekeket és a fiatalokat érintő társadalompolitikai elképzelések megvalósításában, a kormány programja számos ponton befolyásolhatja e korosztályok életét. A kormányzati struktúrában kialakított szintek szerint a következő osztályozás lehetséges:

- Speciális ifjúsági minisztériummal és egy ifjúsági igazgatóság/államtitkársággal rendelkező országok, mint pl. Németország, Ausztria, Luxemburg és Franciaország.
- Az ifjúsági ügyek egy minisztérium hatáskörébe vannak rendelve, ahol erre egy speciális szervezeti egység is létrejött, mint pl. Svédország, Írország, Portugália, Görögország, Spanyolország, Belgium, Hollandia, Finnország, Norvégia.

- Az ifjúsági ügyek számos minisztérium hatáskörébe tartoznak, ahol nem is léteznek speciális, az ifjúsági ügyekért felelős szervezeti egységek (Dánia).
- Azok az országok, ahol nem létezik sem ifjúsági igazgatóság/államtitkárság, s más minisztériumok hatáskörében sem tartozik ez a terület (pl. Olaszország).

### **Ifjúsági kutatóintézetek:**

Számos európai országban működnek ifjúságkutató intézetek. Feladatuk többnyire abban áll, hogy hozzájáruljanak az ifjúságpolitikák kialakításához, fejlesztéséhez, valamint szakértőket delegáljanak az ifjúsági tanácsokba, bizottságokba.

### **Önkormányzatok**

A kormányzati ifjúságpolitika kijelöli egy adott országban az ifjúsági tevékenység kereteit, ugyanakkor az ifjúsági munka fontos tapasztalata, hogy a fiatalok elsősorban lakóhelyi közösségeikben elérhetők, megszólításukhoz nélkülözhetetlenek az adott fiatalok szükségleteihez közel, a helyi ifjúságpolitika által kidolgozott koncepciók. Az önkormányzat és hivatala számos módon nyújthat segítséget a települési ifjúsági munkához.

### **Fiatalokkal kialakított párbeszéd:**

Nemzeti ifjúsági szövetségek, ifjúsági tanácsok

Az ifjúsági tanácsok – legyenek bár az ifjúsági szervezetek magán ernyőszervezetei, vagy állami ifjúsági tanácsok, amelyek magukban foglalják az ifjúsági közintézményeket, hivatalokat – a politikusok, hatóságok és fiatalok közötti információcsere és együttműködés tradicionális csatornáját jelentik. Történetileg az ifjúsági szervezetek és szövetségek magánjellegű kezdeményezések, nem üzleti céllal és törvényileg nem szabályozott szövetségek voltak, amelyek az önkéntes részvétel elvén alapultak és azokat önkéntesek vezették. Napjainkban azonban az ifjúsági szervezetek nagymértékben függnak az állami támogatásuktól, s működésüket az esetek többségében törvény illetve jogszabály szabályozza. Új fogalomként megjelent a kvázi nem kormányzati szervezet fogalma, melyet a modern ifjúsági szerveződési formák keltettek életre.

### **Ifjúsági Parlamentek és a részvétel biztosításának alternatív formái:**

Az országok többségében – az ifjúsági tanácsok alternatíváiként – megjelentek az ifjúsági parlamentek. Skócia, Dánia és Írország már meg is alapították nemzeti ifjúsági parlamentjeiket, míg

Németország, Ausztria, Finnország és Svédország megszervezte a regionális ifjúsági parlamentek helyi, városi tanácsait.

Mindezekon túl számos európai országban megjelentek az ifjúsági részvétel egyéb alternatív formái is: nem az ifjúsági tanácsok alternatíváiként, hanem tapasztalati alapon a befolyásolás új, kiegészítő formájaként, például műhelyek, bizottságok, kampányok (pl. Hollandiában, Németországban, Dániában, Finnországban).

### **Ifjúsági civilszervezetek**

Az ifjúsági alrendszer nem értelmezhető a civiltársadalom, az úgynevezett harmadik szektor nélkül. Harmadik szektor alatt azokat a társadalmi szervezeteket és önszerveződéseket értjük, amely működését nem a megszerezhető profit és nem az állami közfeladat ellátása mozgatja, hanem a valamely társadalmi szükségletet megjelenítő társadalmi öntevékenység. A civil szektor nagy előnye az állami-, önkormányzati fenntartású intézményekkel szemben, hogy nem köti bürokratikus rendszer, tevékenységét önként és valós társadalmi igényre alapozva végzi, így (nem elsősorban anyagi) erőforrások szélesebb körét tudja megmozgatni. Ezen szervezetek kapcsolata a korosztályokkal kevésbé formalizált, jellemzően napi szintű és élő. Az ifjúsági civilszervezetekben részt vevők elsősorban maguk is az ifjúsági korosztályok tagjai, Európában az általában használt korhatár 30 év. Alsó korhatárt legtöbbször nem húznak meg, vagy amennyiben igen, azt a közéleti felelősségvállalás indokolja, így a jogilag nem felnőtteket, vagyis a 18 éven aluliakat érinti. Korosztályon kívüliek segítőként működhetnek közre a szervezet munkájában. Az ifjúsági civilszervezetek azért hasznos szereplői a társadalomnak, mert olyan közösséget, elfoglaltságot, érvényesülési lehetőséget, szolgáltatást nyújtanak az érintett korosztályoknak, amelyet az állam vagy a család nem tud, vagy nem megfelelő színvonalon tud nyújtani. A hatékony működés érdekében az ifjúsági részvétel intézményi háttere forrásokat és támogatást igényel. E feladatok ellátása egyfelől a helyi és regionális önkormányzatok által biztosított pénzügyi eszközök és támogatás, valamint a magán alapítványoktól, cégektől és szervezeti tagoktól összegyűjtött felajánlások révén válik lehetővé e civilszervezetek számára.

A felsorolt szereplők azonban nagyon különböző módon látják el ifjúságpolitikai feladataikat attól függően, hogy egy adott ország ifjúságpolitikai koncepciója milyen felfogás mentén milyen feltételeket teremt, mely eszközöket biztosít számukra.

## 2. számú melléklet: A magyar ifjúságpolitika jogszabályi háttere és a felelős intézmények

### Az ifjúságpolitika jogszabályi háttere

A gyermekek és a fiatalok jogairól több különböző jogszabály tesz említést. A rendszerváltást követően elfogadott, 2011-ig érvényben lévő Alkotmány 67. paragrafusa kimondta, hogy „a Magyar Köztársaságban minden gyermeknek joga van a családjá, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges.” Az ifjúsági jogokról az Alkotmány 16. paragrafusa tett említést, kijelentve, hogy „a Magyar Köztársaság különös gondot fordít az ifjúság létbiztonságára, oktatására és nevelésére, védelmezi az ifjúság érdekeit.” Ezt kiegészítette a 67.§ (3) bekezdése, amely szerint „az ifjúság helyzetével és védelmével kapcsolatos állami feladatokat külön rendelkezések tartalmazzák.” A 2011-ben elfogadott új Alaptörvény újrafogalmazta az ifjúságot érintő megállapításokat, azok között az ifjúság érdekeinek védelméről szóló állítás és az állami feladatokra vonatkozó mondat kimaradt. Az Alaptörvény preambuluma képező nemzeti hitvallás a fiatalok kapcsán így fogalmaz: „Bízunk a közösen alakított jövőben, a fiatal nemzedékek elhivatottságában. Hisszük, hogy gyermekeink és unokáink tehetségükkel, kitartásukkal és lelkierejükkel ismét naggyá teszik Magyarországot.” Az Alaptörvény XVI. cikke tartalmazza a gyermekek jogait és kötelességeit: „(1) Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. (2) A szülőknek joguk van megválasztani a gyermeküknek adandó nevelést. (3) A szülők kötelesek kiskorú gyermekükről gondoskodni. E kötelezettség magában foglalja gyermekük taníttatását. (4) A nagykorú gyermekek kötelesek rászoruló szüleikről gondoskodni.” A XVIII. cikk pedig a gyermekek és fiatalok foglalkoztatásáról rendelkezik: „(1) Gyermekek foglalkoztatása - testi, szellemi és erkölcsi fejlődésüket nem veszélyeztető, törvényben meghatározott esetek kivételével - tilos. (2) Magyarország külön intézkedésekkel biztosítja a fiatalok és a szülők munkahelyi védelmét.”

A rendszerváltást követően elfogadott *1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról* – a települési önkormányzatok általános feladatai közé sorolta a „gyermek és ifjúsági feladatokról való gondoskodást” azonban adós maradt annak tartalmi meghatározásával. E téren nem hozott változást a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény sem, csupán annyiban, hogy a szakterületet átkeresztelte sport, ifjúsági ügyek névre.

Bár az Országgyűlés elfogadta az 1991. évi LXIV. törvényt a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről, vállalva az egyezménybe foglalt garanciákat a gyermekek jogainak védelmére, a gyermekjogi egyezmény megismertetésének

mechanizmusai és gyakorlata nem alakult ki hazánkban. A gyermekjogi sérelmek 99%-a látens marad, mert alanya nem tud jogérvényesítési lehetőségeivel élni.

Az 1995. évi LXIV. törvény a *Gyermekek és Ifjúsági Alapról, a Nemzeti Gyermekek és Ifjúsági Közalapítványról, valamint az ifjúsággal összefüggő egyes állami feladatok ellátásának szervezeti rendjéről* – nem szól kellő részletességgel az ifjúsági jogok, ifjúsági közfeladatok és intézményrendszer működtetéséről, s e hiányosságot a szervezetekre, intézményekre és pályázatokra vonatkozó alacsonyabb rendű jogszabályok csak részben pótolják.

A 106/1995. (XI. 1.) OGY. határozat a Magyar Köztársaság Kormányának feladatává tette, hogy éves jelentésében tájékoztassa az a gyermekek és ifjúság helyzetéről, életkörülményeik alakulásáról és az ezzel összefüggésben megtett kormányzati intézkedésekről. Az Országgyűlés e szakterületre vonatkozó ellenőrző szerepének megemlézésekor fontos megjegyezni, hogy abban az ifjúságpolitika ágazatok közötti jellegének felismerése kezdettől meghatározó volt: a kormány által benyújtott jelentést a mindenkor ifjúságügyekért felelős bizottságon túl több más bizottságban, így például az egészségügyért, oktatási, tudományos, foglalkoztatási és emberi jogi bizottságokban is tárgyalta.

Az ifjúsági közfeladatok fogalmi körének, ellátásuk rendszerének összehangolására az 1999-ben felállított Ifjúsági és Sport Minisztérium által beterjesztett ifjúsági törvény tervezete vállalkozott, ám a törvénytervezet országgyűlési vitájára az 1998-2002 közötti ciklusban nem került sor. Intézmények működését leíró, valamint ágazati-szakmai jogszabályok tartalmazznak speciálisan az ifjúsági korosztályoknak címzett jogokat, de azokat összehangoló, integrált ifjúságpolitikai jogszabály máig nem született.

Az Országgyűlés 2007 tavaszán elfogadta a „Legyen jobb a gyermekeknek” című kormányzati előterjesztést, amely 2032-ig, generációs távon tartalmaz szociálpolitikai javaslatokat a gyermekek és az ifjúság helyzetének javítására vonatkozóan.

2009 októberében az Országgyűlés 95%-os többséggel elfogadta a Nemzeti Ifjúsági Stratégiát. A hazai ifjúsági korosztályok helyzetének elemzése, valamint az állami feladatvállalás újragondolása alapján a Stratégia részletezi az ifjúságpolitika hosszú távú társadalmi céljait, megvalósításukhoz az egyes területeken a horizontális és specifikus célokat, valamint ezekhez kapcsolódó részcélokat határoz meg.

Az Európai Unió Tanácsa által 2009-ben elfogadott Ifjúsági Együttműködés Megújított Keretrendszere nevű dokumentum kidolgozta tagállamok által ifjúságpolitika terén elért eredmények közös egyeztetésének mechanizmusait. E dokumentumok elfogadásával lehetővé vált, hogy egyeztetett célok és eljárások mentén értékelhetővé váljanak a különböző tagállamok ifjúságpolitika terén elért eredményei. 2009 óta valamennyi tagállam elkészíti nemzeti ifjúságpolitikai koncepcióját és cselekvési tervét, amelyekben rögzíti az ifjúságpolitika terén elérni kívánt célokat és az ahhoz vezető eszközöket. A stratégia tartalmazza az adott szinten az adott

időszakra vonatkozó helyzetelemzést, az ez alapján megfogalmazott stratégiai célokat, elérésükhöz szükséges feladatokat, forrásokat. Az ifjúságpolitikai cselekvési terv a stratégiában meghatározott célok megvalósítását rögzíti időbeli ütemezéssel, hozzá rendelt eszközökkel, módszerekkel, és feltételekkel. Ideáltipikus esetben a magyar ifjúságpolitika fejlesztése a Nemzeti Ifjúsági Stratégiában 2024-ig összefoglalt célokat 2 éves, konkrét kormányzati cselekvési tervekre lebontó, azokhoz fejlesztési forrásokat csoportosító és a folyamatban érintett aktorokat a döntéshozatalba és a végrehajtás folyamatába bevonó lépések mentén történhetne. Mindez pedig kiegészülhetne regionális és helyi ifjúsági cselekvési tervekkel, annak érdekében, hogy a szubszidiaritás elvét követve a megfelelő döntések a megfelelő szinten szülessenek meg.

### **Országgyűlés:**

Bár a rendszerváltozást követő első Országgyűlés eszközökkel ellátottsága terén pozitív megállapításokat tehetünk, a kezdeti, munkaparlamenti működést követően – a kormány törvényhozásban betöltött egyre növekvő szerepével párhuzamosan - ciklusról ciklusra csökkenő aktivitást tapasztalhatunk az országgyűlés bizottságaiban, tevékenységük súlya a kezdeményezésről fokozatosan a kormány által beterjesztett javaslatok véleményezésére, ellenőrzésére helyeződött át. A törvények kezdeményezését és az elfogadott törvényeket napjainkban egyértelműen a kormány szerepvállalása dominálja.<sup>120</sup>

### **Kormány**

Amint azt fentebb részletesen ismertettem, a rendszerváltás óta megalakult kormányok ifjúságpolitikai intézkedései nem járultak hozzá e kép letisztulásához, az ifjúság társadalmi szerepét meghatározó, hosszú távú és átfogó intézkedésekről a négyévenkénti kormányváltásokkal együtt járó kormányzati átalakítások következtében a mai napig nem beszélhetünk.

Az ifjúsági szakterület feladatait jelenleg az Emberi Erőforrások Minisztériuma Ifjúsági Főosztálya végzi. A Gyermek és Ifjúsági Alapprogramot az Emberi Erőforrások Minisztériuma felügyeli.

Az ifjúságpolitika horizontális jellegét érvényre juttató, kimondottan az ifjúságpolitika koordinációjára a Bajnai Kormány létrehozta az Ifjúsági Koordinációs Bizottságot.<sup>121</sup> Ehhez

<sup>120</sup>E dominancia jellegének és az azzal szemben a jogalkotás folyamán az Országgyűlés által támasztott minőségi és mennyiségi korlátozás mértékének áttekintéséhez lásd: Ilonszki Gabriella – Jáger Krisztina Erős kormány – gyenge parlament? Törvényhozási kapacitás és törvényhozási teljesítmény In: Századvég 2008/ 4. szám

<sup>121</sup>A Kormány 1012/2010. (I. 22.) Korm. határozata a Nemzeti Ifjúsági Stratégia 2010–2011. évekre vonatkozó cselekvési tervéről, Magyar Közlöny, 2010. január 22., péntek

hasznos szerepét a jelenlegi kormányzati struktúrában az Ifjúsági Szakmai Egyeztető Fórum tölti be.

### **Kormányzati és civil együttműködés:**

A rendszerváltást követően az ifjúságpolitikai intézményrendszer folyamatos átalakulása nem kedvezett az ifjúsági szervezetekkel való párbeszéd kialakulásának. Az ifjúsági szervezetek közös képviselőre tett kísérletek sokáig kudarcba fulladtak, nem kis mértékben abból fakadóan, hogy a mindenkori kormányok és politikai pártok igyekeztek olyan intézményi struktúrát létrehozni, ami a hozzájuk közelebb álló ifjúsági szerveződések számára biztosít előnyösebb működési feltételeket (NAGY 2010).

A Nemzeti Ifjúsági Tanács megalakulására 2012. december 1-jén került sor. A NIT a magyarországi ifjúsági szervezetek ernyőszervezete, a fiatalok érdekképviselőjét ellátó szervezet. A testület az ifjúság számára létrehozott olyan fórum, mely a fiatalok és ifjúsági szervezetek között, valamint a hazai és nemzetközi szereplőkkel döntéshozókkal és szervezetekkel való hatékony párbeszéd megteremtését tűzte ki céljául. Egyik legfontosabb feladata az ifjúság és az ifjúsági szervezetek érdekképviselőinek legmagasabb szintű ellátása, az ifjúságpolitika formálása és alakítása, valamint a mindenkori kormány megszólítása az ifjúság erős és egységes hangjaként. Az Alakuló ülésen 105 szervezet írta alá a csatlakozási nyilatkozatot, valamint fogadta el a Nemzeti Ifjúsági Tanács Alapszabályát.

### **Ifjúságkutatás:**

A magyarországi ifjúságkutatások alapjául szolgáló statisztikák megbízhatóak, a Központi Statisztikai Hivatal életkori bontásban számos adatot szolgáltat a gyermekekről és a fiatalokról. Nincs azonban olyan intézmény, amelynek fő profilját az ifjúságkutatás képezné, azt különböző – főleg akadémiai és egyetemi- intézmények, továbbá piaci közvélemény-kutató intézetek és think-tankek végzik, elsősorban állami megrendelésre. Hiányoznak a rendszeres vizsgálatok, az ifjúságkutatás a finanszírozási források hullámváltozásához igazodva, különböző intézmények részvételével zajlik. Évente kb. 50 publikáció jelenik meg az ifjúság élethelyzetével kapcsolatos kutatásokról tudományos szakfolyóiratokban.

### **Önkormányzatok**

Helyi szinten önkormányzati ifjúsági referensek valamint ifjúsági tanácsadó irodák, ifjúsági információs pontok látják el a korosztállyal kapcsolatos teendőket. A referens feladata az adott önkormányzat ifjúsággal kapcsolatos intézkedéseinek koordinálása. A tanácsadó irodák



önkormányzati fenntartásban működve alapellátás-jellegű humánszolgáltató intézményként személyes tanácsadással, tájékoztatással szolgálnak. Az információs pontok más ellátáshoz, intézményhez kapcsolt szolgáltatásként közvetítenek információkat. A helyi, térségi, regionális vagy országos ifjúsági feladatoknak a szervezésével, tervezésével kapcsolatban megállapítható, hogy az egyébként elvárható szintű és tartalmú politikák esetlegesen alakulnak. Kisebb önkormányzatokban elvértve, nagyobb városokban, megyeszékhelyeken időről időre születnek ifjúsági koncepciók, stratégiák, de a hozzájuk fűzött reményeket nem váltják be és ritkán aktualizálódnak. A fejlesztéspolitikában nem jelenik meg a szolgáltatások komplex, horizontális jellegű fejlesztésének elve és gyakorlata sem, jellemzően más ágazatok mentén (szociálpolitikai és oktatás) értelmeződnek az ifjúsági célú fejlesztések.

### 3. számú számú melléklet: lineáris regressziós modellek

A szervezeti kötődés lineáris regressziós modellje 1

	közéleti	"A" hallgatói	sport	iskolai	környezetvédő
q34.12 Kapcsolódsz-e alábbi (formális) szervezetekhez ?- más közéleti	,980	,009	-,039	,143	,128
q34.7 Kapcsolódsz-e alábbi (formális) szervezetekhez ? - emberi jogi mozgalom	,417	,200	-,126	,336	-,096
q34.2 Kapcsolódsz-e alábbi (formális) szervezetekhez ? - hallgatói szervezet	,055	,982	-,005	,152	-,092
q34.11 Kapcsolódsz-e alábbi (formális) szervezetekhez ? - szakmai, tudományos	,370	,436	-,177	,073	,353
q34.5 Kapcsolódsz-e alábbi (formális) szervezetekhez ? – sportklub	-,123	,146	,885	,244	,346
q34.3 Kapcsolódsz-e alábbi (formális) szervezetekhez ? - ifjúsági önkormányzat	,067	,243	-,307	,291	,265
q34.8 Kapcsolódsz-e alábbi (formális) szervezetekhez ? - párt ifj szervezete	-,006	-,034	,169	-,042	-,033
q34.1 Kapcsolódsz-e alábbi (formális) szervezetekhez ? – diákönkormányzat	,117	,166	-,058	,462	,087
q34.4 Kapcsolódsz-e alábbi (formális) szervezetekhez ? – hagyományörző	,070	,012	,028	,455	,113
q34.10 Kapcsolódsz-e alábbi (formális) szervezetekhez ? – szociális	,206	,120	,001	-,250	,231
q34.9 Kapcsolódsz-e alábbi (formális) szervezetekhez ? – környezetvédelmi	-,054	,005	-,055	,111	,403
q34.6 Kapcsolódsz-e alábbi (formális) szervezetekhez ? - egyházi közösség	,091	-,023	,072	,024	,331

Magyarázóerő: 43%:

#### Total Variance Explained

Factor	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	2,478	20,652	20,652	1,335	11,121	11,121	1,366	11,382	11,382
2	1,363	11,360	32,012	1,734	14,447	25,568	1,319	10,994	22,377
3	1,259	10,488	42,500	,929	7,739	33,307	,967	8,062	30,438
4	1,106	9,214	51,713	,686	5,718	39,025	,803	6,689	37,128
5	1,062	8,848	60,562	,468	3,899	42,924	,696	5,796	42,924
6	,955	7,959	68,521						
7	,848	7,070	75,591						
8	,799	6,659	82,250						
9	,759	6,328	88,578						
10	,540	4,502	93,080						
11	,503	4,194	97,274						
12	,327	2,726	100,000						

## A szervezeti kötődés lineáris regressziós modellje 2

	közéleti faktor	hallgatói faktor	tudományos faktor	szabadidős
q34.7 Kapcsolódsz-e alábbi (formális) szervezetekhez ? - emberi jogi mozgalom	,706	,185	,029	,002
q34.12 Kapcsolódsz-e alábbi (formális) szervezetekhez ? - más közéleti	,644	-,055	,263	,011
q34.2 Kapcsolódsz-e alábbi (formális) szervezetekhez ? - hallgatói szervezet	,136	,973	,145	,116
q34.11 Kapcsolódsz-e alábbi (formális) szervezetekhez ? - szakmai, tudományos	,316	,258	,912	,021
q34.5 Kapcsolódsz-e alábbi (formális) szervezetekhez ? – sportklub	-,137	,111	,010	,423
q34.4 Kapcsolódsz-e alábbi (formális) szervezetekhez ? – hagyományörző	,208	-,002	-,004	,417
q34.1 Kapcsolódsz-e alábbi (formális) szervezetekhez ? – diákönkormányzat	,318	,152	,001	,354
q34.9 Kapcsolódsz-e alábbi (formális) szervezetekhez ? – környezetvédelmi	-,047	-,086	,241	,300

Magyarázóerő: 48%:

## Total Variance Explained

Factor	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	2,226	27,819	27,819	1,709	21,359	21,359	1,196	14,953	14,953
2	1,304	16,301	44,120	,743	9,282	30,641	1,092	13,654	28,607
3	1,030	12,872	56,993	,870	10,870	41,510	,982	12,269	40,876
4	1,007	12,587	69,579	,532	6,650	48,160	,583	7,284	48,160
5	,806	10,071	79,650						
6	,706	8,831	88,481						
7	,579	7,241	95,722						
8	,342	4,278	100,000						

# Függelék

## 1. Az Európai Unió ifjúságpolitikai célkitűzéseinek vizsgálata során használt kérdőív

### Personal carrier

Please tell your story: why did you first get involved in youth policy, how did you get involved in youth affairs, since when do you work in the field of youth policy related issues? How would you describe your tasks, the everyday practice of your work?

### The practice of European cooperation in the field of youth policy

1. What is your opinion about the current structure of European Cooperation from an organisational perspective?  
/What are the administrative units behind the cooperation, how closely are different professional networks of youth affairs integrated? /
2. What are the **motivations behind the European cooperation**? Who are the most motivated actors, how broad is the cooperation?
  - Are there some committed bureaucrats (in organisational theory some "champion"-s)?
  - If there is a strong political will, where does it come from?
  - Are there strong lobby-groups pushing youth policy issues?
  - Where do these issues come from? Why this policy area has been strengthened in recent years?
3. What are the most important forums of the cooperation, **how and where are policy advices transferred**? (What kind of organizational and political modes of operation, logics, struggles are behind them) ?
4. What can you tell about the utilization of the results, how does the Open Method of Coordination, via its directed communication methods, help the cooperation? What kind of empirical evidences can be found to prove the efficiency of the process?
5. What are the factors alleviating or aggravating the transfer of policy advices, best practices? How are the results put into practice during the development of different youth organisations, institutions in different European countries?
6. How do you see youth policy in Central and Eastern Europe (including Hungary), what are the characteristics of the region? Do new EU Member States influence the youth policy of the EU, are they capable of two-way participation during the Europeanization process?
7. How can you describe the connection among the authorities of the EU and regional and local youth experts and youth professionals?

8. What are the most relevant cooperations with other European and International organizations in the areas of youth policy (eg. EU-CoE cooperation, the UN youth program)? Is participation of young people a priority in these cooperations or not?
9. Are there any weak points, failures in the cooperation?

### **Differences among Member States.**

#### **New practices, norms, rules and procedures in different policy contexts**

1. Do you think that important changes in EU's youth policy (eg. White Paper, adopted in 2001, the renewed framework for European cooperation in the youth field in 2009) do have effects on the national youth policies of the Member States? If so, what are the evidences, proofs of these effects? Are there any region-specific differences in this area?

#### **Youth policy and the participation of young people**

The White Paper on Youth identified the involvement of young people in decision making following their new forms of expression as a task for public authorities.

1. What do you think about the importance of this goal, what is the weight of this priority in frame of the European youth policy?
2. How can participation be captured from the aspect of the evidence-based policy-making?

What do you think about the applicability of the 40 recommended indicators (especially about those 5 related to participation) elaborated by the document issued on 25 March 2011 of the European Commission Working Party (ECORYS 2011)?

3. How do you evaluate the implementation of this goal? What results, good examples of successful projects could you mention in the CEE region?

### **The future of cooperation**

How do you see the future of European Youth Policy cooperation?

### **Suggestions**

Comments, methodological suggestions, data recommended for secondary data analysis, other recommended resources and experts.

## 2. A magyar ifjúságpolitika vizsgálata során használt kérdőív

### A kért szakmai tapasztalatai

- Mióta foglalkozik ifjúságpolitikával, honnan érkezett erre a területre, hogyan értékeli saját szerepét?

### Az új gyakorlatokhoz, normákhoz, szabályokhoz és eljárásokhoz való viszony tagállamonkénti különbségei

- Ön szerint milyen okok vezettek az EU ifjúságpolitikájában fordulatot hozó változások (pl. 2001-ben elfogadott Fehér Könyv, EU Ifjúsági Stratégia 2010-2018) létrejöttéhez?
- Van-e ezeknek a változásoknak hatása a magyar ifjúságpolitikára? Ha igen, miben látja mindezt tetten érhetőnek?
- Milyen régió specifikus különbségek mutatkoznak az európaizáció terén? Milyennek látja a közép-kelet európai ifjúságpolitikát (benne Magyarországot), mik a térség sajátosságai? Tudják-e az új tagállamok is befolyásolni az Unió ifjúságpolitikáját? Tudna említeni erre példát? (képesse válnak-e a „keleti” tagországok az európaizációs folyamatokban való kétirányú részvételre)?

### Az ifjúságpolitikai együttműködés gyakorlata, megítélése

- Mi a véleménye az ifjúságpolitika jelenlegi hazai és európai szervezetrendszeréről, a két szervezetrendszer kapcsolatáról?
- Milyen fórumokon, hogyan zajlik a szakpolitikákról, szervezetekről, intézményekről kialakított tudás átadása idehaza?
- Milyen témákban zajlanak eszmecserék? Mi az, ami a folyamat során átadásra kerül (tudna említeni példát)? Honnan kerülnek átültetésre a példák? Mely tényezők nehezítik illetve könnyítik a szakpolitikai tudás és jó gyakorlatok átadását? Mit tudunk ennek gyakorlati felhasználásáról szakpolitikák, adminisztratív szervezetek, intézmények fejlesztése során?
- Hogyan hasznosulnak ezeknek az Európai Unió nyitott - de alapvetően irányított - kommunikációknak a tapasztalatai idehaza?
- Mi jellemzi az unió illetékes szervei valamint a hazai regionális és helyi szakértők, szakemberek közötti kapcsolattartást?
- Milyen együttműködések alakultak ki más európai, nemzetközi szervezetekkel az ifjúságpolitika területein? Ezekben az együttműködésekben a fiatalok részvétele prioritásnak számít-e? (pl. EU-ET együttműködés, az ENSZ ifjúsági programja és ez hogyan jelenik meg az európai ifjúságpolitikai együttműködésekben).

### Ifjúságpolitika és részvétel

Az Ifjúságpolitikáról szóló Fehér Könyv megállapítása szerint európai fiatalok általában lelkesen támogatják a demokráciát, de a demokratikus intézmények működésében nagymértékben megrendült a bizalom. Ezért a Fehér Könyv a közigazgatás feladataként jelöli meg a fiatalok bevonását, új kifejezési formáik megjelenítését a demokratikus intézmények működtetésében.

- Mit gondol ennek a célkitűzésnek a fontosságáról, súlyáról az európai ifjúságpolitikán belül?

- Miként lehet megragadni a tényeken alapuló szakpolitika alkotás (evidence based policy making) szempontjából a részvételt?

A Fehér könyv vonatkozó javaslata szerint a fiatalok közéletben való részvételét minden szinten és minden formában támogató helyi, regionális és nemzeti szintű kísérleti projekteket kell finanszírozni (a tagállamokkal együtt).

- Hogyan értékeli e javaslat hazai megvalósulását? Milyen eredményeket, jó példákat, sikeres projekteket tudna említeni idehaza illetve a közép-kelet európai régióban? Mi lehet ezek sikerének titka?
- Milyen konkrét lépések, eljárások léteznek annak nyomon követésére, hogy a tagállami ifjúságpolitika összhangban áll-e az EU részvételi célkitűzéseivel?

### **Jövőkép**

Milyennek látja a magyar, illetve milyennek látja az európai ifjúságpolitika jövőjét?

### **ZÁRÁS:**

A kutatással kapcsolatos módszertani javaslatok, megjegyzések, másodelemzésre ajánlott adatok, javasolt források, szakértők.

### 3. Az Integrált ifjúságpolitika és a fiatalok közéleti részvétele című kutatáshoz kapcsolódóan készített interjúk

#### 1. Interjú keretében megkérdezett szakértők:

Jancsák Csaba – ifjúsági szakértő, adjunktus, Szegedi Tudományegyetem

Kátai Gábor – ifjúsági szakértő

Nagy Ádám – ifjúsági szakértő, a Magyar Szociológiai Társaság Ifjúságszociológiai Szakosztályának alelnöke, a Magyar Pedagógiai Társaság Szabadidő-pedagógiai Szakosztályának elnöke

Ságvári Bence – ifjúsági szakértő, az MTA TK Szociológiai Intézet tudományos segédmunkatársa

Tarnay István – ifjúsági szakértő, doktorjelölt, Pécsi Tudományegyetem

#### 2. Megkérdezett közigazgatási szereplők:

Márton Balázs – Az Európai Unió Tanácsa Ifjúsági Munkacsoportjának magyar delegáltja, Emberi Erőforrások Minisztériuma, Ifjúsági főosztályvezető

Wootsch Péter – ifjúsági szakértő, az Ifjúsági és Sportminisztérium volt közigazgatási államtitkára

Kovács Erzsébet, ifjúsági szakértő, a Szociális- és Családügyi Minisztérium Főosztályvezető-helyettese

Szabó László, az Ifjúsági és Sportminisztérium ifjúsági ügyekért felelős helyettes-államtitkára

Böröcz Livia – Mobilitás országos koordinációs menedzser

Vajda Árpád - Dél-Alföldi Regionális Ifjúsági Szolgáltató Iroda, igazgató

Szabó Csilla – Mobilitás, képzési és innovációs munkacsoport vezető

Szász Henriett – Dél-Alföldi Regionális Ifjúsági Szolgáltató Iroda, szakreferens - képzésért, nemzetközi munkáért felelős fejlesztő munkatárs

#### 3. Interjú országos ifjúsági civilszervezetekkel:

Hátori Zoltán - Demokratikus Ifjúságért Alapítvány, igazgató

Bálint Andrea – Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzatok Társasága, titkár

Popper Eliza – elnök, Nemzeti Ifjúsági Tanács

#### 4. Megkérdezett ifjúsági önkormányzati tagok:

Gödre - Herbert Bíborka, ifjúsági polgármester

Pécsvárad – László Miklós, ifjúsági polgármester

Alsómocsolád - Taller Marietta, ifjúsági polgármester

Zákányszék – Boldog Anna, ifjúsági polgármester

Mórahalm – Dobó Zoltán, volt ifjúsági polgármester

Bordány – Tanács Gábor polgármester / volt ifjúsági referens, Kiss Patik Péter volt ifjúsági polgármester

#### 5. Megkérdezett helyi ifjúságsegítők, ifjúsági referensek

Tanács Gábor – Zákányszék ifjúsági referense

Dobó Veronika – Ásotthalom ifjúsági referense

Papp Renáta – a mórahalmi kistérség kistérségi ifjúsági referense

Kovács Mónika – Forráskúti Ifjúsági Kulturális Szervezet elnöke

Csala István- A Pusztamérgesi Ifjúsági Szervezet vezetője

Vetró Klára – ifjúsági munkatárs, Ruzsa

Tanács Attila – Öttömösi Ifjúsági Szövetség, elnök



#### 4. A kutatás kérdőíve

##### Integrált ifjúságpolitika és a fiatalok politikai részvétele kérdőív fiatalok számára

A VÁLASZADÁS ÖNKÉNTES!

Kedves Kitöltő!

A Homokháti Kistérségben működő részvételi modell egyedülálló, rendkívül érdekes kezdeményezés. Annak érdekében, hogy a modell működését jobban megismerjük, az 'Aktív fiatalok' kutatócsoporttal ifjúságkutatást készítünk. A kutatócsoport a Budapesti Corvinus Egyetem és az ELTE ÁJK Politikatudományi Intézet hallgatóiból és fiatal oktatóiból áll. Kérdőívünk kitöltésével nagyon sokat segítesz abban, hogy megismerhessük a modell eredményeit, helyi részvételi lehetőségeidet, közéleti és politikai részvételről alkotott véleményedet. A kérdőív természetesen név nélküli, a válaszaidat bizalmasan kezeljük.

Köszönjük szépen a segítségedet!

**A kérdőív első részében társadalmi helyzetedre vonatkozó rövid kérdéseket teszünk fel.**

**1. kérdés**

Születési éved, hónapod? év 19\_\_:\_ hónap \_\_\_\_ nap

**2. kérdés**

Mi a nemed? (karikázd be) 1 – férfi 2 – nő

**3. kérdés**

Mi a legmagasabb (már megszerzett) iskolai végzettséged? (karikázd be)

- |                                 |                                     |
|---------------------------------|-------------------------------------|
| 1 – kevesebb, mint 8 osztály    | 8 – főiskola                        |
| 2 – 8 általános                 | 9 – BA (felsőoktatásban)            |
| 3 – szakmunkásképző, szakiskola | 10 – MA (felsőoktatásban)           |
| 4 – szakközépiskola, technikum  | 11 – egyetem (rég rendszer szerint) |
| 5 – gimnázium                   | 12 – doktori (Ph.D fokozat)         |
| 6 – érettségi utáni szakképzés  | 88 – nem tudom                      |
| 7 – felsőfokú szakképzés        | 99 – nem válaszolok                 |

**4. kérdés /HA JELENLEG IS TANULSZ/**

Milyen iskolába jársz jelenleg? (karikázd be)

- |                                     |   |
|-------------------------------------|---|
| 1 – általános iskolába              | 9 – doktori képzés, Ph.D-re jár         |
| 2 – szakiskolás, szakmunkásképzőbe, | 10 – diploma utáni, szakirányú          |
| 3 – szakközépiskolába, technikumba  | továbbképzésre, posztgraduális képzésre |
| 4 – gimnáziumba                     | 11 – felsőfokú szakképzésre             |
| 5 – főiskolára (rég rendszerben)    | 12 – egyéb tanfolyamot végez, nem       |
| 6 – egyetemre (rég rendszerben)     | iskolarendszerben tanul                 |
| 7 – BA KÉPZÉSRE JÁR                 | 88 – nem tudom                          |
| 8 – MA KÉPZÉSRE JÁR                 | 99 – nem válaszolok                     |

**5. kérdés: Hány kilométerre laksz az iskolától? (írd be a választ)**

..... km  
88 – nem tudom 99 – nem válaszolok

**6. kérdés**

Hol van az állandó lakhelyed? (írd be a település nevét): .....

**7. kérdés**

Mennyi beleszólásod van abba, hogy meghívhatod-e otthonodba a barátaidat? (karikázd be)

1. Szabadon dönthetek arról, hogy meghívom-e őket
2. Másokkal közösen dönthetek
3. Elmondhatom a véleményemet, és azt figyelembe is veszik
4. Elmondhatom a véleményemet, de nincs beleszólásom a döntésbe
5. Egyáltalán nincs beleszólási lehetőségem

**8. kérdés****Mi a szüleid legmagasabb befejezett iskolai végzettsége?** (karikázd be)

<b>édesapa/nevelőapa</b>	<b>édesanya/nevelőanya</b>
1. kevesebb, mint 8 osztály	1. kevesebb, mint 8 osztály
2. 8 általános	2. 8 általános
3. szakmunkásképző, szakiskola	3. szakmunkásképző, szakiskola
4. szakközépiskola, technikum	4. szakközépiskola, technikum
5. gimnázium	5. gimnázium
6. főiskola	6. főiskola
7. egyetemi diploma vagy doktori fokozat	7. egyetemi diploma vagy doktori fokozat
8. egyéb.....	8. egyéb.....
88 nem tudom	88 nem tudom
99 nem válaszolok	99 nem válaszolok

**9. kérdés****Szüleidtől külön kasszán élsz-e?** (karikázd be)

1. igen
2. nem
8. *nem tudom*
9. *nem válaszolok*

**10. kérdés****Családi állapotod?** (karikázd be)

1. Hajadon, nőtlen
2. Élettársi kapcsolatban
3. Kapcsolatban
4. Házas
5. Egyéb, és pedig.....
9. *nem válaszolok*

**11. kérdés****Összességében hogyan érzed anyagilag:** (karikázd be)

- 1 gondok nélkül élek,
- 2 a pénzem okos beosztásával jól kijövök,
- 3 éppen hogy kijövök a jövedelmeimből,
- 4 hónapról-hónapra anyagi gondjaim vannak
- 5 nélkülözések között élek?
- 8 *nem tudom*
- 9 *nem válaszolok*

**12.kérdés****Mennyi beleszólásod van abba, hogy mire költöd a pénzedet?** (karikázd be)

1. Szabadon dönthetek arról, hogy mire költöm a pénzemet
2. Másokkal együtt dönthetek vagy cselekedhetek
3. Elmondhatom a véleményemet, és azt figyelembe veszik
4. Elmondhatom a véleményemet, de nem tudom befolyásolni azt, hogy mire költhetek
5. Nincs beleszólási lehetőségem

**13. kérdés****A következő kijelentések közül melyikkel tudnád önmagad a leginkább jellemezni?** (karikázd be)

- 1 Vallásos vagyok, az egyház tanítását követem,
- 2 Vallásos vagyok a magam módján,
- 3 Nem tudom megmondani, hogy vallásos vagyok-e vagy sem,
- 4 Nem vagyok vallásos,
- 5 Ateista vagyok
- 9 *nem válaszolok*

**14. kérdés****Volt-e már legalább 3 hónapig tartó munkavállalásod, leszámítva a szünidei munkavállalásokat?** (karikázd be)

1. igen
2. nem

8. *nem tudom* 9. *nem válaszolok*

### 15. kérdés

**Jelenleg dolgozol-e?** (karikázd be)

1. igen, rendszeresen
2. igen, alkalmanként
3. nem dolgozom
9. *nem válaszolok*

### 16. kérdés

**Tanultál-e valaha külföldön?** (karikázd be)

1. nem tanultam még külföldön
2. igen, egy hónapnál rövidebb ideig
3. igen, 1–6 hónap közötti időtartamban
4. igen, 6 hónapnál hosszabb ideig
9. *nem válaszolok*

### 17. kérdés

**Tervezed-e, hogy a közeljövőben egy időre külföldre menj tanulni?** (karikázd be)

- 1 – igen
- 2 – nem
8. *nem tudom* 9. *nem válaszolok*

### 18. kérdés

**Mennyire érdekelnek Téged a közéleti kérdések, társadalmi problémák?** Kérlek, válaszolj iskolai osztályzatokkal, úgy, hogy az 1-es azt jelenti, egyáltalán nem érdekel, az 5-ös pedig azt, hogy nagyon érdekel! (karikázd be)

1 – 2 – 3 – 4 – 5

8 *nem tudom* 9 *nem válaszolok*

### 19. kérdés

**Mennyire érzed biztosnak a jövődet, mennyire érzed magad biztonságban a jövőddel kapcsolatban?**

Értékelj úgy, ahogyan az iskolában szokás. Az egyes jelentse azt, hogy egyáltalán nem, az öt pedig hogy nagyon biztonságban érzed magad. (karikázd be)

1 – 2 – 3 – 4 – 5

8 *nem tudom* 9 *nem válaszolok*

### 20. kérdés

**Tapasztalataid szerint milyenek most az elhelyezkedési lehetőségek a lakóhelyeden és a környékén azzal a végzettséggel és szakképzettséggel, amellyel rendelkeznél fogsz?** (karikázd be)

- |                          |  |
|--------------------------|--|
| 1 – nagyon kedvezőtlenek | 4 – kedvezőek                                  |
| 2 – kedvezőtlenek        | 5 – nagyon kedvezőek                           |
| 3 – közepesek            | 8 – <i>nem tudom</i> 9 – <i>nem válaszolok</i> |

### 21. kérdés

**Mennyi beleszólásod van abba, hogy a környezeted tiszta és rendezett legyen?** (karikázd be)

1. Szabadon dönthetek és cselekedhetek
2. Másokkal együtt dönthetek és cselekedhetek
3. Elmondhatom a véleményemet, és azt figyelembe veszik
4. Elmondhatom a véleményemet, de nincs befolyásom arra, hogy a környezetem tiszta és rendezett-e
5. Nincs beleszólási lehetőségem

**A következő részben politikai érdeklődésedre, társadalmi részvételedre vonatkozó kérdéseket találsz.**

### 22. kérdés

**Mennyire érdekel Téged a politika?** Kérlek, válaszolj iskolai osztályzatokkal, úgy, hogy az 1-es azt jelenti, egyáltalán nem érdekel, az 5-ös pedig azt, hogy nagyon érdekel! (karikázd be)

1 – 2 – 3 – 4 – 5

8 *nem tudom* 9 *nem válaszolok*

**23. kérdés**

Sokan beszélnek manapság a politikáról és a közéleti kérdésekről. Véleményed szerint az alábbi szavak közül melyek társíthatók inkább a politika és melyek inkább a közélet fogalmához? (karikázd be)

	politikára jellemző	közéletre jellemző	egyikre sem jellemző	mindkettőre jellemző	nem tudom	nem válaszolok
1 – pártok	1	2	3	4	8	9
2 – hatalom	1	2	3	4	8	9
3 – közös ügyek	1	2	3	4	8	9
4 – verseny	1	2	3	4	8	9
5 – érdek	1	2	3	4	8	9
6 – közösség	1	2	3	4	8	9
7 – helyi ügyek	1	2	3	4	8	9
8 – döntés	1	2	3	4	8	9
9 – közpénzek	1	2	3	4	8	9
10 – állampolgárok	1	2	3	4	8	9

**24. Léptél-e már valaha kapcsolatba a következő szervezetek (intézmények) közül valamelyikkel?**  
(karikázd be)

	igen	nem	<i>nem ismerem ezt a szervezetet</i>	<i>nem válaszolok</i>
1 – ifjúságsegítő, ifjúsági tanácsadó, információs iroda	1	2	8	9
2 – települési ifjúsági önkormányzat, ifjúsági parlament	1	2	8	9
3 – általános iskolai vagy középiskolai diákönkormányzat, iskolai diákparlament	1	2	8	9

**25. kérdés**

**Politikai kérdésekben egyetértesz-e a szüleiddel?** (Karikázd be)

- 1 igen  
 2 nem  
 3 részben igen, részben nem  
 4 nem ismerem a szüleim nézeteit
- 8 nem tudom 9 nem válaszolok

**26. kérdés**

**Ha barátaiddal közéleti kérdésekről beszélgettek, akkor te azok közé tartozol,** (karikázd be)

- akikre a többiek hallgatnak
  - akik vitatkoznak másokkal,
  - akik másokra figyelnek vagy
  - akik kivonják magukat az ilyen beszélgetésekből?
  - egyáltalán nem beszélgetek közéleti, politikai kérdésekről
8. nem tudom 9. nem válaszolok

**27. kérdés**

**Vannak-e számodra elérhető közelségben olyan szervezetek, amelyek fiatalok számára szerveznek programokat, nyújtanak segítséget stb.?** (karikázd be)

- 1 – igen  
 2 – nem
- 8 – nem tudom 9 – nem válaszolok

**28.kérdés**

**Ha igen, részt szoktál-e venni ilyen programokon?** (karikázd be)

- 1 – rendszeresen,  
 2 – néha vagy  
 3 – még soha nem vettem részt  
 4 – nem szerveznek nyilvános programokat  
 8 – *nem tudom* 9 – *nem válaszolok*

**29. kérdés**

**Összességében mennyire vagy elégedett vagy elégedetlen az említett szervezetek működésével?** (karikázd be)

- 1 – teljesen elégedett  
 2 – inkább elégedett  
 3 – inkább elégedetlen  
 4 – teljesen elégedetlen  
 8 – *nem tudom* 9 – *nem válaszolok*

**30. Az alábbi személyek közül ki vagy kik voltak, akik elhívtak, hogy vegyél részt a települési ifjúsági önkormányzat valamely rendezvényén?** (karikázd be, több válasz is megjelölhető)

- |  |   |
|--|---|
| 1. senki, magamtól mentem              | 10. ifjúsági tanácsadó                              |
| 2. családtagom (testvér, szülő) hívott | 11. ismerős más szervezettől, amelynek tagja vagyok |
| 3. más rokonom                         | 12. nem vettem még részt                            |
| 4. barátom                             | 88 – <i>nem tudom</i> 99 – <i>nem válaszolok</i>    |
| 5. ismerősöm                           |   |
| 6. osztálytársam/évfolyamtársam        |   |
| 7. iskolai/egyetemi ismerősöm          |   |
| 8. általános / középiskolai tanárom    |   |
| 9. iskolai diákönkormányzat            |   |

**31. kérdés**

**Szerinted mennyi lehetőségük van a fiataloknak beleszólni az országos közügyekbe?** (karikázd be)

- 1 – nagyon sok lehetőségük van  
 2 – van lehetőségük  
 3 – nem igazán van lehetőségük  
 4 – egyáltalán nincs lehetőségük  
 8 – *nem tudom* 9 – *nem válaszolok*

**32. kérdés**

**És mennyi lehetősége van a fiataloknak beleszólni a helyi közügyekbe?** (Azon a településen, ahol élsz. Karikázd be).

- 1 – nagyon sok lehetőségük van  
 2 – van lehetőségük  
 3 – nem igazán van lehetőségük  
 4 – egyáltalán nincs lehetőségük  
 8 – *nem tudom* 9 – *nem válaszolok*

**33.kérdés**

**Mennyi beleszólásod van abba a döntésbe, hogy ki képviseljen téged a települési ifjúsági önkormányzatban?** (karikázd be)

1. Szabadon dönthetek arról, hogy ki képviseljen, és döntésem hatással van az eredményre
2. Másokkal együtt dönthetek vagy cselekedhetek
3. Elmondhatom a véleményemet, és azt figyelembe veszik a döntés során
4. Elmondhatom a véleményemet, de nincs befolyásom a döntésre
5. Nincs beleszólási lehetőségem

**34. kérdés****Kapcsolódsz-e alábbi (formális) szervezetekhez (IGEN/NEM, karikázd be)**

SZERVEZET TÍPUSA	igen 1	nem 2	nem tudom 8	nem válaszolok 9
1. iskolai diákönkormányzat	1	2	8	9
2. hallgatói szervezet	1	2	8	9
3. települési ifjúsági önkormányzat	1	2	8	9
4. kulturális, hagyományőrző, művészeti csoport, szervezet	1	2	8	9
5. sportklub vagy egyesület	1	2	8	9
6. egyházi szervezet, vallási közösség	1	2	8	9
7. emberi jogi mozgalom vagy szervezet	1	2	8	9
8. politikai párt ifjúsági szervezete	1	2	8	9
9. környezetvédelmi, természetvédelmi szervezet	1	2	8	9
10. betegek, idősek segítségével foglalkozó szervezet	1	2	8	9
11. szakmai, tudományos szervezetek	1	2	8	9
12. közéleti kérdésekkel foglalkozó más szervezet, ami nem párt név:.....	1	2	8	9

**35.kérdés****Kötődsz-e valamilyen, lazább közösséghez, mozgalomhoz?** (például zenekar, hobbi csoportok, filmklub, körök, stb. Karikázd be.)

1 igen

2 nem

8 *nem tudom* 9 *nem válaszolok***36.kérdés****Tagja vagy-e valamilyen, közéleti ügyet felvállaló internetes közösségnek?** (Kifejezetten aktív, rendszeresen posztoló tagra, szervezőre gondolt, a like-olás, twitter-követés most nem számít. Karikázd be.)

1 igen

2 nem

8 *nem tudom* 9 *nem válaszolok***37.kérdés****Ha igen, melyiknek?** (írd be a választ)

.....

**38.kérdés****Voltál-e már a következő rendezvényeken?** (karikázd be)

rendezvény neve	igen 1	nem 2	nem ismerem ezt az eseményt	nem tudom / nem válaszolok 8 9
1. Balaton Sound	1	2	3	8 9
2. Magyar Sziget	1	2	3	8 9
3. Művészetek Völgye (Kapolcs)	1	2	3	8 9
4. Szegedi Ifjúsági Napok (SZIN)	1	2	3	8 9
5. Sziget Fesztivál	1	2	3	8 9
6. Volt Fesztivál	1	2	3	8 9

**39.kérdés****Milyen gyakran folytatod az alábbi tevékenységeket, milyen gyakran szoktál a ... (karikázd be)**

	rend- szeresen 1	alkal- manként 2	soha 3	nem tudom / nem válaszolok 8 9
1. családdal közéleti kérdésekről, társadalmi problémákról beszélni?	1	2	3	8 9
2. iskolai diák-önkormányzati képviselőválasztáson részt venni?	1	2	3	8 9
3. hallgatói önkormányzati képviselőválasztáson részt venni?	1	2	3	8 9
4. települési ifjúsági önkormányzati képviselőválasztáson részt venni?	1	2	3	8 9
5. közösségi oldalakon közügyekkel, társadalmi problémákkal kapcsolatban eseményeket létrehozni, képeket, videókat megosztani?	1	2	3	8 9
6. blogokon, közösségi oldalakon közügyekkel, társadalmi problémákkal kapcsolatban hozzászólni, kommentelni?	1	2	3	8 9
7. interneten szavazni valamilyen közélettel, társadalommal kapcsolatos kérdésben?	1	2	3	8 9

**40.kérdés****Mennyi lehetőséged van arra, hogy nyilvánosan közöld másokkal a problémáidat (például egy honlapon. Karikázd be)?**

1. Szabadon dönthetek és cselekedhetek
2. Másokkal együtt dönthetek vagy cselekedhetek
3. Elmondhatom a véleményemet, és azt figyelembe veszik
4. Elmondhatom a véleményemet, de nincs befolyásom arra, hogy azt figyelembe veszik-e
5. Nincs erre lehetőségem

**41. kérdés****Az alábbi hírportálokat milyen gyakran szoktad olvasni? (karikázd be)**

	rendszeresen 1	alkalmanként 2	soha 3	nem tudom / nem válaszolok 8 9
1. Index.hu	1	2	3	8 9
2. Origo.hu	1	2	3	8 9
3. Hvg.hu	1	2	3	8 9
4. Nol.hu	1	2	3	8 9
5. Mno.hu	1	2	3	8 9
6. Kuruc.info	1	2	3	8 9
7. Helyi ifjúsági portál (pl. Homokhát Kistérségi Ifjúsági portál)	1	2	3	8 9

**42.kérdés****Mennyi beleszólásod van abba, hogy a sajtó mit ír a fiatalokról? (karikázd be)**

1. Szabadon cselekedhetek annak érdekében, hogy beleszóljak, mit ír a sajtó a fiatalokról
2. Másokkal együtt dönthetek vagy cselekedhetek
3. Elmondhatom a véleményemet, és azt figyelembe veszik
4. Elmondhatom a véleményemet, de nincs befolyásom arra, hogy a sajtó mit ír a fiatalokról
5. Nincs beleszólási lehetőségem

**43. kérdés**

**Az alábbi tevékenységek közül részt vettél-e valamelyikben, csináltad-e már valamelyiket?** (karikázd be)

	<b>igen 1</b>	<b>nem 2</b>	<b>nem tudom 8</b>	<b>nem válaszolok 9</b>
1. aláírásgyűjtés	1	2	8	9
2. politikai nyilatkozatok, kezdeményezések, tiltakozó petíciók aláírása	1	2	8	9
3. törvényes demonstráció, tüntetés	1	2	8	9
4. spontán tüntetés, utcai vonulás	1	2	8	9
5. szándékosan nem vásároltál, bojkottáltál bizonyos árucikket, szándékosan elkerülted valamelyik üzletláncot	1	2	8	9
6. kampánytevékenységet folytattál (ajánlószelvény gyűjtése, plakátragasztás, stb.)	1	2	8	9
7. szándékosan viseltél politikai jelvényeket, jelképeket	1	2	8	9
8. kapcsolatba léptél politikussal vagy önkormányzati képviselővel	1	2	8	9
9. tevékenykedtél politikai pártban, részt vettél a rendezvényein.	1	2	8	9
10. önkormányzati vagy parlamenti választáson képviselőjelöltként indultál	1	2	8	9
11. megválasztott tisztségviselő voltál egy szervezetben	1	2	8	9
12. részt vettél más politikai szervezet vagy politikai mozgalom munkájában	1	2	8	9
13. pénzt adományoztál civil szervezetnek vagy pártnak	1	2	8	9

**44. kérdés**

**Ahhoz, hogy jó állampolgár legyél, a te életedben mennyire érzed fontosnak a következő tényezőket?**

Kérlek, válaszolj iskolai osztályzatokkal. Az 1-es azt jelenti, egyáltalán nem fontos, az 5-ös pedig azt, hogy nagyon fontos! (karikázd be)

	<div> <div>egyáltalán nem fontos</div> <div>nagyon fontos</div> </div>					<b>nem tudom 8 nem válaszolok 9</b>
1. támogasd azokat, akik nálad rosszabb körülmények között élnek	1	2	3	4	5	8 9
2. szavazz a választásokon	1	2	3	4	5	8 9
3. mindig betartsd a törvényeket és az előírásokat	1	2	3	4	5	8 9
4. másokétól független, önálló véleményt alkoss a dolgokról	1	2	3	4	5	8 9
5. aktívan tevékenykedj önkéntes szervezetekben	1	2	3	4	5	8 9
6. fizess meg az adókat és a járulékokat	1	2	3	4	5	8 9
7. aktívan politizálj	1	2	3	4	5	8 9
8. tájékozott legyél a lakóhelyi, iskolai, munkahelyi közösségét érintő ügyekben	1	2	3	4	5	8 9
9. aktívan részt vegyél a lakóhelyi, iskolai, munkahelyi közösségét érintő ügyekben	1	2	3	4	5	8 9
10. tájékozott legyél az országos ügyekben	1	2	3	4	5	8 9



**45. kérdés**

**Véleményed szerint lakóhelyed környékén mennyire aktívak az alábbi szervezetek?** (pl. programok szervezése, plakátozás, stb. Karikázd be)

	Egyáltalán nem aktív. A környékünkön tudtommal még soha semmit nem szerveztek	Nem igazán aktív, talán egyszer-kétszer hallottam, valamilyen rendezvényükről	Aktív, néha értesülök a rendezvényeikről	Kifejezetten aktív, már több rendezvényéről is értesültem	Nem tudom	Nem válaszolok
települési ifjúsági önkormányzat	1	2	3	4	8	9
iskolai diákönkormányzat	1	2	3	4	8	9
ifjúsági civilszervezet(ek)	1	2	3	4	8	9
párt(ok) ifjúsági szervezete(i)	1	2	3	4	8	9

**46. kérdés**

**Szerinted érhet-e hátrány amiatt, mert részt veszel politikai rendezvényen?** (tanárok, szülők, bárki részéről, ha megtudják, hogy ott voltál. Karikázd be)

- 1– Biztos vagyok abban, hogy semmilyen hátrány nem érhet emiatt.  
 2 – Nem valószínű, de azért nem tudom kizárni  
 3 – Igen, sajnos erre jó esély van

8 nem tudom 9 nem válaszolok

**47. kérdés**

**Mennyire bízol a következő intézményekben: teljesen, inkább igen, inkább nem vagy egyáltalán nem?** (karikázd be)

	egyáltalán nem 1	inkább nem 2	inkább igen 3	teljesen 4	nem tudom / nem válaszolok 8 9
1. a Kormányban	1	2	3	4	8 9
2. az Országgyűlésben	1	2	3	4	8 9
3. a politikai pártokban	1	2	3	4	8 9
4. a településed polgármesterében	1	2	3	4	8 9
5. a településed ifjúsági polgármesterében	1	2	3	4	8 9
6. a településed önkormányzatában	1	2	3	4	8 9
7. a településed ifjúsági önkormányzatában	1	2	3	4	8 9

**A most következő részben a politikai nézeteidről szeretnénk kérdezni.**

**48. kérdés**

**Kérlek, jellemezd Önmagad az alábbi tulajdonság-párok segítségével!** (karikázd be)

1.	baloldali	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7	jobboldali
2.	liberális	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7	konzervatív
3.	mérsékelt	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7	radikális

**49. kérdés**

**Szerinted Magyarországon az emberek inkább csak magukkal törődnek, vagy általában segítőkészek?** (karikázd be)

Az emberek inkább csak magukkal törődnek

az emberek általában segítőkészek NV

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 99

**50. kérdés****Mennyire vagy elégedett a demokrácia működésével az országban?** (karikázd be)

1. egyáltalán nem vagyok elégedett,
2. nem igazán vagyok elégedett,
3. többé kevésbé elégedett vagyok
4. teljesen elégedett vagyok

*8 nem tudom 9 nem válaszolok***51. kérdés****A következő kijelentések közül melyik áll a legközelebb a Te véleményedhez?** (karikázd be)

1. A demokrácia minden más politikai rendszernél jobb
2. A hozzám hasonló emberek számára az egyik politikai rendszer olyan, mint bármelyik\_másik
3. Bizonyos körülmények között egy diktatúra jobb, mint egy demokratikus politikai rendszer
4. A mai magyarországi helyzet annyira rossz, hogy a diktatúra jobb lenne

*8 nem tudom 9 nem válaszolok***52.kérdés****Az Európai Unióba való belépés milyen hatással volt a te személyes helyzetedre?** (karikázd be)

- 1 – egyértelműen rontotta
- 2 – rontotta
- 3 – bizonyos területeken rontotta, míg más területeken javította
- 4 – javította
- 5 – egyértelműen javította
- 6 – nem változtatta meg    8 – *8 nem tudom*    9 – *9 nem válaszolok*

**53. kérdés****Ha most vasárnap európai parlamenti (EP) választást tartanának (és jogosult volnál szavazni. Karikázd be):**

- |                              |                                     |
|------------------------------|-------------------------------------|
| 1 biztosan elmennék szavazni | 3 valószínűleg nem mennék el        |
| 2 valószínűleg elmennék      | 4 biztosan nem mennék el szavazni   |
|                              | <i>8 nem tudom 9 nem válaszolok</i> |

**54.kérdés****Szerinted mi az ifjúság legégetőbb problémája?** (válassz legfeljebb kettőt az alábbi felsorolásból!)

- |  |   |
|--|---|
| 1. alkoholfogyasztás kiterjedése                           | 21. szegénység, elszegényedés, pénztelenség       |
| 2. bűnözés elterjedése                                     | 22. szórakozási és ismerkedési lehetőségek hiánya |
| 3. céltalanság, nem tudják, mit akarnak                    | 23. szülőktől való túlzott függés                 |
| 4. cigánybűnözés   | 24. tanulási problémák                            |
| 5. család válsága  | 25. egyéb.....                                    |
| 6. drogok, kábítószeres elterjedése                        |   |
| 7. egyetemi, főiskolai problémák                           |   |
| 8. erkölcsi romlás   |   |
| 9. kilátástalan, bizonytalan jövő                          |   |
| 10. kivándorlás  |   |
| 11. korrupció  |   |
| 12. környezet rossz állapota (rossz levegő, piszok         |   |
| 13. közösség hiánya  |   |
| 14. kulturálatlanság, tudatlanság, igénytelenség           |   |
| 15. lakásproblémák   |   |
| 16. létbizonytalanság                                      |   |
| 17. munkanélküliség, elhelyezkedési nehézségek             |   |
| 18. önálló egzisztencia, család megteremtésének problémája |   |
| 19. politikusokat nem érdeklik a fiatalok                  |   |
| 20. rossz kormányzás                                       |   |

**55.kérdés**

**Ha most vasárnap parlamenti választást tartanának** (és jogosult volnál szavazni. Karikázd be)

1 biztosan elmennék szavazni

3 valószínűleg nem mennék el

2 valószínűleg elmennék

4 biztosan nem mennék el szavazni

8 *nem tudom* 9 *nem válaszolok*

**KÖSZÖNJÜK A TÜRELMEDET ÉS A VÁLASZAIDAT!**

## **Rövidítések jegyzéke**

BEIK – Budapesti Európai Ifjúsági Központ

GYIA Gyermek- és Ifjúsági Alapprogram

MIK Magyar Ifjúsági Konferencia

NIT Nemzeti Ifjúsági Tanács

NIS Nemzeti Ifjúsági Stratégia

RISZI Regionális Ifjúsági Szolgáltató Iroda

RIT Regionális Ifjúsági Tanács

## Szakszavak jegyzéke:<sup>122</sup>

**Ifjúságkutatás:** Az ifjúsági korosztályok és közösségeik (vagy a rájuk ható, nekik szolgáltató rendszerek) tudományos igényű vizsgálata. Olyan társadalomtudományi kutatás, amely információkkal, jelentésekkel, helyzetelemzésekkel szolgál az ifjúsági korosztályokat érintő kérdésekben az ifjúságpolitika területén működő szereplőknek, intézményeknek. Az ifjúságkutatások jelentik az ifjúságpolitikai intézkedések meghozatalához szükséges alapokat, kiindulópontokat (KÁTAI, 2006:143).

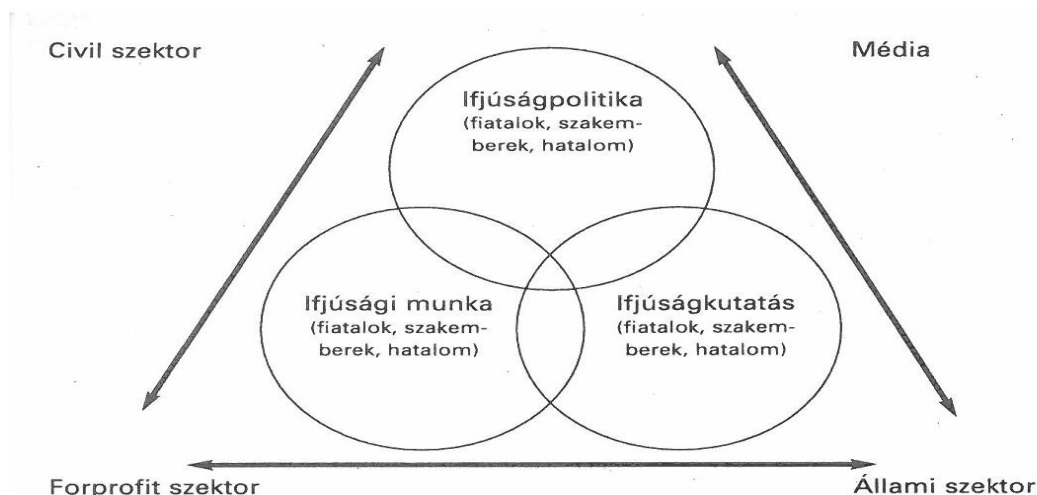
**Ifjúsági munka:** Célja a fiatalok társadalom-tanulási (szocializációs) folyamatának segítése annak érdekében, hogy képesek legyenek az életüket maguk formálni (felkészülni a felelős felnőtt életükre). Az ifjúsági munka a nem-formális és az informális tanulási folyamatokkal dolgozik, alapvetően az iskolarendszeren kívül fejti ki hatásait. Az ifjúsági munka szociális, szabadidős-kulturális, oktatási tevékenységek sokasága, magában foglalja az egyéni fejlesztést, tanácsadást, segítséget, a csoport- és közösség(szervező)i tevékenységeket, rendezvények és események szervezését. Az ifjúsági munka hagyományos tartalmai: a fiatalok társadalmi részvételének, aktív és felelős polgárrá válásának támogatása, illetve a saját élményű tanulási folyamatok szervezése a fiatalok életében. Az ifjúsági munka általános célcsoportja minden fiatal (WOOTSCH, 2009:89). Cselekvési ideje a szabadidős időszak, melyhez önállóan lehet csatlakozni. Ifjúsági munkának nevezzük mindazon tevékenységeket, amelyek az ifjúsági korosztályok és a velük közvetlen kapcsolatban lévő szereplők közötti interakcióban jelenik meg. Az ifjúsági munka elsősorban közösségekre alapoz, fő célja ugyanis az ismeretszerzésen túl a társadalmi közlekedés, a közösségi tevékenység fejlesztése (NAGY, 2008. 58-79.)

**Ifjúságpolitika:** Feladata az ifjúsági korosztályokra irányuló, ezek egyéneinek, közösségeinek, szervezeteinek és intézményeinek nyújtandó szolgáltatások, intézkedések tervszerű összefoglalása (a célokhoz rendelhető eszközök felsorolása, megfelelő feltételrendszer kialakítása), és végrehajtása. Beszélünk kormányzati, regionális, kistérségi, megyei és helyi ifjúságpolitikáról. Az ifjúságpolitika víziója, célkitűzései és az ehhez vezető feladatrendszer az ún. hosszabb távú ifjúságpolitikai koncepcióban, stratégiában és a rövidebb távú cselekvési tervben van lefektetve. Az ifjúságpolitika integrált megközelítésben a fiatalokat generációs logika mentén nem egy-egy szakpolitika (pl. oktatási, egészségügyi) és nem a család keretei között, hanem egyéb szabadidős közösségeiken keresztül támogatja törekvéseiben. (KÁTAI, 2006:26).

<sup>122</sup> Az alábbi fogalmakkal összefüggő, az ifjúságügy által gyakran használt további fogalmak ismertetéséhez lásd: Nagy-Bodor-Domokos-Schád 2014: 775-822.

**Ifjúságügy:** Az ifjúsági munka, ifjúsági szakma és a horizontális ifjúsági tevékenységek összefoglaló neve, a területen végzett valamennyi alkotó cselekvés. (NAGY-BODOR-DOMOKOS-SCHÁD, 2014:776)

**39. ábra: Ifjúságpolitika, ifjúságkutatás, ifjúsági munka**



Forrás: KÁTAI, 2006:30

**Ifjúsági referens, ifjúságsegítő:** Feladata az, hogy az ifjúsági közösségek, csoportok önszerveződését és elképzeléseit a rendelkezésre álló erőforrások leghatékonyabb felhasználásával támogassa. Ifjúsági információval, tanácsadással, ifjúságpolitikával, közösségfejlesztéssel, képzéssel, projektgenerálással foglalkozik. Önkormányzatban, civilszervezetben, valamely cég alapítványában, kortárssegítőként, alkalmazottként, vezetőként, köztisztviselőként egyaránt dolgozhat (KÁTAI, 2006:23).

**Települési gyermek-és ifjúsági önkormányzat (ifjúsági önkormányzat):** A települési gyermek- és ifjúsági önkormányzatok a településen lakó gyermekek, serdülők és fiatal felnőttek által közülük választott, a választók érdekeit képviselő és mindennapjaikat szervező önkormányzati testületek. Korosztályi összetételük településenként változó, általában 12-29 éves kor közötti fiatalok alkotják.

**Résztétel:** A társadalmi részvétel átfogóan jelenti a mindennapi életben megvalósuló tevékenységekben való aktív közreműködést. Önkéntes tevékenység, melynek középpontjában mások segítése, közösségi probléma megoldása áll. Magában foglalja a változás érdekében mind az egyénileg, mind a másokkal együtt végzett munkát (ZUKIN, KEETER, ANDOLINA, JENKINS & DELLI CARPINI, 2006). Politikai dimenziót mindez akkor kap, ha egy közösségi döntéssel kapcsolatos eljárást foglal magában. A politikai részvétel eljárási

és döntési kérdésekkel – úgy, mint a demokratikusan alkotott szabályok betartása, legitim módon választott hivatalos személyek közbenjárása – áll összefüggésben. A politikai részvétel olyan tevékenység, amelynek célja a helyi, regionális, nemzeti vagy nemzetközi kormányzati cselekvést közvetve illetve közvetlenül befolyásolni. (VERBA, SCHLOZMAN & BRADY, 1995).

## Bibliográfia

- AARS, J. (2007): Democratic renewal in local government? Top down strategies for bottom-up involvement. In: ZITTEL, T-FUCHS, D. (2007) Participatory democracy and political participation. Can participatory engineering bring citizens back in? Routledge / ECPR Studies in European Political Science, London and New York.
- ANGYAL, Szabolcs – Domokos Tamás [2008]: Párbeszéd, érdekegyeztetés, civil forrásbevonás, együttműködés. *Új Ifjúsági Szemle*, VI. évfolyam 2-3. szám, 150-159
- ARMINGEON, K. (2007): "Political Participation and Associational Involvement". In: Citizenship and Involvement In European Democracies. A Comparative Analysis. Eds. van Deth, J. W, Montero, J. R. a Westholm, A. London, New York: Routledge, 358-384.
- ARNSTEIN, S. R. (1969): "A Ladder of Citizen Participation," *JAIP*, Vol. 35, No. 4, July 1969, pp. 216-224.
- BAEK, Y. M. – Wojcieszak, M., – Delli Carpini, M. (2012): Online Versus Face-to-Face Deliberation: Who? Why? What? With What Effects? *New Media & Society*, 14, 363–383. <http://dx.doi.org/10.1177/1461444811413191>
- BAKKER, T.P. – DE VREESE, C.H. (2011): Good News for the Future? Young People, Internet Use, and Political Participation; *Communication Research*, XX(X) 1–20. <http://dx.doi.org/10.1177/0093650210381738>
- BÁNSZEGI, Zs. (2009) Fiatalok társadalmi részvétele. Mobilitás könyvek 2. Foglalkoztatási és Szociális Hivatal- Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat.
- BÁNSZEGI, Zs.- RUSKA, M. (2009): Honnan hová? Európai Ifjúsági Hetek 2003-2008. Foglalkoztatási és Szociális Hivatal, Budapest.
- BARANYI, R. –DOLLMAYER, P. –FODOR, M. –KISS, G. – OTTÓ, K. – PÁL, Cs.–SZABÓ, G. (2004): Közösségi részvétel a hulladékgazdálkodási döntéshozatalban. EMLA, Budapest.
- BARNES, S. – KAASE, M. (1979): *Political Action. Mass Participation in Five Western Democracies*. Beverly Hills: Sage.
- BARNA, V. (2006): A települési gyermek és ifjúsági önkormányzat mint az ifjúság helyi politizálásának egy lehetséges színtere. *Új Ifjúsági Szemle*, 2006, 2/2006, 167–177.
- BAUER, B. (2002): Az ifjúság viszonya az értékek világához. In: Bauer, B - Szabó, A. - Laki, L.: *Ifjúság 2000*, Tanulmányok I. kötet. Budapest, 2002, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, 195-209.
- BAUER, B - SZABÓ, A. - LAKI, L.: *Ifjúság 2000*, Tanulmányok I. kötet. Budapest, 2002, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet .
- BAUER, B – NÉMETH, A- SZABÓ, A. (2011): Adalékok a magyar ifjúságkutatás történetéhez. In: Szabó, Andrea - Bauer, Béla (2011): *Arctalan (?) Nemzedék*. Budapest, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.
- BAUER, B. – SZABÓ, A. (2005) (szerk.): *Ifjúság2004 Gyorsjelentés* Budapest, Mobilitás.
- BAUER, B – SZABÓ, A. (2009) (szerk.): *Ifjúság2008 Gyorsjelentés* Budapest, Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet.
- BECK, U. (1992) *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage
- BECK, U. (1996) *The Reinvention of Politics. Rethinking Modernity in the Global Social Order*. Cambridge: Polity Press.
- BECK, U. (2001): *Freedom's children*. In: U. Beck and E. Beck-Gensheim, eds. Individualisation. London, Sage, .
- BEITZ, C. (1989). *Political equality: An essay in democratic theory*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- BESSANT, J.(2004): Youth work - The Loch Ness monster and professionalism. *YOUTH STUDIES AUSTRALIA*. Dec2004, Vol. 23 Issue 4, 26–33. <http://dx.doi.org/10.1080/13676260902866843>
- BIHARI, M. (1988): Demokráciát most! In: Bihari Mihály: Demokratikus út a szabadsághoz. Tanulmányok. Gondolat, Budapest, 1990.



BOULIANNE, S. (2009): Does Internet Use Affect Engagement? A Meta-Analysis of Research. *Political Communication*. Vol. 26. 193–211. <http://dx.doi.org/10.1080/10584600902854363>

BÖRÖCZ, L. (2007): „Ifjú-kor Pécsváradon.” *Új Ifjúsági Szemle*, 2007, 4/2007., 5–18.

BÖRÖCZ, L. (2008): Ifjúsági források. *Új Ifjúsági Szemle*, VI. évfolyam 2-3. szám, 167-174.

BRADY, H. E., – VERBA, S. – SCHOLZMAN K. L. (1995): “Beyond Ses: A Resource Model of Political Participation”. *The American Political Science Review*, 89(2): 271–294. <http://dx.doi.org/10.2307/2082425>

BRUTER, M. – HARRISON, S. (2009): *Tomorrow's Leaders?: Understanding the involvement of Young Party members in six european democracies*, Comparative Political Studies Vol. 42. 2009. 1259–1291 <http://dx.doi.org/10.1177/0010414009332463>

BULLAIN, N. – CSANÁDY, D. (2008):. Helyi érdek, helyi érték. Budapest: Ökotárs Alapítvány.

CAMMAERTS, B. (2013): ‘Youth Participation in Democratic Life’, European Commission, Brussels. [http://ec.europa.eu/youth/documents/lse\\_study\\_on\\_youth\\_participation\\_-\\_2013.pdf](http://ec.europa.eu/youth/documents/lse_study_on_youth_participation_-_2013.pdf)

CAREN, N. – GHOSHAL R. A. – VANESA RIVAS (2011): A Social Movement Generation: Cohort and Period Trends in Protest Attendance and Petition Signing. *American Sociological Review* 2011 76, 125–151 <http://dx.doi.org/10.1177/0003122410395369>

CHADWICK, A. (2006): *Internet Politics: states, citizens and new communication technologies*. New York, Oxford University Press.

CHARLES, ANTHONY (2011): Young people’s participation in everyday decision making. Doctoral thesis. Swansea University.

CHECKOWAY, B.- ALLISON, T. - MONTROYA, C. (2005): Youth participation in public policy at the municipal level. *Children and Youth Services Review* 27 (2005) 1149– 1162. <http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2005.01.001>

CHISHOLM, L. – KOVACHEVA, S.(2002): *La jeunesse européenne, une mosaïque*, Éditions du Conseil de l’Europe.

CHISHOLM, L– KOVACHEVA, S.- MERICO, M. (2011): European Youth Studies. Integrating research, policy and practice. M.A.-EYS Consortium, Innsbruck.

COLEMAN, J. (1990): *Foundations of social theory*. Cambridge, MA: Belknap Press.

CORNFIELD, M. – KAYE, K. (2009): *Online Political Advertising*, in *Politicking Online*, szerk.: Costas Panagopoulos, Rutgers University Press, p.163-176

COUSSÉE, F.- VERSCHELDEN, G.– VAN DE WALLE, T. – MEDLINSKA, M. - WILLIAMSON, H. –, G. (2010): The history of youth work in Europe and its relevance for youth policy today. Council of Europe Publishing, Strasbourg. [http://youth-partnership-eu.coe.int/youth-partnership/documents/EKCYP/Youth\\_Policy/docs/Youth\\_Work/Research/YK\\_Youth\\_Work\\_vol\\_2.pdf](http://youth-partnership-eu.coe.int/youth-partnership/documents/EKCYP/Youth_Policy/docs/Youth_Work/Research/YK_Youth_Work_vol_2.pdf)

COUSSÉE, F. – WILLIAMSON, H. – VERSCHELDEN, G. (2012): The history of youth work in Europe. Relevance for today’s youth work policy (volume 3). Council of Europe Publishing, Strasbourg. <http://youth-partnership-eu.coe.int/youth-partnership/publications/YNB/YNB16.pdf>

CROSS, W. –YOUNG, L.(2008): Factors influencing the decision of the young politically engaged to join a political party: an investigation of the canadian case, *Party Politics*, 2008/3. 345-369. <http://dx.doi.org/10.1177/1354068807088126>

CSÁKÓ, M.- MURÁNYI, I.- SÍK, D. – SZABÓ, I. (2010): A családi politikai szocializációról. Vizsgálati szempontok egy empirikus kutatáshoz. *Társadalomkutatás*. 28(4): 419-446.

CSEPELI, GY.-KÉRI L.,-STUMPF, I. (szerk.) (1992):. Állam és polgár. Szerk. Budapest, MTA PTI

CSIHA, T. (2010): Az önkormányzatok és ifjúsági civilszervezetek együttműködése az önkormányzati feladatellátásban <http://ganymedes.lib.unideb.hu:8080/dea/bitstream/2437/101080/7/Csiha%20T%C3%BCnde%20%C3%A9rtekez%C3%A9s.pdf>

DAHL, R. (1956). *A preface to democratic theory*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

- DAHLGREN, P. (2000): „The Internet and the democratization of civic culture”. *Political Communication*, 17, 335–340. <http://dx.doi.org/10.1080/10584600050178933>
- DALTON, R. J. (2008): “Citizenship Norms and the Expansion of Political Participation.” *Political Studies*, 56: 76–98. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-9248.2007.00718.x>
- DALTON, R. J. (2004). *Democratic Challenges, Democratic Choices: the Erosion of Political Support in Advanced Industrial Democracies*. Oxford, New York: Oxford University Press
- DE WACHTER, B.- CHRISTIANSEN, S. (1993): *Training for enterprise – Promoting initiative and creativity in young people*. Brussels: Commission of the European Communities.
- DENSTAD, F. (2009): *How to develop a national youth strategy*. Council of Europe Publishing, Strasburg, September 2009, 94 p.
- DOLEJSIOVÁ, D. (2005): European youth policies and their effects in the Czech and Slovak republics In: Forbrig, J.: *Revisiting youth political participation, Challenges for research and democratic practice in Europe*. Council of Europe Publishing. 111-120.
- DOWNS, A. (1957). *An economic theory of democracy*. New York: Harper & Row.
- DUNCAN, G. - PAUGAM, S. (2000.): "The Experience of Unemployment in Europe: The Debate." in *Welfare Regimes and the Experience of Unemployment in Europe*, edited by Duncan Gallie and Serge Paugam. Oxford: Oxford University Press.
- DRYZEK, J. (2001). Legitimacy and economy in deliberative democracy. *Political Theory* 29(5): 651–669. <http://dx.doi.org/10.1177/0090591701029005003>
- DRYZEK, J. - LIST, C. (2003): Social choice theory and deliberative democracy: A reconciliation. *British Journal of Political Science* 33: 1–28. <http://dx.doi.org/10.1017/s0007123403000012>
- DWORKIN, R. (1981). What is equality? Part 2: Equality of resources. *Philosophy and Public Affairs* 10(4): 283–345. <http://dx.doi.org/10.1177/000765038102000201>
- ELSTER, J. (ed.), (1998): *Deliberative democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ERIKSON, E. (1950) *Childhood and Society*. W.W. Norton & Company, Inc. New York.
- FARTHING, R. (2010): The politics of youthful antipolitics: representing the 'issue' of youth participation in politics. *Journal of Youth studies*, 2010, 13. 181–195. <http://dx.doi.org/10.1080/13676260903233696>
- FEARON, J. (1998). Deliberation as discussion. In J. Elster (ed.), *Deliberative democracy*.
- Ferencsik, I. (2009): *Strukturált párbeszéd. A fiatalok társadalmi részvételének növelése*. Tanulmány.
- FINLAY, S. (2010): „Carving out meaningful spaces for youth participation and engagement in decision-making”. *Youth Studies Australia* vol. 29 (4). [http://www.acys.info/\\_data/assets/pdf\\_file/0016/44305/YSA\\_dec\\_carving.pdf](http://www.acys.info/_data/assets/pdf_file/0016/44305/YSA_dec_carving.pdf)
- FLANAGAN, S. C. (1982): Changing Values in Advanced Industrial Societies. In *Comparative Political Studies*, 14. évfolyam, 4. szám. 403–444. <http://dx.doi.org/10.1177/0010414082014004001>
- FREUD, S. (1992): *Pszichoanalízis*. Kossuth, Budapest.
- FURLONG, A.– CARTMEL F. (2007): *Young People And Social Change*. Open University Press, New York.
- FÜLÖP, S. (SZERK.) (2005): *Környezeti demokrácia Magyarországon – A „TAI” módszertannak végzett második magyar demokrácia felmérés eredményei*. Budapest: EMLA
- GALLARD, O. (2007) *Sociologie de la Jeunesse*. Paris, Armand Colin.
- GÁBOR, K. (szerk.) (1993): *Civilizációs korszakváltás és ifjúság*. Szeged, 1993. Miniszterelnöki Hivatal Ifjúsági Koordinációs Titkársága. 159-173. oldal
- GAISER W. – DE RIJKE J. – SPANNRING R. (2010): Youth and political participation – empirical results for Germany within a European context. *Young* 2010. 18, 427–450. <http://dx.doi.org/10.1177/110330881001800404>
- GAZSÓ, F. (szerk.) (1987): *Társadalmi folyamatok az ifjúság körében*. MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete Budapest.

- GAZSÓ, F. – LAKI, L. (2004): *Fiatalok az újkapitalizmusban* Budapest, Napvilág Kiadó.
- GAZSÓ, F. – STUMPF, I. (1995): *Vesztesek - ifjúság az ezredfordulón. Ezredforduló Alapítvány*, Budapest.
- GAZSÓ, T. – SZABÓ, A. (2002): „Társadalmi közérzet, politikához való viszony” In: Szabó Andrea – Bauer Béla – Laki László (szerk.) (2002): *Ifjúság2000, Tanulmányok I. kötet*. Budapest, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.
- GERGELY F. (2008): *KISZ A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség története 1957-1989*. Holnap Kiadó Budapest.
- GERODIMOS, R. (2010): New media, newcitizens. The terms and conditions of online youth civic engagement.  
[https://www.academia.edu/923315/New\\_media\\_new\\_citizens\\_the\\_terms\\_and\\_conditions\\_of\\_online\\_youth\\_civic\\_engagement](https://www.academia.edu/923315/New_media_new_citizens_the_terms_and_conditions_of_online_youth_civic_engagement)
- GLIED, V. (2009): Civil szervezetek szerepe a környezeti ügyekben, a dél-dunántúli régióban. CIVIL SZEMLE, VI. ÉVF. 4. SZÁM, 69–80.
- GOODIN R.E. - KLINGEMANN H.D. (1996): *A new handbook of political science* / New York : Oxford University Press
- GOETSCHY, J. (1999): ‘The European Employment Strategy: Genesis and Development’ *European Journal of Industrial Relations*, 5(2) pp. 117 – 137.  
<http://dx.doi.org/10.1177/095968019952002>
- GORDON, H.R. – TAFT, J. K. (2011): *Rethinking Youth Political Socialization: Teenage Activists Talk Back*. Youth & Society, 2011. 43 1499–1527 <http://dx.doi.org/10.1177/0044118x10386087>
- GOULD, C. (1988): *Rethinking democracy: Freedom and social cooperation in politics, economy and society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HABERMAS, J. (1999): *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása*, Budapest, Osiris.
- HALL, T. – WILLIAMSON, H. (1999): *Citizenship and Community*. Youth Work Press.
- HALLSWORTHY S. (1994): Understanding new social movements, *Sociology Review*, 4(1) pp. 7–15.
- HANSEN, B. J. (2010) : The history of European youth policy. In: The history of youth work in Europe, Volume 2. (eds. Filip Coussée, Griet Verschelden, Tineke Van de Walle, Marta Mędlńska, Howard Williamson, Council of Europe Publishing, Strasbourg, p. 119-125.
- HÁRI, P. (2010): „Az internet használat és a közösségi kapcsolatok alakulása” In: Utasi Ágnes (2010) (szerk.): *Közösségi kapcsolatok. Műhelytanulmányok III*. Szeged, 2010. Belvedere.
- HARRIS, A.- WYN, J. (2009): Young People’s Politics and the Micro-Territories of the Local *Australian Journal of Political Science*, Vol. 44, No. 2, June 2009, pp. 327–344.  
<http://dx.doi.org/10.1080/10361140902865308>
- HART, R. (1992): *Children’s participation, from tokenism to citizenship*. UNICEF, Innocenti Research Centre, Florence.
- HENN – WEINSTEIN – WRING (2002): A Generation Apart? Youth and Political Participation in Britain. *The British Journal of Politics & International Relations* 4 (2): 167–192.  
<http://dx.doi.org/10.1111/1467-856x.t01-1-00001>
- HOOGHE, M. – QUINTELIER, E. (2012): Political attitudes and political participation: A panel study on socialization and self-selection effects among late adolescents. *International Political Science Review* January 2012 vol. 33 no. 1 63-81 <http://dx.doi.org/10.1177/0192512111412632>
- HOOGHE, M. - STOLLE, D. - STOUTHUYSEN, P. (2004): Head start in politics, The Recruitment Function of Youth Organizations of Political Parties in Belgium (Flanders) *Party Politics* 2004; 10; 193-212. <http://dx.doi.org/10.1177/1354068804040503>
- HOOGHE, Marc - STOLLE, Dietlind: ‘Age Matters. Life Cycle and Cohort Differences in the Socialisation Effect of Voluntary Participation’, *European Political Science*, 2003, 3(2). 49–56.  
<http://dx.doi.org/10.1057/eps.2003.19>

HYMAN, H (1959): *Political Socialization. A Study in the Psychology of Political Behaviour*. New York: Free Press.

IANOVA, M.(1994): La transition vers la démocratie et les attitudes politiques des jeunes en Bulgarie. In: Jeunesses et politique. (Szerk.: Raymond Hudon, Bernard Fournier) Sainte-Foy/Paris, Les Presses de l'Université Laval, L'Harmattan, 1994. vol.1 337-363.

ILONSZKI, G (2009): Képviselők és Képviselő Magyarországon a 19. és 20. században, Budapest, Akadémiai Kiadó.

ILONSZKI, G. – JÁGER, K.(2008): Erős kormány – gyenge parlament? Törvényhozási kapacitás és törvényhozási teljesítmény In: Századvég 2008/ 4. szám

INGLEHART, R. (1990): *Culture Shift in Advanced Industrial Society*, Princeton University Press, 1990.

INGLEHART, R. (1997): *Modernization and Postmodernization*. Princeton, Princeton University Press.

JANCSÁK,CS.: (2011): Az európai fiatalok világa a 21. század elején. Belvedere Meridionale, Szeged.199.p

JANCSÁK, CS. – VINCZE J. (szerk.)(2008): *Üvegház 2 – Ifjúsági mintaprojektek a dél-alföldi régióban*. Szeged, 2008, 204p.

JÁVOR, B. – BEKE, ZS.F. (2012): Résztvevők és apatikusak. A társadalmi részvétel helyzete Magyarországon. MTA TK PTI. [http://www.mtapti.hu/uploaded\\_files/6915\\_2012\\_10\\_javor\\_beke.pdf](http://www.mtapti.hu/uploaded_files/6915_2012_10_javor_beke.pdf)

JENNINGS, M.K. (1987), Residues of a Movement, *American Political Science Review*, 81(2), 367-382. <http://dx.doi.org/10.2307/1961957>

JENNINGS, M.K. & R. NIEMI (1981), *Generations and Politics*. Princeton: Princeton University Press.

JULESZ, M. (2006): "Egy modern jogi eszköz a környezet védelmében." *Magyar Tudomány*, 2006/12, 1476–1485.

KÁTAI, G. (2006): *Gondolatok az ifjúságpolitikáról és eszközeiről*, Szeged, Belvedere Kiadó.

KATZ, R.–MAIR, P.(1995): „Changing Models of Party Organisation and Party Democracy: The Emergence of Cartel Party”. *Party Politics*, 1. évf. 1995/1. szám 5–28 p. <http://dx.doi.org/10.1177/1354068895001001001>

KAUFMAN, A. (1960). Human nature and participatory democracy. In C. Friedrich (ed.), *Responsibility: NOMOS III*. New York: Liberal Arts Press.

KAUN, ANNE (2012): Civic experiences and public connection. Media and young people in Estonia. <http://oru.diva-portal.org/smash/get/diva2:512500/FULLTEXT02>

KELLER T.(2008): Értékrend és társadalmi pozíció. In *Századvég*, 2008/1. (47. szám). 151-187. oldal

KÉRI, L. (1985): Generációs problémák, problémás generációk. *Társadalomtudományi Közlemények* 1985/4. 568-586. o

KÉRI, L. (1987): A politikai szocializáció elméleti kérdései. Budapest, TTI, 253. p

KÉRI, L. (1988): Újfajta részvétel. *Ifjúsági Szemle* 1988/5. 3-11.

KÉRI, L. (1989): Politikai folyamatok szocializációs metszetben. Budapest, TTI, 247. p.

KÉRI, L. – SZABÓ, A. (szerk.) (2005): *Elszalasztott esélyek. Parlamenti vitanapok 1991- 2005* Szerk. : MTA PTI. Budapest.

KERN, T.- SZABÓ, A. (2011a): *A magyar fiatalok politikai aktivitása*. In: Szabó, Andrea - Bauer, Béla [2011]: *Arctalan (?) Nemzedék*. Budapest, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.

KERN, T – SZABÓ A. (2011): *A politikai közéleti részvétel alakulása Magyarországon, 2006-2010*. In: Tardos Róbert – Enyedi Zsolt – Szabó Andrea (szerk.): *Részvétel, Képviselő, Politikai változás*. Budapest, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány.

KIMBERLEE, R. H. (2002.): Why Don't British Young People Vote at General Elections? *Journal of Youth Studies*, Vol. 5, No. 1. 14-38. <http://dx.doi.org/10.1080/13676260120111788>

- KINYIK, M. (2009): Civil érdekérvényesítés kistérségi szinten. *Civil Szemle*, VI. évfolyam 4. szám
- KIRCHEIMER, O. (1966): The Transformation of the Western European Party Systems. In: LaPalambora, Joseph–Weiner, Myron (eds.): *Political Parties and Political Development*. Princeton University Press, Princeton 1966. 177–200 p.
- KISS, I. – JÁVOR, B. (2009): A társadalmi részvétel és szabályozottsága. Kutatási jelentés. Budapest: Védegylet (kézirat).
- KLINGEMANN, H. – D. AND FUCHS, D. (1995): *Citizens and the State*. Oxford: Oxford University Press.
- KRIESI, H. - KOOPMANS, R. - DUYVENDAK, J.W. - GIUGNI, M.G. (1995): *New Social Movements in Western Europe* London, UCL Press.
- KMETTY, GY. - TÓTH, G. (2011): *A politikai részvétel három szintje*. In: Tardos, Róbert - enyedi Zsolt - Szabó, Andrea (szerk.) [2011]: *Részvétel, Képviselés, Politikai változás*, Budapest, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány.
- KNACK, S. (1992): Civic norms, social sanctions and voter turnout. *Rationality & Society* 4: 133–156. <http://dx.doi.org/10.1177/1043463192004002002>
- KOLLÁR-ÉRI ISTVÁN (SZERK.) (2010): Észak-alföldi Regionális Ifjúsági Helyzetelemzés 2009. <http://niida.hu/publikaciok/561>
- KOMÁSSY Á. – KUCSERA T. G. (2003): 13 év-kormányzati ifjúságpolitikák a rendszerváltás-rendszerváltozás után. In: *Új Ifjúsági Szemle*, 2003. ősz, I. évf. 1. 77- 93 p.
- KOVACHEVA, S. K. (ed.) (2000): *Keys to youth participation in Eastern Europe*, Strasbourg, Council of Europe Publishing.
- KOVACHEVA, S. (2005): Will youth rejuvenate the patterns of political participation? In: Forbrig, J.: *Revisiting youth political participation, Challenges for research and democratic practice in Europe*. Council of Europe Publishing.
- KENISTON, K. (1971): *Youth and dissent. The rise of new opposition*, New York, 1971, Harcourt, Brace & Jovanovich.
- KÖMÜVES, J.–WÉBER, L. (2008.): Állami, regionális, helyi szintű ifjúsági feladatok, intézményrendszer. *Új Ifjúsági Szemle* VI. évfolyam 2-3. szám, 2008. nyár-ősz, 134- 144.
- KÖRÖSÉNYI, A. (1998): *A magyar politikai rendszer*, Budapest, Osiris.
- KRIESI, H. (2008): Political Mobilization, Political Participation and the Power of the Vote. *West European Politics*, 31 (1), 147–168. <http://dx.doi.org/10.1080/01402380701834762>
- LAKI, L. – SZABÓ, A – BAUER, B. (szerk.) (2001): *Ifjúság2000 Gyorsjelentés* Budapest, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.
- LAURITZEN, P.-GUIDIKOVA, I. (2002): European Youth Development and Policy: the role of NGOs and public authority in the making of the European citizen. In: Lerner, R – Jacobs, F. – Wertlieb, D. (eds.) *Handbook of applied Developmental Science* 3 (pp. 363-382.) London:Sage.
- LIVINGSTONE, S. – BOBER M. – HESPER, E. (2005): ‘Active participation or just more information? Young people's take-up of opportunities to act and interact on the Internet’. *Information, Communication and Society*, 8/3: 287–314. <http://dx.doi.org/10.1080/13691180500259103>
- LANDDOWN, G. (2001): *Promoting Children's participation in democratic decision making*. UNICEF, Innocenti Research Centre, Florence. <http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/insight6.pdf>
- LOWNDES V. (1995): Institutionalism In: Marsh D., Stoker G.(eds.) *Theory and methods in political science* London, Macmillan
- MAIRESSE, P. (2009): Youth work and policy at European level. In: VERSCHULDEN, G.- COUSSÉE, F. – VAN DE WALLE, T. - WILLIAMSON, H. –, G. (2009): *The history of youth work in Europe and its relevance for youth policy today*. Council of Europe Publishing, Strasbourg. 11-17.
- MANNHEIM, K. (1972): „The problem of generations”, in: Altbach, P.G. – Laufer, R. S. (eds.): „The New Pilgrims”, New York: David McKay.

Magyarországi Ifjúsági Szervezetek Országos Tanácsa tagszervezetei 1989. Készült a MISZOT iroda megbízásából, évszám megjelölése nélkül.

MANSBRIDGE, J. (1997). Normative theory and Voice and Equality. *American Political Science Review* 91(2): 423–425 <http://dx.doi.org/10.2307/2952367>

MÄNTYLÄ, N. (2013): The importance of national laws in ensuring child and youth participation In: *Youth Participation Good Practices in Different Forms of Regional and Local Democracy*, Council of Europe Publishing.

MÁRKUS, E. (SZERK.) (2005): Ismerd, értsd, hogy cselekedhess – Tanulmányok a részvételi demokrácia gyakorlatáról. Budapest: EMLA.

MEAD, M (1978): Culture and Commitment. The new relationships between the Generations in the 1970s. New York, Anchor Press.

MILBRATH, L.W. (1965): *Political Participation: How and why Do People Get Involved in Politics?* University Press AMERICA.

MILNER, H. (2010): *The Internet generation. Engaged citizens or political dropouts.* Tufts University Press.

MILL, J.S. (1861). Considerations on Representative Government. Parker, Son, and Bourn.

MORCH, S (1994): Une théorie de la jeunesse. In: *Jeunesses et politique.* (Szerk. Raymond Hudon, Bernard Fournier) Sainte-Foy/Paris, 1994. Les Presses de l'Université Laval, L'Harmattan . vol.1 77-99.

MOUFFE, C. (2000): *The Democratic Paradox.* London – New York: Verso, 2000.

MURÁNYI, I. (2009): A tizenévesek előítéletessége és demokráciaértelmezése. In: Jancsák Csaba (szerk.): *Fiatalok a Kárpát-medencében. Mozaikok az ifjúságról.* Szeged, Belvedere Meridionale.

NAGY, Á. (szerk.) (2008): *Ifjúságügy.* Budapest, 2008, Új Mandátum Könyvkiadó.

NAGY, Á. (2010.): Magyarország ifjúságpolitikája a lauritzeni modell tükrében. *Nemzetközi Közlöny*, 2010. I. szám, 3-14. oldal

NAGY, Á- – SZÉKELY L. (2008.): Civil ifjúság – szervezetek. *Új Ifjúsági Szemle*, VI. évfolyam 2-3. szám, 183 - 193.

NAGY, Á.(2011): Családon és iskolán túl. A harmadlagos szocializációs közeg értelmezése és az Ifjúságügy, mint pedagógiai diszciplína alapjai. Sziti Szociális Egyesület, Budapest, 2011. 201. oldal

NÁRAI, SZ. (2004): A civilszervezetek szerepe és jelentősége az egyének, közösségek, illetve a társadalom számára. *Educatio*, 2004/4. szám <http://www.epa.hu/01500/01551/00030/pdf/984.pdf>

NORRIS, P. (2002). *Democratic phoenix: Reinventing political activism.* New York: Cambridge University Press.

NORRIS, P. (2003): Preaching to the Converted? Pluralism, Participation and Party Websites. *Party Politics*, Vol. 9., No. 1., 21–45. <http://dx.doi.org/10.1177/135406880391003>

OHANA, Y. - ROTHMUND, A.(2008): Eggs In A Pan. Speeches, Writings and Reflections by Peter Lauritzen Council of Europe Publishing, Budapest, August 2008. 418. o.

OLSON, M. (1965). *The logic of collective action.* Cambridge: Cambridge University Press.

O'TOOLE, T. – LISTER, M. – MARSH, D. S. – JONES, S. – MCDONAGH, A. (2003): Tuning out or left out? Participation and non-participation among young people. *Contemporary Politics*, Volume 9, Issue 1. pp. 45–61. <http://dx.doi.org/10.1080/1356977032000072477>

PAPP D. (2011): „Tájékoztatói lehetőségek és politikai tartalmak megosztása az interneten.” *Politikatudományi Szemle* XX/2. 106–127. pp.

PARKER, J. (1972) 'Classification of candidates' motivations for first seeking office', *Journal of Politics*, 34(1): 268–71. <http://dx.doi.org/10.2307/2129439>

PARSONS, T. (1969): *Politics and Social Structure.* New York: Free Press, 557 pages.

PATEMAN, C. (1976): *Participation and Democratic Theory*, First Edition. ed. Cambridge University Press.

PATTIE, C. – SEYD, P. (2003): “Citizenship and Civic Engagement: Attitudes and Behavior in Britain.” *Political Studies*, 51, 443–468. <http://dx.doi.org/10.1111/1467-9248.00435>

PATTIE, C. – SEYD, P. – WHITELEY, P. (2004): *Citizenship in Britain: values, participation and democracy*, Cambridge: Cambridge University Press.

PERCHERON, A. (1994). Les jeunes Français au tournant des années quatre-vingt-dix. In : Jeunesses et politique. (Szerk.: Raymond Hudon, Bernard Fournier) Sainte-Foy/Paris, Les Presses de l'Université Laval, L'Harmattan, 1994. vol.1 109-140.

PEDERSEN, J. (1982). On the educational function of political participation: A comparative analysis of John Stuart Mill's theory and contemporary research findings. *Political Studies* 30: 557–568. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-9248.1982.tb00561.x>

PHELPS, E. (2004): Young Citizens and Changing Electoral Turnout, 1964–2001. *The Political Quarterly* 75 (3): 238–248. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-923x.2004.00608.x>

PIAGET, J – INHELDER, B. (1967):. A gyermek logikájától az ifjú logikájáig : A formális műveleti struktúrák kialakulása. Budapest : Akadémiai K., 1967. 335 p

POLAT, R. K. (2005): The Internet and political participation: Exploring the explanatory links. *European Journal of Communication*, 20 (4), 435–459. <http://dx.doi.org/10.1177/0267323105058251>

RICHARDS-SCHUSTER, K., CHECKOWAY, B. (2009): „Youth Participation in Public Policy at the Local Level New Lessons from Michigan Municipalities”. *National Civic Review*, Winter 2009. <http://dx.doi.org/10.1002/ncr.273>

ROIG, C. - F. BILLON-GRAND (1968) : *La socialization politique des enfants*. Paris: Armand Colin.

ROSENSTONE, S. - HANSEN, J.M. (1993). *Mobilization, participation and democracy in America*. New York: Macmillan.

RÓNA, D. – SZABÓ, A. (2012): A kutatás módszertana. In Szabó Andrea (szerk.): Racionálisan Lázzadó Hallgatók I., Budapest. 15-25.

RÓZSÁS, E.: (2008): A gyermekjogok tartalma, érvényesülése és védelme. Doktori (PhD) értekezés [http://doktori-iskola.ajk.pte.hu/files/tiny\\_mce/File/Archiv2/Rozsas\\_Eszter\\_PhD\\_ertekezes.pdf](http://doktori-iskola.ajk.pte.hu/files/tiny_mce/File/Archiv2/Rozsas_Eszter_PhD_ertekezes.pdf)

RUEDIN, D. (2007): „Testing Milbrath's 1965 framework of Political Participation. Institutions and social capital”. *Contemporary Issues and Ideas in Social Sciences*, December 2007 <http://dx.doi.org/10.1017/s1474746407003818>

SARTORI, G. (1987). *The theory of democracy revisited. Parts I & II*. London: Chatham House.

SZÁSZ, H.: Csongrád megye településeinek ifjúságpolitikai feltérképezése – struktúrák és döntéshozatali módszerek [www.koleves.dalisz.hu/dokumentumok/phpXHJf1n.pdf](http://www.koleves.dalisz.hu/dokumentumok/phpXHJf1n.pdf)

SCHULZ, D. - ADAMS, J. (EDS) (1981): *Political Participation in Communist Systems*, Oxford, Pergamon Press.

SCHUMPETER, J. A. (1950): *Capitalism, Socialism, and Democracy*. 3d ed. 1942. New York: Harper and Brothers, 1950

SKOCPOL, THEDA [1999]:, “How Americans Became Civic,” in: Skocpol, Theda, and Morris Fiorina (eds.), *Civic Engagement in American Democracy* (Washington D.C.: Brookings Institution), 27-80.

SKOCPOL, THEDA [2003]: *Diminished Democracy. From Membership to Management in American Civic Life* (Norman: University of Oklahoma Press).

SNIDERMAN, P. (1975). *Personality and democratic politics*. Berkeley, CA: University of California Press.

STOLLE, D. – HOOGHE, M. (2005): Youth organisations within political parties: political recruitment and the transformation of party systems. In: Forbrig, J. (2005): *Revisiting youth political participation, Challenges for research and democratic practice in Europe*. Council of Europe Publishing.

STOLLE, D.- HOOGHE, M. (2002): *Preparing for the Learning School of Democracy* (Paper prepared for the McGill University workshop on: *Citizenship on Trial: Interdisciplinary Perspectives on Political Socialization of Adolescents*, Montreal June 20-21, 2002.)

STANLEY, J. W. – WEARE, C. (2004): The Effects of Internet Use on Political Participation: Evidence From an Agency Online Discussion Forum, *Administration Society*, 36 (5), pp. 503–527. <http://dx.doi.org/10.1177/0095399704268503>

STUMPF I. (1992): „Ifjúság és politika” In: Gázsó Ferenc – Stumpf István (szerk.): *Rendszerváltozás és ifjúság*. Budapest, MTA Politikai Tudományok Intézete. 23–32. o.

Stumpf I. (1996): Elhalasztott vagy elszalasztott politikai generációváltás? In: Századvég, 1996. 1. szám, 115-130. oldal

SUHONEN, P. (1985): Approaches to Value Research and Value Measurement. In *Acta Sociologica*, 28. évfolyam, 4. szám. 349-358. <http://dx.doi.org/10.1177/000169938502800404>

SZABÓ A. (1997): Civil önszerveződések generációs metszetben. Budapest, MTA PTI.

SZABÓ, A. (2014): A kutatás módszertana. In Szabó Andrea (szerk.): *Racionálisan Lázadó Hallgatók II*. 13-17.

SZABÓ, A. – BAUER, B. (2011): *Arctalan (?) nemzedék*. Budapest, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.

SZABÓ, A. – BAUER, B. – LAKI, L. (szerk.) (2002): *Ifjúság2000, Tanulmányok I. kötet*. Budapest, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.

SZABÓ, A. – KERN, T. (2011): *A magyar fiatalok politikai aktivitása*. In: Szabó Andrea – Bauer Béla: *Arctalan (?) Nemzedék*. Budapest, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.

SZABÓ, G. – MIHÁLYFFY, ZS. (2009): „Politikai kommunikáció az interneten” *Politikatudományi Szemle*, 2009 (2) 81–102. o.

SZABÓ, I. – ÖRKÉNY, A. (1998): *A tizenévesek politikaképe* Budapest, Minoritás Alapítvány.

SZABÓ, I. (1987): „Állandóság a változásban, avagy politikai szocializáció Magyarországon.” *Világosság* 1987. 6. 370–377. o.

SZABÓ, I. (1988): „Politikai szocializáció és társadalmi konfliktusok.” *Budapesti Nevelő* 1988. 1.

SZABÓ, I. (1989): „A politikai tudat törésvonalai.” *Világosság* 1989. 10. 762–771. o.

SZABÓ, I. (2000): *A pártállam gyermekei*. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó.

SZABÓ, I. (2012): Az egyetem, mint szocializációs színtér. In Dusa Ágnes, Kovács Klára, Márkus Zsuzsanna, Nyüsti Szilvia, Sörös Anett szerk.: *Egyetemi élethelyzetek. Ifjúságszociológiai tanulmányok I*. Debrecen, Egyetemi Kiadó. 191–218. o.

UTASI, Á. (2010): Közösségi kapcsolatok. Műhelytanulmányok III. Szeged, 2010. Belvedere

TEORELL, J. (2006): Political participation and three theories of democracy: A research inventory and agenda. *European Journal of Political Research Volume 45, Issue 5, pages 787–810, August 2006*. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1475-6765.2006.00636.x>

Ter Haar, B. - Copeland, P. (2011): *EU Youth Policy: A Waterfall of Softness*. Paper prepared for the Twelfth Biennial EUSA conference in Boston on 3-5 March 2011. [http://www.euce.org/eusa/2011/papers/111\\_terhaar.pdf](http://www.euce.org/eusa/2011/papers/111_terhaar.pdf)

TOCQUEVILLE, A. (1863). *Democracy in America*. Cambridge, Sever and Francis.

TÓTH, B. (2008): Ifjúsági célú nem állami források. *Új Ifjúsági Szemle* VI. évfolyam 2-3. szám, 2008. nyár-ősz, 203-210.

TRENCSENYI, I.: (1994): Települési gyermek- és ifjúsági önkormányzatok Magyarországon, Települési Gyermekönkormányzatokat Segítők Egyesülete, Budapest.

VERBA, S. - NIE, N. (1972): *Participation in America: Political democracy and social equality*. New York: Harper & Row.

VERBA, S., NIE, N. & KIM, J. (1971): *The Modes of Democratic Participation: A Cross-National Comparison*, Beverly Hills, Sage

VERBA, S., - SCHLOZMAN, K.L. - BRADY, H. (1995). *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. Cambridge, MA: Harvard University Press.



VERSCHELDEN, G.- COUSSÉE, F. – VAN DE WALLE, T. - WILLIAMSON, H. –, G. (2009): The history of youth work in Europe and its relevance for youth policy today. Council of Europe Publishing, Strasbourg.  
[http://youth-partnership-eu.coe.int/youth-partnership/documents/EKCYP/Youth\\_Policy/docs/Youth\\_Work/Policy/History\\_of\\_youth\\_policy\\_text.pdf](http://youth-partnership-eu.coe.int/youth-partnership/documents/EKCYP/Youth_Policy/docs/Youth_Work/Policy/History_of_youth_policy_text.pdf)

WARREN, R. – ROBERT H. WICKS (2011): Political Socialization: Modeling Teen Political and Civic Engagement. *Journalism & Mass Communication Quarterly* 2011 88, 156–175  
<http://dx.doi.org/10.1177/107769901108800213>

WILLS, D. – REEVES, S. (2009): Facebook as a political weapon: Information in social networks. *British Politics*, Vol. 4(2): p.265–281. <http://dx.doi.org/10.1057/bp.2009.3>

WILLIAMSON, H. (ed.) (2002). Supporting Young People in Europe: Principles, Policy and Practice : the Council of Europe International Reviews of National Youth Policy 1997-2001 - a Synthesis Report. Council of Europe.

WILLIAMSON, H. (2010).: A Complex but increasingly coherent journey? The emergence of 'youth policy' in Europe. In: Chisholm, L– Kovacheva, S.- Merico, M. (2011): *European Youth Studies. Integrating research, policy and practice*. M.A.-EYS Consortium, Innsbruck. 135-147.

WILLIAMSON, H. (2012).: The Wonderful World of Youth Work, Some reflections on strategies and practice of Helsinki City Youth Department, Howard Williamson. Youth Department, city of Helsinki. Helsinki.

WOOTSCH, P. (2009): Otthonosan itthon: települési ifjúsági munka. Budapest, Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat.

WOOTSCH, P. (2010): Zigzagging in a labyrinth – Towards “good” Hungarian youth work. In: The history of youth work in Europe, Volume 2. (eds. Filip Coussée, Griet Verschelden, Tineke Van de Walle, Marta Mędlińska, Howard Williamson, Council of Europe Publishing, Strasbourg, p. 105-111.

YIN R. K. (2003): *Applications of case study research*. Thousand Oaks Sage Publications

ZENTNER, M. (2012): Youth participation in policy making. In: EKCYP insights (ed. Boetzelen, P.). Council of Europe Press, Strasbourg. 21-33. [http://youth-partnership-eu.coe.int/export/sites/default/youth-partnership/publications/YNB/YNB15\\_EkcypInsights.pdf](http://youth-partnership-eu.coe.int/export/sites/default/youth-partnership/publications/YNB/YNB15_EkcypInsights.pdf)

ZITTEL, T- FUCHS, D. (2007): *Participatory democracy and political participation. Can participatory engineering bring citizens back in?* Routledge / ECPR Studies in European Political Science, London and New York

Zsolt, P. (2005): Online hippik. Apolitikus online-csoportkommunikációs ifjúságkultúra. [www.communicatio.hu/mktt/dokumentumok/konferenciak/2005/posztetek/zsoltpeter.htm](http://www.communicatio.hu/mktt/dokumentumok/konferenciak/2005/posztetek/zsoltpeter.htm)

ZUKIN, C. – K., SCOTT – ANDELINA.,J. - DELLI CARPINI, (2005): *A New Engagement? Political Participation, Civic Life, and the Changing American Citizen* New York, Oxford University Press.

**Források:**

1031/2000/EC: EP and Council Decision establishing the ‘Youth’ Community action programme (OJ [2000] L117/1)

1719/2006/EC: EP and Council Decision establishing the ‘Youth in Action’ programme for the period 2007 to 2013 (OJ [2006] L327/30)

790/2004/EC: EP and Council Decision establishing a Community action programme to promote bodies active at European level in the field of youth (OJ [2004] L138/24)

88/348/EEC: Council Decision of 16 June 1988 adopting an action programme for the promotion of youth exchanges in the Community - "Youth for Europe" programme 31988D0348

88/348/EEC: Council Decision of 16 June 1988 adopting an action programme for the promotion of youth exchanges in the Community - "Youth for Europe" programme

*OJ L 158, 25.6.1988, p. 42–46*

818/95/EC: EP and Council Decision adopting the third phase of the ‘Youth for Europe’ programme (OJ[1995] L87/1)

818/95/EC: EP and Council Decision adopting the third phase of the ‘Youth for Europe’ programme (OJ[1995] L87/1)

Council Resolution on cooperation in the field of youth information and studies concerning youth (OJ[1995] C207/5)

Council Resolution on common objectives for participation by and information for young people (OJ[2003] C295/6)

Council Decision 2010/37/EC on the European Year of Voluntary Activities Promoting Active Citizenship (2011) (OJ [2010] L17/43)

Joint Declaration on combating racism and xenophobia on the Internet by intensifying work with young people (OJ [2001] C196/1)

Mixed Resolution on priority actions in the youth field (OJ [1991] C208/1)

Mixed Resolution regarding the framework of European cooperation in the youth field (OJ [2002] C168/2)

Mixed Resolution on the evaluation of activities conducted in the framework of European cooperation in the youth field (OJ [2005] C141/1)

Mixed Resolution on implementing the common objective: to increase participation by young people in the system of representative democracy (OJ [2005] C141/3)

Mixed Resolution on implementing the common objectives for youth information (OJ [2005] C141/5)

Mixed Resolution on addressing the concerns of young people in Europe — implementing the European Pact for Youth and promoting active citizenship (OJ [2005] C292/5)

Mixed Conclusions on the implementation of the European Pact for Youth (OJ [2006] C70/1)

Mixed Resolution on implementing the common objectives for participation by and information for young people in view of promoting their active European citizenship (OJ [2006] C297/6)

Mixed Conclusion on a transversal approach to youth policy with a view to enabling young people to fulfill their potential and participate actively in society (OJ [2007] C282/16)

Mixed Conclusions on the ‘Youth on the Move’ initiative – an integrated approach in response to the challenges young people face (OJ [2010] C326/9)

## A szerzőnek a témában született publikációi

### MAGYAR NYELVEN

#### **Könyvfejezet**

1. Oross Dániel (2011): Pártok ifjúsági szervezetei a kartellpártok korában. In: Székely Tünde (szerk.) XII. RODOSZ Konferencia. Kolozsvár, Románia Magyarok Doktorandusok és Fiatal Kutatók Szövetsége, 2011. 147-165.
2. Oross Dániel (2013): Társadalmi közérzet, politikához való viszony. In: Magyar Ifjúság 2012. Tanulmánykötet, Budapest 2013 Kutatópont. 283-313.
3. Oross Dániel-Szabó Andrea (2014): A demokratikus részvétel tendenciái a magyar egyetemisták és főiskolások körében. In Szabó Andrea (szerk.): Racionálisan Lázadó Hallgatók II., Budapest-Szeged. 77-99.
4. Szabó Andrea – Oross Dániel (2014): Ott és akkor egészen mások vagy mindig mindenütt ugyanazok? Aktív és passzív hallgatók Magyarországon. In Szabó Andrea (szerk.): Racionálisan Lázadó Hallgatók II., Budapest-Szeged. 99-111.
5. Szabó Andrea – Oross Dániel (2012): A demokratikus részvétel tendenciái a magyar egyetemisták és főiskolások körében. In Szabó Andrea (szerk.): Racionálisan Lázadó Hallgatók I., Budapest. 65-109.
6. Reiner Roland, Oross Dániel, Keil András (2012): Trendforduló: Új fejezet a Fidesz és a legfiatalabb választói korosztály kapcsolatában. In: Szabó Andrea (szerk.) Racionálisan Lázadó Hallgatók I., Budapest. 147-163.

#### **Referált folyóirat**

7. Oross Dániel (2010): A West Balkán tragédia közpolitikai elemzése. *Új Ifjúsági Szemle* 2010/4. 5-18.
8. Szabó Andrea – Oross Dániel (2013): A múlt jelene – a Kádár-korszak megítélése a fiatalok körében. *Metszetek. Társadalomtudományi folyóirat* 2013/2-3. sz. 98–117. o.

#### **Egyéb**

9. Oross Dániel: Tudás és politika (Berényi Eszter–Erőss Gábor–Neumann Eszter, szerk.: Tudás és politika. A közpolitika alkotás gyakorlata) *Politikatudományi Szemle* XXIII/2. | 149-155. pp.
10. Oross Dániel: Ma leszárad, holnap kinő? Kézikönyv Közép-Kelet-Európa új mozgalmairól Krasztev Péter – Jan van Til (szerk.): Tarka ellenállás. *Socio.hu*, 2013 / 3. szám

### ANGOL NYELVEN

#### **Könyvfejezet**

11. Oross Dániel (2013): Promoting Active Citizenship at the Local Level in Hungary: The Role of Youth Organizations. In: *Questions of Civil Society: Category-Position-Functionality* (Ralph Schattkowsky, Adam Jarosz eds.) Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne. 289-303.

12. Oross Dániel, Szabó Andrea: Students' relationship to democracy. In: Szabó Andrea (szerk.) Political Orientations, Values and Activities of Hungarian University and College Students. 82 p. Prague: Heinrich Böll Stiftung, 2013. pp.9-20. (ISBN:978-80-260-5516-7)

**Refereált folyóirat**

13. Nógrádi András, Oross Dániel: \_From people to power.: How do politicians represent their recruitment into parliament? A comparative analysis of the Visegrad countries. SOCIO.HU 4:(Visegrád issue) pp. 21-40. (2014)